
BIBLIOTECA ȘCOLARULUI
George
TOPÂRCEANU
Minunile
sfântului
Sisoe
LITERA

biblioteca școlarului

George
TOPÂRCEANU

MINUNILE SFÂNTULUI SISOE
şi alte proze

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

CUPRINS

CZU 859.0-3
T 76

CUPRINS

NOT{ ASUPRA EDI|IEI

Textele au fost reproduse dup[: George Top`rceanu, Scrieri,]n dou[volume. Edi\ie]ngrijit[, prefa\[, note, comentarii, tabel cronologic de Al. S[ndulescu. Editura Minerva, Bucure=ti, 1983.

Coperta: *Isai C`rmu*

ISBN 9975-74-036-7

CUPRINS

TABEL CRONOLOGIC

1886 *21 martie* S-a n[scut la Bucure=ti George, cel de-al doilea copil al so\ilor Ion =i Paraschiva Top`rceanu.

1893 }ncepe s[ ]nve\e la o =coal[m[rgina=[din Bucure=ti.

1895-1898 Face ultimele clase ale =colii primare la +uici-Arge= =i primele]ncerc[ri literare.

1898 Este]nscris la liceul “Matei Basarab” din Bucure=ti.

1901 Este transferat la liceul “Sf. Sava”.

1904 Top`rceanu debuteaz[la revista umoristic[“Belgia Orientului”.

1905-1907 Public[versuri sentimental-epigonice]n revistele “Duminica”, “Revista noastr[”, “Revista ilustrat[” etc.

1906 }=i]ncheie studiile liceale. Se]nscrie la Facultatea de drept, f[r[s[-=i termine studiile.

1907 Colaboreaz[la “Via\a literar[=i artistic[”, revist[condus[de G. Co=buc.

1909 Se]nscrie la Facultatea de litere. Public[ ]n “Via\a rom`neasc[” =i]n alte reviste.

1910 Public[poeziile *Noapte de mai, Balada chiria=ului gr[bit, Balada popii din R[deni.*

1911 Se stabile=te la Ia=i, devenind secretar de redac\ie la revista “Via\a rom`neasc[“. Public[poezii, proz[, cronici teatrale etc.

1912 Se c[s[tore=te cu Victoria Iuga,]n acela=i an n[sc`ndu-i-se fiul Gheorghe.

1912—1913 Redacteaz[revista “Teatrul”]mpreun[cu M. Sevastos.

1913 Ia parte la r[zboiul balcanic.

1916 Apar primele volume ale lui G. Top`rceanu: *Balade vesele* =i *Parodii originale.*

1918 Colaboreaz[la ziarul “Lumina” al lui Constantin Stere (Bucure=ti). Public[*Balada mor\ii* =i note memorialistice.

1919 Se]ntoarce la Ia=i =i redacteaz[,]mpreun[cu M. Sadoveanu, revista “}nsemn[ri literare”. Public[*Balada mun\ilor, Rapsodii de toamn[*.

1920 Vede lumina tiparului volumul *Balade vesele =i triste.*

1921 Apare edi\ia a II-a a *Parodiilor originale.*

1926 G. Top`rceanu devine laureat al Premiului na\ional pentru poezie.
La 7 mai este numit director al Teatrului Na\ional din Chi=in[u.

1927 Se tip[re=te edi\ia a III-a a *Parodiilor originale*.

1928 Apar volumele *Migdale amare* (edi\ia I-a) =i *Balade vesele =i triste* (edi\ia a III-a).

1930 Este numit inspector general teatral pentru Moldova.

1931 *Baladele vesele =i triste* apar]n edi\ia a IV-a.

1932 Apar *Parodiile originale* (edi\ia a IV-a).

1933 Roste=te la Bucure=ti conferin\a *Cum am devenit moldovan?*

1935 |ine conferin\a *Cum am devenit ie=ean?*

1936 Este ales membru corespondent al Academiei Rom`ne. }i apare volumul *Pirin-Planina.*

1937 *7 mai* Moare la Ia=i, de cancer la ficat.

Din volumul

SCRISORI F{R{ ADRES{

CUPRINS

DOMNIA LUI CIUB{R-VOD{

La m`n[stirea Neam\ului, unde-mi petreceam vara mai demult, am descoperit odat[ ]n podul unei chilii manuscriptul unui cronicar necunoscut, Oprea Ca\[ logof[tul, care aduce c`teva preciz[ri =i date nou[cu privire la originea =i via\a vechiului domnitor moldovan Ciub[r-vod[. Socotind c[aceste]nsemn[ri nu pot fi lipsite de interes, ci vor folosi speciali=tilor s[le fie de]nv[\[tur[, despre cele rele s[se fereasc[, iar[pre cele bune s[le urmeze =i s[se]ndirepteze, cum a=a de frumos zice Simion Dasc[lul, plagiind f[r[jen[pre vornicul Ureche, cu mult[r`vn[ am c[utat a descifra manuscriptul lui Ca\[ =i, unde nu s-a putut, alta nu era dec`t s[ ]mplinesc de la mine golul =i s[ ]mpreunez pove=tile cum m-a t[iat capul, ca s[fie bine. Iar dac[r[u am f[cut, scociorasc[altul podurile m`n[stire=ti s[afle alt manuscript mai de crezare =i s[fac[mai bine.

Iat[acum =i cuprinsul acelor h`r\oage:

PREDOSLOVIE

Mul\i au nevoit, unii de la al\ii chizmind[1], de au scris r`ndul =i povestea domnilor |[rii Moldovii, iar[ de domnia acestui Ciub[r-vod[, nice Evstratie logof[tul, nice Misail c[lug[rul, nice letopise\ul cel l[tinesc mai nimica nu scrie, f[r[ c`t numai

[1] Verbul *a chizmi* pare s[fi]nsemnat pe vremea lui Ca\[logof[tul: a =terpeli idei =i observa\ii de la unul =i de la altul, adic[“a asimila]n mod organic”, cum s-ar exprima ast[zi un critic literar de-ai no=tri, specializat]n materie de chizmitur[estetic[=i sociologic[. Numai c[,]n vremea de demult,

dumnealui Grigore Ureche vornicul tare pre scurt]ns[mneaz[. Care dac[am v[zut c[lipsesc pove=tile, cum au fost]ncep[tura =i domnia acestui Ciub[r-vod[, fecior den \oale str[ine lui Alexandru-vod[cel B[tr`n, socotit-am ca s[ nu l[s[m acest lucru nes[v`r=it la vremea lui, s[nu spue nepo\ii =i mai v`rtos cronicarii altora limbi c[ nu am fost r`vnitori a scrie ale noastre, ce ne-am trecut \enchiul[1] pre acest p[m`nt as[mine herelor =i dobitoacelor celor proaste =i necuv`nt[toare.

Drept aceea =i eu, care sunt]ntre cei p[c[to=i Oprea Ca\[logof[t, cerc`nd =i alte izvoade str[ine cum =i vorbe den b[tr`ni neputincio=i, cu agiutoriu de la Dumnezeu t`mpl`ndu-se de am aflat =i un izvod ne=tiut, r[mas de la dumnealui Toader C`rneciu dasc[lul, carele mai pre larg =i mai de=chis tinde pove=tile, cu mare nevoin\[ le-am lipit la un loc, potrivind vremea =i anii, dup[ cum toate pre r`nd care=i la locul s[u mai]nainte se va ar[ta.

CUPRINS

DE AMESTEC{TURILE CARE AU FOST }N |ARA MOLDOVII, DUP{ MOARTEA LUI ALEXANDRU-VOD{ CEL B{TR~N

De la Alexanru-vod[cel B[tr`n r[m`ind patru feciori cu cununie, cum =i al\ii cam destui pre de laturi, au st[tut]nt[iu la domnie Ilia=-vod[, fiu-s[u cel mai mare. +i chem`ndu-l pre acesta Ilie, nice nu s-ar hi c[zut s[stea prea mult]n scaunul \[rii, ce]ndat[s-au r[dicat asupra lui cu oaste fratele-s[u mai mic, +tefan, carele l-au biruit pre Ilie, de i-au c[utat a fugi la |ara Le=asc[.

De acii,]ntorc`ndu-se Ilia=-vod[ cu agiutor de oaste, s-au lovit a doua oar[ cu +tefan-vod[ la D[rm[ne=ti, ]n anul 6942, fevruarie 2, luni ]n s[pt[m`na alb[. Ce hiind]nceputul s[pt[m`nii, nu i-au mers lui Ilie, c[iar[l-au biruit +tefan-vod[.

---

chizmeala se f[cea pe fa\[=i f[r[multe marafeturi. De aceea, dup[cum ve\i vedea,]nsu=i acest Oprea Ca\[al meu nu se sfie=te a chizmi uneori fraze]ntregi de la al\i cronicari mai de isprav[, c`nd ele ]i cad prea la ]ndem`n[(n. a)

[1] Aici cu sensul de r[stimpul unei vie\i.

+i =tiindu-se Ilia=-vod[c[zut gios, nu pierdu n[dejdea, ci de iznoav[[1] str`nse oaste =i, intr`nd]n \ar[dup[un an, s-au lovit cu frate-s[u la Podraga, martie]n 8 zile. Ce n[rocul lui cel prost iar[l-au l[sat la sminteal[, c[hiind s[pt[m`na babei =i lapovi\[tiutinderea, au rebegit caii cei ginga=i ai le=ilor =i au pierdut Ilia=-vod[r[zboiul, de i-au c[utat a se]ntoarce iar[la |ara Le=asc[.

Nu dup[mult[vreme, s-au ispitit Ilie]nc[o dat[=i viind cu oaste]n anul 6943, avgust]n 5 zile, s-au lovit cu +tefan-vod[la Pipere=ti,]ntr-o vineri. Ce hiind zi de post, iar[au m`ncat Ilia=-vod[b[taie.

Care v[z`nd acestea +tefan-vod[ despre partea fr[\ine-s[u, c[ bine nu se cur[\ia de d`nsul =i iar[venea cu oaste asupra lui, c[-l f[cuse tob[den b[t[i =i tot nimica nu i-au slujit, socotit-au +tefan-vod[s[-l ia cu bine =i cu vorb[bun[, m[car c[-i era frate. +i a=a, l-au pohtit s[vie la]mp[c[ciune s[se]mpar\[cu domnia, giuruindu-se pre Maica Precista =i pre to\i sfin\ii p[rin\i c[nimica r[u nu-i va face, numai s[vie. Iar[dac[s-au]ncrezut Ilie =i au venit, nimica r[u nu i-au f[cut +tefan-vod[, f[r[numai c`t i-au scos ochii =i i-au t[iat nasul.

Dup[care]ndat[=i au]n[l\at +tefan-vod[biseric[mare]n t`rg la Piatra, pre numele sf`ntului mare prooroc Ilie, carea se vede =i p`n[ast[zi.

R[dicatu-s-au atunci de iznoav[Roman, feciorul lui Ilia=-vod[, carele v[z`nd la unchiu-s[u +tefan at`ta cuvio=ie =i r`vn[ bisericeasc[ n-au mai putut r[bda, ce s-au vorovit cu o sam[ de curteni =i, prinz`ndu-l, i-au t[iat capul.

Ce cumu=i era \ara plin[de fii, de unchi =i de nepo\i domne=ti, nice Roman-vod[n-au h[l[duit mult]n scaun de r[ul lui Petru-vod[, care =i el au fost alungat mai apoi]n |ara Ungureasc[de Bogdan-vod[, tot un fecior den z[mislirea mai cu]ncongiur a lui Alexandru-vod[cel B[tr`n.

---

[1] Din nou.

CUPRINS

NAKAZANIE, ADEC{ }NV{|{TUR{ SAU CERTAREA CELOR MARI

Cat[acum, cititoriule, =i vezi c`t[vrajb[=i amestec[turi]n biat[|ara Moldovii, c[ci c[domnul ei Alexandru cel Bun,]n tinere\ele lui, nu =i-au p[zit pohvala[1] lui domneasc[cum se cade a se purtare craii,]mp[ra\ii =i domnii,]n podoabe =i]n obicee de cinste, ce pre unde au mas, preste tot au odr[slit. C[domnul, m[car c[-i tot om ca fie=tecarele, dac[-i holteiu au ba, c`t nu-i l`ng[doamna lui va s[-=i p[streze hirea =i s[rabde, c[doar[nu crap[dentr-at`ta. Iar[ dac[ nu poate, ertat[ hie-mi vorba proast[, mai cu cale-i a se r`nc[ci. Place-i lui domnia, al\ii]nc[nu o ar lep[da, =i a=a cine n-ar pohti s[domneasc[, vrednic a se]ndemna numai la huzur? Iar[acela ce-i e voia s[asculte at`ta norod de un singur om, trebuie=te cu chibzuin\[ =i cu popreal[ den spre partea lumeasc[ a se feri. Ce chiar de s-au t`mplat s[gre=asc[cu vreo muiere, nime nu-l taie s[spue c[au fost cu adev[rat, nice s[m[rturisasc[despre acela prunc c[-i den osul lui, c[aceasta singur Dumnezeu =tie. Ce mai cur`nd se poate t`mpla s[hie den oameni pro=ti, carii mai vrednici dec`t domnul lor sunt la as[mine treab[.

DE DOMNIA LUI CIUB{R-VOD{, CUM AU FOST DE AU AGIUNS DE AU FOST DOMN

Deci]ntorc`ndu-se Petru-vod[ cu agiutor de oaste de la Ioan Huniad, craiul |[rii Ungure=ti, zic s[ fie venit cu el =i un oare-carele Ciupor, mai mare preste unguri. Iar[ c`nd Huniad =i-au]ntors mila lui de la Petru-vod[, zic s[fie r[mas acel Ciupor singur st[p`n la domnia Moldovii. De la care apoi cei pro=ti au f[cut Ciub[r-vod[, pre limba \[rii.

Ce toate sunt basne =i scornituri, iar[adev[rul cum au fost,]ntr-alt chip se arat[.

---

[1] Fal[, m`ndrie.

Scrie letopise\ul nostru cest moldovenesc, ales Toader C`rneciu dasc[lul, aceast[ poveste, de zice c[ ]ntr-o vreme la at`ta agiunsese \ara, au f[r[domn, au s[priimeasc[la domnie pre Alix[ndrel, feciorul lui Ilia=-vod[, carele tr[ia la curtea lui Cazimir, craiul le=esc.

Ce Alix[ndrel nevr`stnic =i mucos hiind, numai 14 ai, str`nsu-s-au boierii =i \ara de s-au sf[tuit pre cine=i vor alege s[pue domn. +i se mierau boierii, cum vor face? C[pre obiceiul \[r[i, nu se c[dea altuia s[dea domnia, f[r[carele nu vrea hi s[m`n\[ de domn. +i iscodind unul de la altul, aflatu-s-au Coste logof[t =i Onciul, =i Andronic, =i al\ii, de au m[rturisit, cum s[ fie m[rs mai demult Alexandru-vod[ la v`n[toare,]n tinere\ele lui, =i au mas o noapte]n t`rgul H`rl[ului, la casa unui Ciub[r negustor, carele lipsia de acas[, c[ ]ndestula den ciubere toat[|ara de Gios. Deci muierea aceluia zlubav[[1] =i r[de musc[hiind, iar[domnul t`n[r =i gata la orice vreme, nu s-au ]nd[r[ptat de la cele tinere=ti me=te=uguri, ce toat[ noaptea au st[tut l`ng[d`nsa, ba =i mai aproape. Dup[ care, ]mplinindu-se =epte luni, au den hiclenie muiere-asc[, au poate fi cu adev[rat, n[scut-au Ciub[roaia prunc b[rb[tesc =i i-au pus nume Alexandru, ]n pilda t[t`ne-s[u.

+i a=a pre acesta afl`ndu-l =i adeverindu-l boierii c[-i den osul lui Alexandru-vod[ cel B[tr`n, cu to\ii l-au r[dicat domn, v[leatul 6957 de la facerea lumii, iar[de la Hristos 1449, dechemvrie]n 8 zile.

+i i-au zis Ciub[r-vod[.

CUPRINS

DE }NCEPUTUL DOMNIEI +I SF~R+ITUL UNOR BOIERI, CARII AU UNELTIT }MPOTRIVA LUI CIUB{R-VOD{

Deci dac[s-au v[zut luminat]n cinstea domniei, multe r`vnind =i nevoind spre cele de folos, ]ndat[ s-au apucat Ciub[r-vod[ a-=i cur[\i \ara de fra\i =i de nepo\i, pre unii t[ind iar[ pre al\ii chior`nd de am`ndoi ochii, cum i se cade a se purtare unui domn

[1] U=uratic[

]n\elept cu cimotiile sale mai de aproape, de se cuno=tea c[nimica nu s-au dep[rtat den obiceiul \[r[i.

Nice de carte era prost, c[=tia s[-=i scrie numele]ntreg ca un gr[m[tic. Iar[la b[utur[nu pre lezne avea potrivnic. Numai c`t era cam burduhos la trup =i cam tomnatec holteiu, de]mbla tot cu ochii dup[giup[nesele boierilor =i nimica nu ispr[via.

Ce atunci,]ntre tulburatele acelea vremi, nu s-au r[dicat bine]n scaun Ciub[r-vod[, c`nd o sam[ den boierii cei mari, cu Bolborici stolnicul =i Sc[mo=il[ =i Burtea jicnicerul, ]n\eleg`nd la ce st[lucrul, c[=i-au aflat st[p`n, vorvitu-s-au ]n tain[ =i unul de la altul cerc`nd sfat, s-au agiuns]n cuvinte cu Sfrijiciorski, ca=teleanul de Sm`rc, cum s[ n[zuiasc[ la st[p`ne-s[u, craiul le=esc, s[-l aduc[pre Alix[ndrel-vod[ ]n scaun.

Care nu trebuia alt[bucurie lui Ciub[r-vod[de]nceputul domniei, dec`t s[amiroase cum aceia]l lucreaz[pre la spate =i voru s[-l scoat[den \ar[.

Deci auzind Ciub[r-vod[despre uneltirile lor, au t[cut =i nimica n-au zis. +i r[pezind str[jile]ntr-o noapte, pre to\i i-au r[dicat de la a=ternut, de l`ng[giup[nesele lor, pre carii nice nu i-au mai scos a doua zi la Divan, ce]ndat[=i f[r[giude\ le-au t[iat capul, — de unde chiar atunci s-au tras acelora moartea. Grabnic lucru au fost, c[unii dentr-]n=ii, ne]mbr[ca\i =i somnoro=i cum i-au apucat, r[m[ind f[r[cap la vreme de noapte, nice nu le-au venit s[creaz[c[poate fi cu adev[rat. Ce, cu adev[rat au fost. Dup[care, mustr`ndu-i oarece m[ria-sa, le-au cuv`ntat]ntr-acesta chip:

— Voi, r[ilor =i mi=[ilor! C`nd oare v[ ve\i s[tura, ]ntru a voastr[ nesecat[ l[comie =i neast`mp[rat[de=[rt[ciune, s[ ]mbla\i tot cu uneltiri ascunse =i s[hicleni\i pre domnul vostru cel viteaz =i]n\elept, pre carele nu voi, ce numai singur Dumnezeu l-au r`nduit ]n scaun? Mult oare v-a\i socotit pentru binele norodului de la care m`nca\i pit[, s[-i aduce\i bucurie de o=ti str[ine]n \ar[? Iac[,]n loc s[-mi t[ia\i voi mie capul, mai bine

c[l-am t[iat eu pre al vostru, cum scrie la Sf`nta Scriptur[, de zice: “Unde dai =i unde crap[“. Iar[ce zic eu acmu, s[auz[=i al\ii =i s[ia aminte, c[a=a voiu scurta de capul lor pre to\i aceia carii vor mai cuteza s[=i-l r[dice]mpotriva domniei mele. Aceasta-i.

+i alte vorbe proaste a=ijdere au gr[it atunci Ciub[r-vod[, ce nu se c[dea s[spue unor boieri mari ca aceia, m[car c[erau mor\i. C`t s-au cunoscut ]ndat[ inima lui, c[ iube=te mai mult pre norodul cel de r`nd, iar[pre boieri]i asupre=te cu batgiocuri. Care v[z`nd boierii a=a, socotit-au c[ poate n-a hi acest Ciub[r cu adev[rat den osul lui Alexandru-vod[ cel B[tr`n, cum s-au am[git a crede la]nceput. Ce acmu totuna era, odrasl[de domn au ba, c[sta]nfipt cu t[rie]n scaunul \[rii =i nimica nu-i mai puteau face.

+i p`n[ la sf`r=itul domniei sale nime n-au mai]ndr[znit s[-l sape, nice s-au mai ispitit careva s[se culce ne]mbr[cat la vreme de noapte; ce a=a, cu toate straiele s-au culcat de frica lui, ca s[hie gata la orice nevoie.

CUPRINS

DE O STEA MARE CU COAD{, CE S-AU IVIT PRE CERIU }N VREMEA LUI CIUB{R-VOD{

}n zilele acestui Ciub[r-vod[, la cursul anilor 6958, martie la Blagovi=tenie, ivitu-s-au pre ceriu stea mare cu coad[, c[reia]i zic latinii cometa, adec[m[turoiu. +i lung[era =i hioroas[foarte,]ncep`ndu-se dentr-o stea deasupra hanului M`nzulesii. +i cuprindea gium[tate de cer cu coada]ntins[, cum o ar hi lungit =i o ar hi smerit un v`nt mare de c[tr[asfin\it.

+i ie=ea Ciub[r-vod[ ]n polimari[1], de b[tea metanii spre d`nsa cu boierii =i se]nchina]n fiecare sar[. Ce nimica n-au folosit. C[a doua zi iar[se ar[ta pre ceriu acel semn dumnezeiesc cu

[1] Ceardac, balcon.

coad[. Pentru care mul\i boieri]nv[\a\i, str`ng`ndu-se la sfat, au f[cut prognitic[1] de cele ce se va lucra]n \ar[dup[aceea. +i ziceau uniia c[poate nimica r[u nu se va scorni de la o sc`rb[mic[de stea. Ce, dac[nu ar hi avut coad[, nu era nice o nevoe, c[la cap au fost stea ca toate stelele. Dar asta-i, c[avea coad[.

+i de zi ce trecea, se tot muta cu capul]nainte, iar[dend[r[pt se tot scurta, p`n[ ce la urm[ au r[mas bearc[ de tot, numai c`t un bob de hameiu. +i a=a au perit, dup[ce au tr[it patru s[pt[m`ni =i o zi.

T`rziu mult dup[ aceea, s-au ijderit[2] un pop[ leah, pre nume Kupernic, om ]nv[\at foarte, carele au scornit c[ p[m`ntu-i r[tund ca o gogoa=[=i merge r[sucindu-se giur pregiur de soare. +i zice c[la vreme de noapte omul st[ac[\at de p[m`nt, cu capul]n gios, cum st[ghionoaia pre copaciu, au furnica prins[cu ghiar[le de coaja m[rului, =i altele ca acestea. Bun[-i]nv[\[tura la om, nu zic ba, c[lumineaz[mintea =i]nt[re=te sufletul pre c[r[rile Domnului; iar[nice pre mult[nu-i bun[, c[stric[omului capul =i-l]ndeamn[la m[sc[ri. Nu s-au g`ndit acela ce au scris, mai]nt[iu s[giudece =i s[cump[neasc[, =i apoi s[scrie. C[omul nu are nice ghiar[, nici cleiu la talp[: cum ar sta el oare cu capul]n gios =i cu picioarele]n sus? Au numai dac[-l sp`nzur[cineva, c`nd au f[cut vrun r[u, altmintrelea cum? Iar[dac[a=a]mbl[omul noaptea, cum zice acel pop[leah, atunci =i caii =i vacile]mbl[pre uli\[la vreme de noapte tot cu copitele pre sus, las a mai pomeni de muieri =i giup`nese, care nice nu-i de crezut a=a m[scar[la o fa\[bisericeasc[, m[car c[au fost papista=.

Sus e]nc[tro st[omului capul, =i gios]nc[tro picioarele. Aceasta-i adev[rat noaptea ca =i ziua, afar[numai dac[doi =i cu doi vor face la miezul nop\ii cinci, iar[c`nd se crap[de ziu[vor]ncepe a face tot patru, la loc, cum au fost.

+i zice iar[acel Kupernic c[soarele-i mai mare ca p[m`ntul,

---

[1] Pronostic.
[2] A ap[rut.

=i stelele a=ijdere mai mari. Ce p[m`ntu nu l-au cuprins nime cu ochii ]ntreg, s[ =tie c`tu-i. Mare trebue s[hie, dac[sprijine el]n spate at`tea noroade =i ]mp[ra\i =i cet[\i, =i |ara Le=asc[ pe deasupra. Ce soarele se vede bine cu ochii c[-i numai c`t un zlot unguresc, poate ceva mai m[ri=or. Iar[despre stele, s[racele, nice n-ar hi cu cale s[mai pomenim, c[dac[le-ai str`nge pre toate la un loc ]ntr-o mier\[ de orz =i le-ai ]ndesa bine, ]nc[ ar mai r[m`nea goal[mer\a de-agiuns, c`t s[ ]ncap[=i acel Kupernic]ntr-]nsa.

Nime nu cunoa=te rostul stelelor celor ve=nice, f[r[numai unul Dumnezeu, care le-au sc[p[rat din ve=nicie =i le mut[d[mol, cumu-i mersul ceriului de la r[s[rit c[tr[apus. Iar[c`nd se ive=te c`te una nou[cu coad[, ca]n vremea lui Ciub[r-vod[, alta nu poate fi dec`t veste]nfrico=at[de r[zboiu ce se va isca]ntre noroade, pentru certarea p[catelor noastre.

Cum s-au =i t`mplat.

CUPRINS

C~ND S-AU R{ZBOIT CIUB{R-VOD{ CU LE+II, V{LEATUL 6958

Nu mult[vreme dac[au perit acea stea, la cursul anilor 6958 de la facerea lumii, hiind Alix[ndrel-vod[semin\ie de pre]nm[[1] craiului le=esc, lui Cazmir, au n[zuit la d`nsul cu jalob[ s[-l pue la domnia Moldovii. +i au scos craiul =leahta de la Premi=lea =i str`ng`nd =i alt[oaste, au tr[mis pre hatmanul s[u, pre Pocito\ki, voievoda de Crac[u, s[ ]mping[pre Ciub[r-vod[den \ar[=i s[a=eze]n scaun pre Alix[ndrel-vod[.

Deci]n\eleg`nd Ciub[r-vod[ cum se apropie Pocito\ki de margine s[-l asupreasc[ cu oaste, un lucru a=a de grab[ neav`nd de ce se apuca, hiind oastea lui r[=chirat[cine=i pre acas[, de iznoav[tr[mis-au]n toat[\ara, s[ias[la oaste c`t mai de s`rg.

[1] Mam[.

+i dac[=i-au str`ns Ciub[r-vod[ toat[ oastea, ca la 700 pedestrime =i 400 c[l[re\i, f[r[ prostime =i adun[tur[ ce era pre l`ng[m[ria-sa,]ndat[s-au bulucit cu to\ii la apa C[l\unei, la un loc ce se chiam[Vadul Curvii, pre numele unei muieri cr`=m[ri\e care au fost h[l[duit mai demult]n acele p[r\i de lume.

+i]mp[r\indu-=i Ciub[r-vod[oastea]n patru p`lcuri, dat-au la tot p`lcul c`te o hu=ni\[[1] =i dou[steaguri, care toate cu n[roc i-au venit.

Ce p`n[ a se str`nge toat[oastea lui Ciub[r-vod[la un loc,]n\eleg`nd den iscoade cum le=ii au =i trecut apa Nistrului pre la Mih[lceni ]n ceasta parte =i au lovit la +ipin\i, r[pezit-au Ciub[r-vod[ o sam[ de oaste ]nainte cu vornicul Iepure de straj[, s[ vaz[ numai cu ochii, ce r[zboiu s[ nu dea. Iar[ le=ii pogor`nd]n gios p`n[ la T[m`nje=ti, acolea au prins de veste cum =i straja lui Ciub[r-vod[nu-i departe, =i]ndat[=i-au tocmit Pocito\ki toat[oastea pentru r[zboiu. Ce Iepure vornicul, dup[ ]nv[\[tura ce au avut, r[zboiu n-au dat, ce s-au tras]nd[r[pt cu straja spre beleagul o=tii, la C[l\una. +i trec`nd apa de iznoav[s-au l[sat]n gios, =i iar[s-au i\iit]n sus, de mergeau le=ii pre de ceea parte =i moldovenii pre de ceast[parte, de se vedeau cu ochii, =i-i suduiau ai no=tri pre moldovene=te, iar[aceia r[spundeau pre le=e=te.

De acii, singur Pocito\ki s-au suit]ntr-un pisc de deal, s[poat[cunoa=te c`t[sam[de oaste va fi la moldoveni. Ce nemica n-au putut cunoa=te, c[temeiul cu Ciub[r-vod[era ferit dup[ni=te m[r[cini de nu se vedea. Numai suli\i]n trii locuri ce au v[zut.

Mai]n de sar[, ispitindu-se le=ii s[dea har\ =i apropiindu-se de ap[, se fece a cerca vad s[treac[spre moldoveni. Ce atunci,]ndat[=i s-au ar[tat toat[oastea lui Ciub[r-vod[, cu hu=ni\e tocmite]mpotriva vadului, =i gata a-l sprijini pre Pocito\ki]n

[1] Mortier[.

suli\i, dac[cuteaz[. Care v[z`nd le=ii at`ta mul\ime de oaste, n-au mai cutezat a trece vadul, ce cu multe me=te=uguri au nevoit s[-i am[geasc[pre moldoveni, s[-i treac[pre de ceea parte. Dar[nice moldovenii nu se da trecu\i. C[ ]n\eleg`nd me=te=ugurile lor, nu-i gonia mult, numai p`n[la gium[tatea apei, nice un cot de loc mai mult, c[vedea c[fuga lor era cu]n=el[ciune.

A=a au r[mas p`n[noaptea r[zboiul]n cump[n[, =i s-au culcat o=tile, care=i la locurile sale,]n n[dejdea str[jilor, cu apa C[l\unei la mijloc.

Iar[Ciub[r-vod[nu dormia, ce hiindu-i aprins[inima lui de lucruri viteje=ti, s[ascu\ia cum s[-l apuce pre Pocito\ki mai cu]ncongiur =i,]mpresur`ndu-l den doau[ p[r\i, s[-l buluceasc[ la ap[. Deci au r[pezit pre Tudosie Lungu r[ze=ul, cu o sam[ de c[l[re\i, s[ mearg[ teptil ]n sus cale de trii popri=ti, =i trec`nd]n tain[apa C[l\unei s[coboare =i s[caz[a doua zi le=ilor]n spate, de nu vor =ti dinc[tro le vine nevoia.

}ntr-aceea vreme,]nainte de r[s[ritul soarelui, nimerit-au la tab[ra le=asc[=i un Piotru Hodoroschi cu oaste proasp[t[, 80 de cazaci carii cum sunt ei gata de a se amesteca la toate amestec[turile, f[r[s[ ]ntrebe de nimeni, ce numai auzind c[-i treaba la care pre carele, venit-au s[dea le=ilor agiutoriu]n dob`nd[. Pre carii v[z`ndu-i Pocito\ki, nu]ntr-alt chip, ce cum ar hi v[zut]ngeri den cer pogor`\i, a=a i-au priimit =i cu daruri multe au d[ruit pre acel cap al lor, pre Hodoroschi.

Deci, dup[ce au f[cut ei sfat,]mb[rb[t`ndu-se ]ntre ei =i ]ndemn`ndu-se unii pre al\ii, s-au]nhierb`ntat la r[zboiu asupra moldovenilor. +i cazacii cu focul, le=ii cu fu=turile[1], aruncau ]n moldoveni de nu se =tia ce vor face, c[ de mult[ nevoe n-au mai putut suferi, st`nd gata s[ ]nd[r[pteze. +i acmu biruia Pocito\ki,

---

[1] Suli\i, l[ncii.

de n-ar hi schimbatu-se n[rocul. C[Hodoroschi cu cazacii lui n-au vrut s[asculte, s[treac[numai p`n[ la gium[tate, ce s-au sume\it s[ treac[ apa de tot. +i a=a, au intrat toat[ oastea le=easc[ la ap[. C[ atuncea s-au ivit de la spate =i Tudosie Lungu cu c[l[re\ii pre carii i-au fost tr[mis Ciub[r-vod[ nainte, =i aceia cu mult[ larm[ =i buciune ]nv`rtejindu-se la r[zboiu, n-au mai dat pas le=ilor s[se]ntoarne iar[la loc uscat. +i]ndat[d`nd n[val[ =i gloatele cu Ciub[r-vod[, i-au cuprins la mijloc dentr-am`ndoao p[r\ile =i mare zarv[fecer[, de i-au c[utat lui Pocito\ki a dare dosul =i a fugire. La care n[val[s-au t`mplat chiar moarte de om, unde hatmanii le=e=ti vr`nd s[ ]mb[rb[teze pre ai s[i =i-au pus =i ei capetele, ales Buburo\ki, podcomori[1] de Liov, =i Purcelavschi, voievoda Ruskii, =i Bleginski, =i Muciorschi, =i Par=ive\ki =i al\ii, carii las a-i mai scrie.

Iar[Ciub[r-vod[pornindu-se cu toat[oastea dup[d`n=ii, i-au gonit de iznoav[ p`n[aproape de Nistru, =i pre carele]l agiungea dend[r[pt cu suli\a,]ndat[=i]l]mpungea. Ce le=ii, dac[au apucat a fugire, nu s-au mai oprit]n drum, s[-i agiung[moldovenii cu Ciub[r-vod[, =i s[-i]mpung[cu suli\a unde nu se cade, c[ci se temeau de un lucru de primejdie ca acela.

+i]ntr-acesta chip au biruit Ciub[r-vod[, nu a=a cu vitejia, cum cu me=te=ugul. Zice letopise\ul cel le=esc s[hie fost r[zboiul cu hiclenie, nu cu direptate. Iar[cine poate =ti? C[dac[au fost cu direptate au ba, totuna-i acmu, c[b[taia nu se mai]ntoarce.

+i v[z`ndu-se Ciub[r-vod[ cur[\it de vr[jma=ii s[i, cu mare bucurie =i pohval[ domneasc[ s-au ]ntors la Suceava, unde i-au ie=it tot norodul cu vl[dici ]nainte, =i au =ezut iar[ ]n scaunul s[u, ca un ]mp[rat =i biruitoriu, d`nd laud[mare lui Dumnezeu pentru izb`nda ce au f[cut.

---

[1] Titlu de noble\e.

C~ND FECE NUNT{ CIUB{R-VOD{ CU DOMNI|A CATRINA, FATA LUI VLAD-VOD{ DRACUL CEL B{TR~N. DOMNUL |{R{I MUNTENE+TI

CUPRINS

Acestea dar[trec`nd, cum trece grindina =i furtuna de luce=te iar[ ceriul senin, f[r[ z[bav[ =i-au venit =i \ara la hirea sa de mai ]nainte =i s-au ]mplut de tot biv=ugul. +i apropiindu-se toamna acelui an, socotit-au Ciub[r-vod[ s[ nu r[m`e holteiu la vreme de iarn[, c[-i frig. Deci dar chibzuind a-=i g[si doamn[de rude mari pre sama lui, s-au agiuns]n cuvinte cu domni\a Catrina, care la moartea t[t`ne-s[u, lui Vlad-vod[ Dracul cel B[tr`n, domnul |[r[i Muntene=ti, au fost pribegit la curtea lui Huniad,]n |ara Ungureasc[. Deci r[pezind Ciub[r-vod[un boier de \ar[, pre Iancu Dul[u logof[tul, de i-au adus mireasa de la unguri,]ndat[s-au apucat de au f[cut mare =i frumoas[nunt[domneasc[.

Tr[mis-au]n toat[\ara crainici s[vie boierimea la nunt[, de la mic p`n[la mare, nu cu poronc[, ce numai de poft[. +i soli den |ara Ungureasc[=i de preste Nistru au venit, =i de la le=i a=ijdere, carii m[car c[au fost b[tu\i, la nunt[tot s-au]ndesat. +i au adus solii multe daruri =i frumoase, ales cel moschicesc, carele au d[ruit miresii o bl[ni\[de samur =i m[riei-sale zece co\i de postav feleandra=. +i a=a s-au veselit cu feluri de giocuri =i de pitreceri, cu muzici den \imbale =i den pi\iburl[, de giucau nu numai]n cas[, ce =i prin ograda cur\ii domne=ti, tot boieri cu giup`nese, to\i ]mpodobi\i, c`t nu era nunt[=i era minune. Zic s[hie venit la nunt[=i Roxanda, giup[neasa lui Todira=cu Stroici paharnicul, care z[c`nd mai ]nainte de lungoare i-au fost c[zut p[rul, de i-au c[utat a se tunde. +i nu o au r[bdat inima s[ nu vie la nunt[, ce m[car c[ era tuns[, tot au venit. +i mult s-au veselit m[ria-sa =i boierii =i tot norodul, de muiere tuns[, care lucru minunat ca acela nu s-au mai v[zut de c`nd lumea =i nice s-a mai vedea.

Adus-au =i pehlivani de prin str[in[t[\i, de au f[cut fel de fel de giocuri, =i pre p[m`nt =i pre funii. +i cer`nd un pehlivan cu=ma m[riei-sale, au pus-o cu gura]n gios, dup[care]ndat[au

scos dentr-]nsa dou[g[ini vii, una neagr[=i alta pistri\[. Iar[pre cea pistri\[lu`nd-o mireasa]n bra\e, o au c[utat de ou. +i au aflat]ntr-]nsa ou gata s[-l fac[, pre care l-au =i ouat]ndat[ ]n palma m[riei-sale. +i mult s-au minunat.

Iar[alt pehlivan, hindiu de neam, viind]naintea m[riei sale cu m`necele sumese, au ]nceput a scoate pamblic[ stacojie den nas. +i au scos f[r[ istov ca la 50 de co\i =i mai mult, tot pamblic[ bun[ de atlas, stacojie. Pre care lu`nd-o m[ria-sa,]ndat[=i o au d[ruit miresei. Dup[care, s-au]ncruntat la spr`ncean[ Ciub[r-vod[ =i au st[tut oarece pre g`nduri, apoi au chemat un t[lmaciu =i l-au ispitit pre acel hindiu: “Care \i-i voia, m[i? C[iaca]\i vom g[si muiere de ba=tin[=i-\i vom da =i p[m`nt, s[ te gospod[re=ti la noi ]n \ar[“. A=a i-au c[utat a-l smomi Ciub[r-vod[ pre acela s[ r[m`e, nu de dragul lui, au dentr-o toan[f[r[temeiu, cumu-i abate omului la b[utur[— ce cu plan ad`nc. Socotit-au adec[ m[ria-sa c[ dac[ ]ntr-o cif`rt[de ceas au fost]n stare hindiul a scoate 50 co\i de pamblic[den acel nas de mare isprav[, apoi]ntr-un an]ntreg va]ndestula den pamblic[toat[|ara Moldovii. +i]nc[at`ta va mai prisosi, c`t s[treac[negu\[torii moldoveni =i la \[rile megie=e, cu pamblic[bun[de-a noastr[, stacojie, s[priimeasc[schimb alt[marf[mai de nevoe.

Ce pehlivanul nu s-au]nvoit s[-=i tocmeasc[nasul]ntr-acesta chip.

CUPRINS

DE UN GR{M{TIC MINCIUNOS LA CURTEA LUI CIUB{R-VOD{

Scrie letopise\ul nostru cest moldovenesc, de zice c[ ]ntr-o vreme s-au oplo=it la curtea lui Ciub[r-vod[un oarecare Bogdan gr[m[tic, ce s-au f[lit c[-i v`lhovnic[1] =i om ]nv[\at foarte, =i c[ va scrie de via\a domnilor vechi =i de toate c`te s-au lucrat mai

[1] Filozof, mag.

demult]n |ara Moldovii.

+i \iindu-l Ciub[r-vod[ ]n mare cinste, i-au dat]n sam[multe hrisoave =i urice =i ispisoace vechi, s[le dezlege cu r`nduial[ =i s[ aleag[ dentr-acele cum au fost cursul anilor =i via\a domnilor trecu\i, ales a t[t`ne-s[u, Alexandru-vod[cel B[tr`n.

Ce p`n[ la urm[, pre toate le-au z[h[it acel gr[m[tic, =i at`ta le-au amestecat =i le-au zgribu=it,]ncurc`nd anii =i pove=tile, c[ nimica bun n-au mai ales de acolo. +i a=a s-au dovedit acel Bogdan scriitoriu de cuvinte de=arte, adec[ om de minte pu\in[. Care cunosc`nd Ciub[r-vod[c[acela n-au fost gr[m[tic =i v`lhovnic cu adev[rat, ce doar[ s-au f[lit c[ iaste, foarte s-au m[niat m[ria-sa. +i mustr`ndu-l oarece cu buzduganul, au pus de l-au]ns[mnat cu hangerul la nas. Dup[care l-au alungat de la curte cu mare ocar[. +i fugind acel Bogdan gr[m[tic de ru=ine]n |ara Ungureasc[, s-au]nv[luit ad`nc ]n munte =i nu s-au mai oprit p`n[la t`rgul Clujului, unde mai apoi s-au gospod[rit, r[m`ind acolo de veci. Care v[z`ndu-l ungurii c[-i f[r[ nas, numai o r[m[=i\[ c`t o alun[,]ndat[l-au poreclit Duic[, adec[, pre limba lor, c`rnu. Cum au r[mas de se poart[ =i p`n[ast[zi acea porecl[, prin acele p[r\i de lume.

CUPRINS

DE SF~R+ITUL DOMNIEI +I MOARTEA LUI CIUB{R-VOD{

Nu mult[vreme dup[acestea, s-au boln[vit Ciub[r-vod[de *cataroi*, care boal[se cuno=tea dentr-aceea c[avea sl[biciune mare =i ame\eal[, ales dup[ospe\e.

Chemat-au atunci babe vr[jitoare, care l-au]nv[\at s[-=i toarne pre g`t, ]n toat[ diminea\a pre nem`ncate, c`te doau[oc[de vin vechiu, hiert cu chip[ru=i. +i-i de mirare c[nimica nu i-au folosit.

Adus-au mai la urm[chiar doftor, den |ara Ungureasc[, de i-au g`cit c[-i bolnav de *fr[n\ie*, care =i moldovanul, m[car c[ nu-i fran\uz, se t`mpl[de are. +i i-au dat s[guste dentr-un =ip doftorie amar[ca herea, care amirosind cumplit f[r[sam[,]ndat[=i au umplut toat[ograda cur\ii domne=ti de putoare. +i nice den-

tr-acea t[rie, tot nimica nu i-au priit.

Care v[z`nd a=a Ciub[r-vod[, c[ nu mai are leac, cumu=i era bl`nd =i cucernic la fire, =i-au luat de sam[=i s-au s[v`r=it den via\[, mercuri spre gioi, 14 martie, v[leatul 6960 de la facerea lumii, dup[ce au domnit doi ani, trii luni =i opt zile.

+i au fost acest Ciub[r-vod[domn viteaz =i cu mare frica lui Dumnezeu, nice mai bun, nice mai r[u ca al\ii =i iubit de tot norodul. Numai cu boierii ce nu s-au pre]mp[cat la]nceput. Zidit-au f`nt`n[mare de piatr[la rohatca D[r[banilor, =i doau[biserici frumoase,]nzestr`ndu-le cu ocini =i cu h[l[=taie, =i cu odoare scumpe ]n lontru =i pre den afar[ cu zugr[veli. +i s-au nevoit ]n zilele sale de au adus cu mult[ cheltuial[ den \ara p[g`n[, de la Trapezont, mo=tiile sf`ntului mare mucenic Sisoe, f[c[torul de minuni, =i le-au a=ezat ]n m`n[stire la Popone\, unde tr[iesc =i p`n[ast[zi.

*

Aici se ispr[ve=te manuscrisul lui Oprea Ca\[logof[tul.

CUPRINS

|ARA DE DINCOLO DE NEGUR{

Au venit g`=tele?

Vestea cea mare ne-a umplut de neast`mp[r, pe tovar[=ul meu =i pe mine, fiindc[ am`ndoi aveam pasiunea v`natului de balt[.

}n fiecare an la]nceputul prim[verii o via\[nou[=i zgomotoas[se abate prin stuhurile b[l\ilor mari dinspre Ungheni. Un norod nenum[rat de g`=te s[lbatice =i *g`li\e*, sosite]n lungi stoluri migratoare din \inuturi necunoscute, ra\e =i r[\u=te de dou[sprezece soiuri, li=i\e, b`tlani =i pesc[ru=i cu aripi elegant arcuite, nag`\i, grauri, ciori b[lt[re\e =i alte zbur[toare misterioase care n-au nume pun st[p`nire odat[cu dezghe\ul pe toat[rev[rsarea apelor =i]mp[r[\ia trestiilor dintre z[voaiele Prutului =i matca cea]n=el[toare a Jijiei, care curge pe-aici domol ca un curent submarin printre maluri nev[zute.

Sus, pe culmea dealului din fa\[, castelul prin\ului Sturza, alb =i ireal ca palatul lui Papur[-vod[, pare un miraj proiectat]n v[zduh de lumina apelor. De la poalele lui, se desf[=oar[, cu oglinzi neclintite de o\el]ntunecat =i ostroave lungi de drinduri]nverzite proasp[t]n lucirea prim[verii. Stoluri de r[\u=te dau necontenit ocoluri pe deasupra,]ncurc`nd ]n bel\uri =i ochiuri capricioase un fir nev[zut, pe care la urm[ ]l ]nnoad[ brusc ]ntr-un p`lc de trestii]nalte. +i balta toat[g`r`ie, =i miaun[, =i c`nt[-n soare cu glasuri multiple =i stranii, de-\i pare c[ ai descins aievea pe alt[ planet[ mai t`n[r[sau, cu milioane de ani]n urm[,]n luminoasa er[a prim[verii pe p[m`nt.

Nic[ieri patima v`n[toreasc[nu-\i ofer[o emo\ie mai aleas[. +i nic[ieri focul de pu=c[nu-\i poate d[rui surprize mai variate.

*

C`nd cobor`m din tren, soarele se las[spre asfin\it. Balta e mut[=i pustie. Tovar[=ul meu porne=te nep[s[tor spre casa lui mo= Barnea, pescarul din marginea satului, iar eu r[m`n mai ]n urm[, cuprins de o neagr[ presim\ire. Nici un zbor de pas[re nu se z[re=te prin v[zduh, nici un glas nu se ridic[ din stuhuri. Semn r[u! Peste optimismul =i neast`mp[rul meu din tren se las[o dezam[gire iute =i aprig[, pe care Barnea o ascute =i mai tare cu l[muririle lui de prisos. Da, iarna a fost uscat[, apele s-au tras c[tr[Vladnicul cel mare din mijloc =i balta,]n loc s[se umfle la dezghe\, a r[mas seac[pe]ntindere mare, “cum de treizeci de ani nu s-a pomenit”. De aceea nici pas[ri nu prea se v[d anul acesta...

— Vra s[zic[, p`n[-n sar[ facem oleac[ de p`nd[, roste=te drept]ncheiere tovar[=ul meu, care niciodat[nu-=i pierde cump[tul. Iar m`ine]n zori cu luntrile...

— Ie=im, cucoane, de ce s[nu ie=im? r[spunde Barnea, moale. +i om face =i-n ast[-sear[oleac[de p`nd[, ca s[ nu se cheme c[ a\i venit degeaba cu *trinu* p`n[aici...

Rostul v`natului de balt[ cere ca ]n fiecare luntre s[ nu ia loc dec`t un singur v`n[tor, cu luntra=ul lui. Dac[ stau doi pu=ca=i ]ntr-o luntre, se ]ncurc[ unul pe altul =i nu fac nici o isprav[. Barnea, care cunoa=te bine aceast[ r`nduial[, se leag[c[ne va g[si el]nc[un luntra= priceput, p`n[nu se face sar[.

— N-are s[g[seasc[! profe\esc eu, cu voluptatea amar[a pesimismului, care a pus definitiv st[p`nire pe f[ptura mea.

+i-n adev[r n-a g[sit. Numai un b[ietan, ocupat cu vitele prin partea locului, s-a prins]n cele din urm[s[poarte o lotc[mic[de pescar, cu mine,]n urma luntrei cu tovar[=ul meu, pe care Barnea o m`n[ harnic spre taina stuhului... Dar abia ne-am dep[rtat de mal, c`nd bag de seam[, cu n[duf, c[b[ietanul meu nu se pricepe deloc s[m`nuiasc[lopata =i *ghionderul*. Descurajat, am strigat lui Barnea s[opreasc[s[m[ia =i pe mine]n luntrea lui cea mare.

— Pofti\i, cucoane, de ce nu? C[doar avem loc destul]n corabia mea, strig[el, v`slind]nd[r[t.

Luntrea s-a al[turat u=urel de lotc[. M[ridic]n picioare, cu pu=ca cump[nit[ ]ntr-o m`n[, cu bl[ni\a ]n cealalt[ =i, deprins cu asemenea peripe\ii v`n[tore=ti, p[=esc f[r[grij[peste bord... Se vede]ns[c[ast[zi toate erau menite s[se]mplineasc[pe dos. Luntrea oscileaz[f[r[veste pe-o coast[; apa n[v[le=te]ntr-]nsa, o umple =i-o scufund[pe jum[tate... Naufragiu!

Nici nu =tiu c`nd am s[rit ]nd[r[t, ]n lotc[. B[ietanul strig[ =i gesticuleaz[, Barnea e de mult ]n ap[ p`n[la piept, tovar[=ul meu... Ei da, m[rturisesc c[ ]n clipa cea mai critic[,]mboldit de o curiozitate ironic[, absolut nepotrivit[cu]mprejurarea, nu m-am g`ndit numai la mine ]n acel moment, ci am ]ntors capul s[ v[d ce face tovar[=ul meu... Trebuie s[ spun ]ns[, pentru desc[rcare, mai ]nt`i c[apa]n acel loc nu era tocmai ad`nc[, ci numai cumplit de rece; al doilea, c[ tovar[=ul meu nu-i om sprin\ar la trup, ci mai degrab[ voluminos =i mare-n diametru. Iar la suflet, nu-i deloc omul care s[ p[streze sup[rarea dintr-at`ta lucru.

M-am]ntors, a=adar, =i m-am uitat la el, ca s[am de ce face haz mai t`rziu. Dar nu l-am v[zut]n ap[, dup[cum m-a=teptam. }n clipa primejdiei, cu o iu\eal[=i cu o precizie de ne]nchipuit, tovar[=ul meu se pr[v[lise pe o parte, din luntre de-a dreptul]n lotc[, la spatele meu, unde a r[mas neclintit. Din sutele de mi=c[ri posibile, el a f[cut exact pe cea mai potrivit[ca s[-=i salveze =i pu=ca =i persoana, f[r[s[r[stoarne, cu greutatea lui, lotca cea mic[.

Barnea s-a]ntors prin ap[=i ne-a remorcat]nd[r[t, la mal. Eram ud p`n[ mai sus de genunchi. Tovar[=ul meu luase =i el ap[, la un =old. Amurgul era rece; un v`nt sub\irel tr[gea cu perzisten\[dinspre apus...

Ni=te oameni cumin\i ar fi renun\at la v`n[toare pentru sara aceea, ca s[-=i usuce hainele =i ]nc[l\[rile sub un acoperi=, la lumina unui foc. Dar Barnea n-a a=teptat deloc s[ vad[ ce hot[r`m]n aceast[privin\[. A tras numaidec`t pe mal luntrea cea mare, a ]ntors-o cu fundul ]n sus ca s[-i scurg[ bine apa =i a ]nceput s-o preg[teasc[ — pentru o nou[ expedi\ie. +tia el din experien\[ c[ v`n[torii nu sunt oameni ca to\i oamenii.

*

Nici tovar[=ul meu, a=adar, nu-i om ca ceilal\i oameni. Pe l`ng[ ]nsu=irile v`n[tore=ti care-l deosebesc de muritorul comun, natura a pus]n firea =i-n f[ptura lui multe ciud[\enii =i contraste. Mare la trup, te-ai a=teptat s[fie din aceast[pricin[greoi =i st`ngaci ]n mi=c[ri. Dar nimeni nu ]ndur[ mai u=or truda unei zile de v`n[toare. Iar c`nd un iepure sau o prepeli\[ ]i sare la distan\[ potrivit[, pu=ca parc[ face parte din trupul lui; nici nu-\i vine s[ crezi cu ce vioiciune n[prasnic[ o duce la um[r =i, ca un Jupiter ]n miniatur[, tr[sne=te lighioana m[runt[ din fug[. Sim\urile lui sunt tot at`t de agere. Prin porumbi=tile]nalte, care fo=nesc tare]n b[taia v`ntului, el distinge cu u=urin\[ cel mai u=or fo=net *anormal*. Vara, pe ar=i\[, c`nd suie =i coboar[prin p`rloage, ogoare =i miri=ti, cu soarele-n fa\[, cu p[l[ria plecat[

peste ochii aproape]nchi=i, nici o p[s[ruic[nu-i trece]n preajm[f[r[s-o]nregistreze pe retin[=i s-o identifice instantaneu.

Dintre to\i v`n[torii, e singurul tovar[= cu care m[ ]mpac des[v`r=it. Poate fiindc[avem acelea=i gusturi. Sau poate fiindc[e mai]n\eleg[tor =i-mi suport[capriciile cu mai mult[r[bdare.

Dar la “temperament” nu ne potrivim deloc. Lucrul acesta se v[de=te mai cu seam[c`nd trebuie s[ urc[m =i s[ cobor`m, iarna, cu ceilal\i tovar[=i, pantele primejdioase de la St`nca sau dinspre Bivolari, gr[m[di\i]ntr-un camion mare cu coviltir. +oseaua e desfundat[de ploi, ro\ile ma=inii *patineaz[*]n glodul lunecos. +i nu o dat[era s[ne pr[v[lim cu ma=ina]n pr[pastie. Fiindc[sub coviltir st[m ca-ntr-o cutie]nchis[, eu m-a=ez]ntotdeauna la coada ma=inii, ca s[pot vedea pe deasupra sc`ndurii din fund *tot ce se ]nt`mpl[*. +i la cea mai mic[alarm[, stau gata s[m-arunc afar[, s[nu m[prind[camionul dedesubt]n caz de r[sturn[tur[. Tovar[=ul meu,]ns[,]=i g[se=te loc]ntotdeauna la mijloc, sub coviltir, de unde nu poate vedea nimic =i unde st[tot drumul lini=tit. Orice s-ar]nt`mpla, el nu se mi=c[niciodat[de la locul lui.

— +tii prea bine c[nu sunt deloc un om fricos,]ncerc eu s[-i explic. Nu m[tem nici de lup, nici de ho\, nici de =oarece. De nimic pe lume nu m[tem, c`nd =tiu c[ pot s[ m[ ap[r =i s[ atac la r`ndul meu. Dar c`nd deraiaz[trenul ori se r[stoarn[o hurdughie ca asta, ce po\i face?...

— Apoi dac[nu po\i face nimica, resemneaz[-te =i stai lini=tit. E cel mai cuminte lucru,]mi spune el z`mbind.

— Ba-iu! Nu m[resemnez. Dac[se r[stoarn[=i-mi prinde vreo m`n[dedesub, m-apuc cu din\ii de fier. Tot se cheam[c-am reac\ionat!

Filozofia tovar[=ului meu m[impresioneaz[totu=i. Resemnarea lui nu vine de ast[dat[din fondul naturii lui optimiste, ci mai degrab[dintr-o credin\[sau iluzie mistic[. Tovar[=ul meu crede]n Dumnezeu =i-n ocrotirea divin[, fiindc[“a=a a apucat din b[tr`ni”.

}ntr-un r`nd, ne g[seam ]mpreun[ pe ni=te ima=uri pustii, ]nspre p[durea Popricanilor. Un iepure s-a ridicat drept ]ntre noi. E tot ce poate face mai r[u un iepure, c`nd vrea s[provoace o nenorocire. Tovar[=ul meu a s[ltat pu=ca la um[r, dar s-a st[p`nit =i n-a tras. Eu ]ns[ m-am l[comit =i-am tras. O halice rico=at[ din p[m`nt l-a ajuns]n piept, i-a g[urit surtucul =i i s-a oprit]n c[ma=[. Am alergat speriat, s[-i dau ajutor =i curaj.

— Nu-i nimic! m-a]mb[rb[tat, tot el pe mine, cu bun[tate. N-a ajuns dec`t la piele...

De]nt`mplarea aceasta ]mi aduc aminte acum, c`nd st[m am`ndoi, spate-n spate, ]n luntrea lui Barnea, la ]ntoarcerea spre cas[. P`nda de sear[nu ne-a fost cu noroc. C`teva stoluri de g`=te]n=irate]n unghi ascu\it, cu v`rful spre apus, au trecut sus, departe, pe deasupra noastr[. Le-am salutat cu dou[ focuri de pu=c[, dar n-am izbutit s[ le stric nici o clip[ simetria ]n azur. Dup[ aceea, luntra=ul ne-a purtat vreo dou[ ceasuri de-a lungul unei c[r[ri singuratice de ap[, ]ntre stuhuri ]nalte =i ]ncremenite, p`n[aici,]n albia Jijiei, care deschide un drum mai larg, cotind de-a curmezi=ul b[l\ilor. Nici o ra\[nu s-a ridicat]n lini=tea acestui crepuscul lung ca-n \inuturile polare. Acum s-a f[cut noapte. Pescarul poart[luntrea u=urel, printre buchete mari de trestii, sub lun[. Din lopat[ ]i picur[la fiecare mi=care stelu\e de argint]n apa lin[.

Umbra e str[vezie; un glas de broasc[tresare de sub papur[,]n surdin[, apoi se stinge... Trestii =i ap[, stele =i singur[tate — nimic]n jurul nostru nu ne aduce aminte de via\a real[. Plutim — ca-ntr-un peisagiu din era ter\iar[...

Tovar[=ul meu tace. M[razim mai bine de spatele lui masiv =i nemi=cat, dar nu-i tulbur cu nici o vorb[t[cerea]ndelungat[ ]n care s-a ad`ncit. Pentru c[ pe tovar[=ul meu ]l cheam[ Mihail Sadoveanu — iar un ceas ca acesta, ]ntr-o noapte dulce de prim[var[, se ]nt`lne=te destul de rar]n via\a unui om.

*

}n zori de ziu[, Gheorghe Barnea ne a=tepta cu luntrea preg[tit[temeinic pentru drum lung, s[ne poarte de-a dreptul la Vladnic,]n inima b[l\ilor, unde zbur[toarele nomade care poposesc pe la noi]=i \in soborul cel mare, departe de oameni.

Printre p[re\i de trestie]nalt[, str[batem]n t[cere c[r[ri lungi de ap[cu plavii buboase, cu foi late de nuf[r =i cu pojghi\[pe alocuri, =i ne afund[m]n labirintul de lagune care taie stuhurile, spre Vladnicul cel ad`nc. Uneori se deschid pe nea=teptate]n lumini= ochiuri mari de ap[ ]n mijlocul trestiilor, oglinzi misterioase, t[cute =i lucii sub lumina alb[strie care]ncepe s[creasc[dinspre r[s[rit.

+i deodat[, cu zbor =uier[tor, dou[r[\u=te s[geteaz[v[zduhul, piezi= deasupra noastr[. Detun[tura pu=tii, bubuind straniu]n lini=tea mare de p`n[ acum, treze=te balt[ ]ntreag[. Mii de cronc[nituri ]i r[spund din dep[rtare. Un m[c[it aprig se ridic[ din stuhuri; g`=tele]ncep s[g`r`ie din toate p[r\ile, nev[zute; li=i\ele se trezesc]n cotloanele lor de papur[ve=ted[. Un stol de graur i, la]nceput ca un norule\, desf[=oar[ ]n lumina r[s[ritului un v[l cernit, str[veziu =i u=or, cu falduri capricioase, pe care parc[-l poart[v`ntul pe deasupra b[l\ilor, p`n[ ]n negura]nc[ ]ntunecat[dinspre apus.

*

Soarele s-a ridicat de mult. }n Vladnicul mare n-am g[sit p`lcuri de li=i\e, risipite ca =iraguri de m[rgele negre pe oglinda apei. Tovar[=ul meu a dobor`t din zbor o g`sc[. Am v[zut-o cum s-a l[sat pe-o arip[, ca un avion dezechilibrat, =i-a c[zut oblic, departe-n stuhuri. Barnea a c[utat-o ]n zadar =i s-a ]ntors cu m`na goal[. A doua g`sc[, pe care luntra=ul ne-o aduce ]n sf`r=it, de la cap[tul unui petec de p`rlitur[ unde c[zuse cu aripile desf[cute, e cercetat[ cu grij[ =i a=ezat[ frumos ]ntre ra\ele r`nduite]n fundul luntrei.

— Unde mergem acum?]ntreb[Barnea.

— S[mergem la *Coada R`iosului*! zic eu, cu entuziasm.

— Nu — r[spunde tovar[=ul meu — ce s[c[ut[m]ntr-un loc cu un nume a=a de spurcat? S[mergem mai bine]n *Cucova* ori]n *Temircan*…

— Ori la *Coada Vacii*, complecteaz[Barnea, cu t[rie.

… Ne-am oprit la p`nd[pe-o lagun[ ]ngust[,]ntre dou[ziduri de trestii. Luntrea e fixat[cu un cap[t]n stuh. Barnea a adormit. Tovar[=ul meu st[cu fa\a-n sus, cu ochii-nchi=i, cu obrazul pe jum[tate]n soare. M[uit la fruntea lui cu proeminen\e ciudate =i nu-mi pot da seama dac[a a\ipit ori e]nc[treaz. Drept r[spuns, un sfor[it sub\irel porne=te din nasul lui mic, c`t un \umburu=, care are totu=i preten\ia s[ fie acvilin. Doarme! Dac[ trece tocmai acum un stol de g`=te, ce-i de f[cut?…

M[aplec peste marginea luntrei =i m[uit]n ad`nc. Apa e curat[ =i incolor[, nici o nuan\[ verzuie nu joac[ ]n transparen\a ei. O raz[ piezi=[ de soare o lumineaz[ p`n[-n fund. De-acolo, din labirintul de buruieni fioroase, dou[g`ng[nii negre, c`t dou[migdale, cu l[bu\ele dinapoi l[\ite]n form[de lop[\ic[,]noat[de-a lungul razei p`n[ aproape de suprafa\[. Dup[ talie =i dup[ alte semne, ]n\eleg c[ una e mascul =i cealalt[, femeiu=c[. Habar n-au de prezen\a mea. Totu=i m[ simt scandalizat: ur`\eniile acestea]=i permit s[fac[dragoste sub ochii mei! Dar a treia g`nganie, un mascul inoportun, alearg[ de la fund. Intrusul e cam brutal =i pare pus pe sfad[. M[ uit cu aten\ie… Femeiu=ca se ]ntoarce cu coada c`nd spre unul, c`nd spre cel[lalt. Cochet-eaz[, sc`rn[via! O umilesc =i-o alung c-un cap[t de trestie. R[ma=i singuri, cei doi masculi se uit[unul la altul, nedumeri\i de rostul acestei interven\ii divine.

Tovar[=ul meu sfor[ie]nainte sub\ire. O pitulice de balt[se joac[al[turi,]n stuh. +i deodat[r[m`n cu urechea a\intit[… S-a auzit, foarte departe, un glas de g`sc[. Dac[trece tocmai acum pe deasupra noastr[?

F[r[s[ridice capul, tovar[=ul meu deschide un ochi. Un ochi foarte albastru]n lumina mare — =i copil[re=te atent. Cu toate acestea =tiu bine c[dormea! Se vede]ns[c[dormea numai cu nasul =i cu o ureche. Cealalt[ureche]i st[tea treaz[, de straj[.

*

La]ntoarcere, de-a lungul unui “canal” nesf`r=it, ]nt`lnim petece mari de p`rlitur[. Ici =i colo, pe ]ntindere de c`teva hectare, stuhul a ars, l[s`nd la fa\a mla=tinii cioc[l[i ca de p[pu=oi =i \[r`n[calcinat[, de-ai crede c[e tare ca piatra. Dar e numai o pojghi\[mincinoas[de cenu=[=i r[d[cini firave. C`nd pui piciorul pe ea, te afunzi numaidec`t: dedesub e ap[neagr[=i glodoas[— am f[cut experien\[p`n[la genunchi.

Barnea ne l[mure=te c[oamenii pun foc stuhului b[tr`n, ca s[ poat[ cre=te altul t`n[r, mai]n voie...

V`ntul bate cu putere dinspre miaz[zi. M[ ]ntorc spre luntra=. Mi-a venit, a=a, o idee nenorocit[.

— Mo= Barnea,]l]ntreb eu, ce-ar fi dac[am pune =i noi foc, s[vedem cum arde?

Luntra=ul sur`de cu tot obrazul lui grav, usc[\iv =i ar[miu ca de indian. }=i]ntoarce nasul ascu\it,]n form[de plisc, =i furi=az[o privire iute spre tovar[=ul meu, care st[neutru cu spatele. Apoi r[spunde, cam]ntr-o doar[:

— Ce s[fie? N-ar fi nimica...

La ideea spectacolului m[re\ pe care ni-l putem oferi “f[r[s[fie nimica”, nu mai am ast`mp[r. V`ntul fo=ne=te, trestiile]mi fac semne cu capul =i m[invit[, plec`ndu-=i mo\ul cafeniu toate odat[,]n aceea=i direc\ie.

}n cele din urm[, m[hot[r[sc. Scot cutia cu chibrituri =i scap[r. Barnea]mi \ine c[ciula]n dreptul v`ntului. Stuhul, uscat tare, des =i ]nalt de trei st`njeni, s-aprinde cu p`lp`iri iu\i, cu p`r`ituri precipitate.

— *Alea jacta est!*[1] strig eu.

— Hai? r[spunde mo= Barnea.

Flac[ra se]nal\[ ]ncovoiat[de v`nt; un fum negru izbucne=te deasupra... Focul se]ntinde cu repeziciune...

— S[mergem! zice tovar[=ul meu, cam nelini=tit de dogoarea =i de]ngustimea locului.

Pornim]nainte, pe canal. De la fiecare cotitur[ ]ntorc capul =i-mi admir opera, urm[rind]ntinderea dezastrului. Fl[c[ri lungi se]nal\[c`nd =i c`nd deasupra stuhurilor; fumul izvor[=te gros =i negru, ca din zeci de fabrici odat[... O]ngrijorare vag[ ]ncepe s[m[cuprind[. Dac[arde toat[... balta Criste=tilor? Tovar[=ul meu m[spioneaz[cu coada ochiului =i-mi urm[re=te g`ndurile.

— Barnea, zic eu nemaiput`nd r[bda, oare n-o s[-mi g[seasc[nimeni pricin[c-am dat foc?

— De, parc[po\i s[=tii?... r[spunde ap[sat luntra=ul, privind drept]nainte.

Scot tabachera =i-i ofer o \igar[.

— Stuhul vechi nu folose=te la nimic... completeaz[el, moale.

Cu toate astea nu m[simt lini=tit. Incendiul s-a]ntins grozav]n urma noastr[. Parc-a= vrea acum s[se sting[c`t mai cur`nd “de la sine”. Dar unde-i norocul [sta... cu at`ta ap[dedesub =i usc[ciune deasupra!

Pe canal, ne]nt`lnim cu un pescar b[tr`n, lipovan. Se uit[la noi, ca la orice oameni de treab[. A=tept s[ne puie vreo]ntrebare cu privire la foc. Dar el tace. Nu pare deloc alarmat de pr[p[dul care se vede]n fund.

— Unde te duci?]l]ntreb eu. Te duci]ncolo... spre focul cela?

— Da, r[spunde el, simplu.

Nu pot]mpinge impruden\a mai departe cu alte]ntreb[ri...

Dup[ce intr[m]n matca Jijiei, la loc larg, tovar[=ul meu, care st[cu spatele spre incendiu, m[ ]ntreab[cu perfidie:

---

[1] *Zarurile au fost aruncate! (lat.)*

— Tot se mai vede tic[lo=ia ceea?

— Tot! oftez eu cu n[duf. Ba]nc[se vede mai tare canainte... Iaca ce isprav[m-a\i]ndemnat s[fac, d-ta =i cu Barnea!...

Sub aceast[ ]nvinuire nedreapt[, tovar[=ul meu tace sc`rbit.

*

Am ajuns acum aproape de mal, spre marginea de jos a satului. O fat[sub\iric[=i ml[dioas[intr-n ap[cu picioarele goale, ridic`ndu-=i fusta pe m[sur[ ce ]nainteaz[ spre ad`nc. Se face c[nu ne vede — parc-ar fi singur[. Asfin\itul o lumineaz[dintr-o parte; unda rece =i verzuie]i m`ng`ie coapsele abia]mplinite,]n culoarea bobului de gr`u.

C`nd ajungem ]n dreptul ei, o ]ntreb: ce caut[? Fata ]ntoarce spre mine o privire serioas[ =i ad`nc[, apoi]=i urmeaz[mersul f[r[s[-mi r[spund[.

Seara t`rziu, de pe prispa casei din deal a lui Barnea, tovar[=ul meu a privit lung cum ard stuhurile ]n dep[rtare “ca-ntr-un r[s[rit de lun[“... S-o fi g`ndit, poate, atunci: ce fac oare s[lb[t[ciunile b[l\ii, c`nd arde stuhul? — =i i s-a p[rut c[aude dintr-acolo “urlete pierdute =i tremurate”...

Iar peste vreo s[pt[m`n[, cititorii lui, nenum[ra\ii lui prieteni, au ascultat ]nc[ “o istorie adev[rat[“ de v`n[toare — cu mo= Procor, cu Timofti mocanul =i cu un oarecare Caliniuc, sf`=iat de lupi ]ntr-o noapte de iarn[, pe-o plavie pustie din Delta Dun[rii — pe l`ng[alte n[scociri minunate, pe care el le ticluie=te cu at`ta me=te=ug, de-ai jura c-a fost acolo, la fa\a locului, =i-a v[zut cu ochii lui cum s-au petrecut toate, din fir]n p[r.

De data asta]ns[, l-am prins asupra faptului. +i las aici m[rturie posterit[\ii despre geneza uneia din]nc`nt[toarele-i povestiri v`n[tore=ti. S[=tie =i urma=ii no=tri, atunci c`nd b[l\ile de la Criste=ti =i mo= Barnea =i noi vom fi trecut de mult]n \ara de

dincolo de negur[, de la ce]nt`mplare prozaic[ din lumea real[ s-a inspirat acest mare vr[jitor, ca s[ pl[smuiasc[ ]nc[ o istorie v`n[toreasc[, foarte minunat[... dar c`t se poate de adev[rat[...

Not[. — La aceste amintiri, pe care le-am notat a doua zi ca s[nu le uit, marele meu prieten mi-a r[spuns prin c`teva pagini (... pagini de str[lucitoare poezie — vezi volumul *|ara de dincolo de negur[*).

Dl Sadoveanu]=i revendic[acolo cu t[rie autenticitatea personagiilor =i faptelor din povestirea la care f[ceam aluzie. +i se mir[c[le-am uitat. }n adev[r, mi-am adus aminte. L-am cunoscut =i eu pe mo= Procor, am intrat]n coliba lui =i am stat de vorb[cu el,]ntr-una din r[t[cirile noastre prin Delta Dun[rii. Dar]l uitasem de mult...

Cine ar putea s[se mai laude cu un aparat de]nregistrare at`t de sensibil ca al tovar[=ului meu, c[ruia nimic nu-i scap[ din c`te-i trec pe dinainte =i care \ine minte ani]ntregi intona\ia unei fraze =i gestul cu care un biet pescar b[tr`n =i-a alungat un \`n\ar de pe frunte...

CUPRINS

}NTR-O DIMINEA|{ DE PRIM{VAR{

Pe c[rarea de sub coast[, Love\ p[durarul urca]ncet, cu torba goal[=i cu pu=ca la spinare.

Un cuc nerod c`nta aproape, ]ntre frasinii de pe culme; altul ]i r[spundea din vale. +i era p[durea de cur`nd]nverzit[, =i frunza fraged[r`dea la soare, =i tot codrul ]ntinerit r[suna de c`ntece.

Sub fagul cel mare de la mijlocul coastei, Love\ se opri, r[zimat]n pu=c[. Toate dealurile dimprejur]=i r[sfirau]n lumin[, ca ni=te arici, spin[rile \epoase. Granguri zglobii fluierau din v`rful arinilor, gai\e se strigau peste poiene =i, de pe un deal pe altul, mierlele se ]ng`nau cu melodioase glasuri. +i toat[r[sf[\area verde a p[durilor str[lucea ca un rai,]n diminea\a de prim[var[.

Deasupra lui Love\, un \oi zgomotos =i mic, ag[\at cu spatele]n jos de scoar\a grun\uroas[, c[lca m[runt ca un =oarece de-a lungul unei ramuri]nclinate, b[tea coaja cu ciocul =i f[cea din fundul gu=uli\ei: gim-gim... gim-gim!

Love\ lu[pu=ca la ochi... Detun[tura izbucni n[prasnic, umplu valea, se pierdu departe =i, izbind]n pieptul dealului din fund, r[sunetul ei se]ntoarse ocolind p[durile. C`teva clipe, toate glasurile codrului amu\ir[ de mirare... O cioc[nitoare de munte trecu ca o flac[r[ verde, printre dou[ v`rfuri de fag. Apoi o ghionoaie, ascuns[cine =tie unde,]ntr-un desi=, slobozi un r`s gr[bit, o ploaie de \ipete m[runte. +i, ca la un semnal, toate gl[suitoarele acestei lumi de verdea\[ =i de lumin[ ]=i reluar[ cu nep[sare c`ntecul]ntrerupt.

Iar sub fagul cel mare, \oiul picase cu aripile s`ngerate.

Love\ ]l ridic[din iarb[=i-l \inu pe palm[. Era c[ldu\ =i u=or ca o pan[, cenu=iu pe spate =i g[lbui pe burt[. Nu murise. Ochii lui, ca dou[pic[turi de p[cur[, p[reau c[l[crimeaz[,]mp[injeni\i de durere. V`n[torul ]l arunc[ iar ]n iarb[, l`ng[torba goal[. Pe m`na lui se prelinse o pic[tur[ fierbinte de s`nge.

Soarele era acum sus, deasupra dealului din fa\[. V`ntul curgea]n r[stimpuri, ca o ap[lin[, peste p[duri.

Love\ se l[s[cu fa\a]n sus =i cu bra\ele sub cap, la umbra tufarului b[tr`n. |`n\ari de p[dure, le=ina\i de foame, s-apropiar[numaidec`t, b`z`ind sub\irel. O pitulice speriat[, privindu-l cu spaim[ =i curiozitate, ]ncepu s[ \ipe ]n gura mare. Dar nu se dep[rta prea mult, ca s[ nu-l piard[ din ochi. S[rea de ici-colo, tot ]mprejurul lui, aplec`ndu-=i capul pe sub c`te o frunz[, ca s[-l poat[ vedea mai bine... Un bondar gr[bit sosi =i el, nu se =tie de unde; ]i d[du ocol de dou[ ori, mormonind ca un urs din neamul m[runt al g`zelor, =i se pierdu printre tufe.

+i zumzetele v[zduhului sc[deau]n c[ldura zilei, pe c`nd o toropeal[ larg[ cuprindea p[durile, ca-ntr-o p`nz[de lini=te. Love\ clipi des din ochi; apoi r[mase cu pleoapele]nchise. Un fir sub\ire de paianjen i se prinse de gene...

+i iat[c[, drept]n v`rful fagului sub care st[tea Love\, se ar[t[o zbur[toare str[in[, o pas[re mare =i ginga=[, t[iat[parc[dintr-un bulg[re de z[pad[. Penele ei curate str[luceau ca

argintul]n lumina soarelui. St[tea nemi=cat[; numai capul mic =i negru =i-l]ntorcea]n toate p[r\ile. +i cu glas r[sun[tor striga peste p[dure:

— Ga-ga! ghi-ghi!...

Niciodat[Love\ nu mai v[zuse asemenea minune... Cu mare fereal[=i cu b[taie de inim[, el ridic[ ]ncet pu=ca, \inti]ndelung — =i trase de tr[gaci...

Dar pas[rea minunat[nu c[zu. Ca =i cum n-ar fi b[gat de seam[nimic, ea r[mase nemi=cat[=i glasul ei mare striga iar peste p[duri:

— Ghi-ghi! Ga-ga!...

V`n[torul o privea cu uimire. P`n[atunci, pu=ca lui nu d[duse gre=...

Love\ turn[cu ciud[dou[m[suri de pulbere pe gura \evii,]ndes[cu varga un dop mare de c`l\i, apoi un pumn ]ntreg de halice. +i, \in`ndu-=i r[suflarea, lu[iar pu=ca la ochi... Dar focul \`=ni din \eav[f[r[zgomot, ca un =uvoi scurt de fum. +i pas[rea de argint r[mase ca mai]nainte, nemi=cat[...

Love\ arunc[pu=ca]n iarb[. Se ag[\[cu mare ciud[de trunchiul fagului =i]ncepu s[se suie din ramur[ ]n ramur[. Cu c`t se urc[ mai sus, cu at`t ner[bdarea lui cre=tea. Iar pas[rea]=i]ntorcea capul =i se uita]n toate p[r\ile; numai]n jos, la el, nu se uita — p[rea c[nici nu-l =tie... Love\ era acum aproape de ea,]i vedea mo\ul de aur =i ochii ca dou[boabe de rubin... dar c`nd ]ntinse m`na s-o apuce, ea f`lf`i u=or, se]nal\[deasupra lui =i-l lovi cu pliscul drept]n mijlocul frun\ii...

+i dintr-o dat[Love\ se sim\i u=or =i mic=orat, sub aripile zbur[toarei necunoscute. +i v[zu, cu mirare, c[-i]n\elege graiul.

— Eu sunt regina p[s[rilor, gr[i ea. +i pe tine, Love\, te-am schimbat acum]n pas[re. Vino cu mine!

Zburar[am`ndoi peste v`rfuri de copaci =i se oprir[drept]n spicul unui paltin uria= din inima p[durii.

Se f[cuse noapte. De jur]mprejur, c`t cuprindeau ochii, nu se vedea acum dec`t rev[rsarea codrilor adormi\i sub lun[.

Din v`rful paltinului, pas[rea m[iastr[ ]ncepu s[strige iar deasupra p[durii =i glasul ei str[b[tea acum =i mai departe, peste cre=tetele copacilor,]n lini=tea nop\ii.

+i din patru p[r\i]ncepur[s[vie r`nduri-r`nduri, la chemarea reginei, toate c`nt[re\ele pestri\e =i str[lucitoare ale zilei, toate zbur[toarele ursuze =i ciufulite ale ]ntunericului, tot norodul nenum[rat al ciripitoarelor m[runte care mi=un[ ascunse prin frunzi=uri, sub larga ocrotire a codrului. Veneau cu gr[bite f`lf`iri de aripi =i se l[sau ]n jurul lor, stoluri-stoluri, mii de p[s[ri, r`nduindu-se laolalt[dup[na\ie, dup[meserie, dup[glas ori dup[ ]mbr[c[minte.

+i to\i copacii dimprejur st[teau acum ca ni=te ciorchini, sub razele lunii]nc[rca\i de zbur[toare g[l[gioase; p`n[ =i p[m`ntul era acoperit de un covor mi=c[tor de p[s[rele, care nu mai aveau loc pe ramuri =i se]nghesuiau una]n alta, cu ciocurile]ndreptate]n sus.

Iar din preajma locului, =i alte dih[nii m[runte se de=teptar[din somn,]n puterea nop\ii. Aricii ghemui\i pe sub tufe scoteau botul dintre \epi =i se uitau cu mirare; salamandre negre ridicau spre stele capul lor mititel, cu gura cusut[de un blestem; =oareci ro=ca\i se iveau pe jum[tate din g[uri =i veveri\e curioase, cu coada pe spate, priveau de departe,]n dou[labe, gata s-o rup[la fug[...

Cu inima]mpu\inat[de spaim[, Love\ se sim\ea grozav de singur]n mijlocul acestei]mp[r[\ii str[ine, departe de oameni, a=tept`nd s[ ]nceap[soborul p[s[rilor]n taina nop\ii,]n singur[tatea p[durii.

Veni]nt`i o hulubi\[s[lbatic[s[se jeluiasc[. Se f[cu t[cere.

— Love\ mi-a]mpu=cat hulubul meu, care aducea m`ncare la cuib unde st[team s[ p[zesc puii, zise ea. +i a trebuit s[ pornesc eu dup[ hran[, =i am l[sat pui=orii singuri... =i ]n lipsa mea a venit o nev[stuic[ =i mi i-a m`ncat. +i de atunci am r[mas v[duv[=i singur[pe lume...

— Love\! Love\, uciga=ul! strig[tot poporul p[s[resc.

Iar Love\ se f[cuse mic l`ng[ regin[, cu inima c`t un purice.

— Pe mine, zise un sturz beteag care st[tea atr`mb pe-o ramur[, Love\ m-a ]mpu=cat ]ntr-o arip[, c`nd ciuguleam o carada=c[l`ng[ un ciot de brad. M-am ascuns sub ni=te r[d[cini =-am sc[pat cu via\[. Dar de-atunci nu mai pot zbura =i-mi t`r[sc zilele, ca vai de capul meu, pe sub tufi=uri, dup[viermu=ori...

— +i mie mi-a rupt o lab[!]ndr[zni s[strige, de departe, o veveri\[nepoftit[.

Toate capetele se]ntoarser[. Iar huhurezii, care st[teau]n cerc, mai la o parte, pe cununa unui frasin, se umflar[de m`nie spre ea ca ni=te curcani =i o f[cur[s[tac[.

— +i mie mi-a rupt un picior! gl[sui o p[s[ric[din gr[mad[.

— +i mie! +i mie! +i mie! ciripir[fel de fel de glasuri, din toate p[r\ile.

+i altele venind la r`nd s[se jeluiasc[. Veneau cinteze c[r[mizii =i coco=ari speria\i din somn; gai\e proaste cu albastru pe aripi =i pitulici cu codi\a r[sfirat[pe spate; veneau turturele singuratice, =i graurі polei\i]n aur, =i mierle negre ca t[ciunii de brad tr[snit; veneau ghionoi pestri\e, stropite cu ro=u la coad[, =i codobaturi sub\iri de p`r[u, =i pi\igoi cu puful galben, cioc[nitoare verzi =i cucuveici urecheate, =i bufni\e cu picioarele]mbr[cate]n pene, =i ciuvici cu capul mare...

Iar la urm[de tot, sosi =i un \oi cu aripile s`ngerate =i \ip[ ]n gura mare:

— Staaa\i!... Sta\i! Pe mine Love\ m-a]mpu=cat chiar]n diminea\a asta...

— Love\! Love\! Love\! \ipau acum toate stolurile, de r[suna p[durea.

— Love\ e chiar aici,]ntre voi, zise regina, ridic`nd o arip[. Uite-l!

— Hu-hu-huuu! strigar[huhurezii, peste =apte dealuri. +i toate p[s[rile se n[pustir[asupra lui,]l n[p[dir[din toate p[r\ile, cu aripile, cu ciocul, cu ghearele...

*

Love\ s[ri drept]n picioare, asudat. }=i trecu o m`na peste frunte =i privi ]n juru-i cu spaim[ =i cu uimire. Apoi, d`nd cu ochii de \oiul ucis,]=i aduse aminte...

Soarele ajunsese la amiaz[. }n p[dure era lini=te. Love\ se plec[gr[bit,]=i lu[pu=ca =i torba =i porni repede la vale, f[r[s[se mai uite]nd[r[t.

Iar]n urma lui, p[s[rica ucis[r[mase cu aripioarele str`nse, ca un pumn mic de cenu=[, pe iarb[.

CUPRINS

AMINTIRE

}ntr-o diminea\[mai de demult, z[rii pe mo= Toma Gai\[ ]n drum spre p[dure, cu pu=ca ferit[sub zeghe de nu i se vedea dec`t \eava at`rn`nd la spate, ca o coad[.

Eram prin clasa a doua de liceu; venisem numai de vreo s[pt[m`n[acas[,]n vacan\a Cr[ciunului, =i aveam =i eu o rabl[de pu=c[, mic[=i ruginit[, cu care speriam sturzii =i mierlele de prin m[cie=ii de la marginea p[durii.

}ntr-o clip[am fost gata.

Ninsese toat[noaptea din bel=ug. Prin z[pada de dou[palme m-am luat dup[urma proasp[t[=i singuratic[a lui mo= Toma =i]n cur`nd l-am ajuns din urm[, ]n poiana cea mare a Rud[riilor. Cu zeghea pe umeri, ]ndoit din mijloc cam ]ntr-o parte, cu mersul lui ]ndesat =i mocnit de \[ran care se duce la anume treab[, t[ia de-a curmezi=ul poiana neted[ =i alb[, l[s`nd dup[el un =ir lung de g[uri]n z[pad[. +i cum mo=neagul era cam tare de ureche, nu m-a sim\it deloc p`n[ ]n clipa c`nd m-am al[turat de el.

— Da-ncotro ai plecat, mo= Toma?

— La jderi!]mi r[spunse, moroc[nos.

— Apoi... tot la jderi pornisem =i eu!]l]ncredin\ai cu mult[senin[tate, c[lc`nd pe l`ng[el.

Mo=neagul mergea acum hursuz =i m[fura numai c`nd =i c`nd cu ochii lui]n culoarea solzului de pe=te. Fa\a-i am[r`t[ =i sp`n[, cu c`teva fire \epoase ]n barb[, cioplit[ parc[ ]n lemn, i se ]ncre\ise de tot acum. Iar nasul, sub\ire =i coroiat din fire, i se lungise =i mai tare de ciud[. Dar eu m[ bucuram ]n inima mea c[ i-am f[cut-o, fiindc[ niciodat[ nu venea s[ m[ cheme =i pe mine c`nd pleca la v`n[toare.

— Ai luat niscai tutun de-acas[? m[ ]ntreb[el, dup[un r[stimp.

Da, cu toat[graba plec[rii, avusesem eu grij[s[“iau” =i niscai tutun — a=a, c`t apuci]ntre degete — =i s[-l]mpachetez repede]ntr-o foaie de caiet.

Mo= Toma]=i v`r], t[cut, tutunul]n chimir. +i pornir[m mai departe, el]nainte, eu]n urm[, prin p[durea]ncremenit[ ]n lumina rece a dimine\ii de iarn[. Crengile]nc[rcate de z[pad[moale st[teau pretutindeni]ntr-o neclintire bizar[, ca bra\ele unor nenum[rate policandre de argint. O lini=te sideral[ ]nv[luia somnul p[durii. Cuno=team bine locurile de cu var[, dar toate p[reau str[ine acum, sub farmecul diafan al z[pezii.

Pe-aici se deschid uneori]n codri lumini=uri ferite de oameni, cu numiri misterioase, p[strate din vechi vremuri, =i]n mijlocul fiec[rei poiene st[m`ndru ca un monarh c`te un cire= s[lbatic, cu crengile]nalt r[sfirate]n v[zduh. Vara, dup[S`n-Petru, c`nd rodul m[runt =i negru le n[p[de=te frunzi=ul, cire=ii din poiene sunt loc de]nt`lnire =i de osp[\ pentru toate zbur[toarele neast`mp[rate din]mprejurimi. Ceasuri lungi de var[, culcat]n iarba plin[de zumzet, cu pu=ca l`ng[ mine, culegeam alene din juru-mi cire=e stafidite ori priveam f[r[ g`nduri seninul ginga= printre frunze de sus, a=tept`nd. Mierle r[zle\e se ab[teau la r[stimpuri, ca ni=te pietre aruncate ]n cire= din marginea p[durii, asupra crengilor stropite cu negru. Dar v`natul cel mai de seam[

erau *coco=arii*, p[s[ri viclene =i sperioase, care z[boveau mult[vreme]n desimea fagilor, =i nu veneau la cire=e dec`t dup[ce trimiteau iscoad[ca s[cerceteze locul...

C`nd le auzeam glasul gutural de departe, inima ]mi zv`cnea de emo\ie =i r[m`neam nemi=cat ]n iarb[ p`n[ce iscoada, ocolind pe sus cire=ul, se]ntorcea s[duc[la tovar[=i vestea c[nu e nici o primejdie. Atunci stolul]ntreg se ab[tea pe spicul cire=ului, prin crengile din v`rf, =i ]ncepea s[ ciuguleasc[, cu grab[ =i l[comie, bobi\ele amare. Iar c`nd pu=ca tr[snea f[r[veste dedesubt, stolul]ntreg,]nv[lm[=it de o spaim[cumplit[, zbura \ip`nd]n toate p[r\ile: “S[scape cine poate!”

Sub cire= venea c`teodat[ =i mo= Toma Gai\[ la p`nd[. Dar pu=ca lui, cr[pat[de-a lungul \evii =i c`rpit[ cu plumb, nu f[cea nici o isprav[. Mo=neagul tr[gea ]ntotdeauna cu ea sprijinit[ pe o “cr[can[“ de lemn; \inea c`te un minut]ntreg... =i adesea]mi pierdeam r[bdarea p`n[ ce auzeam izvor`nd din ea o plesnitur[pi\ig[iat[, ca din bici,]nso\it[de o]njur[tur[. Mo= Toma f[cea economie de pulbere la]nc[rc[tur[, =i halicele lui, t[iate cu cu\itul dintr-un fir de plumb]n patru muchii, abia sfredeleau frunzi=ul de pe poale.

T`rziu, c`nd soarele cobora spre asfin\it =i c`nd mo= Toma ]=i lua n[dejdea dinspre partea coco=arilor, chitea =i el c`te o gai\[, care venea s[i se a=eze, mare =i proast[, drept deasupra capului. Iar c`nd pas[rea ucis[ pica moale ]n iarb[, mo=neagul o cerceta cu luare-aminte =i pe o parte =i pe alta... apoi, c-un gest hot[r`t, o v`ra]n torb[.

— Cic[-i spurcat[... Da’ ce, nu-i tot pas[re? morm[ia el. +i, cu trupul adus u=or]ntr-o parte, pornea la vale, spre cas[, st`rnind la fiecare pas din ierburile]nflorite l[custe speriate, care s[reau]n toate p[r\ile ca ni=te stropi de ap[vie]n lucirea asfin\itului.

Din pricina asta, mo= Toma fusese poreclit Gai\[, prin par-tea locului.

*

La r[sp`ntia de c[r[ri din fundul poienei Rud[riilor, mo=neagul se opri =i-mi ar[t[ ]n z[pad[ un =irag de urme m[runte care se ]nc`lceau printre fagi,]n zig-zag.

— Urm[de vulpe...

Mai departe alte urme, c`te trei-trei, t[iau lumini=ul de-a curmezi=ul, se ]ntorceau ]n dosul unei tufe, unde z[pada turtit[ rotund ar[ta un popas de o clip[, =i se pierdeau dup[ un d`mb cu ml[di\[deas[. Acestea erau de iepure. Mo= Toma nici nu le lu[ ]n seam[.

Trecur[m pe l`ng[ Hoaga-cu-ferig[, o v[g[un[ mut[ =i ad`nc[, cu fundul acoperit de o cea\[neclintit[, care ascundea pe jum[tate buturugi r[sturnate de vreme, cu forme curioase de dih[nii la p`nd[; apoi ie=ir[m ]n deal la Surle, la loc mai deschis. De acolo, toat[ rev[rsarea p[durilor se ivi sub picioarele noastre, p`n[departe,]n valea Topologului. }n[l\imile diafane parc[pluteau, desprinse de p[m`nt. Aproape de culme, p`lcuri de mesteceni]=i]n[l\au din z[pad[tulpinile sub\iri, cu cre=tetul despletit, ca ni=te jocuri de ap[ ]ncremenite, care parc[=i-au uitat]n v[zduh numai fantoma lor de cea\[.

Dup[ce am cobor`t ]n alt[ vale, la gura Goi=tei, mo= Toma m[ opri u=urel cu m`na-n piept:

— Iaca =i lupu! =opti el.

}n cap[tul cel[lalt al poienii, p`n[ unde pu=ca nu putea s-ajung[, un lup se ridicase dintre ferigi uscate =i, ]ntors pe jum[tate, se uita la noi cu nep[sare... Apoi, din c`teva salturi, pieri]n desime.

— Hai dup[el! strigai eu, cu pu=ca gata.

— Ba! r[spunse mo=neagul, nep[s[tor ca =i lupul.

Apucar[m iar la deal, printre fagi b[tr`ni, cu trunchiuri vinete... +i deodat[ mo= Toma ]ncepu s[ se uite cu luare-aminte, c`nd]n sus, spre broderia r[muri=ului]nalt, c`nd jos la z[pada neprih[nit[pe care c[lcam.

— Iaca, pe-aici a trecut jderul... m[l[muri el, cu glas sc[zut.

Abia acum pricepui de ce mo= Toma, de c`nd am intrat ]n p[durea mare, umbla tot cu ochii pe sus. }n horbota alb[ de deasupra noastr[ se cuno=tea bine locul pe unde o f[ptur[ u=oar[, deprins[ cu astfel de gimnastic[, se furi=ase lin, scutur`nd]n trecere povara de pe crengi. Iar dedesubtul acestei urme aeriene, z[pada c[zut[ ]nsemna =i ea o d`r[ de ad`ncituri fine, care ne ar[tau ca pe h`rtie drumul aceleia=i viet[\i singuratice =i ginga=e.

C[l[uzi\i de aceast[ ]ndoit[urm[, am ajuns]n fa\a unui fag scorburos, la marginea unui pov`rni= de c`\iva st`njeni, pe l`ng[care]n timpul verii =opte=te abia auzit un izvor mic de ap[printre frunzele uscate. V[zur[m, sus, gura scorburii pe unde intrase jderul la ad[post. Iar jos, pe partea dinspre pov`rni=, mo= Toma descoperi =i a doua gur[a scorburii.

R`nind cu piciorul z[pada, mo=neagul alese din stratul gros de frunze jilave o m`n[de foi mai zv`ntate; apoi desprinse din scorbur[ o bucat[ de putregai af`nat =i, cu =omoiogul gata, se]ntoarse spre mine:

— Ai vun *cribit*?

I-am]ntins cutia cu chibrituri. El st[tu o clip[la]ndoial[,]ntors cu spatele; apoi b[g[cutia]n chimir, la p[strare. +i sco\`nd cremenea, iasca =i amnarul, ]ncepu s[ scapere. C`nd un firicel de fum albastru =i cre\ izvor] din iasc[, mo=neagul puse =omoiogul de frunze uscate]n gura scorburii; sufl[de c`teva ori =i el — =i se]ntoarse iar spre mine:

— Sufl[!

Am r[zimat pu=ca de fag, am pus piciorul pe o]ndoitur[de r[d[cini lunecoas[=i, cuprinz`nd c`t puteam ajunge cu bra\ele trunchiul aspru, am]nceput s[suflu din toate puterile. }n cur`nd scorbura se umplu de un fum albicios, care r[zb[tea afar[ pe jum[tate =i se prelingea pe l`ng[scoar\[. M[usturau ochii...

Dup[c`teva clipe, pu=ca lui mo= Toma plesni ascu\it, de cealalt[parte a fagului, ca o pocnitoare de acele cu care se joac[copiii la

ora=... Un fo=net scurt de z[pad[c[zut[, o fulgerare]ntunecat[printre crengile albe de sus... at`t am apucat s[ v[d. Piciorul ]mi alunecase pe r[d[cina ud[ =i, ]n c[dere, m-am dus t`r`= p`n[la poala pov`rni=ului.

Eram pe vremea aceea un copil rumen, zburlit =i r[u din calea-far[. }ntr-o clip[am fost]nd[r[t, sus. M-am repezit la mo=neag, l-am prins cu am`ndou[ m`inile de pieptarul zeghei =-am]nceput s[-l scutur:

— Unde-i jderul? De ce m-ai pus s[suflu, c`nd =tiai c[iese? +i de ce-ai tras f[r[s[-mi spui? Surdule!

— Nu te pune cu mine, m[i \`ncule! Acu= te-azv`rl]n z[pad[, de nu te-i mai putea culege! f[cu mo= Toma, speriat. +i cuprin-z`ndu-mi m`inile]n m`na lui neagr[, uscat[=i tare ca o cange, mi le arunc[ ]n l[turi.

}mi venea s[pl`ng de ciud[. M[ uitam, s[ pot ghici ]ncotro apucase jderul... Dar cine =tie unde era acum lighioana u=oar[, mai sprinten[ dec`t o veveri\[, s[rind dintr-un copac]n altul, ca pas[rea!

Mo= Toma]=i]nfunda, am[r`t, luleaua cu tutun.

— Hai s[-l c[ut[m, zisei eu, mai]mp[ciuitor.

— Geaba! De-acu nu-l mai g[se=ti, r[spunse mo=neagul.

}n adev[r soarele se ridicase deasupra p[durii =i ramurile]ncepeau s[-=i piard[horbota de argint, pe nesim\ite. Crengi u=urate f[r[veste de povar[tres[reau ici =i colo. Rostopane moi =i albe picau pretutindeni]n jurul nostru =i toat[p[durea era plin[de fo=nete u=oare =i misterioase.

*

La]ntoarcere m[sim\eam ostenit =i f[r[chef. Mereu r[m`neam]n urm[. Mo= Toma m[a=tepta din loc]n loc.

— Numai de-at`ta ]mi pare r[u, zisei ]ntr-un r`nd, c[n-am apucat s[trag =i eu m[car un foc...

Mo=neagul se opri, luminat deodat[la fa\[.

— Trage la *s[mn*, zise el, c[tragi tare bine… Ia s[v[z dac[mai po\i trage ca aldat[…

+tiam eu de ce m[m[gule=te a=a mo=neagul. Dar tot]mi f[cea pl[cere lauda lui.

Mo= Toma alese numaidec`t pe scoar\a unui fag mare un loc mai curat, pe care-l netezi bine de mu=chi, cu palma.

Am pus un genunchi la p[m`nt; am tras… Apoi am alergat la fag =i i-am g[sit scoar\a ciuruit[de halice.

— Ei, ce zici?]ntrebai eu m`ndru, ]ntorc`ndu-m[spre mo= Toma, care se oprise la spatele meu.

Dar mo=neagul nu-mi r[spunse. Se aplec[, t[cut, =i]ncepu s[culeag[halicele din scoar\[, una c`te una, cu v`rful cu\itului, =i s[le str`ng[cu grij[ ]n chimir… Iaca, pentru asta m[l[udase el c[trag bine!

M-am uitat lung cum opereaz[. Apoi am pornit]ncet spre cas[, singur. Z[pada topit[se prelingea]n l[crimi lungi pe trunchiuri =i, din scoar\a umed[a fagilor, un abur abia sim\it se ridica]n soare. Nici o vietate,]n nici o parte…

Numai c`nd am ajuns aproape de marginea p[durii, o cintez[ alarmat[ m[ ]nt`mpin[cu cic[litura ei sonor[dintr-un m[r s[lbatic =i m[petrecu mult[vreme, zv`rlind dup[mine buchete mici de ciripituri,]n lumina prim[v[ratic[.

CUPRINS

O AVENTUR{

— E liber, v[rog?]ntreb eu, din u=[, ca s[-mi fac datoria.

}n compartiment e o singur[doamn[, care ocup[locul de l`ng[fereastr[.

— M[rog, cu pl[cere! r[spunde ea.

}mi arunc valiza, bastonul =i p[l[ria]n plasa de bagaje =i m-a=ez pe canapea, cu spatele spre locomotiv[=i cu fa\a la cucoan[. M[su\a dintre noi e ridicat[. Pe m[su\[, c`teva gazete

ilustrate, o po=et[=i un mald[r de coji de portocal[, dintre care una i-a servit doamnei ca scrumier[.

N-am obicei s[fac curte unei persoane necunoscute. Dar c`nd pleci la drum lung, e mai pl[cut, oricum, s[ ai ]n fa\[ o femeie t`n[r[ ]nc[, fie =i cam plinu\[la trup, cu ochii negri =i cu gropi\[ ]n obrazul st`ng, dec`t o bab[sau un ramolit care]ncepe s[sfor[ie de la Chitila =i nu se mai opre=te p`n[ la B`rlad.

Trenul de Ia=i pleac[de la Bucure=ti la ora 13 =i 15 minute,]n jargon ceferist. Asta pe rom`ne=te ]nsemneaz[: la unu =-un sfert. “P`n[la plecarea trenului mai sunt doar c`teva minute, m[ g`ndesc eu. Poate avem noroc s[r[m`nem singuri...”

— Mie nu-mi place cu spatele]nainte, reflecteaz[doamna, cam f[r[veste.

— Dar cum v[place?]ntreb eu, tres[rind.

— Numai cu fa\a-nainte...

Pentru cine uit[momentan c[se afl[ ]n tren, e greu de]nchipuit cum ar putea sta cineva altfel, dec`t cu fa\a ]nainte =i cu spatele ]nd[r[t... Ne uit[m unul la altul c`teva clipe, nedumeri\i. Doamna se]nro=e=te pu\in.

— Dac[m-a=ez cu spatele]nainte, simte ea nevoia s[completeze,]mi vine un fel de ame\eal[... m-apuc[un fel de *mal de train...* =i nu mai sunt bun[de nimic.

— +i ar fi mare p[cat! exclam eu, din toat[inima.

}n acest moment,]=i v`r[capul pe u=[un domn mic =i slab:

— Mai este fun loc?]ntreb[el, cu un aer melancolic.

— Toate sunt ocupate! r[spunde repede vecina mea,]nainte ca eu s[pot interveni.

Domnul cel mic arunc[ ]n compartiment o privire circular[, cam adormit[; d[din cap cu ne]ncredere =i se retrage.

— Mie nu-mi place cu mul\i la un loc, m[l[mure=te cuconi\a.

Dar nu-=i ispr[ve=te bine vorba, =i u=a se deschide cu putere: doi domni, unul ras, cel[lalt cu musta\[, intr[f[r[alte formalit[\i]n compartiment =i, dup[ce pun st[p`nire pe dou[locuri,

l[s`nd pe canapea o serviet[ =i un pache\el, ies am`ndoi]n culoar, unde continu[o conversa\ie]nceput[probabil]n restaurant.

— Noroc c[[=tia merg numai p`n[la Ploie=ti, zise doamna.

— Dup[ce cunoa=te\i?

— Mai]nt`i, dup[ lipsa de maniere... Se vede c`t de colo c[ei fac cursa asta]n fiecare zi =i c[sunt blaza\i, sunt obi=nui\i cu trenul... Al doilea, n-au bagaje.

}mi ridic ochii spre bagajele doamnei: dou[geamantane mari de piele galben[, o valiz[mic[, un pachet lung =i o cutie cilindric[.

— D-voastr[merge\i departe?

— P`n[ la Foc=ani, r[spunde doamna, f[c`ndu-=i v`nt cu *Ilustra\iunea*.

— Mi se pare c[e cam cald aici, zic eu. Ar fi bine s[deschidem pu\in fereastra...

— Ca s[mai intre pu\in fum de-afar[? M[rog, cu pl[cere, numai s[se poat[. Eu am]ncercat s[deschid =i n-am putut.

M[ridic =i trag de cureua ferestrei:]nt`i ]n sus, apoi ]n jos... la dreapta, la st`nga... Degeaba: nu merge.

— Are ambi\ie! zice cuconi\a.

Unul din cei doi domni, observ`nd de-afar[manevra, ne vine]n ajutor.

— }mi da\i voie?]ntreb[el, autoritar.

+i plec`ndu-se peste vecina mea, pe care o atinge pu\in cu genunchiul, ]ntoarce un m`ner de alam[la dreapta; apoi trage, c`t poate mai pe ]ncetul, de un inel din marginea de sus — =i fereastra se las[ ]n jos. Domnul sur`de gra\ios =i se retrage.

— Tot sunt buni de ceva =i [=tia de la Ploie=ti,]=i d[p[rerea vecina mea.

}n sf`r=it, trenul a pornit.

Aproape de Chitila, =eful de tren]=i face apari\ia:

— Biletele...

Doamna are bilet]ntreg. Domnii de pe culoar au ar[tat fiecare c`te un carne\el de culoare ]nchis[. At`t.

— Dac[a= fi eu director general — zice vecina mea, care a observat acest am[nunt, — i-a= str`nge pe to\i]ntr-un vagon, pe [=tia care merg gratis, ca s[nu ne mai incomodeze pe noi, cei cu bilete adev[rate...

Dincolo de Chitila, cei doi domni de pe culoar intr[, s-a=az[la locurile lor =i, numaidec`t, dup[ obiceiul p[m`ntului,]ncep s-o fixeze pe vecina mea cu lini=tit[impertinen\[, ca pe un tablou expus acolo anume pentru agrementul c[l[torilor masculini. Doamna se uit[pe fereastr[,]=i mai potrive=te coafura, se preface c[cite=te... La urm[,]=i razim[capul]n col\,]nchide ochii =i r[m`ne a=a, nemi=cat[, mult[vreme.

}n gara Ploie=ti, cei doi domni se coboar[. Am r[mas iar singuri.

— Vezi c-am avut dreptate? zice f[r[veste vecina mea, deschiz`nd ochii.

— Credeam c-a\i adormit...

— A=! Unde e chip s-adoarm[o femeie, c`nd se uit[toat[lumea la ea... Dar bine c[s-au dus. Mai cu seam[cel cu verighet[era absolut nesuferit. Ai b[gat de seam[? Pantalonii cu dung[proasp[t[, cravat[corect[, guler irepro=abil... se cuno=tea bine c[are o nevast[de treab[, care-i poart[de grij[. Atunci, ce mai umbl[cu ochii dup[altele? Grozavi mai sunte\i d-voastr[, b[rba\ii...

— Nu to\i.

— Celalt, urmeaz[doamna, cel ne]nsurat, vai de capul lui: guler =ifonat, ciorapi nepotrivi\i cu culoarea pantalonilor, butonii de man=et[unul de-un fel =i altul de alt fel... =i-un ceas de nichel cu dou[capace — mo=tenire de la bunic[-sa...

M[simt cam jenat. F[r[voie duc m`na la cravat[,]mi netezesc pu\in p[rul,]mi rectific pozi\ia — =i tac.

De la Ploie=ti nu s-a mai suit nimeni]n compartimentul nostru. C`ntecul ro\ilor a ]nceput iar. P[m`ntul curge-n urm[, pe l`ng[ tren; st`lpii de telegraf alearg[unul dup[altul, parc[-s

tra=i de-o sfoar[; ogoarele se rotesc]ncet, ca ni=te evantaie care se deschid mereu, cu m`nerul fixat ]ntr-un v`rf de deal.

Mi-am r[zimat capul]n col\, am]nchis ochii =i am stat a=a mult[vreme. Printre gene am v[zut totu=i cum tovar[=a mea de c[l[torie]=i deschide po=eta, se pudreaz[pe nas,]=i d[cu ro=u pe buze =i m[examineaz[,]n c`teva r`nduri, pe furi=.

Dincolo de Buz[u, simt c[ ]ncepe s[m[cuprind[de-a binelea o toropeal[nepl[cut[, premerg[toare somnului]n pozi\ie incomod[. De fric[s[nu adorm, deschid ochii.

— P[cat c[n-avem aici un patefon, s[ne mai distr[m... zice doamna, privindu-m[ironic.

— Putem]ncerca =i f[r[patefon,]i r[spund eu, vexat.

Doamna scoate din po=et[un pachet de \ig[ri =i o cutie minuscul[de chibrituri. Cu pref[cut[dezinvoltur[,]=i aprinde o \igar[. Dar se cunoa=te c`t de colo c[nu fumeaz[de obicei.

— Unde-i b[rbatu-meu acum s[m[vaz[! exclam[ea, tr[g`nd =treng[re=te.

— Parc[e nevoie s[v[vad[cu ochii? E destul s[miroase.

— N-are el un miros a=a de fin, zice doamna, r`z`nd. }n privin\a asta, to\i sunte\i la fel...

— +i... D-voastr[locui\i chiar]n Foc=ani? o]ntreb eu mai]nviorat.

— A, nu. Eu stau la Bucure=ti, cu b[rbatu-meu. La Foc=ani e numai mama.

— +i-o s[r[m`ne\i mult[vreme la Foc=ani?

— Nu cred... O simpl[escapad[. M-am sup[rat pe el, =-am plecat f[r[s[-l previu. Sunt sigur[c[peste dou[-trei zile m[trezesc iar cu dumnealui c[vine s[-mi cear[iertare =i s[m[ia acas[. Nu e pentru prima oar[.

— +i... dac[nu vine?

— Treaba lui! N-are dec`t s[ divor\eze, dac[-i d[ m`na. Eu am averea mea personal[... o mo=ioar[, o vie, o cas[la Bucure=ti... plus alte perspective de mo=tenire.

— }n cazul [sta, *trebuie* s[vie.

— A=a zic =i eu. Dar p`n-atunci, am de g`nd s[m[distrez, s[-mi fac de cap c`t oi putea... ca s[nu-mi par[r[u c-am plecat.

M[uit cu mai mult[aten\ie la tovar[=a mea de drum. Vorbe=te a=a de natural =i le spune toate cu at`ta nevinov[\ie, c[nu mai =tii ce s[crezi.

— D-ta mergi mai departe de Foc=ani... ori *r[m`i* acolo? m[ ]ntreab[ ea deodat[, cu spr`ncenele foarte ridicate, ca la p[pu=i.

— Nu =tiu... Sper... Asta depinde de]mprejur[ri...

Simt c[mi-a s[rit somnul de tot. Dac[m-ar fi]ntrebat atunci de care]mprejur[ri anume at`rn[ r[masul meu la Foc=ani, n-a= fi =tiut ce s[ r[spund. }mi fac repede-n g`nd c`teva socoteli =i, drept ]ncheiere, ]mi examinez din nou vecina. Siluet[ nu prea are ea, cum cerea gustul pervertit al unora, p`n[mai ieri-alalt[ieri... Dar ce gur[!... ce ochi!... ce umeri!...

Simt totu=i nevoia s[ob\in c`teva informa\ii suplimentare:

— Ce-ar fi s[vie so\ul d-tale chiar]n noaptea asta, cu vrun accelerat?

— Imposibil. P`n[ duminic[, ]n orice caz, nu se poate mi=ca din Bucure=ti — despre asta garantez. P`n[atunci, abia are vreme s[-mi treac[=i mie sup[rarea.

— +i... uitasem s[-]ntreb... din ce cauz[te-ai sup[rat pe dumnealui?

— Din cauza musafirilor. Are mania, domnule, s[invite prieteni la mas[, f[r[consim\[m`ntul meu.

— Asta n-ar fi nimic, zic eu. Nu se desparte cineva pentru at`ta lucru. Mai cu seam[dac[este =i vrun copil la mijloc...

— Nu este. Mi-au spus doctorii c[eu nu pot s[fac.

— Ce-are a face! Mai]ncerca\i.

— Dac-ar depinde numai de mine... C[s[toria, domnule, este un fel de loterie: nu =tii niciodat[peste cine dai... Avem noi un prieten, b[iat cu career[, magistrat. S-a]nsurat din dragoste, cu toate c[nu-i b[iat prost. +i era]n al nou[lea cer, parc[luase pe

Dumnezeu de-un picior cu Lilica lui... Ei, ce crezi? Nu s-a]mplinit bine un an de la nunt[, =i l-a-n=elat nevasta.

— Auzi d-ta! Cu cine?

— Cu un profesor de universitate. Lumea zice c[pe-atunci era numai conferen\iar... dar a=a e gura lumii.

— +i b[rbat's[u a aflat?

— Da. +i-a l[sat-o imediat, sub pretext c[nu poate suporta una ca asta... A=a sunt b[rba\ii.

— Egoi=ti...

— Mai e vorb[?... Stai s[vezi]nc[una. Mai avem noi un v[r de-al doilea, func\ionar la Finan\e. Ca s[se-nsoare, a trebuit s[dea anun\ ]n gazet[, la mica publicitate: “Doresc cuno=tin\[, eventual c[s[torie, cu o fat[onest[sau cu o profesoar[de limba englez[“ — c[-=i v`r`se]n cap, nu =tiu pentru ce, s[ ]nve\e engleze=te. Un mol`u, domnule, de-ai fi crezut c-o s[-l lase nevasta chiar de a doua zi... S-a ]nsurat cu o fat[ de la po=t[ — sunt trei ani de-atunci — =i ]nsurat a r[mas p`n[-n ziua de azi. +i se iubesc a=a de tare, c-ai putea s[juri c[nu sunt cununa\i...

— O fi trecut de mult Mizilul?]ntreb eu privind pe fereastr[, ca s[revenim la ale noastre.

— O-ho! Ne-apropiem de R`mnicu-S[rat.

— Ce noroc c[v-am]nt`lnit! Nici n-am sim\it c`nd a trecut vremea.

— Nici eu. Am vorbit at`tea cu d-ta, c[am impresia c[suntem cuno=tin\e vechi.

— Cu toate astea, ne cunoa=tem a=a de pu\in! oftez eu, cu ochii]n tavan.

— N-are importan\[...

— Serios?

Drept r[spuns, tovar[=a mea de drum]mi trimite pe sub gene sc`nteia unui z`mbet enigmatic, care i-a]ntredeschis copil[re=te buzele c[rnoase =i i-a ad`ncit pu\in gropi\a din obrazul st`ng.

Afar[,]n str[lucirea zilei de mai, se desf[=oar[ ]n curgere lin[m[tasea verde =i]ntins[a lanurilor tinere. Pe alocuri, rapi\a

]nflorit[pune pete largi de soare. Mai aproape de tren, se v[d bine stelu\ele albastre ale cicoarelor =i stropii de s`nge ai macilor, deasupra gr`ului fraged. O p[durice surprins[-n drum abia a avut vreme s[se fereasc[din calea noastr[; copacii de pe l`ng[ linie defileaz[-n galop pe la ferestre, cu ramurile toate desf[cute-n v`nt — pe c`nd al\ii, mai]n vale, s-au oprit din fug[ca s[se uite cum ne ducem... +i versurile lui Heine]mi vin]n minte, m[car c[nu =tiu bine nem\e=te:

Im wunderschönen Monat Mai,
Als alle Knospen sprangen...[1]

M[ ]ntorc iar spre tovar[=a mea care-=i corecteaz[pu\in cu un tub minuscul de rouge conturul buzei de sus,]n form[de arc al lui Cupidon.

— Vas[zic[, e=ti sup[rat[r[u, r[u de tot, pe b[rbatul d-tale? o]ntreb eu, aplec`ndu-m[peste m[su\a dintre noi.

— Cum s[nu fiu? r[spunde ea, retr[g`ndu-=i capul spre col\ul canapelei. |i-am spus c[ are mania musafirilor... Asta l-a apucat ]nt`i =i-]nt`i ast[-iarn[, cu ocazia revelionului. M[ trezesc cu el a treia zi de Cr[ciun c[-mi spune s[ m[ preg[tesc pentru dou[sprezece persoane la mas[, c-a invitat la revelion pe cutare =i cutare prieteni cu nevestele — unii despre care nici nu mai auzisem p`n[atunci. Am]ncercat eu s[rezist, i-am obiectat c[o s[avem prea mare deranj =i b[taie de cap, c[mai bine ar fi s[ne ducem noi la al\ii, dec`t s[ vie al\ii la noi... Degeaba! Ce =tie el? C`nd e vorba de petrecere cu invita\i, toat[r[spunderea cade pe capul gospodinei. B[rbatul,]n ocazii d-astea, se consider[=i el tot un fel de musafir, care a=teapt[numai s[fie servit. +i b[rbatul meu e un mare egoist, cum sunt to\i b[rba\ii.

— Pardon! Nu to\i.

— Serios? Parc[nu v[cunosc eu?... }n sf`r=it. Dou[zile

[1] }n minunata lun[mai,
C`nd mugurii to\i se deschideau... (*germ*.).

]ntregi]nainte de Anul nou am avut numai grija preg[tirilor. Alte vreo trei dup[, a trebuit s[cure\e servitorii]n urma lor, c[toat[casa era-ntoars[cu susu-n jos… I-am spus atunci: “Domnule, de data asta a fost ce-a fost… dar dac[se mai repet[afacerea asta la anul, s[=tii c[iau primul tren =i m[duc la mama”.

— +i el ce-a zis?

— Ce s[zic[? A t[cut, m[car c[n-avea dreptul s[se supere… Exact la o lun[=i jum[tate dup[asta, la ziua lui onomastic[, m[trezesc iar cu casa plin[de invita\i. Erau tot [ia de la revelion. Unu nu lipsea!… Am fost amabil[, am f[cut tot ce s-a putut, cu toate c[nu fusesem prevenit[. S-a petrecut toat[noaptea. Dar a doua zi diminea\a, dup[plecarea dumnealui la birou, am]mpachetat c`teva lucruri, am trimis servitorii la plimbare, i-am expediat cheia de la antret printr-un comisionar — =-am plecat la mama. Peste dou[ zile, a venit dup[ mine. S-a rugat, a pl`ns… =i,]n sf`r=it, ne-am]mp[cat. Credeam c[l-am vindecat pentru totdeauna de musafiri.

— C`nd colo?

— C`nd colo, ieri, pe la cinci, ]mi telefoneaz[ c[ desear[ — adic[ asear[ — avem iar invita\i la mas[, dou[sprezece persoane. “Cine i-a invitat?” — “Sor[-mea.” — “Sora d-tale n-are dec`t s[-=i invite prietenii acas[la ea. Aici, eu sunt st[p`n[“ … Ei, ce zici d-ta de toate astea?

— Ce s[zic? Dup[c`te mi-ai spus, am impresia c[face dinadins…

— Dinadins?

— Fire=te. Cu plan ad`nc…

— Cu ce fel de plan?

— Ca s[r[m`ie singur, din c`nd]n c`nd…

— Parol?

Doamna r[m`ne c`teva clipe cu gura]ntredeschis[, cu ochii-n ochii mei.

— Uite, la asta nu m[g`ndisem… Da, da, se poate s[ai dreptate… Dar am s[m[r[zbun eu, dac[-i a=a!

— Ai tot dreptul, ai chiar datoria s[te r[zbuni. Ochi pentru ochi =i dinte pentru dinte...

— Las[c[mai vorbim noi... De-un singur lucru]mi pare bine deocamdat[: nici nu-\i po\i face idee ce-am l[sat acas[... Un deranj =i-o harababur[, de parc-au dat turcii! }ntre altele, s-a r[sturnat ast[noapte o damigean[mare cu vin negru — =i p`n[ s[ b[g[m de seam[, toat[ s-a v[rsat pe parchet. +i ]nc[, asta n-ar fi nimic. Dar mi-au spart =i sticla cu tinctur[ de iod, care era acolo, pe-o m[su\[. Pata de iod =tii c[ nu iese cu nimic... nici cu s`rm[, nici cu sticl[pisat[... trebuie scoas[cu r`ndeaua de pe parchet. +i s-a f[cut o pat[ c`t toate zilele — po\i s[-\i]nchipui d-ta, un litru =i mai bine de iod...

— Un litru?

— Da, un litru =i jum[tate.

— +i ce f[cea\i D-voastr[cu at`ta iod]n cas[?

— }mi trebuie mie, personal. Trebuie s[=tii c[eu pun =i-n apa din baie tinctur[de iod...

— Pentru ce?

— Eu am suferit anul trecut de o apendicit[... A trebuit s[-mi fac opera\ie.

— Unde?... Mare p[cat! Se mai cunoa=te?

— Stai s[vezi... A treia zi dup[opera\ie, nu =tiu bine cum s-a f[cut... mi-a venit s[str[nut... At`ta =tiu, c[ m-am for\at... =i-a plesnit a\a de la cus[tur[ ]ntr-un loc. C`nd am sim\it c[se rupe, m-am speriat, am \ipat... se vede c[m-am for\at =i mai tare — =i-a plesnit toat[cus[tura. A trebuit s[m[coase a doua oar[, la loc. Peste c`teva zile, am r`s tare, nu =tiu din ce cauz[— =i iar a plesnit. Se vede treaba c[mergea mai u=or acum, c[-=i f[cuse drum... Ce s[-\i mai spun? M-am vindecat eu de apendicit[cum m-am vindecat... dar p`n[la urm[, am r[mas cu o mic[fistul[...

— Cu o... ce? Nu se poate! }n ce loc?

— Aici,]n partea dinainte, unde-a fost cus[tura...

M[uit la vecina mea, consternat. Glume=te, poate? Nu, nu-i surprind nici o urm[de ironie pe figur[.

— }n\elegi d-ta acum pentru ce am eu nevoie de tinctur[de iod...]=i completeaz[ea explica\ia, cu aceea=i nevinov[\ie.

Simt c[m[cuprinde deodat[un fel de le=in =i o mare descurajare. Mi-a pierit tot entuziasmul. Nu mai pot scoate o vorb[. M[uit pe fereastr[=i]ncep s[num[r st`lpii de telegraf, ame\it, pe c`nd “pacienta” vorbe=te]nainte, ca =i cum n-ar fi b[gat de seam[ce ad`nc[schimbare s-a petrecut pe nea=teptate]n mine.

Ne-apropiem de Foc=ani. Omul de serviciu de la vagon intr[s[dea jos bagajele cucoanei =i s[le scoat[ ]n culoar, ca s[fie mai aproape de ie=ire.

Tovar[=a mea de c[l[torie se ridic[=i]ncepe s[se preg[teasc[de plecare. V[z`nd c[eu nu fac nici o mi=care, m[ ]ntreab[:

— Da’ ce d-ta nu te cobori? Parc[ziceai c[r[m`i la Foc=ani...

— Eu? Ce s[caut la Foc=ani? Dac[-mi spuneai de la]nceput chestia cu apendicita...

Doamna face ochi mari:

— Nu-n\eleg... Ce-are a face apendicita mea cu r[masul d-tale la Foc=ani?

— Are!

M[ridic]n picioare, apuc valiza =i p[l[ria din plas[de deasupra mea =i le arunc, cu ciud[,]n plasa din fa\[, unde au fost bagajele ei.

— Te mu\i]n locul meu, acum? zice doamna, cu un z`mbet ciudat, ]ntinz`ndu-mi m`na pentru r[mas bun.

— P[i... s[vezi d-ta... nici mie nu-mi place dec`t cu fa\a-nainte, r[spund eu. Altfel, m-apuc[un fel de ame\eal[, un fel de *mal de train...* =i nu mai sunt bun de nimic.

*

Trenul st[gata s[porneasc[iar. C`nd ma=ina =uier[ de plecare, ies ]n culoar =i m-aplec pe fereastra deschis[, ca s[ iau pu\in aer. Geamantanele doamnei sunt ]nc[ jos, l`ng[scara

vagonului. Exact c`nd trenul se urne=te din loc, tovar[=a mea de drum s-apropie repede, urmat[de-un hamal.

— C[l[torie bun[!]mi strig[ea, prietenos. +tii... povestea cu apendicita, adaog[ea r`z`nd, a fost o simpl[poveste...

}mi vine s[sar din tren. }mi vine s[-i arunc cu ceva-n cap — dar n-am nimic la-ndem`n[...

CUPRINS

CIVILIZA|IE LOCAL{

— Str`nge\i *rizerv[*, c[ se opre=te! strig[ vardistul, cr[p`nd u=a dinspre strad[.

+i to\i ai casei apuc[ ]n grab[c[ld[ri, c[ni =i alte vase mai m[runte, cu destina\ii gospod[re=ti felurite, =i se reped speria\i la robinet (casa are robinet — n-ar mai avea!). Cu o m`n[ febril[, cel ajuns ]nt`i d[drumul... Fsss! face robinetul. +i c`teva pic[turi, r[m[=i\[ s[rac[, sun[ jalnic ]n fundul unei c[ni. Cu o ]nduio=etoare simultaneitate, bra\ele celor din jurul robinetului se lungesc spre p[m`nt.

Vardistul a plecat. Important =i tardiv, el duce mai departe vestea fericit[. C`nd ajunge pe la a patra cas[, oamenii =tiu de mult c[apa e oprit[.

— Ce rezerv[? Nu vezi c[s-a]nchis?]l]nt`mpin[o gospodin[nec[jit[.

— P[i eu nu =tiu... eu a=a am *orden*, r[spunde omul oficial, boc[nind din cizme mai departe, la alt[cas[. El are ordin s[-i vesteasc[pe to\i cei din *pontul* lui c[se opre=te apa, =i-=i face strict datoria, chiar dup[ce apa s-a oprit de trei ceasuri.

}ntr-o ograd[ferit[, o ci=mea de mod[veche \`r`ie o =uvi\[firav[de ap[, de la un izvor din dealul Ciricului. Cam pu\intic[, nu-i vorb[, dar rece vara, potrivit[iarna, =i mai cu seam[sigur[la orice vreme, ziua ca =i noaptea. Apa marii instala\ii civilizate (cu care st[m]n r`ndul ora=elor moderne), printr-o ingenioas[

r`nduial[ a \evilor, e tocmai dimpotriv[: iarna ca ghea\a, vara c[ldu\[ =i-n orice anotimp cu capricii r[ut[cioase, ca o femeie f[r[ amor. Pe ger ]nghea\[, la dezghe\ s-azv`rle impetuos =i]mbel=ugat =i sparge \evile (care, fiind cam =ubrede, at`ta a=teptau); se infiltreaz[ apoi prin pivni\e b[tr`ne, prin hrube vechi =i t[inuite de la vremea lui L[pu=neanu-vod[, care r[spund cine =tie unde, sub vreo cas[nou[... +i catastrofa e gata:]ntr-o bun[noapte, casa cea nou[se d[r`m[cu instala\ie modern[cu tot, f[r[ca nimeni s[-i fi prev[zut o pr[bu=ire a=a de prematur[.

A doua zi vestea macabr[se r[sp`nde=te ]n tot ora=ul, provoc`nd consternare ori satisfac\ie, dup[cum e cazul.

+col[ri\e m[run\ele, cu picioare sub\iri =i agile ca de furnic[, au plecat pe]ntuneric din fundul Socolei, ori de pe la Nicolina, s[poat[intra]n clas[la ora reglementar[. Iarna c`nd pornesc ele de acas[ e ]nc[ noapte pe uli\i, e glod p`n[la genunchi sau e ger de crap[pietrele, =i c`inii fl[m`nzi dau la om ca lupii. Dar n-ai ce-i face, via\a e grea =i amar[chiar c`nd e=ti o feti\[numai de dou[=chioape: la ceasul 8 fix trebuie s[fii la =coal[.

+i iat[c[ ]ntr-o diminea\[, pe la 8 =i ceva, p`lcuri de feti\e ]mbr[cate ]n negru (asta e culoarea favorit[ a copil[riei studioase) ]ncep s[ treiere m[runt spre mahalale, adic[ ]nd[r[t, spre cas[. Toate sunt grozav de vesele. Ce s-o fi ]nt`mplat?... }n drum]nt`lnesc c`teva]nt`rziate, gr[bind spre =coal[, cu ochii fic=i de groaza pedepsei care le a=teapt[. Una din cele care-au pornit spre cas[, mic[ =i ]ndesat[, strig[ cu o nem[surat[ bucurie ]n glas c[tre una din cele ]nt`rziate:

— Pretorian, nu te mai duce! Haide\i]napoi toate! S-o d[r`mat =coala.

— C`nd?

— As' noapte. I-o venit ni=te ap[pe dedesub, nu se =tie de unde — =i gata! Dac[eram acolo, pe toate ne omora...

*

Se las[ ]nserarea. De prin unghere, pe nesim\ite, umbra se adun[tot mai deas[. Melancolii dulci, descuraj[ri subite ori triste\i negre f[r[motiv coboar[ ]n noi, dup[ani =i]mprejur[ri. G`ndurile rele, ca liliecii, prefer[ ]ntunericul — =i]ntunericul na=te lilieci]n sufletele noastre...

Dar, cu o mi=care u=oar[, o m`n[ ]ntoarce comutatorul electric spre dreapta. O lumin[alb[, egal[=i lini=tit[se revars[din becurile “Osram” sau “Philips”, care s-au aprins miraculos =i ard ca ni=te fragmente reci de soare, risipite prin od[i. Influen\a malefic[a]ntunericului a fost]nc[o dat[conjurat[. Sl[vit[fie civiliza\ia!

}n redac\ia unui ziar local, secretarul, cu o foaie alb[dinainte,]ncearc[s[prinz[din zbor prima fraz[a unui articol, care-i palpit[ca un fluture]n jurul capului plin de preocup[ri domestice... A prins-o! Creionul alearg[vertiginos pe fila alb[... Din odaia de al[turi se aude glasul unui reporter la telefon, plin de o duioas[=i enervat[rug[, ca]ntr-o declara\ie de dragoste:

— Domni=oar[... te rog, domni=oar[... numai un pic! N-avem nici o =tire la gazet[pe m`ine... Imposibil? Firele deranjate?... M-ai nenorocit!

Undeva, la c[p[t`iul unui copil bolnav, o cuconi\[num[r[cu mare grij[dintr-un flacon cu doctorie scump[, pic[tur[cu pic[tur[,]ntr-o linguri\[: una... dou[... trei...

}ntr-o c[su\[priz[rit[, nu tocmai departe de centru, un profesor b[tr`n a stat la mas[ mai devreme =i acum se a=az[ gr[bit la birou, unde un vraf neverosimil de teze lunare — cel mai perfec\ionat mijloc de t`mpire descoperit de un ministru genial —]l a=teapt[cu placiditatea exasperant[a lucrurilor ne]nsufle\ite...

+i dintr-o dat[, lin, f[r[prevestire, lumina electric[se stinge... S-a oprit motorul Uzinei!

Gazetarul]ncremene=te cu creionul suspendat, reporterul gesticuleaz[pe]ntuneric]n fa\a telefonului, cucoana d[un \ip[t =i

scap[flaconul cu doctorii — =i dasc[lul b[tr`n]=i d[energic o palm[peste frunte.

— Lum`n[ri! Aduce\i lum`n[ri...

Prin toate od[ile apar lum`n[ri proaste (fabricarea lor e o industrie cam p[r[sit[, de c`nd cu eclerajul electric), p`lp`ind cu flac[r[nesigur[=i foarte galben[, ca de mort. Fitilul, a=ezat excentric de multe ori, arde consum`nd lum`narea numai pe o parte. O rigol[se sap[cu repeziciune =i un izvor abundent de parafin[cald[ori de seu topit se prelinge pe sfe=nic. Fitilul ars se lunge=te v[z`nd cu ochii, se ]ncol[ce=te gra\ios la cap[t, se umfl[ ]ntr-o bobi\[ de c[rbune incadescent. }n rubinul transparent de jar palpit[ umbre funebre, ca ]ntr-un astru intrat ]n declin cu sateli\ii lui invizibili =i cu b[tr`na lor civiliza\ie.

Profesorul n-a mai corectat teze. La Nathanson, unde a trimis dup[lum`n[ri, e]nchis. +i mai departe de Nathanson nu se duce baba Tasia la vreme de noapte, m[car s[piar[lumea.

Cu coatele pe mas[, cu fruntea sprijinit[ ]n palme pe]ntuneric, b[tr`nul st[ =i a=teapt[ dispozi\ia capricios alternativ[ a Uzinei noastre electrice. Imagini de odinioar[, reminiscen\e f[r[ contur se perind[ prin sufletul obosit... }ntr-un t`rziu, profesorul se ridic[=i, plin de o am[r[ciune aproape juvenil[, rezum[dolean\ele tuturor:

— S-o d[m dracului de civiliza\ie!

Post-scriptum. — Uzina noastr[electric[de tramvaie a ars ast[-noapte, pe la ceasul unsprezece.

}n clipa c`nd au aflat aceast[ veste, toate vagoanele de tramvai au ]ncremenit pe linie, t`mpite de spaim[,]n diferite puncte ale ora=ului. Dar pasagerii pe care i-a apucat vremea]n ele nu =tiau la]nceput nimic.

— I-a s[rit =*tanga*!]=i ziceau ei, lini=ti\i. Nu-i nimic: i-o pune]ndat[, =i pornim.

— N-are *corent*! +tanga e la locul ei... obiectau flegmatic taxatorii =i vatmanii, cu autoritatea lor de speciali=ti.

+i nimeni nu s-a cobor`t, toat[ lumea a r[mas ]n vagoane, a=tept`nd s[vie iar *corentul*. Fiecare se g`ndea, cu legitim[ tenacitate, c[ dac[ a dat cinci lei pe-un bilet, are dreptul s[ a=tepte m[car un ceas acolo... Abia pe la miezul nop\ii, c`nd vatmanii =i taxatorii plecaser[de mult pe la casele lor sau cine =tie unde, au]nceput =i pasagerii a se cobor], unul c`te unul, f[c`nd aluzii pornografice la mama Uzinei electrice.

— Ce mi=elie! Auzi d-ta...

+i vagoanele au r[mas la urm[singure,]n fluiditatea obscur[a nop\ii de toamn[— blocuri mari de]ntuneric solidificat. G`=te s[lbatice, r[t[cite din stoluri, \ipau sinistru deasupra ora=ului, sub cerul de p[cur[. Un v`nt negru alerga, la r[stimpuri, de-a lungul str[zilor pustii. Miezul nop\ii a b[tut apoi rar, de cine =tie unde, din v`rful unui turn]necat]n puhoaie de bezn[...

+i iat[c[pe platforma unui tramvai a ap[rut o umbr[agitat[— f[ptura de co=mar a ultimului pasager, care adormise]n[untru =i c[ruia i s-a transmis prin cablul vagonului, pe c`nd era]n stare de catalepsie, viziunea dezastrului de la Uzin[... }nnebunit de spaim[, c[zut]n trans[ca un adev[rat *medium*, nenorocitul]=i]n[l\[bra\ele spre cer =i]ncepu s[aiureze profetic,]n t[cerea macabr[a nop\ii:

— Uzina de tramvaie a ars!... }n cur`nd o s[ arz[ =i Po=ta central[... =i Universitatea... =i Regia de tutun! Un cutremur va surpa peste prim[rie palatul Administra\iei financiare... Teatrul Na\ional se va pr[bu=i, acoperind sub d[r`m[turi pe cei dou[sute de spectatori gratui\i ai lui, c`\i i-au mai r[mas credincio=i... Studen\ii vor distruge ]ntr-o noapte toate dughenele cu m[run\i=uri din T`rgu-Cucului, r[nind la nas un plutonier de pompieri =i alte autorit[\i cre=tine... Copoul va luneca la vale, peste R`pa Galben[, din pricina ploilor, nimicind tot cartierul de jos... }n ora=ul f[r[ap[=i f[r[electricitate, bandi\i basarabeni se vor plimba printre ruine =i vor ucide jum[tate din popula\ia

r[mas[. Ciuma]=i va face apari\ia, holera va seceta mii de vie\i — =i gr[mezile de cadavre ne]ngropate vor atrage din]mprejurimi haite de lupi fl[m`nzi, cu limbile scoase de-un cot... p`n[c`nd ultimii locuitori ai ora=ului, b[rbat =i femeie, cuprin=i de furia amoroas[ care se dezl[n\uie ]n vremea marilor dezastre, se vor sf`=ia]ntre ei cu din\ii... Am zis!

*

Po=ta central[a ars. A=tept[m, cu inima str`ns[, evenimentele.

CUPRINS

FOCUL DE LA MORENI

Focul de la Moreni e cel mai venerabil incendiu din Europa. Totu=i acest Matusalem al nostru e]nc[verde, se \ine drept ca o lum`nare =i, dac[ i s-ar ]ng[dui s[ se dea pe l`ng[vreo sond[din apropiere, ar fi]n stare s[fac[pui.

Guvernul a instituit pe l`ng[ Focul de la Moreni o comisiune permanent[ de oameni serio=i, care vegheaz[ s[ nu i se ]nt`mple nimica r[u. Dar cum rom`nul se na=te pompier, nenum[ra\i cet[\eni de prin toate unghiurile \[rii ]=i bat capul s[ n[scoceasc[ vreun mijloc prin care s[ atenteze la existen\a lui. Se zice c[ un domn grefier, av`nd toat[ziua =i toat[noaptea Focul de la Moreni]n cap, a propus autorit[\ilor s[v`re pe gaura sondei un =omoiog de c`l\i,]mbibat]n o\et aromatic; iar un p[rinte c[lug[r,]n care nimeni nu b[nuia c[dormiteaz[un pompier de ras[, s-a oferit s[-i citeasc[la cap o molitv[... Dar aceste mijloace patriarhale, cu care alt[dat[orice foc se stingea la sigur, nu mai au nici o trecere pe l`ng[ incendiile din zilele noastre. S-a stricat lumea =i s-a p[c[to=it. Focul de la Moreni, dup[ p[rerea mea, nu mai poate fi potolit ast[zi dec`t prin persuasiune. Ar trebui s[-l lu[m pe departe, cu vorb[bun[, s[-l convingem c-a ars destul, c[ne vede lumea =i c[e ru=ine s[se mai dea]n spectacol.

*

Ar fi]ns[p[cat s[r[m`nem f[r[el, c[ci Focul de la Moreni a]nceput s[fac[parte din peisagiul \[rii noastre.

C[l[torii din trenurile care se abat noaptea de-a curmezi=ul c`mpiilor ]ntunecate ale Munteniei spre str[lucirea capitalei, priveau cu spaim[ la ]nceput, ]n zarea Bucegilor, r[sfr`ngerile imobile =i ro=ii ale acestui p`rjol modern, ca printr-o ochian[ ]ntoars[ spre nop\ile de groaz[ din vremea nu tocmai dep[rtat[ c`nd d[deau t[tarii-n \ar[.

Acum, nimeni nu se mai sperie. N[scut =i crescut]n \ar[, neao= ca o]njur[tur[aruncat[admirativ progresului tehnic ab[tut pe plaiurile lui Tugomir Basarab[, Focul de la Moreni s-a]ncrustat]n obi=nuin\ele noastre =i a devenit pentru str[ini culoare local[, ca o datin[str[bun[.

Diamant uria= arz`nd ]n inima \[rii, piatr[ scump[ cu lumini schimb[toare, v[paie de rubin ]n faldurii nop\ii =i floare de topaze ]n purpura dimine\ii, flac[ra lui, ]nalt[ =i d`rz[,]n chip de morcov cu durit[\i albastre de metal]n miez =i moliciuni galbene de petal[ ]n v`rf, fulger[ ]ndelung atmosfera virginal[din apropierea brazilor, ca o nou[impulsie artezian[=i fierbinte a geniului nostru na\ional.

C`t[ vreme s[ fi trecut oare de c`nd primele sonde au sfredelit \[r`na pietroas[ a Prahovei, f[c`nd s[\`=neasc[ din bezna subsolului ad`nc izvoare impetuoase de]ntuneric lichid? +i iat[, cu ajutorul lui Dumnezeu, am izbutit s[realiz[m la fa\a locului o m`ndre\e de incendiu na\ional, ]naintea c[ruia to\i str[inii r[m`n cu gurile c[scate.

Nimeni nu-=i mai poate permite acum s[spun[despre noi c[suntem o \ar[eminamente agricol[. Am fost. Acum devenim o \ar[industrial[=i eminamente politic[... E drept c[\[ranii no=tri tot se mai ocup[, pe ici, pe colo, cu agricultura. Dar nu e departe

ziua c`nd ei se vor fi emancipat cu totul — =i c`nd guvernul va trebui s[vin[cu o lege pentru]mproprietr[rirea boierilor — ca s[avem ce m`nca.

*

Focul de la Moreni are =i o semnifica\ie mai precis[,]n leg[tur[cu moravurile noastre economice.

Cine nu-=i aduce aminte c`t de oportun izbucneau odinioar[, de-a lungul \[rii,]n serie, pe la diferite depozite de materiale r[mase pe urma r[zboiului, misterioasele incendii pe care dl Iorga,]ntr-un moment de inspira\ie, le-a botezat “inteligente”?... A fost o adev[rat[epidemie. Aveai impresia c[inteligen\a e un fel de boal[care se transmite de la foc la foc, imunitatea omului r[m`n`nd garantat[prin lege...

Focul inteligent e o afacere comercial[. El n-are nici tat[, nici mam[. Cu toat[st[ruin\a autorit[\ilor, nu se =tie niciodat[cine i-a dat na=tere. E un foc din flori.

}n timpul din urm[am avut =i la noi,]n capitala Moldovei, vreo dou[-trei incendii, despre care pot s[v[spun c[mie unuia mi s-au p[rut cam inteligente... C[ci un foc cu scaun la cap se cunoa=te c`t de colo. Deschizi un magazin oarecare, cumperi de la diferi\i angrosi=ti marf[ pe datorie =i asiguri marfa la cea mai sigur[ societate de asigurare contra focului. Peste trei-patru s[pt[m`ni, arzi. Adic[magazinul ia un fel de foc inteligent — =i arde proste=te, cu marf[cu tot. Imediat, telegrafiezi atunci societ[\ii de asigurare =i angrosi=tilor numai at`t: “Am ars” (ceea ce]n limbaj comercial]nsemneaz[: “V-a\i ars”). +i a=tep\i]n lini=te rezultatul. Societatea pl[te=te.

S[te fereasc[Dumnezeu]ns[, dup[ce te-ai asigurat]mpotriva incendiului, s[-\i ard[casa un foc agiamiu, din cauz[de ogeac nem[turat la vreme sau alt[lips[de precau\ii legale. A doua zi, prima grij[a societ[\ii la care te-ai “asigurat” este s[-\i fac[zile fripte =i s[te dea pe m`na parchetului.

*

Despre capacitatea intelectual[a Focului de la Moreni nu se =tie nimic sigur. El este genial — sau cu des[v`r=ire idiot. *Tertium non datur*[1] El nu =i-a pus mintea cu o biat[ dughean[ provincial[ de m[run\i=uri, ci lucreaz[ numai ]n sferele ]nalte ale capitalismului interna\ional. Asta ar ]nsemna c[ e genial. Pe de alt[ parte, el nu produce dec`t pagub[. Asta]nsemneaz[c[e idiot. }n orice caz, nu se poate spune despre el c[e o mediocritate oarecare, ajuns acolo unde se afl[prin protec\ie de fuste sau alte tertipuri indigene. +i dac[aduce statului pagub[, nu e nici primul, nici ultimul dintre acei care-=i fac singuri cariera =i consum[apoi milioane din avu\ia ob=teasc[. Suntem deprin=i noi cu a=a ceva.

*

La drept vorbind, Focul de la Moreni aduce =i oarecare c`=tig, ]nc[lzind regiunea la vreme de iarn[ =i atr[g`nd pe valea Prahovei sute de vizitatori str[ini.

Dar aceasta e prea pu\in.

G`ndi\i-v[ numai ce chilipir ar fi fost pentru elve\ieni s[ aib[ ei, la ei acas[,Focul nostru de la Moreni. Ce hoteluri somptuoase ar fi r[s[rit ]n preajma lui ca din p[m`nt, ce ascensoare, ce funiculare, ce trenuri electrice! }nc[put pe m`na unui consor\iu italian — “*Societa del Fuoco di Moreni*”, sau englez, “*The Fire of Moreni Company L-d*”, focul nostru prahovean ar fi ajuns p`n[acum s[nu-l mai cuno=ti, s[crezi c[ai a face cu cine =tie ce foc de vi\[nobil[de pe vremea crucia\ilor, care]n via\a lui n-a sem[nat la culoare cu m[m[liga =i n-a urlat la stele ca un c`ine ciob[nesc, care cobe=te tot a pagub[. Amenajat, sclivisit, scos ca dintr-un institut de frumuse\e, el ar fi fost dresat p`n[acum s[

[1] A treia posibilitate nu exist[(lat.).

urle numai pe note, ba poate chiar nici s[nu te mai frig[c`nd te apropii de el.

}n adev[r, ce nu s-ar putea face c`nd ai la dispozi\ie asemenea foc!

O reclam[bine]ntre\inut[, cu fotografii =i prospecte, cu emisari r[sp`ndi\i]n toat[lumea, ca s[momeasc[turi=tii, =i mai ales cu articole alarmante prin gazetele noastre =i cele str[ine (c[nu degeaba avem ata=a\i de pres[), ar atrage necontenit aten\ia Europei asupra dezastrului care ne-a lovit.

C`nd am sim\it c[ dezastrul cam amenin\[ s[ se potoleasc[, Societ[\ile petrolifere din valea Prahovei, ]n\eleg`ndu-=i interesul, ar pune m`n[ de la m`n[contribuind cu benzin[, fiecare cu c`t poate, la ]ntre\inerea acestei catastrofe luminoase. Un sistem de conducte subterane, bine dosite, cu debit mai mare sau mai mic dup[ sezon =i ]mprejur[ri, ar alimenta pe furi= incendiul, pun`ndu-l la ad[post de orice surpriz[. S[presupunem acum c[un personagiu de marc[se]ndreapt[spre \ara noastr[. Imediat un emisar de-ai no=tri ar telegrafia Direc\iei incendiului (sau la rigoare actualei Comisiuni, care se ocup[cu el): "*M`ine sose=te regele Alfonso, incognito. }nte\i\i focul*."

+i ce de b[net ar curge pe valea Prahovei! C`\i americani doldora de dolari =i c`te americane amatoare de senza\ii rare n-ar veni s[se pr[jeasc[nop\i]ntregi la focul nostru rom`nesc.

Dar englezoaicele? C`nd ar face cuno=tin\[ englezoaicele cu ciobanii no=tri din partea locului, nici n-ar mai vrea s[ aud[ de elve\ieni, de napolitani =i de alte focuri tocite la contactul cu civiliza\ia. +i ]n scurt[ vreme n-ai mai prinde un cioban pe Caraiman; to\i s-ar cobor] s[ dea t`rcoale cu turmele numai pe l`ng[ sond[. +i fiecare englezoaic[ s-ar ]ntoarce acas[ cu miros tare de jinti\[ ]n n[ri =i cu c`te o fotografie de cioban]n po=et[— "*Cioban of Roumania*"... Of! A-oh!

Dar toate acestea nu sunt dec`t un vis. Visul unui patriot pe care-l doare inima c`nd vede cum, dup[ce ne-a pus Dum-

nezeu m`na pe cap cu acest foc, noi ]l l[s[m s[ se sting[ de la sine =i s[ se p[r[duiasc[ astfel ]n v`nt un izvor de bog[\ie na\ional[.

P.S.

Focul de la Moreni, p`n[s[apar[aceast[edi\ie a doua, s-a stins de la sine. A=a ne trebuie! Nu spuneam eu?...

CUPRINS

LITERATUR{ DE CR{CIUN

A venit Cr[ciunul!... +tia\i, desigur, aceast[noutate =i poate c[nu era nevoie s[v[am[r[sc =i eu. Dar ce s[facem? A venit.

+i a venit cu sacul plin de bucurii pentru cei mici =i... cu ziare pline de literatur[festiv[pentru cei mari. Nu-i chip s[deschid[omul am[r`t o gazet[ ]n vacan\a Cr[ciunului, f[r[ s[-l ]ntristeze de la prima pagin[ obi=nuita recuzit[ tipografic[: o ilustra\ie sacr[ ]n dou[ culori aplicate gre=it pe desen, un articol de fond cu ]nalte inep\ii mistico-filozofice =i o puzderie de poeme =i nuvele radical t`mpite pentru circumstan\[.

}nc[de pe var[, poetul ocaziilor periodice =i-a improvizat pe]ndelete — odat[pentru totdeauna — poezia cu pruncul divin =i o mic[povestire, ceva cu copii s[raci de v[duv[, care jinduiesc]n frig la splendoarea juc[riilor scumpe dintr-o vitrin[, p`n[ ce le ]nghea\[ nasul de ger =i p`n[ce crap[inima]n cititor de mil[. Dup[ce a trecut Cr[ciunul =i zaharicaua duioas[a ap[rut]n gazet[, autorul prev[z[tor]=i pune opera la p[strare]n saltar, pentru c[— vorba lui Agami\[Dandanache — “mai trebuie =-al’ dat[“... +i la Cr[ciunul viitor, pac! iar la gazet[cu pruncul divin.

Am urm[rit de curiozitate fenomenul acesta literar =i mi s-a]nt`mplat s[g[sesc aceea=i poezie, publicat[f[r[schimbare, de =apte ori]n =ir, la =apte Cr[ciunuri consecutive. Dar nimene nu bag[de seam[... +i cu vremea, s-a statornicit astfel un soi de folclor modern al s[rb[torilor, de care nimene nu se mai atinge.

*

S-ar putea evada totu=i, util =i onorabil, din aceast[banalitate periodic[.

Tradi\iilor legate de Na=terea M`ntuitorului, poporul nostru le-a dat o bogat[interpretare poetic[. Avem una din cele mai frumoase literaturi populare de Cr[ciun =i Anul nou. Poetul cult ar putea s-o cerceteze cu folos, dac[nu direct de la surs[, cel pu\in din colec\ii tip[rite.

}nc`nt[toare ]ndeosebi, prin arhaismul =i gra\ia lor naiv[, sunt unele colinde, ]n care chipul Maicei Domnului este evocat ]ntotdeauna cu o rar[ ging[=ie de sentiment. }n una dintre ele, Sf. Fecioar[, r[t[cind noaptea pe o c`mpie de om[t, ajunge la un palat cu ferestre luminate =i cere, naiv, ad[post:

Las[-m[-n palatul t[u,
Ca s[nasc un Dumnezeu...

Accentul acesta simplu ca-ntr-un verset din Biblie se potrive=te de minune cu primitivismul dup[care suspin[unii dintre rafina\ii modernismului nostru de ieri, f[r[s[-l poat[confec\iona]n atelier propriu.

Nu mai pu\in impresionante sunt =i unele ur[turi pe care,]ntr-o anume regiune muntoas[a \[rii, le c`nt[fetele singure]n noaptea Anului nou. }ntre alte evoc[ri]ndr[zne\e =i pline de gra\ie, mi-a r[mas]n minte o viziune suav[, desprins[parc[dintr-un tablou de Böcklin. O fat[frumoas[, pe care un cerb alb o poart[prin singur[tatea p[durii de brazi,]ntr-un leag[n de m[tase aninat]ntre coarne...

*

}n sfintele s[rb[tori ale Cr[ciunului, tot omul vrea s[petreac[dup[datin[: s[asculte, la un pahar de vin, un c`ntec de inim[albastr[.

|[ranii]=i fac singuri c`ntece care le convin. Ocupa\iile lor, exclusiv manuale =i pedestre, le las[imagina\ia mai liber[, nu le

acapareaz[toate rezervele mintale. Iar traiul]n mijlocul naturii ofer[misterio=ilor poe\i rustici necontenit prilej de inspira\ie proasp[t[.

Dar a\i b[gat de seam[c[or[=enii no=tri nu mai au c`ntece? Grija ]mprosp[t[rii produc\iilor literare destinate muzicii e l[sat[ la ora=e exclusiv pe seama \iganilor l[utari. +i, nu zic, s-or fi pricep`nd \iganii la muzic[, fiindc[au “ureche”. Dar la literatur[... C`nd se las[-n voia inspira\iei lor proprii, l[utarii no=tri produc ni=te inep\ii lirice at`t de cumplite, c[nici la hotento\i nu le-ai putea g[si pereche:

}mi plac b[rba\ii
Pentru c[ ]mi dau senza\ii,
Ah, ce mult]mi plac b[rba\ii,
C[-s plini de gra\ii
+i de amor...

De multe ori]ns[l[utarii urbani, din penurie de inspira\ie, tot spre sate sunt nevoi\i s[trag[cu urechea lor cea muzical[=i lung[. Dar simt ei c[, oric`t de agreate ar fi la ora=, nevinovatele c`ntece rurale nu satisfac p`n[ la urm[ gustul =i mentalitatea citadinului. +i atunci, ca s[ le adapteze, ]=i permit ici-colo c`te o corectur[, mai cu seam[mici]nnobil[ri de vocabular, mai potrivite cu urechea delicat[a mahalagiului din Delea Veche, care mai mult dec`t boierul din centru e m`ndru c[el “nu-i de la \ar[“... Cunoa=te\i, poate, un c`ntec popular nu tocmai vechi, care]ncepe a=a:

Foaie verde =i-o lalea,
Ani\o din Prahova,
Cu cine-ai r[mas tu grea?

Am auzit odat[din gura unui l[utar bucure=tean, ferche= =i foarte manierat, c[ruia]nceputul i s-a p[rut prea din topor pentru urechile consumatorilor de ciorb[de burt[, urm[toarea variant[ ]nnobilat[ad-hoc:

Ani\o din Prahova,
Spune-mi pe onoarea ta,
Spune-mi, drag[, nesilit[:
Cu cine-ai r[mas gravid[?...

Asemenea groz[vii nu fac cinste capitalei noastre — c[ci nu s-a g[sit nimeni s[sparg[capul delicatului c`nt[re\ p[truns, parc[, de fiorul esteticii literare a dlui Eugeniu Lovinescu.

Dar a cui e vina? Ru=ii, ungurii, s`rbii — ca s[ ne m[rginim numai la vecini — au o comoar[ vie, necontenit ]mprosp[tat[, de roman\e frumoase =i expresive cu textul datorit celor mai buni poe\i ai lor. La noi, ]n familiile burgheze se c`nt[can\onete fran\uze=ti sau cuplete, mai pudice, de prin “revistele” teatrale. Fata de atelier =i func\ionara t`n[r[, =col[ri\a codan[ =i studenta sentimental[ (dac[ mai exist[), toat[ tinere\ea zburdalnic[ sau vis[toare a ora=elor noastre suspin[ ]n zadar dup[ un repertoriu mai nou =i mai bogat de c`ntece alese.

+i noi facem mallarmism cu\o-vlah, pe care-l numim “modernism”, cu toate c[dateaz[de la vremea c`nd se purta *turnur[* la rochii...

Moftangii!

CUPRINS

DESPRE DUEL

}n urma unor apostrofe parlamentare, cu aluzii ginga=e la mam[, dou[persoane din lumea noastr[politic[=i suprapus[au fost gata s[purcead[pe teren =i s[schimbe, vorba ceea, dou[gloan\e f[r[rezultat.

Dar faptul nu s-a consumat. Martorii celor dou[p[r\i apostrofante (e vorba de martori de onoare, nu de cei oculari) au contramandat ceremonia =i-au]nchis definitiv incidentul, prin procese-verbale =i alte tertipuri medievale. Nu ne mai r[m`ne alta de f[cut, prin urmare, dec`t s[regret[m c[ne-am alarmat degeaba — =i s[not[m aici c`teva reflec\ii tardive cu privire la duelul din zilele noastre.

*

Dar mai]nt`i, nu ]n\elegem cum pot parlamentarii no=tri s[ recurg[ la asemenea mijloace extreme, c`nd =tie toat[lumea c[ ]n Parlament b[taia n-a fost niciodat[prohibit[? Domnii care ne fac legile au avut]ntotdeauna dreptul s[le calce]naintea noastr[. Nimeni nu le-a contestat vreodat[acest drept patern de prioritate. +i c`nd toate drepturile =i prohibi\iunile publice ies din Parlament... e natural ca acolo ]n[untru s[ nu mai r[m`ie nici una. Noi, particularii, n-avem dreptul s[ne batem]n public nici m[car a=a, de-un gust, la zile mari, f[r[ca poli\ia s[intervin[. Dar auzit-a\i vreodat[ca doi deputa\i care s-au b[tut]n incinta Camerei s[fi ajuns la poli\ie sau la judec[toria de pace?

*

Duelul e o institu\ie barbar[; prin urmare, s-a conservat p`n[ ]n zilele noastre, cu sfin\enie.

Ca s[r[m`n[ totu=i accesibil eroismului burghez, duelul a trebuit s[ se adapteze moravurilor civilizate de ast[zi. Lupta adev[rat[ se d[ mai mult pe h`rtie =i la gazet[, dec`t pe teren. +i nu se bat at`t cei doi adversari]ntre ei, c`t se bat “martorii” lor cu ortografia =i gramatica limbii noastre, prin scrisori =i procese-verbale...

Pe vremuri, duelul era un privilegiu boieresc. Numai dac[erai nobil din na=tere, aveai dreptul s[te sim\i ofensat =i s[tragi cu pistolul ori s[sco\i spada din teac[.

Ast[zi]ns[are libertatea s[se ofenseze oricare cet[\ean onorabil. Aici st[progresul: duelul s-a democratizat.

Caracteristica duelului democratic st[ ]n lipsa lui de rezultat, garantat[prin lege. +i cu c`t omenirea se va civiliza mai tare, cu at`t =i duelul va fi mai lipsit de rezultate =i va oferi cet[\enilor o garan\ie mai mare de securitate =i de confort.

*

Ca s[ne d[m seama c`t[ distan\[ va mai fi ]ntre duelul de m`ine =i cel de ieri, e destul s[ne uit[m cu aten\ie cum]l pun]n aplicare]nc[de ast[zi unele persoane culte, care prin situa\ia lor social[sunt \inute s[anticipeze asupra progresului moral — =i cum]l practic[oamenii din popor, obliga\i de]mprejur[ri s[reprezinte]n zilele noastre o epoc[mai veche din istoria civiliza\iei umane.

Am avut deun[zi,]ntr-un restaurant de elit[, viziunea duelului de m`ine, asist`nd la un incident nervos]ntre dou[persoane din societatea noastr[bun[. Cei doi adversari, care erau acolo cu nevestele, la dou[mese]nvecinate, s-au ridicat deodat[ ]n picioare — nu =tiu bine din ce cauz[— =i-au schimbat c`te dou[ ]njur[turi f[r[ rezultat, pe fran\uze=te =i pe rom`ne=te. Pe urm[— s-au a=ezat jos =i au m`ncat. At`t.

Cum s[nu admir aceast[distinc\ie de maniere, aceast[lips[total[de barbarie ancestral[, aceast[ ]nalt[prob[de st[p`nire de sine, care trebuie s[-l deosebeasc[pe orice om civilizat de str[bunul lui din pe=teri?...

Mi-a fost dat alt[dat[, trec`nd pe la hal[, s[ am =i viziunea duelului preistoric. Am asistat adic[ la o discu\ie ]ntre un v`nz[tor de fructe, sedentar, =i un m[tur[tor de strad[, ambulant prin natura lucrului. Dup[un schimb sumar de cuvinte, unul dintre ei a declarat, cu ochii ie=i\i din cap, c[vrea s[fac[amor cu pa=tele matern al celuilalt. La r`ndul s[u, acesta =i-a exprimat cam aceea=i dorin\[, invers`nd numai rolurile. +i duelul a]nceput, f[r[alte marafeturi... |in minte numai at`t, c[ la un moment dat, m[tur[torul l-a apucat pe negustor cu din\ii de-o ureche — =i n-a mai dat drumul, p`n[c`nd a r[mas cu buc[\ica ]n gur[. Ce-i drept, n-a ]nghi\it-o, cum era natural =i legitim, ci doar a stuchit-o la sf`r=itul luptei, pe tarab[,]ntre caise.

Printre spectatori, nu erau dec`t martori oculari. Dac[s-ar fi nimerit =i vreo doi de *ceilal\i*, v[asigur c[duelul cu pricina ar fi

luat o turnur[mai civilizat[,]nainte de a fi spurcat caisele. Un proces-verbal de onoare, publicat apoi la gazet[, ar fi dovedit p[r\ilor interesate =i opiniei publice c[dorin\a unui client insolvabil de a petrece c`teva momente pl[cute]n tov[r[=ia unei s[rb[tori religioase nu con\ine nimic ofensator la adresa negustorului care-i prime=te confiden\a. Ea poate fi taxat[cel mult drept o abera\iune sexual[, cam curioas[dac[vre\i, dar cu totul inofensiv[prin platonismul for\at la care natura ideal[a calendarului nostru cel nou o condamn[de fapt. +i-n adev[r, c`nd o na\iune ]ntreag[ face zilnic dovad[ c[ se complace cu imagina\ia ]n irealizabil =i-n fistichiu, n-ar fi oare absurd ca milioanele de cet[\eni care o compun s[-=i cear[ mereu, pentru at`ta lucru, unii de la al\ii satisfac\ie?... Ar]nsemna s[st[m toat[ziua numai cu pistolul]n m`n[sau cu urechile aproapelui]n gur[.

*

Onoarea e un atribut al b[rb[\iei, care la majoritatea b[rba\ilor one=ti din zilele noastre a-nceput s[se atrofieze cu totul. Individul la care acest apendice medieval s-a transmis]ntr-o form[oarecare, c`t de pu\in proeminent[, e grozav de sensibil prin partea locului. }ndat[ce-l atingi la onoare, el simte o nevoie urgent[de ie=ire pe teren cu martori, sau cel pu\in de un proces-verbal =i un schimb de scrisori, cu mici gre=eli gramaticale.

Fiind mai dinainte asigurat c[pistolul adversarului nu d[rezultate, domnul care iese pe teren se g[se=te]n situa\ia pl[cut[a unei cucoane care =tie bine c[nu poate s[fac[copii — dar tot mai]ncearc[. De ce nu? C`nd obiceiul unui act mo=tenit din str[buni =i devenit inutil =i-a pierdut orice urm[ de primitivitate, civiliza\ia nu se opune s[-i conserv[m m[car gestul sau ritualul — din respect pentru tradi\ie. Cu at`t mai mult, c`nd ritualul lui are]n sine =i ceva agreabil.

Spiritualizat astfel, redus la o m[re\ie simpl[de simbol, duelul modern va deveni]n cur`nd un act erotic adaptat la firea burghezimii rafinate din timpurile noastre. Peste c`\iva ani, adversarii vor ajunge s[schimbe]ntre ei cele dou[gloan\e f[r[rezultat, a=a de la m`n[ la m`n[, sub form[de pilule. Ori au s[=i le trimit[prin po=t[, dac[locuiesc]n alte ora=e. +i nici de precau\ii sau de mister fa\[cu sexul slab din anturajul celor doi eroi nu va mai fi nevoie... Trezit[prea de diminea\[din somnul f[r[ ]ntreruperi al unei nop\i conjugale ca oricare alta, so\ia somnoroas[ ]=i va]ntreba, c[sc`nd, eroul respectiv:

— Da' ce faci, Mitic[?

— M[duc s[m[bat]n duel.

— A=a? Nu uita, la]ntoarcere, s[treci pe la b[c[nie pentru ni=te icre...

P`n[ atunci ]ns[, actualul cod al onoarei r[m`n`nd]n vigoare, adev[rata primejdie la care te expui este descalificarea prematur[. Dac[ai neglijat cumva un singur punct din programul premerg[tor, s-a ispr[vit cu tine: nici un om de onoare n-o s[te mai]njure pe viitor.

Dac[ ]ns[ai apucat a ajunge pe teren la locul t[u, atunci e bine. Nu-\i mai r[m`ne dec`t s[ ]nchizi ochii — =i s[tragi.

Pistolul e un instrument primejdios, fire=te. Nu]ns[pentru cei doi adversari, ci mai cu seam[pentru martori, s[racii. De aceea se recomand[s[-l iei cu mare precau\ie]n m`n[; =i s[ nu tragi cu el orizontal, Doamne fere=te, ci numai vertical, spre lun[. C[ci altfel, chiar dac[ martorii scap[ nev[t[ma\i, se poate ]nt`mpla alt bucluc. Unul din cele dou[gloan\e f[r[rezultat ar putea foarte bine s[nimereasc[, din]nt`mplare, tocmai ]n onoarea momentan descoperit[ a cine =tie c[rui cet[\ean matinal, aciuat pentru c`teva clipe, acolo,]n preajma terenului de lupt[, ca omul. V[pute\i]nchipui ce surpriz[pe capul lui c`nd s-ar trezi a=a, din senin, cu onoarea reparat[, f[r[s[=tie nici dincotro =i nici, mai ales, din care pricin[...

MENS SANA IN CORPORE SANO

CUPRINS

Am]ncercat odat[=i eu o maxim[latineasc[pe]n\elesul tuturor, dup[modelul celor r[mase din antichitatea clasic[. Dou[ceasuri mi-am b[tut capul. Degeaba! N-am ajuns la nici un rezultat. +i nu din pricin[c[a= fi avut ambi\ia s-o scriu de-a dreptul]n latine=te — limb[pe care n-o cunosc —, ci din alte cauze, mai serioase.

Un dicton latinesc e un aforism care are virtutea s[circule]n lume, prin mijloace proprii. Cuget[ri senten\ioase de toat[frumuse\ea producem =i noi, modernii, c`nd ]n versuri, c`nd]n proz[. Dar asta-i, c[nu circul[.

Iat[, de exemplu, un aforism cules la]nt`mplare, din prima poezie modern[care-mi cade sub ochi]n acest moment.

Le soleil ne peut rien contre ce qui n'est plus...[1]

+i pu\in mai jos,]n aceea=i poezie,]nc[o declara\ie categoric[:

Le plus beau des mortels ne peut chérir que soi...[2]

Cu acest fel de decrete filozofice]n versuri s-a ocupat =i la noi, pe vremuri, poetul Vlahu\[, c[ci ele creeaz[autorului o reputa\ie de seriozitate]n opinia cult[a \[rii. (}n adev[r, nici un ministru n-a mai]ndr[znit s[-i suprime postul de la Casa +coalelor, c`t a tr[it. Pe un Heine l-ar fi m`ncat imediat fript orice guvern democratic.)

Cele dou[aforisme fran\uze=ti de mai sus, pe l`ng[c[sunt datorite poetului Paul Valéry, reprezentantul modern al genului serios]n Fran\a, care se bucur[de mare prestigiu]n presa valah[, mai au =i avantajul c[sunt lucrate]n versuri à la Malherbe, care, oricum, sun[pl[cut la ureche. +i se vede bine c[autorul

[1]Soarele nu poate influen\a ceea ce nu mai e... (*fr.*).
[2]Cel mai frumos dintre muritori nu se poate]ndr[gi dec`t pe sine (*fr.*).

lor =i-a dat osteneala s[le]nzestreze cu tot ce-i trebuie unui aforism ca s[devie maxim[latineasc[, adic[s[circule. Totu=i trebuie s[recunoa=tem c[ele n-au a face, nici pe departe, cu: *De gustibus non disputandum*[1], sau cu: *Errare humanum est*[2] — =i alte cuget[ri m[re\e, r[mase din antichitatea clasic[. Parc[le lipse=te ceva. Nimeni nu se folose=te de ele cu prilejul unei cuv`nt[ri festive sau ]n conversa\ia zilnic[. Cel mult dac[ le-ai putea ]nt`lni]n albumul cu suveniruri al unei domni=oare culte, printre alte autografe selecte, deasupra isc[liturii vreunui snob de mod[veche, ahtiat dup[trufandalele literare de sezon.

Banalitatea e glasul mare al genera\iilor trecute, pe c`nd paradoxul e numai vocea pi\ig[iat[a unui ins care vrea s[fac[impresie. Omenirea =tie de mult acest lucru.

Ca s[devie maxim[latineasc[, un aforism trebuie]n primul r`nd s[ spun[ ceva. }n al doilea r`nd, acel ceva trebuie s[fie un adev[r elementar, o idee care-\i sare]n ochi, de la prima vedere, cu am`ndou[ picioarele odat[. Soarta lumeasc[ a unui aforism at`rn[, a=adar, de eviden\a adev[rului pe care-l con\ine. Aici st[pehliv[nia.

Veni\i pe p[m`nt mai devreme, cei vechi au avut norocul s[ dea peste o m`n[intact[de adev[ruri sedentare, care abia a=teptau s[fie formulate]n latine=te ca s[porneasc[razna]n lume. Atunci filozofii lor, poe\ii, oratorii =i marii lor dignitari s-au pus pe at`ta: au ]nceput s[ fabrice de diminea\a p`n[seara maxime latine=ti, pentru folosin\a genera\iilor viitoare. +i nou[nu ne-au mai l[sat aproape nimica... *tarde venientibus ossa*![1]

Neav`nd fericirea s[ d[m ca ei peste o asemenea plea=c[ spiritual[, nou[ nu ne-a r[mas dec`t s[spicuim, ici-colo, pe urma

---

[1] Despre gusturi nu se discut[(*lat*.).
[2] A gre=i e omenesc (*lat*.).
[3] ...celor care vin mai t`rziu nu le r[m`n dec`t oasele (*lat.*).

marelui seceri=, c`te un mic adev[r care se ascunde cu]nd[r[tnic[modestie]n dosul unor aparen\e echivoce =i care, pe deasupra, nici nu]ncape bine]n corsetul unui aforism. C[ci un astfel de adev[r bicisnic simte mare nevoie de comentarii =i explica\ii, iar un aforism cu coad[nu poate s[circule: se]mpiedic[ ]n ea, la tot pasul.

Ca s[-=i satisfac[totu=i nevoia de a rosti =i el decrete filozofice valabile pentru to\i (c[ci omul se na=te =i moare cu aceast[nevoie), cei moderni au recurs uneori la observa\ii cu des[v`r=ire gratuite, cum ar fi: *Les affaires sont les affaires*[1], sau *Omul e om* — =i alte tautologii mizerabile, v[dit produse la mare ananghie intelectual[, dup[ acela=i tipar. Setea noastr[ de certitudine mintal[ e ]ns[ at`t de imperioas[,]nc`t le-am adoptat =i pe acestea, pentru ]ncurajare, oferindu-le, ce-i dreptul, un loc mai mic ]n stima noastr[ dec`t celor antice.

*

Am luat parte]ntr-o zi la o serbare sportiv[, unde =tiam c[trebuie s[\in[discurs un profesor de gimnastic[. Inten\ia cu care m-am dus eu acolo a fost numai s[aud]nc[o dat[vechiul dicton latinesc: *Mens sana in corpore sano* — adic[s[a=tept cu palpita\ie (e =i asta o voluptate) clipa c`nd va trebui s[ fie rostit, dup[ datin[. Am urm[rit cu mult[ aten\ie =i smerenie tot mersul discursului, =tiind bine ]ncotro se ]ndreapt[. C`nd oratorul a adus vorba, pe departe, cu mare dib[cie, despre binefacerile gimnasticii... despre s[n[tatea omului... despre agerimea min\ii... eu]mi \ineam respira\ia. Acu=... acu=... trebuie s[ias[... Gata! S-a f[cut. *Mens sana in corpore sano*. +i m-am]ntors lini=tit acas[.

Nimeni nu cunoa=te]ns[puterea de sugestie a unei formule simple asupra omului, p`n[ c`nd n-a f[cut]nsu=i experien\[.

---

[1] Afacerile sunt afaceri (*fr.*).

Pe drum, la]ntoarcere, =i p`n[ seara t`rziu, cele cinci cuvinte mi-au sunat]n urechi =i m-au urm[rit pas cu pas,]n toate p[r\ile. Degeaba am]ncercat eu s[-mi distrag aten\ia, s[citesc firmele pr[v[liilor de manufactur[, s[m[g`ndesc la alte lucruri, de mai ]ncoace, din vremea rena=terii sau m[car din evul mediu... Ca s[ se r[zbune, pesemne, venerabila maxim[ latineasc[ se cuib[rise ad`nc]n mine =i nu mai vrea s[plece. O sim\eam cum mi=c[=i cum m[lucreaz[pe din[untru, ca o vietate autonom[. Cum s[scap de obsesie? Am]ncercat, dup[metoda freudian[, s-o scot la lumin[, s[-i analizez con\inutul, s[m[pun bine cu ea... uite ce maxim[latineasc[frumu=ic[=i plin[de]n\elepciune —]mi ziceam eu, umbl`nd de colo p`n[colo, f[r[s[-mi aflu loc. Ne-au mai r[mas nou[=i alte maxime]n\elepte de la str[bunii no=tri romani... care erau to\i ni=te oameni foarte]n\elep\i =i frumo=i =i plini de virtu\i antice... dar parc[nici una nu con\ine ca asta un adev[r a=a de sublim. +i niciodat[n-au existat pe lume at`tea societ[\i sportive, at`tea =tranduri, at`ta *foot ball* =i *rugby*, at`tea meciuri de box, de]not =i de alerg[tur[pe gratis ca-n zilele noastre. Contempl`nd aceast[ s[n[tate robust[, de obicei goal[ p`n[la centur[=i extraordinar de p[roas[pe picioare, te apuc[groaza c`nd te g`nde=ti la capacit[\ile mintale pe care trebuie s[le ascund[(cu at`ta grij[) un juc[tor de *foot ball* sau la cantitatea de]n\elepciune care trebuie s[zac[ ]n fundul unui campion de box...

Nu, nu merge! Se vede c[i-am dat o interpretare gre=it[, dac[m[persecut[ ]nainte. Dar a=a-mi trebuie. Cine m-a pus s[m[duc la serbare? Ce interes aveam eu, p`n[ pe acolo, s[ ascult cuv`ntarea profesorului de gimnastic[suedez[, c`nd =tiam bine c[asta nu se face?

S[vedem. *Mens sana in corpore sano*... C`nd zici c[ numai ]ntr-un corp s[n[tos st[ o minte ager[, asta nu ]nseamn[ c[ ]n toate corpurile s[n[toase st[ negre=it o minte ager[. C`nd zici c[toate vacile sunt mamifere, asta nu]nseamn[c[toate

mamiferele sunt vaci. Mai exist[=i capre, de exemplu, care sunt tot at`t de mamifere. Ba am v[zut eu una, odat[, la o m`n[stire de maici, care era mai mamifer[dec`t orice vac[... ce bine era pe-acolo ]n timpul verii, ce de m[iculi\e tinere =i cu frica lui Dumnezeu, ce umbr[ =i ce r[coare pe sub brazi... mai cu seam[ noaptea sau pe vreme de ploaie... c`nd turna c`te trei s[pt[m`ni]n =ir, de credeai c[s-a mutat tot Atlanticul]n cer, ca s[ude m[n[stirea... Ce-are a face! *Mens sana in corpore sano*. C`nd zici: o minte s[n[toas[ ]ntr-un corp s[n[tos, aceasta ]nsemneaz[ doar at`ta, c[*numai*]ntr-un corp s[n[tos, poate exista o minte ager[... Oare a=a s[fie? M-am g`ndit imediat la Blaise Pascal =i la Darwin, la Spinoza =i la Leopardi, la Jean-Jacques Rousseau, la paralizia lui Scarron, la insomniile lui Proust, la epilepsia lui Napoleon (m-am g`ndit la s[n[tatea dlui Bogdan-Duic[), m-am g`ndit la num[rul mare de intelectuali ilu=tri cu organismul minat de crocodilii microscopici ai unei maladii oculte — =i aproape toat[galeria oamenilor de geniu mi-a ap[rut ca un splendid azil de infirmit[\i incurabile =i de mizerii fiziologice ereditare... *Mens sana in corpore sano*? Uite ce belea]i poate veni omului pe cap din antichitatea clasic[, dac[o caut[cu lum`narea... Cine m-a pus s[m[duc la serbare?

Dar poate c[str[bunul nostru latin n-a avut]n vedere s[n[tatea intelectual[. Poate c[el s-a g`ndit la s[n[tatea moral[ ]n genere. Moralitatea omului ar fi condi\ionat[adic[de s[n[tatea lui trupeasc[, de corpul lui, o\elit prin via\[sportiv[... Oare?

Ca s[verific[m =i aceast[aser\iune, n-avem nevoie s[ne ostenim prea departe. E destul s[arunc[m o privire de jur]mprejur, la moravurile lume=ti din vremea noastr[, cea sportiv[. Purtat-a omenirea vreodat[o rochie mai modern[ca ast[zi? Ar[tatu-=i-a ea o epiderm[mai p`rlit[ de raze ultraviolete, ]n v[zul lumii? Ori a dansat ea vreodat[ dansuri mai str`ns lipite =i mai pe fa\[ca-n zilele noastre? Cunosc eu o cucoan[b[tr`n[,

c[reia i s-au zburlit ultimele fire de p[r ale genera\iei sale c`nd a v[zut ea mai de aproape cum st[ socoteala dansurilor noastre moderne... ]ncruntat, cu figura crispat[ de o preocupare unic[ =i indiscutabil[, t`n[rul dansator]=i \ine str`ns tovar[=a, de-a lungul persoanei sale sportive, ca pe o prad[, — iar ea, micul monstru, i se ]ncle=teaz[ de umeri, av`nd]n gestul ei ceva de pisic[s[lbatic[, de vampir =i de caracati\[. +i am`ndoi tac. Abia dac[ risc[ un pas leg[nat, ]ncoace =i ]ncolo, de fric[ s[ nu se disloce cumva blocul cu un milimetru din ]ncheieturile lui esen\iale. +i tortura asta dureaz[ ceasuri, nop\i ]ntregi, p`n[la ziu[. Un t`n[r de pe vremea romantismului, supus la aceast[ prob[ neomeneasc[, ar fi fost ]n stare s[ lase toate balt[, s[-=i planteze dansatoarea ]n mijlocul salonului =i s-alerge afar[, la aer curat. Vezi c[, pe vremea aceea, nu erau at`tea sporturi, care s[ ]ntre\in[igiena sufleteasc[!

Mens sana in corpore sano... M[rturisesc c[a]nceput s[-mi fie, cum zice \[ranul moldovan, o lehamite grozav[de at`ta]n\elepciune latineasc[.

S-ar putea]nt`mpla ca prin *mens sana* legiuitorul s[ fi f[cut aluzie numai la moralul omului, ]n ]n\elesul medical de ast[zi al cuv`ntului... Este foarte adev[rat c[un om s[n[tos are =i moralul ridicat, adic[are chef de via\[, pe c`nd un biet bolnav, s[racul, nu mai are gust de nimica.

Dar o constatare ca asta nu era nevoie s[mi-o spui numaidec`t pe latine=te. Puteai s-o dai de-a dreptul pe rom`ne=te, c[totuna era. }n orice caz, a= fi sc[pat mai u=or, nu s-ar fi]nfipt]n subcon=tientul meu cu at`ta tenacitate ca]n forma ei latin[.

Mens sana in corpore sano... Dac[scap =i din asta cu bine, n-o s[m[mai prind[nimeni]n zilele mele pe la vreo serbare sportiv[sau comemorativ[, unde se \in discuri cu cita\ii latine=ti.

Cine m-a pus?...

EVOLU|IA UNUI IDEAL

CUPRINS

Un poet adev[rat, oric`t s-ar feri de aceast[ nenorocire profesional[, trebuie s[ fac[ parte dintr-o genera\ie de muritori. Trebuie s[ ]ntrupeze, m[car dup[ moarte, c`nd nu mai are]ncotro, forma sensibilit[\ii speciale a epocii]n care a tr[it. Chiar dac[poetul are ambi\ia s[acape de sub tirania unor idealuri colective prea contemporane,]n structura molecular[a operei sale vei reg[si infailibil expresia curent[=i naiv[a unor credin\e =i aspira\ii umane de-a doua m`n[, mai primitive =i mai durabile.

Dar =i acestea din urm[se schimb[cu timpul. Iar procesul obscur al acestor evolu\ii misterioase, desf[=ur`ndu-se prea ]ncet ]n vreme, trece de obicei neobservat. Este deci o fericire c[ diferitele lui momente se ]nregistreaz[ automat pe placa sensibilit[\ii poetice =i r[m`n fixate acolo pentru totdeauna. Compar`nd din acest punct de vedere dou[ opere z[mislite ]n mici deosebiri de structur[, aproape imperceptibile, care tr[deaz[ totu=i c[ ]n r[stimp s-au produs unele schimb[ri ad`nci]n psihologia speciei umane. Astfel, pentru cine =tie s[le descifreze, aceste semne microscopice povestesc lucruri interesante.

*

Toat[lumea cunoa=te, desigur, versul lui Eminescu:

... le st[bine laolalt[,
Ea frumoas[=i el t`n[r, el]nalt =i ea]nalt[.

F[r[ ]ndoial[c[poetul, av`nd nevoie s[ zugr[veasc[ aci o pereche ideal[ de ]ndr[gosti\i, a rezumat un minimum de calit[\i care, dup[ p[rerea lui, sunt necesare =i suficiente ]n dragoste. El ]nalt =i ea ]nalt[, i-a trebuit mai mult pentru frumuse\ea lor decorativ[. Esen\ialul este: ea frumoas[ =i el t`n[r. A=a trebuie s[fie, dup[p[rerea lui Eminescu, cei doi parteneri, ca s[se poat[iubi reciproc. Iar aceast[p[rere indiscutabil[coincide cu idealul amoros al]ntregii specii umane — masculine =i feminine — din acea vreme.

(Observa\i =i aici sobrietatea viril[, gustul infailibil de care d[dovad[marele poet. Altul ar fi spus poate =i despre b[rbat c[era “frumos”… evoc`nd astfel o imagine aproape scabroas[, care nici m[car nu s-ar fi potrivit cu idealul de b[rb[\ie aspr[dup[care suspin[ ]n realitate o adev[rat[femeie.)

Dar de la Eminescu p`n[ ast[zi, o schimbare ad`nc[trebuie s[se fi produs]n]ntunericul de jos al naturii umane. Mi-am dat mai bine seama de lucrul acesta]ntr-o zi, c`nd am auzit din ]nt`mplare, c`ntate de o domni=oar[ cu spr`ncene foarte sub\iri, ni=te stihuri naive]n care un poet modern anonim zugr[ve=te, la r`ndul lui, o pereche ideal[de]ndr[gosti\i din zilele noastre. Mi-a r[mas]n minte strofa esen\ial[:

La un bal, odat[, ei s-au]nt`lnit.
+oapte de iubire d`nsul i-a =optit,
+i din prima noapte s-au simpatizat.
Ea era frumoas[…

Vede\i, ca =i pe vremea lui Eminescu, *Ea* trebuie s[fie frumoas[. Altfel nu merge. Numai la mare ananghie, un b[rbat ar putea “simpatiza”, din treac[t =i cam la repezeal[, o ur`t[. }n privin\a aceasta, nici o schimbare nu s-a produs pe lume.

Dar *El*, cum era? Cum trebuie adic[s[fie un b[rbat, pentru ca o femeie modern[s[se lase simpatizat[de el, =i]nc[“din prima noapte”?… Nu, oric`t =i-ar bate capul cineva care nu e poet, nu cred s[ghiceasc[. Iat[:

+i din prima noapte s-au simpatizat.
Ea era frumoas[, el era bogat…

S[nu se cread[cumva c[*bogat* a fost pus aici numai pentru rim[. Limba noastr[con\ine un mare num[r de rime]n *-at*,]ncep`nd cu *democrat* =i sf`r=ind cu… aceea care v-a venit]n minte din primul moment. Putea deci poetul s[g[seasc[aici alt[rim[, dac[ar fi avut nevoie. De exemplu:

Ea era frumoas[, el era titrat…

cu toate c[un titlu academic nu mai]nsemneaz[azi mare lucru.

+i parc[ ]n loc de *simpatizat* nu s-ar fi putut g[si altceva, echivalent?

La un bal, odat[, ei s-au aranjat...

Sau, =i mai bine:

La un bal, odat[au pus chestiunea pe tapet.
Ea era frumoas[, el era discret...

V[d =i eu c[primul vers e prea lung... dar, s[m[ierte cititorul, n-am avut inten\ia s[fac o nou[oper[de art[cu subiectul dat, ci numai s[l[muresc lucrurile.

R[m`ne deci bine stabilit c[ dac[ poetul a spus despre eroul lui numai at`ta, c[“era bogat” — apoi a =tiut el ce spune. Aceast[idee nici nu putea s[-i treac[prin minte, f[r[o sugestie precis[din afar[, din v[zduh, din ambian\a impalpabil[care-i alimenteaz[inspira\ia.

Femeia e seismograful speciei noastre. }n materialul plastic al instinctelor sale, interesul speciei]nregistreaz[toate schimb[rile pe care evolu\ia enigmatic[a societ[\ii umane le aduce condi\iilor]n care se d[lupta pentru via\[.

Pe vremuri, omul avea nevoie]n aceast[lupt[numai de bra\e tari, de vigoare trupeasc[. Un b[rbat t`n[r =i ]nalt, adic[ voinic, avea cele mai multe =anse de izb`nd[.

Deci: *ea* frumoas[=i *el* t`n[r.

Ast[zi]ns[a=a s-au]ntors lucrurile, c[voinicia nu mai ajut[la nimic. Pasiunea tinerilor de azi pentru sporturi, iscat[nu se =tie cum =i]ntre\inut[ocult, mi se pare numai un tertip diabolic inventat de cei care aveau interes s[le deruteze aten\ia, ca s[le]nl[ture concuren\a. C[ci lupta cea mare =i adev[rat[se d[ast[zi cu capul. Lungimea fizic[a unui personagiu nu-i mai aduce absolut nici un folos]n afacerile lui b[ne=ti; iar tinere\ea e mai degrab[un indiciu de permanent[jen[financiar[(=i femeile au cam]nceput,]nc[de pe vremea lui Eminescu, s[miroase acest trist adev[r).

Alte calit[\i se cer omului modern. Pentru izb`nd[ ]n fa\a vie\ii, el are nevoie ]n primul r`nd de =iretenie, de pricepere]n

afaceri, adic[de inteligen\[practic[=i de experien\[matur[. Iar semnul concret al acestor calit[\i invizibile este bog[\ia material[, cu tot cortegiul ei de seduc\iuni.

+i nu se poate spune c[femeia a tras numai cu coada ochiului la aceast[nou[stare de lucruri, ci a privit-o]ndelung, cu ochi mari =i serio=i, p`n[ c`nd]n incon=tientul ei s-a elaborat o concluzie organic[, o idee activ[, care s-a]mbibat]n anatomia ei delicat[p`n[ ]n toate col\urile =i i-a orientat instinctul]n sensul unei urgente adapt[ri la situa\ie.

*

Pentru o femeie onest[din toate zilele noastre, prezen\a unui om bogat]n anturajul ei constituie o permanent[primejdie. Simpla lui apari\ie provoac[instantaneu]n organismul femeii o tulburare vizibil[, o excita\ie de natur[bine caracterizat[,]n privin\a c[reia so\ul legitim nu trebuie s[-=i fac[nici o iluzie.

Mutra unui mare bog[ta= e afrodiziac[. Pentru o fat[inocent[de =coal[, ea echivaleaz[cu o lectur[pornografic[. Iat[pentru ce suntem de p[rere c[o mam[cu sim\ul r[spunderii ar trebui s[-=i fereasc[fata de orice ocazie]n care ea ar putea s[dea cu ochii pe nea=teptate de un personagiu bogat — cel pu\in]nainte de c[s[torie. Fetele nu trebuie s[vad[lucruri de astea...

Un arhimilionar, recunoscut ca atare, nici n-ar trebui l[sat s[apar[pe unde sunt femei. Apari\ia lui]n public este un adev[rat atentat la bunele moravuri. Numai c`t vede un automobil de lux venind spre ea, femeia modern[ ]=i pierde capul =i se z[p[ce=te p`n[ ]ntr-at`ta, c[poate fi c[lcat[de el, acolo]n strad[...

E u=or de]n\eles c[,]n asemenea condi\iuni, ceilal\i muritori sunt obliga\i s[renun\e la orice ambi\ie sentimental[ ]n dragoste, mul\umindu-se numai cu ceea ce mai pot apuca =i ei, din c`nd ]n c`nd, pe de l[turi.

“Tinere\ea” =i “]n[l\imea” fizic[sunt, biologice=te, lucruri prea demodate. Femeia de azi nu se mai uit[la asemenea fleacuri. Un lungan de doi metri, c`nd n-are dec`t at`ta, o las[

absolut rece, chiar dac[s-ar sinucide de dragul ei... A iubi ast[zi un b[rbat t`n[r e ceva anormal, ceva]mpotriva naturii. E o abera\ie sexual[. Numai o doamn[din aristocra\ie]=i mai poate permite,]n goana dup[senza\ii rare, capriciul unei astfel de perversit[\i. Dar o burghez[normal[=i serioas[, cu sim\urile intacte, e la ad[post de asemenea surpriz[... Se vede =i de aici c[burghezimea e clasa care sus\ine cu putere stindardul moralit[\ii publice, conduc`ndu-se ]n toate chestiunile ginga=e de acest fel numai dup[ indica\iile naturii. +i trebuie s[ ad[ug[m cu m`ndrie c[, printre femeile de alte na\ii, rom`nca noastr[ se arat[ ]ndeosebi sensibil[ la aceste indica\ii venite din ad`nc.

O urmare natural[a acestei st[ri de lucruri e u=or de]ntrev[zut:

Rasa oamenilor s[raci o s[dispar[de pe fa\a p[m`ntului. }n cur`nd, nu se vor mai na=te dec`t oameni boga\i. +i copilul va purta,]nc[de la na=tere, semnele =i stigmatele acestei rase privilegiate: el se va na=te cu un mic]nceput de burt[, cu o inten\ie de chelie]n cre=tetul capului =i cu un automobil de lux la poart[.

M[ ]ntreb]ns[, ce se va]nt`mpla dac[ ]n evolu\ia vertiginoas[ a omenirii, ]mprejur[ri viitoare, necunoscute ]nc[, vor aduce ]ntr-o zi la mod[ alte ]nsu=iri b[rb[te=ti necesare pentru lupt[ =i izb`nd[... De pild[, facultatea pe care o au deja unii sectan\i religio=i de a se mutila benevol, sau — mai =tiu eu — o inaptitudine fireasc[de a c[dea]n p[cat, m[car la zile mari... A=a-i c[bietele femei vor trebui s[se adapteze vr`nd-nevr`nd la aceast[situa\ie nenorocit[, ador`nd m`ine ceea ce detest[ast[zi, f[r[ca nici ele singure s[=tie pentru ce?

+i parc[aud de pe acum corul poe\ilor:

Ea era frumoas[, el era patern...

Dar c`nd vom ajunge aici, specia uman[ va fi atins de mult idealul ei ultim de purificare moral[, despre care unii filozofi cred c[ e ]nsu=i scopul vie\ii pe acest p[m`nt — =i zilele ei vor fi num[rate pe degete.

PIRIN-PLANINA

EPISODURI TRAGICE +I COMICE
DIN CAPTIVITATE

}N LOC DE PREFA | {

Iubite domnule Ciornei,

Dup[o catastrof[financiar[suferit[ ]ntr-o duminic[, ast[-var[, pe hipodromul de la B[neasa, m-am trezit a doua zi instalat pe un fotoliu de piele]n cabinetul d-tale editorial.

M[mir =i-acum: ce c[utam acolo? Venisem poate s[te]ntreb, numai a=a, c`nd pleac[trenul spre Ia=i.

Din vorb[-n vorb[, am isc[lit atunci, se vede, un contract prin care m[obligam s[dau gata editurii, p`n[-n toamn[, manuscrisul unei c[r\i cu amintiri de r[zboi, din captivitatea mea]n Bulgaria. Am impresia c[mi-ai dat =i o sum[de bani, ca acont asupra dreptului meu de viitor autor al c[r\ii... D-ta]\i mai aduci aminte? Dac[ai uitat, nu-i nimic. Ne vedem fiecare de ale noastre =i — s[nu mai fie vorb[.

Dup[ce am luat acontul =i am mai venit la Ia=i, am stat =i m-am socotit:

“S[scriu?... S[nu scriu?...”

S-a publicat]n vremea din urm[at`ta literatur[ de r[zboi! Toat[ lumea, de pe toat[ fa\a globului p[m`ntesc, e convins[acum p`n[-n v`rful unghiilor, ca =i]nainte de 1914, c[r[zboiul e o calamitate, o ru=ine pentru civiliza\ia noastr[etc. Totu=i omenirea nu-l desfiin\eaz[. Este ca =i cum r[zboiul n-ar fi f[cut de noi, oamenii, parc[l-ar face ni=te fiin\e de pe alt[planet[,]mpotriva voin\ei noastre unanime.

Atunci, la ce bun s[mai scriu, s[mai ar[t =i eu omenirii cum e r[zboiul?

S-ar p[rea c[cei mari, care pun la cale r[zboaiele, trebuie s[fie ni=te oameni r[i,]mpietri\i la suflet...

Nu cred.

Am v[zut la Sofia pe kaizerul Germaniei, socotit drept principal autor al r[zboiului mondial. Nu p[rea deloc om r[u. L-am v[zut de la o fereastr[de spital, c`nd trecea cu automobilul de la gar[ spre palat. R`dea. Avea la st`nga lui =i pe regele de atunci al Bulgariei, dar pe acesta nu l-am v[zut a=a de bine,

fiindc[tocmai]n acel moment M.-Sa a scos din buzunar o batist[cu care S-a =ters la Nas.

“Ce cumplit[nenorocire e r[zboiul!” a exclamat]nsu=i Napoleon, pe c`mpul de lupt[ de la Eylau, ]ntr-o sear[ c`nd]i era frig =i m`ncase numai cartofi cop\i, din cauza ]nt`rzierii cantinelor — dovedind prin aceasta o mare sensibilitate la suferin\ele aproapelui. Prob[c[nu el a provocat r[zboaiele napoleoniene,]n care un milion de oameni =i-au sem[nat oasele pe at`tea c`mpuri de b[t[lie. (M[ ]ntreb numai: dac[nu s-ar fi n[scut Napoleon, ar mai fi murit acei oameni, a=a cum au murit?)

Nu, nici un om, c`t ar fi de mare, nu poate fi capabil s[ provoace un r[zboi — ori s[-l ]mpiedice. Nici chiar Dumnezeu. }n adev[r, cum ar putea el s[ fie at`t de r[u (m[car c[e mai mare dec`t to\i), ]nc`t s[trimit[pe semenii lui la moarte =i la suferin\[, f[r[s[-i]ntrebe? Are el destule alte mijloace, la nevoie, ca s[dea vina pe Negusul Abisiniei.

}ntreaga experien\[a istoriei — zice marchizul de Vogüé — ne]nva\[c[os`nda r[zboiului nu poate fi desfiin\at[ at`ta vreme c`t vor mai tr[i pe acest p[m`nt doi b[rba\i, iar]ntre ei se va afla o p`ine =i o femeie; b[rba\ii se vor bate pentru ele p`n[la moarte —]n loc s[le]mpart[p-am`ndou[, fr[\e=te. Nici c[ se putea mai bun certificat de paupertate mintal[, pentru cei trei ultimi reprezentan\i ai nefericitei specii umane. Mai cu seam[ femeia apare nea=teptat de stupid[ ]n aceast[ fabul[ a lui Vogüé. Se vede c[ marchizul, c`t era el de marchiz, nu prea cuno=tea femeile.

R[zboiul este o fatalitate: se provoac[singur. Aceasta e teza pe care cei ce poart[grij[de fericirea omenirii =i-i conduc destinele au \inut s[ne-o v`re-n cap ca pe o axiom[indiscutabil[— =i au izbutit.

Atunci pentru ce s[mai scriu, s[am aerul c[lupt]mpotriva unei fatalit[\i care face parte, ca erup\iile vulcanice sau cutremurul de p[m`nt, din armonia universului =i din tainele nep[trunse ale creatorului? Numai pentru c[mi-ai dat d-ta acont?

C[ci,]n adev[r, un scriitor care zugr[ve=te scene adev[rate din r[zboi, oricum ar]ntoarce-o el, are aerul c[e contra r[zboiului. +i se =tie bine acum c[cine are acest aer, las[c[nu crede]n Dumnezeu, dar este lipsit =i de patriotism.

Dragostea de \ar[— patriotismul — e]ns[un sentiment at`t de firesc =i de universal, ]nc`t se poate spune c[omul care nu-=i iube=te \ara, p[m`ntul pe care s-a n[scut =i-a crescut mare, este un om f[r[suflet, un adev[rat monstru... Am eu vrun interes s[fiu contra r[zboiului — =i s[trec astfel]n ochii lumii drept un monstru f[r[suflet?

Dac[, dimpotriv[, m[voi declara pentru r[zboi, f[c`nd patriotism pe fa\[—]mi ziceam eu — e =i mai r[u. O s[se cread[c[m[laud cu patriotismul meu, c[-mi fac din el un merit.

A fi patriot nu e un merit: e o datorie. Numai cine nu socoate iubirea de \ar[drept o datorie e]n stare s[se laude cu ea. Ce-am zice despre un om care s-ar l[uda peste tot,]n gura mare, c[-=i iube=te nevasta? Am avut motive s[nu-l cred, s[ne g`ndim c[ poate ]n intimitate o iube=te mai pu\in dec`t cu glas tare. Sentimentele]=i au pudoarea lor.

S[fii om cinstit, s[-\i iube=ti \ara, p[rin\ii, nevasta, s[nu scuipi pe jos, toate acestea sunt datorii elementare pentru un om civilizat. Numai cine n-a fost]nzestrat de natur[cu nici o calitate mai deosebit[poate fi capabil s[-=i descopere merite de acestea, care nu cost[nimic. Am cunoscut eu un cet[\ean care,]n ziua c`nd i-a venit partidul la putere, a cerut o catedr[ universitar[ de chimie organic[, sub cuv`nt c[e patriot. Altul, mai demult, a pretins s[fie numit director de Teatru Na\ional, pe motiv c[e un so\ model. +i-a fost numit.

Apoi spune d-ta: n-am eu alte]nsu=iri, mai ur`te, cu care s[ m[ laud? La at`ta am ajuns? Dac[veneam la d-ta s[-\i cer acont numai pentru c[sunt cre=tin ortodox =i-mi iubesc \ara — mi-ai fi dat?

... Se vede c[la Ia=i nu se poate scrie — m-am g`ndit eu — dac[-mi vin ]n minte at`tea]ndoieli =i argumente]mpotriva scrisului; e un ora= prea zgomotos, prea plin de via\[=i de trecut istoric. Unde te-ntorci,]ncotro te ui\i, — numai trecut istoric. Aici fiecare piatr[ ]\i vorbe=te de trecut =i nici una de prezent. Ia s[m[duc mai bine undeva, la lini=te =i la r[coare,]ntr-un loc cu mai pu\ine distrac\ii istorice, c[poate acolo mi se schimb[g`ndurile.

Am nimerit la m`n[stirea V[ratic — la maici. Acolo se duc vara s[ se odihneasc[ moldovenii no=tri, c`nd au de lucrat ceva

cu capul, =i moldovencele noastre, c`nd n-au nimica de f[cut. +i nic[ieri nu-i at`ta anima\ie ca-n aceste sfinte l[ca=uri de lini=te =i de reculegere. Mai]nt`i, au maicile obicei s[ trag[ clopotele, toat[ ziua =i toat[ noaptea. Moldovenii — la fel. +i mai au m[iculi\ele un obicei: toac[. Diminea\a toac[, dup[-pr`nz toac[, la miezul nop\ii toac[. Moldovencele — la fel. Aveam =i gazd[o m[icu\[care f[cea toat[ziua acela=i lucru, nu numai pe-afar[— c[m[=i miram, de unde at`ta misticism ]ntr-o m`n[de femeie?

Dar mai cu seam[toaca cea mare, din clopotni\[, cu ritmul ei sacadat, producea asupra mea un efect cu totul contrar intereselor d-tale. }mi aducea aminte de mitralier[. Parc[eram la Turtucaia. Evoc[rile din r[zboi s-amestecau astfel]n mintea mea cu cele sfinte, =i nu mai]n\elegeam nimic...

A=a, a trecut vara =i m-am]ntors la Ia=i, unde nici nu se f[cuse toamn[bine, abia un pic de septembrie, c-am =i primit de la editur[invita\ia s[trimit manuscrisul. Care manuscris? Ce manuscris? N[dejdea mea era]n dou[-trei fragmente de amintiri din captivitate, pe care le publicasem mai demult: le voi completa cu c`teva inedite — ]mi ziceam — =i volumul e gata. Dar c`nd le-am recitit, mi s-au p[rut a=a de proaste, c[parc[nu erau de mine. Parc[erau scrise, anume ca s[m[compromit[, de neuitatul meu detractor literar, criticul Eugen Iovinescu.

Altul,]n locul meu, ar fi m`zg[lit repede, acolo, c`teva zeci de pagini, cum d[Dumnezeu, =i-ar fi sc[pat din]ncurc[tur[.

Dar eu nu sunt de la Bucure=ti.

}n privin\a aceasta, bucure=tenii sunt mai expeditivi; ei fac totul]n goan[— treburi, mas[, distrac\ii, dragoste (tot pe fug[, ca pi\igoiul) =i, dup[socoteala lor, asta se cheam[a tr[i “intens”.

Noi, cei de la Ia=i, suntem de alt[p[rere. Nou[nu ne place s[ne gr[bim, s[d[m lucrurile peste cap, cum fac ei. C`nd e vorba de treab[serioas[, noi avem alt obicei: nu facem nimic.

Este foarte adev[rat c[eu nu sunt ie=an (n-am aceast[preten\ie), dar m-am aclimatizat. Am g[sit aici o ambian\[cum nu se putea mai potrivit[cu natura unui scriitor de ras[, c[ruia nu-i place de loc s[scrie. +i vrei d-ta acum s[-mi schimb concep\ia mea despre via\[, fiindc[am isc[lit un contract?... Nu \i-ai

g[sit omul. O carte nu se scrie a=a, c`t ai bate-n palme sau ai ]nfiin\a o societate anonim[ pe ac\iuni; c[ci ea trebuie s[ dureze mai mult dec`t o]ntreprindere comercial[din zilele noastre (care poate oric`nd s[ dea =i faliment, ]n aceste vremuri tulburi). O carte bun[ sfideaz[ moartea cu ve=nicia ei. Poli\[, cambie, contract — ce sunt toate acestea, ]n cump`n[cu ve=nicia? D-voastr[, oameni de afaceri, sunte\i ni=te vis[tori, domnule Ciornei. V[pierde\i vremea =i v[agita\i pentru ni=te lucruri am[gitoare ca umbra =i pieritoare ca iarba c`mpului. D-voastr[ nu b[ga\i de seam[ c[ ]n via\a asta de pe p[m`nt, ocup[m fiecare,]n genera\ia noastr[, c`te un loc efemer, ca-n tramvai. Numai ]n ve=nicie suntem la noi acas[... +i dac[ s-ar g`ndi mai bine, cine-ar mai fi nebun s[-=i sacrifice confortul lui de-acas[, unde st[o via\[, consacr`ndu-=i toat[grija =i energia pentru locul lui din tramvai, unde st[numai zece minute?

Peste o sut[de ani, d-ta vei fi mort, definitiv mort =i cufundat]n uitare. Mor\i vor fi to\i domnii mini=tri, =i domnul primar al capitalei, =i to\i marii capitali=ti din zilele noastre, f[r[excep\ie.

Numai o carte bun[, de care \i-ai legat numele, te-ar putea ridica deasupra acestei hecatombe de m[riri; =i numai un scriitor, ca mine sau ca altul,]\i poate oferi aceast[suprem[=ans[. Nu vezi ce afacere minunat[ ]\i propun eu?... Renun\[la termenul prev[zut]n contract — =i-ai s[vezi d-ta cum o s[te bucuri de tare, dup[moarte. S[vezi ce fericire pe capul nostru, la doi metri sub p[m`nt, c`nd vom =ti c[cei de deasupra tot mai citesc =i se delecteaz[cu opera noastr[.

C[ci dup[at`ta corresponden\[, emo\ii =i b[taie de cap din partea d-tale cu ea, se cheam[ c[ la aceast[ carte am colaborat am`ndoi: d-ta cu munca, eu cu capitalul — pe care mi l-ai avansat atunci.

D-ta i-ai provocat z[mislirea.

Dac[critica din zilele noastre o va g[si proast[, iau toat[r[spunderea asupra mea: voi fi sigur c[e o carte bun[. Dac[dimpotriv[o va l[uda, d-ta singur vei fi r[spunz[tor =i vinovat c-ai]mbog[\it literatura rom`n[cu asemenea podoab[.

G.T.

I

24 august spre sear[...

Mitralierele du=mane bat fa\a Dun[rii, din mal p`n[-n mal. Sub ropotul lor intermitent, =iruri de bulbuci m[run\i apar pe luciul plesnind ]n aer, ca =i cum gloan\ele ar veni de jos, din fundul apei. R`nd pe r`nd, ]n jurul fiec[rui ]not[tor grindina proiectilelor descrie cercuri vertiginoase, care se tot str`ng, se tot str`mteaz[, p`n[ce capul omului prins la mijloc dispare brusc din vedere, ca un balona=]mpuns cu acul...

Ce s-o fi petrec`nd acum ]n capetele acele, care se v[d ]nc[ de aici, plutind pe valuri ]n jos, ca ni=te am[nunte f[r[ ]nsemn[tate? Dac[ mai ]nt`rziam un sfert de ceas]n Dun[re, a= fi =tiut. Moartea hidoas[m-ar fi]ncle=tat =i pe mine la fel,]ntre v[zduh =i ap[, f[r[n[dejde de sc[pare.

}n fa\a noastr[, pe malul cel[lalt, gara Olteni\ei arde. C`teva obuze i-au spart zidul dinspre noi =i-au explodat]n[untru, cu v[p[i fulgurante.

Pu\in mai jos, un r`u vertical de fum negru izvor[=te impetuos dintr-un =lep cu petrol, incendiat.

Dincoace,]ntre marginea apei =i malul]nalt de nisip care-i ad[poste=te]nc[de gloan\ele bulgarilor, oamenii no=tri se gr[m[desc, dezorienta\i. Unii au ridicat de pe acum albituri]n v`rful baionetelor; al\ii se plimb[ nep[s[tori, cu sufletul ]mpietrit. De c`teva ceasuri, gloata]n=irat[de-a lungul pe sub maluri a sporit mereu cu cete de fugari, cei mai mul\i f[r[arm[, care coborau dinspre Turtucaia n[d[jduind s[g[seasc[aici un

mijloc de salvare, peste ap[, ori]n jos, spre Silistra. Dar toate b[rcile, toate sc`ndurile, to\i snopii de nuiele au disp[rut de mult, iar drumul spre Silistra e barat de inamic.

C`\i ]not[tori buni s-ar putea ]ncumeta, chiar ]n ]mprejur[ri mai prielnice, s[ treac[ Dun[rea ]not? Dar acum, dup[ at`tea zile de lupt[=i nop\i nedormite, mul\i s-au aruncat]n ap[abia =tiind s[ ]noate. Prea pu\ini au avut puterea s-ajung[p`n[ la jum[tate — =i s-au dus la fund. Pe urm[ al\ii, sute =i sute, le-au luat locul. +i valurile Dun[rii i-au ]nghi\it pe r`nd, rostogolindu-i la vale ca pe ni=te furnici. Iar cei pe care apa i-a lep[dat din]nt`mplare, istovi\i, dar ]nc[ ]n via\[, la c`\iva kilometri]n jos pe malurile scunde ale ostrovului de l`ng[ Cosui, turci de prin partea locului =i bulgari b[tr`ni ascun=i prin stuf[ri=uri, i-au tras mai la dos =i i-au h[cuit cu topoarele.

}ntr-un r`nd, cu vreun ceas ]n urm[, a ap[rut nu =tiu de unde un plutonier c[lare, ]ndemn`nd cu glas tare oamenii s[porneasc[iar la atac, deasupra malului.

— +i s[nu trag[nimeni]ncolo, spre Silistra, zicea el, c[dintr-acolo ne vin ru=ii]n ajutor. S[ ]mpu=ca\i numai]ncoace, spre Turtucaia, c[din partea asta vin bulgarii...

Cobor`sem de cur`nd l`ng[ap[=i =tiam bine c[nu e a=a cum spune el, c[tocmai de-a-ndoasele: dinspre Silistra =i miaz[zi]naintau bulgarii, iar dinspre Turtucaia veneau numai de-ai no=tri.

M-am uitat la om cu mai mult[aten\ie. Figura =i mai cu seam[accentul lui mi-au p[rut suspecte. Dar a fost numai o impresie de-o clip[... Am strigat celor din jurul meu s[nu-i dea ascultare, c[nu =tie ce spune. Dup[un schimb de vorbe]nt[r`tate, plutonierul m-a fulgerat cu ochii =i-a dus m`na la tocul revolverului... mai iute]ns[dec`t m`na lui, carabina mea i s-a]ndreptat spre inim[— =i l-a obligat s[-=i opreasc[gestul la jum[tate. Poate c[-l ispr[veam pe-al meu, dac[a= fi prev[zut atunci ce era s[mi se]nt`mple cu dou[ ceasuri mai t`rziu, c`nd am c[zut prizonier...

Dup[ce s-a uitat la mine lung, parc[s[-=i]ntip[reasc[bine]n minte figura, omul =i-a retras m`na]ncet de la revolver, a]ntors calul =i s-a pierdut]n mul\ime.

Tunurile bulgarilor bat acum peste capetele noastre =oseaua de dincolo, din spatele g[rii incendiate, =i z[voaiele dinspre gura Arge=ului. }ntr-o magazie nu departe de gar[, =tiu c[e un depozit de muni\ii de-ale noastre, pentru artilerie. }n fa\a magaziei se vede]nc[de aici, intact[, o piramid[mare de obuze]nc[rcate, care a=teptau s[fie trecute dincoace. Un singur proiectil de la bulgari, c[zut]ntre ele, ar provoca o explozie care ar face multe victime printre noi, cei gr[m[di\i aici, pe malul dimpotriv[,]n dreptul lor.

Cu acest g`nd, m[ridic de la locul meu, din ad[postul scobit]n nisip, =i pornesc mai]n jos, pe sub maluri.

Cete de solda\i bezmetici au]nceput s[prade bagajele ofi\erilor gr[m[dite]n c[ru\e, c[ut`nd mai cu seam[ sticle de coniac. Al\ii, cu privirile abrutizate, unii r[ni\i =i p[ta\i de s`nge, forfotesc]n toate p[r\ile printre c[ru\ele de corvoad[cu c[ru\a=i bulgari de prin partea locului, care se uit[ ]n p[m`nt posomor`\i,]ngrozi\i, a=tept`nd evenimentele.

Un c[r[u= b[tr`n a f[cut c`\iva pa=i de l`ng[ c[lu\ii lui, ca s[-=i potoleasc[ setea ]n apa Dun[rii. Cum st[ aplecat pe br`nci la marginea apei, un \igan de-ai no=tri]l vede =i, c`t ai clipi, ridic[ arma la um[r =i-l ]mpu=c[ de la spate, ]n ceaf[. Bulgarul tresare o singur[ dat[ din tot trupul... apoi se destinde lung =i r[m`ne nemi=cat, cu fa\a-n jos, cu o musta\[ ]n ap[=i cu alta deasupra.

— De ce l-ai]mpu=cat, m[?]ntreab[un c[prar din gr[niceri, apropiindu-se.

— Fiindc[e bulgar! r`nje=te \iganul, fudul.

Auzind vorba asta, gr[nicerul]i tr`nte=te, cu sete, un pumn]n fa\[:

— Na!

+i smulg`ndu-i arma din m`n[, o arunc[ ]n ap[:

— Fi’nc[e=ti \igan,]i explic[el.

Mai departe...

C`\iva solda\i au desfundat o l[di\[ cu zah[r cubic =i-au golit-o la picioarele lor, pe nisip. P`n[s[fac[ ]mp[r\eala, un artilerist, cu m`na rupt[ de la cot, nebun, vine ]ntre ei c`nt`nd ]n gura mare biserice=te. +i c[delni\`nd din ciotul de bra\ care-i mai at`rn[ de la um[r, strope=te gr[mada alb[ de zah[r cu =iroaie lungi de s`nge proasp[t.

— Lua\i, m`nca\i, acesta este s`ngele meu, carele pentru voi se va-a-ars[...

Apoi se pr[bu=e=te, galben, l`ng[ zah[rul p[r[sit de ceilal\i cu sc`rb[, =i ochii]ncep s[i se]mp[injeneasc[.

}n dreptul unei sp[rturi deschise-n mal de]ngustimea unui drum de c[ru\e, c`teva gloan\e de la bulgari, trase piezi=, de sus ]n jos, =uier[ pe l`ng[mine =i se]nfig]n ap[. Patru mor\i]n=ira\i simetric pe o singur[linie,]n dreptul aceleia=i sp[rturi,]mi arat[c-au mai venit =i alte gloan\e, tot pe aici, nimerind]n plin... Mai]ncolo, tr[snetul unei explozii stridente, apropiate, m[ajunge de la spate ca o lovitur[de pumn. }ntorc capul: un cal de la c[ru\a pe l`ng[ care am trecut cu un minut ]nainte a izbit pesemne cu potcoava o granat[ ]ngropat[ ]n nisip. Explozia a sf[r`mat partea dinainte a c[ru\ei, a omor`t am`ndoi caii =i c[r[u=ul...

A=a e acum. Via\a fiec[ruia \ine de un singur pas, de un simplu gest pe care l-ai f[cut f[r[s[=tii, cu g`ndul aiurea. Neprev[zutul te ]nv[luie mai de-aproape ]n p`nza lui cenu=ie,]\i atinge cu ea genele. Alt[dat[aveai iluzia c[po\i privi limpede prin clipa care vine; acum nu se mai vede nimic, nici]nainte, nici]nd[r[t. Trecutul s-a ispr[vit =i viitorul n-a]nceput]nc[. Tr[im ceasul nesigur dintre dou[hotare, c`nd vremea]ns[=i parc[s-a oprit]n loc, rotindu-se ca apa]ntr-o bulboan[. }n aceast[demen\[a realit[\ii, care r[stoarn[obi=nuin\e milenare =i destram[totul pe din[untru, ca un cataclism de ordin chimic, cei mai slabi de]nger]=i pierd mintea. Instinctul de conservare sl[be=te =i

orice sim\ de solidaritate uman[dispare f[r[urm[. Nimeni nu mai d[ajutor, nim[nui. P`n[ mai adineaori, strig[tele de pierzanie ale celor ce se ]necau, ]n loc s[ trezeasc[ ]n cei r[ma=i pe uscat o pornire mai omenoas[, ]i f[ceau pe unii dintre spectatori s[ glumeasc[ pe socoteala lor =i s[ r`d[-n hohot, ca la panoram[.

Moartea se plimb[printre noi cu m`inile la spate; se distreaz[ dup[ osp[\ul cel mare ca o curtezan[ s[tul[, apuc`nd ici-colo c`te o nou[ victim[, pe ales. De la gr[mada de cadavre zdrobite ]n picioare l`ng[pontonul de sus, unde solda\i]n panic[au dat n[val[omor`nd ]n c`teva minute to\i r[ni\ii adu=i acolo pe targ[— =i p`n[aici, spre Kosui-Bulgar, tot malul apei e sem[nat cu mor\i =i r[ni\i]n agonie. +i valurile Dun[rii poart[mereu la vale tot alte =i alte cadavre, aduse din sus, dinspre ora=.

}n fa\a mea, c`\iva cai ]mpotmoli\i ]n n[molul fundului din margine =i p[r[si\i acolo de st[p`nii lor]nt`mpl[tori, agonizeaz[ de asemenea ]n mijlocul nep[s[rii universale. Unul se zbate epileptic ]ncerc`nd s[se ridice]n picioare, dar s-afund[=i mai mult; altul abia mai poate s[-=i \ie botul deasupra undelor, cu g`tul str`mb, =i necheaz[jalnic pentru ultima oar[cer`nd ajutor; iar al treilea, mai ]ncoace, a r[mas ]n sf`r=it nemi=cat, pe o coast[, cu burta balonat[de ap[.

M[uit]mprejur =i urm[resc totul cu o curiozitate intens[=i lucid[.

O experien\[ ]ndelungat[a asociat]n mintea omului ideea de omor, de crim[fioroas[, cu misterul =i]ntunecimea nop\ii. (Biat[crim[minuscul[din vreme de pace, care r[pea c`nd =i c`nd via\a unui om!) Dar acum, r[zboiul a r[sturnat =i aceast[obi=nuin\[. Scenele groaznice ale atacurilor de ieri s-au desf[=urat sub soarele mare al amezii de var[, c`nd mii de oameni au fost omor`\i cr`ncen — ]n plin[ zi. C`t de inofensiv[mi-a p[rut atunci noaptea, cu lini=tea =i]ntunericul ei]nv[luind lumea]n

visuri =i catifele —]n compara\ie cu lumina alb[, feroce, a miezului de zi, care dezoleaz[v[zduhul ca o absen\[=i las[vederii goliciunea hidoas[a realit[\ii.

B[taia tunurilor a t[cut. Ropote de]mpu=c[turi m[runte, p`r`ind deasupra r`pilor de nisip, ]ncep c`nd =i c`nd din susul apei =i se propag[ de-a lungul malului p`n[aici, ca o d`r[de pulbere aprins[. Bulgarii fac exerci\ii de tir asupra ultimelor \inte mi=c[toare — biete epave de vie\i omene=ti — pe care apa le mai aduce din sus =i trece prin fa\a lor...

+ase in=i c[lare pe un bu=tean lung se v[d venind de departe, mici ca ni=te insecte. Oamenii v`slesc cu palmele, frenetic, spre \[rmul bulg[resc — semn c[ vor s[ se predea. Goliciunea lor alb[, mai vulnerabil[ parc[ f[r[ armura de c`rp[a ve=m`ntului, ofer[ o \int[ precis[ =i atrage roiuri de gloan\e ]n jurul lor. S-au apropiat: sunt acu numai cinci... sunt numai patru... sunt numai trei... Ultimul deschide bra\ele-n cruce, rug`ndu-se printr-un gest de suprem[dezn[dejde s[fie cru\at. Dar peste o clip[dispare =i el, escamotat parc[de m`na nev[zut[a unui prestidigitator subacvatic...

Iat[acum =i o mic[plut[de nuiele, cu trei oameni cinchi\i pe ea. }mpuns parc[la spate de un ghimpe, cel de la coad[se ridic[deodat[ ]n picioare, bate v[zduhul cu bra\ele =i se pr[bu=e=te]n ap[, ca o broasc[. U=urat[la cap[tul dind[r[t, pluta se descump[ne=te — =i omul dinainte e]nghi\it de valuri]ntr-o clip[... R[mas singur, cel de la mijloc a lunecat printre nuiele — numai capul i se mai z[re=te deasupra. +i capul acela, plutind singur la vale, s-aude de-aici cum strig[peste valuri:

— M[cumna-a-ate!... M[cumnate, m[[[!...

Fa\a Dun[rii a fost limpezit[ ]n sf`r=it de furnicarul omenesc, pe care l-a suportat o dup[-amiaz[ ]ntreag[. Odat[ cu apropierea ]nser[rii, un v`nt tare de la r[s[rit]ncepe s[ia apa]n r[sp[r, sporind pe fiecare clip[vr[jm[=ia b[tr`nului, care s-a

reg[sit acum pe sine rostogolindu-=i cu m`nie, sigur =i maiestos, undele la vale. Sub lumina tot mai ro=ietic[ a soarelui, lespezi grele =i opace de jad fluid se ]nal\[ pe o muchie, se clatin[ =i cad, ]nsemn`nd p`n[departe curgerea lui masiv[.

... +i deodat[, simt]n jurul meu o mi=care neobi=nuit[. Un fream[t de glasuri s-a ridicat dintr-o parte =i-a trecut prin mul\ime.

Toate capetele s-au]ntors]n aceea=i direc\ie, toate privirile sunt]ndreptate spre acela=i punct...

Sus, pe marginea unui d`mb]nalt, deasupra drumului care taie piezi= malul de nisip, un soldat bulgar]n uniform[cafenie ne face semne mari cu =apca s[pornim]ntr-acolo.

S-a ispr[vit.

Peste ultimul act al s`ngeroasei tragedii de la Turtucaia, se va l[sa ]n cur`nd cortina u=oar[a]nser[rii.

De-acum]ncepe epilogul.

Un epilog lung =i tot at`t de tragic, f[cut din nenum[rate episoduri sinistre risipite pe tot p[m`ntul Bulgariei, de la Hagi-faclar p`n[-n fundul Macedoniei pietroase. C`\i dintre cei peste 25 de mii de plugari rom`ni, oferi\i prad[ u=oar[ bulgarilor la Turtucaia, vor mai apuca s[ vad[ sf`r=itul r[zboiului =i malul st`ng al Dun[rii?...

Deocamdat[, alte griji urgente m[preocupau. Aveam acum dreptul s[m[g`ndesc numai la mine, s[scap cu via\[.

Dar ce ne a=teapt[oare acolo sus, deasupra malurilor, unde cap[tul unei coloane lungi, care s-a format pe nesim\ite t`r`ndu-se]ncet la deal, trebuia s[fi ajuns de-un sfert de ceas]ntre baionetele du=manilor?

+tiam c[bulgarii ne ur[sc de moarte. Cuno=team de pe acum refrenul lor]nc[p[\`nat, pe care l-am auzit de at`tea ori mai t`rziu, ca pe un leit-motiv al urii lor simple =i primitive: *Trinaisi godina...* [1]

---

[1] 1913 (trad. aut.).

Cea dint`i grij[ mi-a fost ca, pentru orice ]nt`mplare, s[ascund]n buzunarul de la spate un revolver mic, solid, cu =ase gloan\e, dintre care mi-l destinasem numai pe cel din urm[. Pe celelalte cinci eram sigur c[voi avea vreme s[le]mpart, f[r[gre=, c[l[ilor eventuali.

M-am g`ndit apoi c[, dac[ bulgarii nu vor ]ncepe un m[cel ]n mas[, ci vor ucide numai pe ales, cel mai bun lucru ]n asemenea caz este s[ treci c`t mai neobservat. Am smuls deci dintr-o c[ru\[o pereche de pantaloni sold[\e=ti uza\i =i i-am tras peste pantalonii mei noi, de camgar negru; mi-am pus pe cap o capel[veche de la un mort =i,]n glodul de l`ng[ marginea apei, mi-am murd[rit bine bocancii galbeni din picioare, f[cu\i pe m[sur[. }n alt[ c[ru\[ am g[sit un dolm[na= de postav verde, ]mbl[nit cu miel; c[r[u=ul bulgar care prinse acum curaj =i ]ncepea s[ se cread[ proprietar legitim al lucrurilor din c[ru\[, s-a zb`rlit pu\in la mine... dar c`nd i-am pus revolverul sub nas, a ]n\eles imediat c[ n-am vreme de glume. }n buzunare =i ]n m`necele dolmanului, legate jos cu sfoar[, am]ndesat apoi c`teva obiecte de prim[ necesitate, pe care avusesem grij[ mai ]nainte s[ le scot din valiza mea, p[r[sit[ l`ng[pontoane.

Echipat astfel pe apucate pentru cine =tie c`t[ vreme, am intrat =i eu, ]n sf`r=it,]n ultimele r`nduri ale coloanei formate din grupul mare de solda\i]n care m[prinsese vremea.

+i arunc`nd o ultim[ privire spre c`mpiile \[rii =i \[rmul de dincolo al Dun[rii, pustiu — am pornit cu hot[r`re la deal spre necunoscut...

II

Coada coloanei a ajuns deasupra malurilor =i s-a oprit de-a lungul unui drum]ngust, care curge cotit printre livezi, spre Dun[re. Dup[un cuv`nt de ordine venit dinspre cap[tul coloanei, facem front la st`nga, cu fa\a c[tre r[s[rit.

M[uit]mprejur. Sub o movil[de la spatele meu, c`nt[ abia auzit un izvor mic pe un =ipot de lemn, din cap[tul c[ruia se arcuie=te spre p[m`nt o s`rm[sub\ire de lumin[.

+i deodat[, la vreo dou[zeci de pa=i]n fa\a grupului nostru, r[sare ca din p[m`nt o linie de tr[g[tori bulgari,]n uniform[cafenie...

Cu arma la picior, bulgarii se uit[la noi]n t[cere.

Un glas, pornit dintre ei, ne strig[s[arunc[m la p[m`nt orice arm[.

De la spatele lor, c`teva mitraliere sunt aduse apoi ostentativ =i ]ndreptate asupra noastr[. C`nd aceast[preg[tire e gata, un ofi\er de-ai lor,]ncruntat, iese]naintea r`ndurilor =i ne strig[ pe rom`ne=te:

— }nchina\i-v[!...

To\i cei din jurul meu]=i fac cruce, m[runt =i precipitat. Clipele trec greu, pulsul vremii bate tot mai rar. C`teva vr[bii care se preg[tesc de culcare]ntr-o salcie din apropiere]n\eap[lini=tea mare dimprejur cu ciripiturile lor nep[s[toare...

Cu m`na ]ncle=tat[ pe revolver, a=tept prima rafal[ de gloan\e, ca s[ m-arunc ]n dosul unei ridic[turi de p[m`nt pe care am observat-o]n st`nga — =i de acolo s[ alerg ]nd[r[t, spre Dun[re, printre stufi=uri. Aveam ]nc[, astfel, o =ans[ din o mie s[ scap neatins p`n[acolo...

Dar minutele trec =i nici o]mpu=c[tur[nu porne=te de la cei din fa\[. A fost, poate, din partea lor, numai un mijloc de intimidare?...

R`ndurile bulgarilor sporesc ]n cur`nd cu un nou val de lupt[tori, care vin din jos, asuda\i,]nfierb`nta\i de alerg[tur[; vorbesc tare =i trec printre cei dint`i, stric`nd solemnitatea clipelor precedente.

Prin fa\a r`ndurilor noastre s-apropie dinspre flancul drept un ofi\er bulgar, cu revolverul ]n m`n[. Merge]ncet, c[ut`nd cu ochii...

}l recunosc. E omul pe care acum dou[ceasuri l-am amenin\at cu carabina, c`nd se plimba printre noi c[lare, ]n uniform[ de plutonier rom`n. M[caut[... Sunt]n =irul penultim din flancul st`ng =i am]n fa\[ ]nc[trei oameni de-ai no=tri, ceaf[-n ceaf[. Cu o mi=care abia sim\it[,]mi aplec fruntea =i]ntorc pu\in capul spre partea opus[. Capela cea veche de soldat]mi acoper[pe jum[tate ochii... A trecut. Nu m-a recunoscut. Dar o singur[mi=care nechibzuit[, pe care a= fi pl[tit-o cu via\a, putea s[m[tr[deze. O s[-l mai]nt`lnesc oare de multe ori, de-acum]nainte?

Ni s-a f[cut semn s[st[m jos =i bulgarii din fa\a noastr[au venit mai aproape. Tuturor le str[lucesc ochii de bucurie:

— Rumanski! Rumanski!

Unii vin s[-=i potoleasc[setea, pe r`nd, la izvorul de l`ng[mine. Printre ace=tia, un ofi\era= bulgar,]nnegrit tare de soare =i cu genele albe de praf, pare mai fericit dec`t to\i. R`de mereu, ne bate cu m`na pe um[r =i toat[ fa\a imberb[ ]i str[luce=te de-o nest[p`nit[bucurie.

— *Vous êtes heureux d'avoir gagnè la bataille*...[1]]i spune cineva dintre ai no=tri.

B[iatul se]ntoarce, surprins:

— A nu... sunt fericit c-am sc[pat iar cu via\[! r[spunde el tot pe fran\uze=te, cum poate.

— Dar cu noi ce-o s[se]nt`mple?

Nici o team[! r[spunde bulgarul. Prizonierii no=tri sunt bine trata\i. *Ça sera très bien... très bien*[2]... adaug[el prietene=te, dep[rt`ndu-se.

}n acel moment, strig[te]nfundate izbucnesc la dreapta mea, aproape, unde s-a iscat =i o scurt[ ]nv[lm[=eal[. Doi solda\i bulgari au lovit f[r[veste cu patul pu=tii]n cap pe un ofi\er de-ai no=tri =i l-au dobor`t ]n =an\, plin de s`nge. Altuia, care a fost izbit afar[din r`nduri, nu se =tie pentru ce, un bulgar]i

---

[1] Sunte\i fericit c[a\i c`=tigat b[t[lia... (fr.).
[2] Va fi foarte bine... foarte bine... (fr.).

]mpl`nt[ de dou[ ori baioneta ]n spate =i, a treia oar[, c`nd]l vede c[zut,]n burt[. Omul se zv`rcole=te ca un vierme, \intuit ]n \[r`n[; ca s[-=i trag[ ]nd[r[t baioneta lung[ ]nfipt[p`n[la gura \evii, cel[lalt s-ajut[=i cu piciorul... Mai]ncolo, spre mijlocul coloanei, s-aud alte \ipete; =i, mai departe, altele.

P`n[ s[ ne d[m bine seama de ceea ce se ]nt`mpl[, o voce puternic[, poruncitoare, domin`nd tot fream[tul de glasuri =i de r[cnete scr`=nite, strig[pe bulg[re=te o comand[. Bulgarii intr[ ]n r`ndurile lor =i ordinea se restabile=te.

Dar cei c[zu\i nu se mai ridic[. +i cine =tie c`\i or fi c[zut a=a, de-a lungul coloanei]ntregi...

Cineva ne transmite]n =oapt[zvonul c[, la o perchezi\ie sumar[, s-ar fi g[sit asupra lor arme ascunse — =i de aceea au fost executa\i. Este]ns[u=or de]n\eles c[nu era nevoie de asta, ca s[se]nt`mple ce s-a ]nt`mplat. +i incidente la fel, scene tot a=a de s`ngeroase, dac[ nu =i mai cr`ncene, trebuie s[se petreac[ ]n momentul acesta deasupra malului]ntreg, — peste tot unde ai no=tri,]n grupuri mai mari sau mai mici, s-au predat =i sunt lua\i]n primire de bulgari. Dar la ora=, ce s-o fi petrecut?

Ni se r`nduiesc santinelele de-o parte =i de alta, semn c[vom fi porni\i]ndat[. }nainte de a m[ridica, scot pe furi= revolverul din buzunarul de la spate =i-l]ngrop la picioare,]n nisip.

+i convoiul porne=te iar, de ast[dat[condus ca o turm[de voin\a unor oameni str[ini, spre un destin necunoscut.

To\i merg acum cu ochii]n p[m`nt. Nimeni nu mai scoate o vorb[. Pe figurile celor din jurul meu e]ntip[rit[aceea=i resemnare mocnit[— nep[sare docil[cu care \[ranul nostru s-a l[sat]ntotdeauna dus de soart[.

}n urma noastr[, r[m`n tot mai departe mor\ii =i r[ni\ii]n=ira\i pe marginea drumului dup[aceast[prim[atingere cu bulgarii.

La dreapta, v[paia asfin\itului scade pe nesim\ite. Prin p`nzele]nser[rii v[d]nc[, pe alocuri, unde drumul se]ncovoaie, cap[tul

coloanei noastre care]nainteaz[domol,]ntre dou[=iruri negre de caraule cu =pang[lung[, ca o procesiune]ntunecat[de umbre. Un sfert de lun[, palid, merge]n pas cu noi.

*

Cr`mpeiul de convoi din care fac parte a fost oprit pentru popas de noapte, undeva, la o margine de sat p[r[sit, l`ng[o arie veche de gr`u.

M-am l[sat cu fa\a-n sus pe p[m`ntul neted =i tare, al[turi de un c[pitan medic pe care ]nt`mplarea mi l-a h[r[zit vecin]n noaptea asta. Am aprins am`ndoi c`te o \igar[=i st[m de vorb[,]n =oapt[. Spre dreapta =i la picioarele noastre oamenii dorm gr[mad[,]nghesui\i compact unul]n altul, ca s[se]nc[lzeasc[. Unii au]nceput de pe-acum a sfor[i, cu capul sub mantale.

— Vitele! roste=te vecinul meu, cu sc`rb[. Dac[se luptau cum trebuie, n-am fi ajuns aici...

Domnul doctor e grozav de sup[rat c[a c[zut prizonier, tocmai el, care se credea]n siguran\[, la ad[post de asemenea nenorocire stupid[.

— Uit[-te la ei cum dorm =i n-au habar, urmeaz[el revoltat, ridic`ndu-se ]ntr-un cot. Parc[ nu s-ar fi ]nt`mplat nici o schimbare cu ei... au trecut numai de la un st[p`n la altul...

Auzind vorb[, o santinel[s-apropie domol prin]ntuneric =i s-apleac[spre noi, s[ne vad[la fa\[. Nu pare s[aib[inten\ii du=m[noase. E o namil[de bulgar — om matur, cu must[\ile lungi, probabil gospodar de treab[ ]n vreme de pace.

— *Colco e ceas*?[1]]ntreb[el]ncet, cu oarecare]ndoial[, dup[ce ne-a examinat pe r`nd.

Amabil, vecinul meu scoate repede ceasul =i apropie \igara de cadran... P`n[ s[ primeasc[ r[spuns, bulgarul ]ntinde laba, ]i ia ceasul din m`n[— =i se dep[rteaz[domol,]n t[cere cum a venit.

[1] C`t e ceasul? (bulg.).

— Uite-al dracului, domnule, exclam[indignat domnul c[pitan v[z`nd c[nu se mai]ntoarce, mi-a luat ceasul!

— Trebuie s[recuno=ti c-a lucrat cu indiscre\ie =i cu tact,]ncerc eu s[-l consolez.

— Da' d-ta n-aveai ceas? Pentru ce nu l-ai scos?

— Ba am dou[, nu unul. Dar am avut impresia c[\ii s[-l serve=ti pe al d-tale,]naintea mea...

Pufnind pe nas de ciud[, domnul doctor s-a]ntors]mbufnat pe partea cealalt[=i m-a l[sat singur, cu g`ndurile mele.

Singur, fa\[-n fa\[cu imensitatea mut[a v[zduhului, sub privirea multipl[a cerului]nstelat, care se uit[-n jos enigmatic, neclintit, cu ochii lui de paianjen...

Prin]ntunericul str[veziu al nop\ii de august, s-aud acum l[murit gemetele =i vaietele slabe ale r[ni\ilor, risipi\i]n]mprejurimi. +-aud uneori =i glasuri]nt[r`tate de c`ini, care se bat]ntre ei — c`ini vagabonzi, r[ma=i f[r[ st[p`n dup[evacuarea satelor din preajm[, s[r[t[ceasc[noaptea printre hoituri =i s[dea t`rcoale r[ni\ilor ]n agonie. Din ]ntuneric, peste susurul larg al sf`r=itului de var[, r[sun[arar =i c`te un foc de arm[, izolat, ca la vie, urmat de schel[l[ituri ascu\ite.

}n norii argintii dinspre apus, lumina de sidef a primului p[trar]mplete=te]nc[, deasupra lumii, cununi de trandafiri palizi. C`nd aceast[ zare de lun[ dispare, nu-mi mai r[m`ne]ntre gene dec`t,]ntins[pe cer ca o e=arf[sub\ire de fum, paloarea bifurcat[a C[ii Lactee.

*

R[ceala nop\ii =i p[m`ntul tare de sub mine m-au trezit din somn. Deschid ochii: se lumineaz[ de ziu[... Viziunile somnului din care m-am desprins abia ]mi par mai adev[rate, ]n prima clip[, dec`t ar[t[rile de vis ale lumii reale care-=i fac]ncet apari\ia]n jurul meu. O lumin[de acvarium, searb[d[=i verzuie... o]ngr[m[deal[mohor`t[de trupuri amestecate]n pozi\ii diferite

— fe\e plumburii, guri c[scate, bra\e]ncol[cite printre picioare str[ine... Pe un bu=tean, l`ng[r[m[=i\a unei =uri vechi de paie, mucezit[pe o parte, un soldat bulgar vegheaz[toropit de somn, cu fruntea]nclinat[, cu arma]ntre genunchi.

Dup[urletul ne]ntrerupt al tunurilor, de ieri =i de zilele trecute, lini=tea asta imens[pare ceva supranatural. Am impresia c[sunt singur,]n mijlocul unui univers amor\it pe vecie. P`n[=i frunzele agudului din apropiere, brumate de cenu=a zorilor, stau]ntr-o miraculoas[neclintire.

Un fo=net... }ntre doi m[r[cini din margine s-a ivit, cu mi=c[ri furi=ate de s[lb[t[ciune, cu pas de fantom[, un c`ine. M`njit de s`nge pe bot p`n[la urechi, r[m`ne c`teva clipe nemi=cat,]n trei picioare, adulmec`nd spre noi de departe... apoi se]ntoarce =i dispare,]n t[cere, ca o umbr[.

Din partea opus[vine acum altul, mai mare, cu burta plin[. Se opre=te =i]ndreapt[spre noi o privire placid[, de animal s[tul. C`nd mi-a ]nt`lnit ochii, pe deasupra gr[mezii de trupuri adormite, prin ochii lui a trecut o lucire stranie de ferocitate =i p[rul de pe spinare i s-a zb`rlit pu\in, ca la lup...

III

Drumuri lungi]n soare, sub ar=i\a verii pe sf`r=ite...

De nu =tiu c`te zile, mergem ]ntruna c[tre miaz[zi, ne afund[m tot mai ad`nc]n p[m`ntul Bulgariei, ne dep[rt[m tot mai mult de \ar[.

Sate rare, \inuturi aspre =i s[race. Poposim unde ne prinde noaptea,]n preajma unui sat ori la marginea =oselei,]n c`mp.

Popula\ia e]nver=unat[ ]mpotriva noastr[. }ntr-un loc,]n apropierea imediat[a frontului, un sat]ntreg a alergat s[ne taie cu coase =i topoare. Ca s[evite o]nc[ierare general[, primejdioas[=i pentru ei, solda\ii escortei au fost nevoi\i s[le bareze drumul, cu baionetele]n cump[n[.

Caraulele care ne escorteaz[— *ciasovoi* pe limba bulg[reasc[, pu=i sub ascultarea unor *star=i*[1] — se schimb[aproape zilnic. +i cu c`t ne dep[rt[m de front, escorta noastr[ devine mai pestri\[; uniforma =i disciplina dispar treptat — =i ciasovoii sunt tot mai r[i, tot mai hr[p[re\i. Fiecare nou r`nd de ciasovoi prad[de la prizonieri, mai cu seam[de la ofi\eri, tot ce-a r[mas nepr[dat de cei dinainte. Jaful se face pe fa\[, f[r[nici o team[de r[spundere. Dac[vreun nenorocit]ncearc[s[reziste, e]mpuns cu baioneta ori e lovit cu patul pu=tii]n piept, p`n[ce cade]n =an\, cu spume ro=ii la gur[.

Aceea=i soart[o au =i cei ce ies afar[din coloan[ ]n timpul mersului: ca ni=te c`ini r[i care se \in pe laturile turmei, ciasovoii se n[pustesc asupra lor cu r[cnete sau arunc[dup[ei cu ciomagul, ca dup[vite, dac[nu-i pot ajunge la vreme.

De patru zile oamenii n-au m`ncat nimic. Bulgarii nu ne-au dat nici o bucat[ de p`ine p`n[ acum. Primele cuvinte pe care le-am ]nv[\at din gura lor au fost *utre*, adic[ m`ine, =i *ciac[* — adic[: a=teapt[!

Dar mai r[u dec`t foamea, pe care nici n-o mai sim\i de la o vreme, ne chinuie=te setea. Ap[, abia dac[ mai g[sim ]n c`te un sat, la popasul de noapte. F`nt`nile rare din aceast[regiune arid[, dup[perindarea at`tor trupe =i convoaie ]n sus =i-n jos, au secat aproape de tot. G[leata sau burduful de bivol nu mai aduce de la fund uneori dec`t glod. +i ca s[poat[bea toat[lumea, ar trebui s[ ]nt`rziem multe ceasuri de fiecare dat[. De aceea, c`nd ne apropiem de c`te o f`nt`n[ ]n drum, ciasovoii se posteaz[din vreme]n fa\a ei, ca s[nu lase pe nimeni la ap[. Totu=i oamenii dau n[val[, cu dezn[dejdea mor\ii.

}n jurul unui m[r p[dure\ din preajma =oselei, tot timpul c`t a durat trecerea coloanei s-a dat o adev[rat[b[t[lie. Au c[zut mor\i =i r[ni\i, ca la un asalt de redut[. }nnebuni\i de sete,

---

[1] Subofi\eri.

hipnotiza\i de cele c`teva meri=oare pipernicite r[mase pe v`rf, oamenii ie=eau din r`nduri, halucina\i, s-ag[\au de crengi, zv`rleau cu pietre =i se b[teau]ntre ei ca lupii pentru c`te o st`rpitur[de m[r, c[zut]n \[r`n[. Nici r[cnetele ciasovoilor, nici spectacolul celor dobor`\i acolo cu capul zdrobit de patul armelor, nimic nu-i mai putea opri.

La fel]mi pusesem =i eu via\a]n joc, cu c`teva zile]n urm[pentru un bidon de ap[— ca s[nu mor de sete pe drum.

Asta s-a]nt`mplat ]n prima zi de mers, dup[ ce am ]nt`lnit prima f`nt`n[=i-am v[zut c[bulgarii nu ne las[s[ie=im din r`nduri. Nu mai b[usem nici un strop de ap[, ]nc[ din ajun. Soarele ]ncepuse s[ dogoreasc[. +i m[ g`ndeam cu ciud[c[ieri,]n graba plec[rii de sub maluri, uitasem s[-mi iau =i un bidon cu ap[. Nu b[nuisem atunci c[o s[ducem lips[=i de asta — cum era s[-mi vie]n minte a=a ceva, c`nd aveam toat[ apa Dun[rii l`ng[mine! Dar acuma]mi d[deam bine seama c[o neglijen\[ca asta putea s[-mi fie fatal[.

Ce era de f[cut?

Treceam tocmai atunci peste linia noastr[de la Daid`r, prin regiunea luptelor din ziua trecut[. Locurile erau sem[nate cu mor\i — oamenii dobor`\i pe acolo din fug[, dup[ce tran=eele au c[zut]n m`na bulgarilor. +i eu =tiam c[ m[car unii din mor\ii aceia trebuie s[ aib[ ]nc[ la ei c`te un bidon cu ap[, prins cu un c`rlig la sacul de cartu=e.

Am pus ochii de departe pe un mort, care se g[sea mai spre marginea drumului, la un col\. Sta ghemuit pe-o coast[, cum]l culcase la p[m`nt vreo und[ de mitralier[ sau o \and[r[ de obuz. Ajung`nd]n dreptul lui,]ntr-un moment c`nd ciasovoiul de l`ng[mine trecuse]nainte, am s[rit afar[din r`nduri =i, ]n c`teva clipe, am fost l`ng[el... Nenorocire: bidonul era legat, cu o curelu=[tare, de centur[. Trag, smucesc... mortul are aerul c[nu vrea s[mi-l cedeze! }n cadrul acela]n\epenit, sim\ul propriet[\ii r[mase]nc[treaz. Dar nici eu, dup[ce mi-am pus

via\a-n joc pentru at`ta, nu vreau s[ las prada din m`n[. +i mortul se lupt[cu mine, pe mute=te, s-ag[\[cu desperare de aceast[ultim[leg[tur[a lui cu via\a, se \ine t`r`= dup[mine c`\iva pa=i... }n sf`r=it, curelu=a cedeaz[— =i eu izbutesc s[-mi ocup iar locul]n r`nduri, s[m-amestec printre ceilal\i,]nainte ca ciasovoiul s[m[fi ajuns.

Aveam acum]n ce s[iau ap[la drum. Mai mult: bidonul era aproape plin.

Am dat =i altora din apa aceea, c[ci erau printre noi =i oameni r[ni\i, pe care]nc[din prima zi setea a]nceput s[-i tortureze ca pe os`ndi\ii focului din iad.

C`nd am pornit la drum, ]n diminea\a aceleia=i zile dint`i, r[ni\ii no=tri r[ma=i peste noapte]n c`mp (c[ bulgarii =i-i ridicaser[ numai pe ai lor), v[z`nd convoiul lung de prizonieri care se]ndrepta spre miaz[zi]ntre baionete, au]n\eles ce s-a]nt`mplat... Se ridicau de jos cum puteau, cl[tin`ndu-se, =i veneau spre noi din toate p[r\ile, s[ne mai vad[o dat[, pentru ultima oar[. Unii, r[ni\i la picioare, se t`rau pe coate, g`f`ind, s-ajung[ mai cur`nd l`ng[ drum — =i se rugau s[-i lu[m, s[ nu-i l[s[m cu bulgarii. Al\ii ]ns[, r[ni\i mai u=or, s-au strecurat ]ntre noi, au intrat =i ei ]n r`nduri.

Printre cei din jurul meu e acum unul cu pieptul g[urit, cu pl[m`nul drept perforat de un proiectil, care i-a ie=it prin spate. Merge sprijinindu-se c`te pu\in de um[rul vecinului — =i la tot pasul scuip[s`nge.

— Mai po\i?

— Mai pot...

A ajuns a=a p`n[la Razgrad.

Altul e r[nit la m`n[. O a=chie de obuz i-a retezat degetul cel mare, din r[d[cin[. S-a legat singur la ran[, cu o batist[ murdar[. Batista ]mbibat[ de s`nge s-a uscat =i s-a lipit — dar tot se mai umeze=te uneori =i picur[, c`nd omul ]=i las[ m`na]n jos.

A=a, e silit s[umble tot cu m`na ridicat[, galben =i ]ncle=tat, parc[-=i \ine din mers lum`narea.

Cine cade, cine r[m`ne ]n urm[, e pierdut. Bulgarii n-au c[ru\e de pus la dispozi\ia bolnavilor =i r[ni\ilor no=tri. Ce s[-=i mai bat[ capul =i cu ei, s[-i transporte, s[-i ]ngrijeasc[ ]n spitale? Ca s[ scape de grija lor, au descoperit un mijloc mai simplu =i mai expeditiv: ]i ]mpu=c[. Cei ]mpu=ca\i a=a n-au dec`t s[-=i]nchipuie c-au murit pe front, cu c`teva zile mai devreme, unde a murit at`t amar de lume. Cine o s[le mai cear[socoteal[?

}n p[durea de la Balbunar, star=ii ciasovoilor acelei etape au organizat un jaf]n stil mare, neobi=nuit p`n[atunci. Au]ntins la picioarele lor o foaie de cort, unde fiecare prizonier trebuia s[arunce din trecere tot ce are mai de pre\ asupra lui. Vai de cel ce era prins c[ascunde ceva.

De data asta nu era nimic de f[cut, trebuia s[trec =i eu prin v[muirea banditeasc[la care eram constr`n=i. P`n[atunci sc[pasem u=or —]mbr[c[mintea]n care eram par\ial deghizat =i dolmanul cel mic de postav verde, cam t[v[lit, pe care-l purtam la subsuoar[ca pe o simpl[tunic[uzat[, cu bl[ni\a]ntoars[ ]n[untru, nu atr[geau nim[nui aten\ia. Dar acum trebuia s[dau =i eu ceva, ca s[nu fiu cumva perchezi\ionat. C`nd mi-a venit r`ndul, am aruncat pe foaia de cort un ceasornic turcesc, ieftin, pe care-l cump[rasem cu vreo zece zile]n urm[ca amintire din Turtucaia. Exhibi\ia unui obiect de lux ca acesta era cam imprudent[din partea mea, dar n-aveam alt lucru de care s[m[pot lipsi mai u=or.

— De unde ai tu asta, m[?]ntreab[unul dintre star=i, care =tia pu\in rom`ne=te.

— L-am luat de la un ofi\er... r[spund eu, f[c`nd cu m`na la st`nga.

Bulgarul a r`s; apoi s-a ]ntors la cel care venea dup[ mine — =-am sc[pat cu at`ta. Dac[i-ar fi dat]n minte s[m[caute, ar fi

avut mare surpriz[; c[ci afar[de alte obiecte mai pu\in pre\ioase pentru ei (dou[s[punuri, perie de din\i, un volum minuscul de Vigny, o ma=in[de ras “Gilette” — =i alte curiozit[\i), aveam la mine]nc[un ceasornic, un inel mic de aur =i c`teva sute de lei]n monede de argint, risipite prin toate buzunarele.

}ntr-o diminea\[, pe ultima etap[ ]nainte de Razgrad, observ printre ciasovoii care ne escortau =i c`\iva b[ie\i de =coal[, ]n uniform[. Au fost porni\i desigur cu noaptea-n cap de la ora= ]n ]nt`mpinarea noastr[, s[ne p[zeasc[=i ei pe aceast[por\iune de drum. T[cu\i, serio=i, merg acum pe l`ng[ noi, pe marginea =oselei, p[trun=i parc[ de gravitatea misiunii ce li s-a ]ncredin\at =i purt`nd fiecare c`te o pu=c[ milit[reasc[ veche, prea grea pentru umerii lor adolescen\i. }ncerc s[ intru ]n vorb[, pe fran\uze=te, cu cel mai apropiat. B[iatul vine l`ng[mine]ndat[. S-arat[bl`nd =i nea=teptat de cuviincios. Se exprim[ cu greutate, dar pare ]nc`ntat c[are ocazie s[-=i pun[la prob[cuno=tin\ele lui]n limba francez[.

— Eu =i colegii mei suntem din Razgrad —]mi r[spunde el la o]ntrebare — am primit ordin s[v[p[zim, ca s[nu fugi\i...

— +tii s[tragi cu pu=ca?

— Pu\in...

+i simte nevoia s[adauge:

— Bulgaria se afl[de patru ani]n r[zboi, nu mai are mul\i oameni. Trebuie s[ne facem =i noi datoria. Este =i un profesor aici, cu noi...

— }ntre oamenii din escort[?

— Da.

Se duce s[-l caute. Se]ntorc am`ndoi. Profesorul din Razgrad e ]mbr[cat ]n haine de ora=, cu ]nc[l\[mintea alb[ de praf. Conversa\ia noastr[ dureaz[ pe c`\iva kilometri de drum. E profesor de limba francez[— =i s-arat[om de cultur[aleas[. Nici o aluzie du=m[noas[din partea lui la Cadrilater, la *trinaisi godina*...

— Ai no=tri nu s-a=teptau s[le cad[at`\ia prizonieri, ]mi spune el, nu erau deloc preg[ti\i, ca s[-i poat[ hr[ni ]n primele zile. De unde at`tea mii de p`ini,]n a=a scurt[vreme?

C`nd ]i povestesc cele ]nt`mplate pe drum, p`n[ aici, r[m`ne ad`nc m`hnit:

— A=a e r[zboiul, prietene. Nu-i nimic de f[cut. Escorta e improvizat[din oameni de tot felul. Dar de la Sofia]ncolo, dup[ce ve\i ajunge]n lag[re regulate, se schimb[lucrurile.

— +i]n care parte a \[rii vom fi du=i?

— }n Macedonia, probabil.

— Pe jos?

— Nu to\i. De la Razgrad]ncolo, cred c[se vor forma mai multe convoaie, pe drumuri diferite. }n orice caz, te sf[tuiesc s[nu stai la un loc cu ofi\erii, s[intri mai bine]ntre solda\i...

IV

Am ajuns la Razgrad.

Trecem pe la marginea ora=ului, pe uli\i cu aspect oriental,]ntr-o mare]nv[lm[=eal[de colb, de c`ini st`rni\i de prin ogr[zi, de copii descul\i care alearg[pe de l[turi =i ne arat[pumnul. Gospodine se strig[ ]ntre ele =i se reped la poart[s[ne vad[.

Convoiul merge]ncet, oamenii abia se mai \in pe picioare. Aspectul t`rgului, casele pe l`ng[care trecem nu-i intereseaz[. De nimic nu le mai arde. Slabi, murdari, h[me=i\i, cu fa\a supt[=i cu ochii sticlo=i, ca de pe alt[lume, to\i calc[t`r`=, f[r[s[priveasc[ ]n l[turi.

Popula\ia ne face manifesta\ie ostil[. Grupuri tot mai compacte ne a\in calea =i, pe alocurea, ne]nt`mpin[cu o larm[strident[de huiduieli, =uier[turi, invective:

— Ho! Rumanski!... *Trinaisi godina*!

E prea mult. Dup[ ]nver=unarea absurd[cu care soarta ne persecut[de at`tea zile]n =ir, pornirea asta]mpotriva unor

oameni pr[p[di\i, le=ina\i de foame, mi se pare ceva aproape comic. E ca o perversitate a lucrurilor ne]nsufle\ite, care]ntrece puterea de]n\elegere a celor din jurul meu. Un mili\ian de la spate, abia t`r`ndu-=i trupul, cu nasul]n jos, r[sare ca dintr-un somn:

— Oare ce-or fi av`nd cu noi? Apoi spune d-ta dac[nu-s pro=ti oamenii [=tia...

Pierz`nd n[dejdea c[ vom g[si p`ine =i ap[, unii se clatin[=i cad tocmai acum, c`nd trebuie s[ fim aproape de locul hot[r`t pentru popas.

La un col\ de strad[, o bulgarc[scurt[, groas[, ro=ie =i lat[la obraz, ne]mproa=c[de pe marginea trotuarului cu oc[ri, ar[t`ndu-=i dosul:

— Ptiu, rumanski!... Na!... Ptiu, rumanski!

+i amestec[printre scuip[turi =i un cuv`nt pornografic pe limba noastr[, probabil singura vorb[ rom`neasc[pe care a]nv[\at-o, ca s[ne-o serveasc[la o zi mare ca asta. Care cum trece, se-nfrupt[.

— Ni, c[\ea! morm[ie printre din\i omul de l`ng[ mine o\[r`t din cale afar[, c[tr[nit =i]ncre\it la obraz ca o smochin[. Dac-a= fi eu acu' de capul meu, adaug[el cu glas lini=tit,]ntr-un acces nea=teptat de b[rb[\ie ofensiv[, a= lua-o de cozi =i-a= pune-o jos.

Ne-am oprit la marginea ora=ului,]ntr-o ad`ncitur[ larg[ de teren ondulat. Am poposit acolo, ]n soare, ca o imens[ tab[r[ de nomazi. P[m`ntul e b[t[torit, cu iarb[rar[c[lcat[-n picioare, cu urme de \[ru=i, de corturi — se cunoa=te c-a fost pe-aici o tab[r[de solda\i]naintea noastr[.

Nici un pic de umbr[, nic[ieri. Soarele dup[-amezii ne bate la cap.

Spre un cap[t al taberei e o f`nt`n[veche, cu cump[n[. }mrejurul ei, un mare furnicar de oameni care se]ndeas[=i se]mbr`ncesc ]ntr-o lupt[ cr`ncen[, pe via\[=i pe moarte. N[p[dit[din toate p[r\ile, sub ciorchinii de trupuri care at`rn[ de ea, f`nt`na dispare uneori, ca o matc[de stup]n mijlocul unui roi

furios de mu=te. Cump[na se-nal\[=i se coboar[frenetic, f[r[odihn[, c-un \ip[t lung de dihanie r[nit[. Dar g[leata, repezit[ ]n sus =i-n jos, izbit[de ghizduri de-a lungul tunelului vertical, smuncit[din toate p[r\ile, nu mai aduce]n lumin[de la o vreme dec`t un soi de ciorb[ groas[, neagr[, pe care ferici\ii de pe aproape trebuie s-o scoat[ hulpav cu m`na din fundul ciuturii — =i mai mult s-o m[n`nce dec`t s-o bea.

Am ie=it la marginea gloatei, ca s[pot respira mai]n voie. Bulgarii sunt oameni practici, cu spirit de negustorie. Unii dintre localnici s-au g`ndit c[, poate, tot au mai r[mas ceva bani pe la prizonieri — =i au venit cu c`te o doni\[de ap[, o turt[tare sau un pepene. Dar nu e chip s[cumperi ceva, c[ciasovoii nu las[pe nimeni s[intre]n tab[r[ori s[ia contact cu noi. Am izbutit totu=i, arunc`nd un ban de argint unei femei precupe\e, s[ primesc de la ea prin v[zduh, ca o minge mare de fotbal, un pepene verde cu care s[-mi ast`mp[r setea. Miezul lui acri=or poate s[-mi \ie =i de foame, m[g`ndesc eu, dup[ at`tea zile de post absolut.

C`nd m[ ridicam s[ plec, cineva dintre bulgarii aduna\i acolo s[ ne priveasc[ m[ strig[ =i-mi face semne. E profesorul de francez[ din Razgard, care a dat ]n r[stimp pe acas[ — =i acum m[ caut[, cine =tie de c`t[vreme. Trece printre santinele =i alearg[la mine. Mi-a adus o p`ine... Dar trebuie s[ne desp[r\im repede:

— *Adieu, mon ami... et bonne chance!*[1]]mi ureaz[el, str`ng`ndu-mi m`na cu c[ldur[.

A=a e la r[zboi. Desp[r\irile se fac brusc =i, adesea, pe ve=nicie. Dar omul de care m-am desp[r\it acum, a= vrea s[-l mai]nt`lnesc o dat[, fie =i dincolo de moarte.

— Ai v[zut, m[? zice mestec`nd ]nfundat, cu obrazul ascu\it tare ]ntr-o parte, unul care s-a ]mp[rt[=it din p`inea mea. Nu-s to\i bulgarii r[i la inim[cum am crezut.

---

[1] Adio, prietene... =i noroc! (fr.).

— Tot se mai g[se=te =i printre ei c`te-un boier... adaug[ altul, d`nd peste cap, de du=c[, firimiturile r[mase-n palm[.

— P[i!

Mor\ii sunt sco=i la marginea taberei, f[r[z[bav[. }ndat[ce moare un om, al\i doi stau s[-l]nha\e de cap =i de picioare, ca s[treac[cu el printre santinele =i s[-l depuie mai]ncolo, la o sut[de pa=i,]n umbra unui gard. Mul\i se]ndeas[la treaba asta, =tiind c[, dac[ajung acolo, afar[din tab[r[, tot mai au =anse s[g[seasc[,]n schimbul unui ban, o can[de ap[sau o bucat[de p`ine.

Dar transporturile acestea mortuare prea s-au]ndesit de la o vreme, f[r[ca num[rul mor\ilor]n=ira\i pe l`ng[gard s[fi sporit]n aceea=i m[sur[.

+i iat[c[ ]ntr-un r`nd c`\iva ciasovoi, care au mirosit te miri ce, c[nu-i lucru curat, se reped f[r[veste cu ciomagul ridicat spre doi oameni]nh[ma\i a=a, la un mort. C`nd v[d primejdia asupra lor, cei doi ciocli improviza\i ]=i leap[d[ brusc povara la p[m`nt =i fug]nd[r[t, cu ciasovoii dup[ei.

R[mas singur la jum[tatea drumului, mortul ridic[bini=or capul, prive=te]n juru-i cu precau\ie, m[soar[din ochi distan\e-le... apoi sare deodat[-n picioare =i, la r`ndul lui, o rupe la fug[.

Ciasovoii se z[p[cesc.

— *Da eb maika! Rumanski!*...]njur[ei pe bulg[re=te =i r`d, alerg`nd dup[mort.

Soarele a trecut de mult de amiaz[. Glasul f`nt`nii s-aude mereu. Oamenii nu mai au ast`mp[r, umbl[forfota unii printre al\ii, se mi=c[ ]ncoace =i-ncolo, f[r[rost. Nimeni nu mai are r[b-dare s[stea prea mult]ntr-un loc. Figuri crispate, ochi du=i]n fundul capului — nevoia de hran[e amarnic]ntip[rit[pe fe\ele tuturor. Fiecare a=teapt[, cu sufletul la gur[, acela=i lucru.

— P`ine, gospodin! Hleb! strig[ unul de la margine, c[tre un ciasovoi mai apropiat, f[c`nd semn spre gur[cu degetele str`nse.

— Ciac[, bre! r[spunde bulgarul.

Dar ceasurile trec =i orice n[dejde de p`ine pe ziua de azi se duce, odat[cu soarele care coboar[sub orizont]ntr-o larg[aureol[de pulbere trandafirie.

Cei mai mul\i s-au l[sat acum descuraja\i la p[m`nt, cu fa\a-n sus — abia mai au putere s[ vorbeasc[ ]ntre ei. O rumoare tot mai potolit[, mai stins[, se ridic[ din aceast[ mare mul\ime de oameni fl[m`nzi. }n agonia lungului crepuscul, \ip[tul jalnic de dihanie istovit[al f`nt`nii s-aude din ce]n ce mai rar, p`n[ t`rziu, c`nd laptele ei cel negru i-a secat de tot =i cump[na i-a ]ncremenit pe cer, ca un g`t lung de reptil[din alt[er[,]n v[zduhul fumuriu.

Marginea dinspre noi a ora=ului s-a]ncins acum cu un br`u de lumini\e vesele, de care ne desparte jos o zon[de]ntuneric, ca un bra\ de mare, pustiu.

Lumini\ele acele trezesc]n noi imagini dulci de via\[tihnit[, de alt[dat[. O lume str[in[ ]=i urmeaz[acolo cu nep[sare traiul obi=nuit. Dincoace — o gloat[de naufragia\i]n]ntuneric, izolat[ca o insul[ ]n mijlocul \inutului str[in. Peste marea ei singur[tate, f[cut[din o puzderie de singur[t[\i mai mici, ca din tot at`tea celule de umanitate pl[p`nd[, de g`nduri =i nostalgii nem[rturisite, de biet egoism omenesc]n derut[, Calea Robilor =i-a desf[=urat din nou pe cer aburul ei sub\ire de lumin[spectral[.

C[tre care destin aparte]l]ndreapt[acel semn misterios al]n[l\imilor? Nimeni nu =tie ce-l a=teapt[. De la primul pas f[cut pe p[m`ntul \[rii du=mane, fiecare a sim\it c[ pentru el ]ncepe acum un nou r[zboi, mai greu dec`t cel[lalt, din care abia a sc[pat. R[zboiul unuia]mpotriva tuturor —]mpotriva oamenilor =i-a intemperiilor, a foamei =i-a frigului, a bolilor =i-a neprev[zutului — r[zboiul fiec[ruia]mpotriva universului]ntreg. }ntr-o lupt[ca asta, nu mai po\i conta pe nici un sacrificiu din partea aproapelui, amenin\at ca =i tine. E=ti singur, cu propriile-\i mijlo-

ace, pe care la r`ndul t[u nu mai ai dreptul s[ le risipe=ti pentru al\ii, dac[ vrei s[ tr[ie=ti. +i ca pilotul unui avion f[r[ motor, trebuie s[ te folose=ti de cea mai u=oar[ adiere prielnic[ ]n aripi — ca s[ aterizezi c`t mai t`rziu =i c`t mai departe.

V

+oseaua se]ntinde iar]naintea noastr[,]ntr-o nesf`r=it[dezolare de \inuturi s[race, de aspr[monotonie rustic[, sub lumina u=or alterat[a]nceputului de toamn[.

La Razgrad,]nainte de a porni la drum, ni s-a distribuit de diminea\[c`te o p`ine. Convoiul cel mare s-a format apoi din nou pe =osea, cu direc\ia spre r[s[rit. +tiam c[de aici vor porni ast[zi mai multe convoaie, cu itinerarii =i destina\ii diferite. }n care s[intru? Spre care lag[r dep[rtat, pe drumuri lungi =i necunoscute, va fi]ndreptat fiecare — =i]n ce sat priz[rit din fundul Macedoniei se va opri, cu un cap[t, drumul fiec[ruia? E o chestie de zar.

Am intrat]n primele grupuri din fruntea celui dint`i convoi care s-a format la marginea taberei. Ceasovoii au dat semnul de plecare, cu strig[tul lor obi=nuit:

— Haida!

+i toat[lumea s-a urnit greoi, din deprindere, cu o]ncetineal[posomor`t[=i distrat[.

Abia ne-am dep[rtat de ora= =i jafurile au]nceput din nou. Ciasovoii sunt mai r[i dec`t oric`nd — un soi de turci bulg[re=ti, purt`nd =alvari de dimie cu g[itan negru =i c`te un fes mic =i alb pe v`rful capului, cum erau pe vremuri la noi v`nz[torii de brag[.

De data asta oamenii sunt pr[da\i de mantale. }n lungul convoiului s-aud necontenit acelea=i \ipete =i r[cnete guturale — =i aceea=i scen[de jaf se repet[neschimbat. Doi-trei ciasovoi, care au pus ochii de departe pe mantaua unui om, se n[pustesc

f[r[veste asupra lui, s[i-o smulg[din bra\e. Omul se cramponeaz[de ea cu dezn[dejde, =tiind bine c[f[r[manta o s[tremure]n toate nop\ile de-acum]ncolo, o s[ ]nghe\e =i-o s[moar[de frig chiar]nainte de sf`r=itul toamnei; dar la urm[, sub o ploaie de lovituri]ndesate, e nevoit s[cedeze.

Mantalele dob`ndite astfel sunt v`ndute, pe bani m[run\i sau de-a dreptul pe rachiu, \[ranilor de prin satele din]mprejurimi, care a\in calea convoiului =i fac bune afaceri.

La popasul de noapte,]n mijlocul c`mpului, ciasovoii be\i au tras toat[ noaptea focuri de arm[ ]n aer, ca s[ se distreze. +i nu o dat[ au gre=it — tr[g`nd =i]n gr[mad[, spre mijloc, de unde c`nd =i c`nd le r[spundeau \ipete izolate, de oameni r[ni\i]n somn; pe unii, moartea trebuie s[-i fi ajuns a=a, poate tocmai]n clipa c`nd un vis am[gitor]i f[cea s[se cread[departe,]ntre cei de acas[...

Dar]nt`mpl[rile din aceste zile mi-au l[sat numai amintiri confuze =i r[zle\e. Eram bolnav. }n diminea\a zilei urm[toare am mers kilometri ]ntregi cu ochii ]nchi=i, cu o m`n[pe um[rul vecinului; aveam fierbin\eal[=i-mi v`jiau urechile.

+tiu numai c[ ]ntr-o sear[, pe ploaie, grupul meu a fost oprit l`ng[ un or[=el, ]n dosul unei g[ri, ]ntr-un \arc mare de s`rm[ghimpat[. Ne-a plouat acolo toat[noaptea. +i-am stat]n picioare, c[pe jos era noroi.

Diminea\a, c`nd ploaia s-a oprit =i-a dat soarele, o parte din popula\ia ora=ului a alergat s[ne vad[. +i]nc[de departe, a]nceput s-arunce cu pietre]n noi, pe deasupra ciasovoilor... |iu minte c[la un moment dat eram gata s[rupem cordonul sub\ire de santinele din fa\a noastr[=i s[ne arunc[m asupra acelei gloate de canalii, care ne asaltau cu at`ta vitejie.

Ca s[ne despart[de furia lor patriotic[, ciasovoii ne-au condus atunci]n ni=te vagoane de marf[, care sta\ionau mai jos pe-o linie moart[, =i ne-au l[sat acolo, cu u=ile z[vor`te. Soarele ]nfierb`nta pere\ii =i acoperi=urile vagoanelor, care au

]nceput s[dogoreasc[de la o vreme ca un cuptor]ncins. Sim\eam c[ne]n[bu=im cu to\ii]n acea atmosfer[de etuv[. Eram tot o ap[.

Pe]nserat, c`nd vremea s-a r[cit, am fost sco=i din acele temni\e de fier =i trecu\i]n alte vagoane, descoperite, numai cu platform[.

Locomotiva era gata de plecare.

M-am a=ezat pe platform[la marginea unui vagon, cu picioarele]n afar[. }n c`teva minute, dup[ ce trenul a pornit, mi-am sim\it ]n b[taia curentului tot trupul ]nf[=urat ca ]ntr-un cear=af de ghea\[. Febra mi-a trecut numaidec`t. M-am l[sat pe spate, cu capul pe gr[mada celor]nghesui\i acolo — =i un somn ad`nc, lini=tit, odihnitor, m-a izolat de realitate =i m-a \inut f[r[ ]ntrerupere p`n[a doua zi.

Diminea\a, c`nd am deschis ochii, se lumina de ziu[. Trenul era oprit]ntr-o sta\ie mic[, sub mun\i.

Trecusem Balcanii.

Ciasovoii de pe l`ng[ vagoane, parc[ mai corect ]mbr[ca\i sold[\e=te dec`t cei de p`n[acum, ne spun c[suntem aproape de Sofia.

Oamenii no=tri dorm]nc[, gr[m[di\i pe platforma descoperit[a lungului convoi de vagoane. }n lumina acid[a zorilor, spectacolul acestei mul\imi de oameni, care vin parc[de la cap[tul lumii, cu barba crescut[, murdari de colbul at`tor drumuri =i negri de fum, dup[ tunelurile prin care am trecut ast[ noapte, ]mi las[ o impresie de tablou ireal, cenu=iu, v[zut prin sticla unui ochian, la panopticum. C`\iva s-au trezit din somn =i s-au dus s[-=i potoleasc[setea la o ci=mea cu ap[limpede =i abundent[, de l`ng[ un cap[t al g[rii. Dar nici unuia nu-i vine ]n minte s[ se spele, c`t de pu\in: e prea frig, pe semne...

Cu voia santinelei, sar =i eu jos din vagon =i m[duc acolo, m[simt sprinten =i teaf[r, numai u=or din cale afar[=i pu\in sl[bit — dar nici urm[din frigurile de ieri =i de alalt[ieri. M[dezbrac =i-mi fac toaleta]n grab[, cu s[punul =i cu ma=ina de

ras. Cump[r apoi, dup[o scurt[tocmeal[, de la un bulgar din munte care se tot]nv`rtea pe acolo, o c[ciul[neagr[de miel, pe m[sur[; =i, odat[cu capela cea veche, arunc de pe mine =i restul de]mbr[c[minte uzat[,]n care eram deghizat pe deasupra.

Ciasovoii m[priveau uimi\i de aceast[metamorfoz[subit[, care se petrecea sub ochii lor; dar nici unul nu m-a sup[rat cu nimic, probabil din curiozitate, ca s[vad[tot ce se-nt`mpl[, p`n[la sf`r=it.

— *Ciorbagiu, bre! Rumanski ciocoi*...[1]

— *Ti se ofi\ir?*...[2] m[ ]ntreab[unul b[nuitor,]ncruntat.

— *Niet!*[3] r[spund eu.

+i m[urc repede la locul meu, pe marginea platformei, ca s[nu scap trenul.

— Da' ce te-ai g[tit a=a, ca o fat[mare? morm[ie,]nciudat =i moroc[nos, un glas din gr[mad[. Cel care a vorbit e o matahal[de om gros, cu privirea bovin[, care st[ ]n capul oaselor ghemuit]ntre ceilal\i, la c[ldur[, mai murdar =i mai slinos dec`t to\i la un loc... Sunt pe lume oameni de ace=tia, care]=i]nchipuie negre=it c[la r[zboi, sau]n alte]mprejur[ri asem[n[toare, trebuie negre=it s[umbli nesp[lat =i]mbr[cat tot]n haine murdare, ca ei, ca s[le faci pl[cere.

C`nd am ajuns la Sofia, r[s[rea soarele.

Un tren din partea opus[, accelerat sau expres, masca peronul. Nimeni n-avea voie s[coboare.

Am dat ciasovoiului de l`ng[vagon o moned[de doi lei:

— |igarete, gospodin... Tutun!

+i-i fac semn s[se duc[s[-mi cumpere.

— *Ne moje*[4]... r[spunde bulgarul, r`njind prietenos. Dar mi-a

---

[1] E=ti chiabur, bre! Ciocoi rom`n!

[2] E=ti ofi\er?

[3] Nu!

[4] Nu se poate...

luat banul =i l-a v`r`t tacticos]ntr-o pung[veche de piele, la br`u. +i ca s[ nu r[m`n]n pagub[, mi-a]ntins de jos tabachera lui de lemn, ca s[fac o \igar[. Atunci am f[cut]nt`ia dat[cuno=tin\[cu tutunul bulg[resc, t[iat sub\ire ca borangicul, dar cam ardeiat la gust, =i cu foi\a lor, str[vezie, parc-ar fi fost \inut[ ]n untdelemn.

— *O=ti edna*... m[ ]ndeamn[soldatul, nea=teptat de m[rinimos, s[mai fac una.

Prin cea\a u=oar[=i rece a dimine\ii, un gradat de-ai lor trece acum]ncet de-a lungul vagoanelor, strig`nd pe rom`ne=te:

— M[i, care din voi este de la tunuri, s[coboare jos =i s[vie cu mine...

— Ce-or fi vr`nd cu artileri=tii?

Un moment, am fost gata s[m[cobor. Dar m-am g`ndit apoi c[nu poate fi vorba de vreun tratament special pentru artileri=ti din partea bulgarilor. Trebuie s[aib[ei vreun interes de-al lor, ca s[ne cheme.

— Nu v[potrivi\i, m[!]mi completeaz[g`ndul cu glas tare un rezervist la spate. N-ave\i grij[, c[nu ne cheam[ei la pl[cinte...

(}n adev[r, dup[cum am aflat mai t`rziu, cei care au avut nefericita inspira\ie s[ r[spund[ la chemarea bulgarilor au fost du=i ]nd[r[t, pe acelea=i drumuri, p`n[la Turtucaia, s[arate unde au ascuns aparatele de ochire =i]nchiz[toarele de la tunuri. Unii, care au spus c[le-au aruncat]n Dun[re, au fost v`r`\i]n ap[cu capul]nainte ca s[le scoat[de la fund. Dup[b[t[ile]ndurate atunci, prea pu\ini au mai sc[pat cu via\[=i s-au]ntors prin lag[re, s[ne povesteasc[ce-au p[timit.)

Acela=i gradat bulgar trece iar, pu\in mai t`rziu, c[ut`nd printre noi meseria=i, de orice categorie: fierari, zidari, t`mplari.

De data asta]mi pare r[u c[nu cunosc =i eu vreun astfel de me=te=ug. A= fi avut acum ocazie s[r[m`n la Sofia, ]n loc s-ajung cine =tie pe unde =i pentru c`t[vreme, departe de orice ora=.

Convoiul nostru st[gata s[plece; ciasovoii s-au suit]n vagoane.

De la ferestrele vagoanelor din fa\[, din umbra compartimentelor de lux, capete posomor`te ne privesc printre perdele.

}n cadrul u=ii unui vagon apropiat, a ap[rut o femeie t`n[r[ — vreo bulgarc[ din lumea bun[ sau, poate, o str[in[. E ]mbr[cat[ str`ns]ntr-un taior gri, care-i simplific[=i-i precizeaz[conturul. +i-a scos o m[nu=[, ca s[-=i ridice voalul deasupra spr`ncenelor lungi, ]n[l\ate pe t`mple; unghiile poleite, ca ni=te juvaeruri,]i sclipesc]n soare. Ochii ei alba=tri, u=or umbri\i,]=i plimb[acum peste gr[mezile de prizonieri din fa\[o privire lent[, serioas[, indiferent[...

M[uit la ea =i]ncerc s[-mi]ntip[resc pe retin[, ca s-o p[strez c`t mai mult, aceast[ ultim[ viziune de gra\ie =i delicat[ frumuse\e feminin[, pe care ]nt`mplarea mi-a scos-o]n cale. M[g`ndesc c[ cine =tie c`t[vreme de acum]ncolo, nu voi avea ocazia s[mai]nt`lnesc un exemplar autentic ca aceast[ femeie civilizat[ — femela omului modern — din care natura =i arta fac uneori o oper[ des[v`r=it[, din cre=tet p`n[-n v`rful picioarelor. +i-i sunt recunosc[tor str[inei c[mi-a dat, f[r[s[=tie, acest ultim prilej...

Privirea ei s-a oprit tocmai acum, u=or mirat[, asupra mea. Cu o mi=care aproape spontan[, nest[p`nit[, am scos repede inelul pe care-l salvasem din dezastrul zilelor din urm[— =i i-l-am aruncat la picioare.

Str[ina mi-a v[zut gestul. Dunga dintre spr`ncene i s-a ad`ncit]ntr-o clip[=i ochii ei mi-au trimis un fulger albastru, de m`nie, printre gene. Dar ]nt`lnind]n ochii mei, ca o rug[minte, sentimentul adev[rat care m[ ]ndemnase s[-i fac acest dar, s-a cobor`t ]n sf`r=it =i l-a ridicat de jos, de l`ng[scara vagonului.

+i pe c`nd trenurile noastre se dep[rtau ]ncet ]n direc\ii opuse, m-a gratificat de departe cu un z`mbet — =i m`na ei alb[mi-a f[cut un semn prietenesc de desp[r\ire, cu m[nu=a.

VI

O locomotiv[Décauville,]nh[mat[la un =ir nesf`r=it de vagoane pitice, descoperite, ne-a adus de la Radomir p`n[aici, la poalele dinspre miaz[noapte ale Rodopilor. Mun\i negri, scheletici, aproape f[r[vegeta\ie, cu st`nci col\uroase =i creste de piatr[ ars[, ca ni=te mun\i de pe alt[ planet[... C`nd te ui\i la ei \i se face un gol]n suflet, te-apuc[durerea de cap =i un fel de sc`rb[ amestecat[ cu presim\iri sinistre =i cu g`nduri]nalte despre nimicnicia acestei vie\i p[m`nte=ti.

Aici se ispr[ve=te linia ferat[. Aici se ispr[ve=te lumea. Vom dormi la noapte pe platforma vagoanelor, care se vede bine c[au c[rat p`n[ acum numai pietri=, nisip =i prizonieri de r[zboi — =i m`ine diminea\[vom porni pe jos mai departe, printre mun\i, pe l`ng[ apa Strumei la vale, ca s[ trecem ]n Macedonia — pe cel[lalt t[r`m...

Sta\ia-terminus e o simpl[magazie de lemn cu acoperi= nou de sc`nduri, la fel cu toate =andramalele numite halt[, l`ng[care trenul-juc[rie s-a oprit de at`tea ori p`n[aici. Se v[d pu\in mai jos =i vreo dou[gospod[rii singuratice, de localnici; iar la dreapta liniei ferate, nu departe, un cot al Strumei — pe care acum o vedem]nt`ia oar[ — ]=i ]ncovoaie pe prundi= o\elul undelor ca un uria= boa constrictor culcat ]n umbr[, sub munte, ar[t`ndu-ne col\ii lui de piatr[.

Cur`nd dup[sosirea noastr[, s-a oprit dincolo de magazie =i un grup mic de vreo treizeci de prizonieri str[ini, adu=i din jos, din partea cealalt[a mun\ilor.

— Ce-o fi cu nem\ii [=tia? se]ntreab[ai no=tri, care n-au mai v[zut p`n[aici alt soi de prizonieri.

— Or fi niscai talieni ori fran\uji, alia\ii no=tri, explic[unul. Nu vezi cum]i strunesc =i pe ei bulgarii?

Ne-am cobor`t din vagoane ca s[ ne mai dezmor\im =i, cu voia star=ului, m[ duc s[ fac o vizit[ acestor fra\i de arme, pe care ]nt`mplarea ni i-a scos]n cale.

Sunt francezi, prin=i pe frontul de la Salonic. +i au fost prin=i de cur`nd, pesemne, c[ nu s-au obi=nuit ]nc[ bine cu n[ravurile bulgarilor. C`nd intru]n vorb[cu ei =i le spun c[suntem rom`ni, dup[ primele cuvinte m[ ]ntreab[ dac[ nu s-ar g[si cumva, pe la ai no=tri, ceva m`ncare. Sunt lihni\i de foame, bie\ii oameni. +i sunt furio=i c[bulgarii nu le-au dat nimic p`n[acum:

— *Ces bougres-là! Sont-ils assez emmerdants avec leur ciaka et utre... nom de Dieu!*[1]

Ciaca =i utre... Cunoa=tem.

Nou[ni s-a distribuit de diminea\[la Radomir c`te o p`ine cald[, abia scoas[din cuptor, c`nd am pornit la drum. Dar po\i s-o cau\i acum ca iarba de leac, c[ nu i-a mai r[mas nici unuia m[car o firmitur[ p`n[la ceasul [sta.

Pe gardul din sus al unei gospod[rii de machedon\i ce p[rea pustie, =i-a f[cut pe nea=teptate apari\ia o pisic[. Fran\ujii o v[d =i, c`t ai clipi, au organizat o mi=care strategic[ de ]nv[luire, unii pe o parte, al\ii pe alta. Au ]nchis-o ]ntr-un semicerc larg de tiraliori, care ]ncep s[ str`ng[r`ndurile pe nesim\ite, cu precau\ie. Pisica st[la soare pe gard =i se linge, nep[s[toare, f[r[s[b[nuiasc[ce i se preg[te=te. +i s[mai crezi]n instinctul dobitoacelor! Un fran\uz s-apropie]ncet de ea, se face c[vrea s[treac[niznai pe acolo — =i dintr-o dat[o love=te]n cap cu un lemn, pe care-l \inuse ascuns. A dobor`t-o... C`teva clipe st[aplecat asupra ei, me=terind ceva; apoi o ridic[de coad[=i vine cu ea]n triumf spre tab[r[.

Bulgarii r`d.

Ai no=tri au urm[rit scena, de la distan\[, cu m`inile la spate. Au crezut ]nt`i c[-i vorba numai de-o petrecere, de un soi de distrac\ie na\ional[a acelora: a=a au ei obicei, s[omoare m`\e, pentru trecere de vreme.

Dar c`nd au v[zut c[str[inii aprind focul sub o gamel[

[1] Tic[lo=ii! sunt a=a de agasan\i, Dumnezeule, cu *ciaka* =i *utre* ale lor! (*fr*.).

mare de tabl[, pe c`nd al\ii s-au apucat s[ jupeasc[ m`\a =i s[-i scoat[m[runtaiele, o nedumerire, ca o b[nuial[vag[,]ncepe s[-i cuprind[.

— Oare ce-or fi av`nd de g`nd?

Fran\ujii au ciop`r\it acum pisica ]n buc[\i cam de aceea=i m[rime, pe care le-au aruncat ]n gamela de pe foc, s[ fiarb[. Oamenii no=tri se uit[ — =i parc[ tot nu le vine s[ cread[... Numai la urm[, c`nd i-au v[zut c[-=i]mpart fiertura, primind fiecare]n c`te un castrona= partea lui de carne =i de zeam[, =i-au ]ntors capul, cu mare grea\[, scuip`nd care-n-cotro:

— Ai v[zut, m[?... Spurcat[na\ie!

— Altminteri, sunt boieri... nu vor s[m[n`nce to\i dintr-o oal[, c[li s-apleac[...

La Radomir, un *potporucic*[1] mi-a dat de fa\[cu santinelele escortei c`teva atribu\ii de comand[, care mi-au ridicat prestigiul ]n ochii lor. (Sunt r[spunz[tor de disciplina oamenilor, am dreptul s[ asist la distribuirea p`inilor, s[cer, c`nd se poate, m[suri de bun[stare la popasuri etc.).

Primul lucru pe care-l cer acum star=ului este s[dea voie oamenilor s[se scalde, pe r`nd,]n apa Strumei.

Am crezut c[to\i vor da n[val[. Dar prea pu\ini mi-au ascultat]ndemnul ajung`nd pe malul apei, unde m-am dezbr[cat cel dint`i ca s[fac o baie rece. Se vede c[nu prea aveau ei]ncredere]n aceast[ap[str[in[, care spumeg[m`nios =i bolborosea pe bulg[re=te, m[car c[la culoare sem[na aidoma cu ale noastre.

Pe c`nd m[ ]mbr[cam, un om care se sp[la pe fa\[, pu\in mai sus, se opre=te =i strig[privind spre mijlocul apei:

— Und' te duci, m[?

Cum r[m[sesem numai noi doi, m[uit =i eu]ntr-acolo, s[v[d cu cine vorbe=te. Dar nu z[resc pe nimeni.

— M[, n-auzi? }ncotro ai luat-o?... strig[iar cel de pe mal, cu m`na stre=in[la ochi.

---

[1] Sublocotenent.

}i urm[resc privirea =i iar nu v[d pe nimeni.

— Cu cine vorbe=ti?]ntreb eu.

— N-ai v[zut? Cu unul de-ai no=tri, care a trecut dincolo...

— |i s-a p[rut.

}n adev[r, era]nc[lumin[mare — soarele abia apunea dup[munte — =i Struma nu p[rea mai lat[aici dec`t Oltul nostru. Dac[ un om ]ncerca s[ fug[ trec`nd apa, ar fi fost cu neputin\[s[nu-l v[d =i eu.

Omul cu care am vorbit s-a]ntors]ncet la vagoane. A avut, desigur, o halucina\ie, din cauza oboselii =i-a sl[biciunii.

L-am l[sat s[plece, ca s[mai r[m`n c`teva minute acolo, singur pe malul apei,]n lini=tea amurgului. St`nd cu spatele spre tab[r[, puteam s[-mi ]nchipui c[ nu mai sunt prizonier, s[ am iluzia c[ sunt liber. +i ]ncercam s[ prelungesc c`t mai mult clipele acestea de lini=te =i singur[tate — c[ci dup[at`tea zile de promiscuitate for\at[, nevoia de izolare fizic[, nevoia de a m[ sim\i singur m[car c`teva minute ajunsese mai chinuitoare pentru mine dec`t]ns[=i nevoia de hran[.

N-a trecut]ns[mult =i un ciasovoi a venit s[m[caute, s[m[ ]ntoarc[la tab[r[. +i-mi tot spunea ceva pe drum,]n limba lui, dar nu]n\elegeam nimic. Abia c`nd am ajuns la vagoane, am v[zut despre ce-i vorba.

Murise un om.

L-am g[sit]ntr-un col\ de vagon, r[zimat de marginea platformei, cu b[rbia pe genunchi — parc[dormea. Era un omule\ slab, trecut la fa\[, cu must[\ile tunse. Nimeni nu =tia din care parte a \[rii este, nici cum]l cheam[.

— A m`ncat p`ine cald[=i i-a c[zut greu la inim[... caut[unul de-ai no=tri s[-i explice star=ului, pe rom`ne=te.

— Cacvo[1] *inim[*?]ntreab[bulgarul,]ncre\it.

A=a e acum. }ncerc[rile prin care trecem fac]ntre oameni o teribil[selec\ie. Cei slabi se duc, r`nd pe r`nd. E destul ca

[1] Care, ce fel?

organismul s[fie pu\in pignit]ntr-un loc — =i-n scurt[vreme toat[via\a se scurge pe-acolo.

— Uite, p-[sta l-am v[zut eu]n ap[mai adineaori, c`nd m[sp[lam pe mal, zice f[r[veste, la spatele meu, un glas. }l cunosc bine, l-am v[zut cu ochii mei cum trecea apa…

— Da’ de unde! r[spunde altul, din acela=i vagon cu mortul. Nu s-a mi=cat de la locul lui de as’ diminea\[.

— +i c`nd a murit?]ntreb eu.

— Adineaori, c`nd apunea soarele…

Murise chiar]n minutul c`nd cel de pe mal l-a v[zut la mijlocul apei, trec`nd *dincolo*…

VII

Macedonie, \ar[muntoas[, de p[stori =i zarzavagii r[zboinici, zugr[vit[ ]n cafeniu de sepie pe harta luminoas[a Europei; geografie]nc`lcit[ =i monstruoas[ care-mi d[dea fiori de groaz[ pe b[ncile =coalei =i nota 4 ]n cataloage… |inut binecuv`ntat de Dumnezeu, numai spini =i piatr[seac[, unde nici]n visurile mele cele mai ur`te nu mi-am ]nchipuit c[ voi ajunge s[ tr[iesc vreodat[… Macedonie, p[m`nt cu trecut istoric, unde civiliza\ia antic[s-a infiltrat odat[, de jos]n sus, ca o ap[subtil[, =i s-a tras apoi]nd[r[t de sus]n jos, f[r[s[lase]n urm[o pic[tur[; amfiteatru de st`nci r[scolite de cutremur, cuib de anarhie endemic[, amestec de rase ]nvr[jbite, care de care mai ]ncruntat[ =i mai brahicefal[, care se sf`=ie]ntre ele de-at`ta vreme cu din\ii =i se violeaz[ reciproc, p`n[ce-au ajuns s[fuzioneze]n aceast[perl[— homo balcanicus — tip unic pe fa\a p[m`ntului, european prin defini\ie geografic[ =i comitagiu din na=tere… Macedonie, provincie cu ora=e c`t podul palmei =i sate sp`nzurate ca ni=te cuiburi de gaie pe coasta muntelui de frica bandi\ilor, ca s[ nu po\i ajunge p`n[la ele nici cu c[ru\a, nici cu avionul, ci numai c[lare de-a-ndaratele pe cat`ri dresa\i anume

s[te zv`rle-n pr[pastie; \ar[ de moravuri patriarhale =i curate, unde o femeie prins[ cu altul este junghiat[ pe loc =i t[iat[ buc[\ele, ca o simpl[ oaie, pentru respectul tradi\iei =i onoarea gorilei ofensate... Macedonie — fr[gezimi de p[=uni ]ntinse pe platourile ]nalte din ]mp[r[\ia | `n\arilor; piscuri de cremene fulgerat[, de unde se v[d p`n[ la cap[t r`uri sub\iri cu str[lucire de mercur stagn`nd pe fundul v[ilor aride; cer de por\elan opac, l[ptos la zenit =i azuriu pe poale... dimine\i albastre =i asfin\ituri lungi de aur... amiezi toride cu soare canibalic, r[sp`ndind o lumin[de calcar peste terase de pietroaie calcinate =i coline joase de \[r`n[ uscat[, cu iarb[ rar[ =i s[rac[, lipit[ p[m`ntului...

S-ar putea]nt`mpla ca Macedonia s[ nu fie tocmai a=a, cum ]ncerc eu s-o zugr[vesc aici. Dar ce-are a face? A=a mi-o arat[ mie acum perspectiva vremii =i, poate, ciuda c[ mi-am irosit acolo c`teva luni din via\[,]n captivitate.

De fapt, v[zut[obiectiv, Macedonia este =i mai ur`t[.

Mun\ii ei sunt pe alocurea ceva mai p[ro=i dec`t i-am descris eu; ora=ele sunt =i mai mici, satele =i mai am[r`te; asfin\iturile nu sunt a=a de galbene, ci dau uneori]ntr-o ro=a\[portocalie =i dulce de morcov op[rit; =i nici moravurile nu sunt chiar a=a de austere — femeile tot mai calc[=i ele pe de l[turi c`teodat[, mai ales la vreme de r[zboi...

Am cobor`t ]ntre Rodopi, \in`nd apa Strumei la vale, pe sub Rila-Planina, pe drumuri de piatr[f[r[verdea\[. Numai din loc]n loc, smocuri de ferig[ruginit[=i p`lcuri de ienuperi pitici, veni\i p`n[la marginea drumului s[ne vad[; =i, lic[rind]n umbra st`ncilor ple=uve, lampioanele albastre ale campanulelor de munte.

Treceam uneori peste capete de p`raie, pe poduri ]nalte de lemn lucrate de nem\i =i de prizonieri. Fiecare pod purta o inscrip\ie ]n limba german[, ar[t`nd data c`nd a fost construit. Germanii vor l[sa astfel bulgarilor multe]nzestr[ri utile, ca amintire a

trecerii lor prin aceste \inuturi s[race; toate poart[pecetea iscusin\ei lor tehnice, r[m`n`nd localnicilor ca o pild[civilizat[de adev[rat patriotism, constructiv =i fecund. }ntr-un loc, pe fa\a unui mal t[iat, am v[zut =i o efigie uria=[a Kaiserului, sculptat[ ]n nisipul]mpietrit. Am defilat prin fa\a ei — =i fiecare dintre rom`nii no=tri nec[ji\i i-a aruncat din treac[t c`te o]njur[tur[de admira\ie.

Ne ajungeau din urm[convoaie grele de camioane-automobile,]nc[rcate cu provizii =i muni\ii; altele ne]nt`mpinau din partea opus[, pline de r[ni\i, prob[ c[ frontul nu era departe. Iar c`nd am ie=it din mun\i, pe la Gorna-Giumaia =i Grivo-Livada]n jos, a-nceput a se auzi, departe, ca un vuiet slab de furtun[, =i bubuitul tunurilor de pe frontul de la Salonic.

L[sasem dincolo,]n urma noastr[, un]nceput galben de toamn[timpurie; aici am c[zut]ntr-o lumin[intens[de soare alb ca-n miezul verii — =i ar=i\a cre=tea cu c`t coboram spre miaz[zi.

*

}ntr-o sear[ne-am oprit]n sf`r=it la marginea unui lag[r mare de prizonieri — un stol de ad[posturi u=oare, risipite pe un platou]ngust deasupra Strumei, ca ni=te primitive colibe africane, improvizate din crengi de salcie =i de arin cu frunzarul ve=ted.

C`nd am ajuns acolo, pe la apusul soarelui, a venit s[ ne ia ]n primire de la vechii ciasovoi un star= bulgar, comandantul lag[rului, care m-a chemat s[-mi dea c`teva recomanda\ii drastice cu privire, probabil, la disciplina oamenilor =i la r`nduiala vie\ii ]n aceast[ numeroas[ colonie de prin=i-]n-r[zboi. Dar cine putea s[ ]n\eleag[ ceva din gura lui? Numai *scrrr... =i p`rrr =i rabota =i sc`rsc[ta* — de-mi p[rea minune s[ poat[ rosti o gur[ de om cu scaun la cap a=a ceva, f[r[ s[-=i lepede to\i din\ii ]n iarb[. Mai avea =i ni=te must[\i groase de c`nep[,]n care i se]ncurcau cuvintele chiar de la ie=ire =i, pe deasupra, un nas mare

=i c`rn, cu n[rile]ndreptate]nainte, ca un pistol cu dou[\evi.

Paralizat de aspectul acelui nas care-mi re\inea toat[aten\ia, ascultam]n t[cere, f[r[s[ ]n\eleg o boab[, pe c`nd bulgarul se holba la mine =i se r[stea ca la un surd, ca s[m[fac[s[pricep. Iar la urm[, drept concluzie, s-a uitat cu str[=nicie]n ochii mei =i-a strigat:

— *R[zbir[=i?*

Adic[, pe limba noastr[: ai]n\eles? Sau mai precis — ai *r[zbit* cu mintea ce vreau s[spun?...

De r[zbit,]n ce prive=te sensul general, fondul metafizic al chestiei, poate c[n-ar fi fost lucru greu p`n[pe-acolo, cu ajutorul lui Dumnezeu; dar asta-i, c[limba n-o r[zbeam eu tocmai bine, ca s[pot prinde =i vreun am[nunt, pe ici, pe colo.

Ca s[nu r[m`n chiar de ru=ine, am strigat =i eu la urm[,]ntr-un noroc:

— Sc`rsc[t[!

+i mi-am v[zut de treab[.

Erau acolo multe na\ii de prizonieri — fran\uji, italieni, greci, muntenegreni =i mai cu seam[s`rbi — afar[ de bulgarii, ]ns[rcina\i cu paza. +i, ca s[ ]ntregeasc[ aspectul cosmopolit al acestei tabere pestri\e, se g[seau =i vreo patru engleji r[t[ci\i acolo, m[car c[ englejii, cum am aflat mai t`rziu, aveau un lag[r aparte pe l`ng[ Sofia, mai confortabil dec`t ale celorlal\i prizonieri.

Cum nop\ile erau destul de reci, =i nu mai aveam vreme s[ne construim]n seara aceea ad[posturi, am f[cut apel la camarazii str[ini, s[-i g[zduiasc[pe-ai no=tri]n colibele lor o noapte. Italienii =i fran\ujii au refuzat ospitalitatea, nelini=ti\i probabil de aspectul de troglodi\i al acestor proaspe\i alia\i ai lor de la \[rmul Dun[rii. S`rbii]ns[i-au primit cu drag[inim[.

A doua zi oamenii no=tri n-au fost sco=i la lucru — li s-a l[sat o zi liber[s[-=i fac[ad[posturi.

Pe la amiaz[, c`nd prizonierii ceilal\i s-au]ntors pentru un

ceas]n tab[r[, =eful s`rbilor — care =tia rom`ne=te, fiind de pe valea Timocului, — a venit la mine,]ncruntat, =i mi-a zis:

— Ascult[, rom`nule... Ast[-noapte i-am g[zduit pe-ai vo=tri la noi, fr[\e=te. Dar de azi noapte s[ nu mai prindem un rom`n pe l`ng[colibele noastre, c[-l t[iem cu cu\itele...

Ce se]nt`mplase? C`nd s-au]ntors de la munc[, s`rbii au b[gat de seam[c[musafirii de peste noapte au cam abuzat de]ncrederea lor. Nu era colib[din care s[nu lipseasc[ceva...

Star=ul bulgar, auzind cum st[lucrul, ne-a scos afar[din tab[r[la o sut[de metri, ca pe ni=te ciuma\i, cu porunca s[ne facem acolo tab[r[aparte, d`nd santinelelor consemn ca nici un rom`n s[nu mai treac[dincolo.

Sub aceste auspicii fericite ne-am inaugurat noi via\a de lag[r,]nconjura\i numai de dragoste =i de aten\ii delicate.

Rostul prizonierilor aduna\i aici era s[lucreze sub conducerea german[la instalarea unei linii]nguste de tren Décauville, pe un sector anumit. Lucrarea]ncepuse]n mai multe puncte deodat[, pe toat[valea Strumei, de la Demir-Hissar p`n[ aici; erau, a=adar, acum ]n lucru mai multe cr`mpeie izolate, urm`nd s[ se ]mpreuneze cu vremea cap la cap. P`n[la iarn[, aceast[linie ferat[, lucrat[ ]n]ntregime de prizonieri, avea s[lege linia Sofia-Küstendil =i centrul Bulgariei cu frontul de la Salonic.

Oamenii no=tri plecau diminea\a la lucru, la vreo trei kilometri dep[rtare, escorta\i de ciasovoi. R[m`neam singur ]n lag[r. Dup[-amiaz[, pe la 5, m[ duceam cu c`\iva oameni de corvoad[s[iau]n primire alimentele pentru a doua zi — ni=te p`ini negre =i mici,uneori pesme\i sf[r`ma\i, tomate, ardei =i, de dou[ori pe s[pt[m`n[, carne de oaie sau de vac[. Doi buc[tari, pe care-i schimbam s[pt[m`nal, preg[teau ciorba la cazan. Seara, f[ceam apelul =i distribuiam p`inile pentru ziua urm[toare.

Apa de b[ut era rea. Struma fiind contaminat[de holer[, germanii f[cuser[din loc]n loc pe platourile din lungul v[ii, sfredelind p[m`ntul pietros, ni=te ci=mele de \evi]nguste cu ap[

s[lcie =i ruginit[, care ne str`ngea de g`t. De ur`tul ei, oamenii beau pe furi= din Struma — dar nici unul nu s-a]mboln[vit de holer[.

Duminica era zi de odihn[. Atunci oamenii no=tri st[teau toat[ziua culca\i — abia dac[vorbeau]ntre ei. Erau mai silnici, mai descuraja\i =i mai ne]ngriji\i la]mbr[c[minte dec`t camarazii lor str[ini, tovar[=i de captivitate.

}n lag[rul celalt era mai mult[anima\ie. Italienii c`ntau, fran\ujii se \ineau de conversa\ii, ru=ii — c-au venit c`\iva ru=i]n urma noastr[— p[l[vr[geau ziua]ntreag[f[c`nd politic[ =i pun`nd omenirea la cale. Numai cei patru engleji, a=eza\i pe-un bu=tean, la o parte, tr[geau din pip[=i t[ceau]ntre ei, ceasuri]ntregi.

S`rbii se ocupau cu gospod[ria. Prin=i de mai mult[vreme, ei se adaptaser[cu]ncetul la aceast[via\[de captivitate. Se]n\elegeau mai u=or cu bulgarii, vorbind o limb[asem[n[toare, aveau ad[posturi mai]ngrijite pe din[untru =i cuno=teau mici me=te=uguri la care lucrau pentru ei]n orele libere. Cu un ciocan, un cui =i o bucat[de fier drept nicoval[, unii =tiau s[fac[dintr-o moned[de argint sau de nichel — un inel pe m[sur[, cu inscrip\ie; al\ii se pricepeau s[sculpteze cu briceagul]n lemn de prun linguri =i furculi\e]nflorite ori s[confec\ioneze tabachere solide, cu litere]n relief pe capac. }nainte de a lucra aici, mul\i fuseser[ ]ntrebuin\a\i la munci agricole, pe l`ng[ sate, =i fiecare ]=i alc[tuise astfel c`te o gospod[rie de via\[nomad[=i o mic[avere eteroclit[. Mi-a ar[tat unul]ntr-o zi avu\ia lui, agonisit[la]nt`mplare, ]n doi ani de captivitate: o farfurie ad`nc[de tabl[sm[l\uit[, cincisprezece foi late de tutun macedonean]n=irate pe sfoar[, o jurubi\[de s`rm[ sub\ire pentru cusut nasturi =i un barometru de buzunar, g[sit la un ofi\er ungur pe c`mpul de lupt[.

Duminica diminea\a se f[cea]n mijlocul lag[rului iarmarocul s[pt[m`nal — un fel de bazar exotic unde, pe l`ng[articole m[runte de]mbr[c[minte sau de utilitate imediat[, se vedeau tot

soiul de curiozit[\i. A=ezat turce=te pe p[m`nt, fiecare prizonier improvizat ]n negustor punea ]n fa\a lui pe un =ervet obiectul pe care-l avea de v`nzare. Bani nu prea se vedeau prin lag[r — schimbul se f[cea]n natur[. Acest soi de negustorie se chema *trampa*. Cea mai extraordinar[tramp[la care am asistat s-a]ncheiat]ntre un s`rb de pe valea Moravi\ei =i un fran\uz din Normandia de sus: s`rbul a oferit un fel de iconi\[sculptat[ ]n lemn de nuc — =i-a primit]n schimb o canul[de irigator, din care =i-a f[cut o \igaret[. Ca s[-=i puie marfa]n valoare, fran\uzul se jura c[obiectul de care se desparte acum reprezint[pentru el cea mai scump[=i duioas[aminire din patrie...

Star=ul bulgar avea la cap[tul din jos al taberei, spre ap[, o mic[gr[din[de zarzavat unde-=i f[cea toat[ziua de lucru.

}ntr-o diminea\[, au ap[rut de v`nzare pe pia\a lag[rului, la ni=te s`rbi, =i c`teva p[tl[gele ro=ii — marf[ nou[, necunoscut[ p`n[atunci. De unde? Nu se putea =ti. Dar star=ul, prin ciaso-voii lui, a prins de veste. +i cum prin]mprejurimi nu era alt[gr[din[de zarzavat dec`t a lui, s-a sim\it]n drept s[cerceteze mai de aproape cum st[lucrul.

Dup[indica\ia s`rbilor, ajung`nd cu cercetarea]n tab[ra noastr[, m-a chemat]n fa\a lui, s[-mi spuie despre ce e vorba. +i iar *scrrr... b`rrr* =i *r`c[t[* =i *kradn[t[* — de credeam c[-i sar ochii. Asta]nsemna:

— Care dintre rumanskii vo=tri a intrat noaptea la zarzavatul meu =i-a furat p[tl[gic[t[?!

}n cur`nd firul anchetei s-a oprit cu un cap[t la un \igan de-ai no=tri, pe care-l chema Dadu: el v`nduse s`rbilor, cu o sear[ ]nainte, p[tl[gele ro=ii pe tutun.

— De unde le-ai luat, \igane? De unde ai avut tu a=a ceva de v`nzare?

— Iaca, le-oi fi g[sit =i eu...

— Le-ai furat.

— S[m[tr[sneasc[Dumnezeu! S[hie al dracului! S[n-am parte...

Dar cu vorba asta nu putea s[scape de bucluc. +i-a m`ncat \iganul o b[taie bulg[reasc[, cum nu-=i aducea aminte s[ mai fi gustat alta la fel, c`t a tr[it pe meleagurile noastre.

— Aoleu, fra\ilor, m-a ucis! urla el c`nd a sc[pat iar ]ntre ai no=tri, \in`ndu-se cu am`ndou[ m`inile la spate, jos. M-a omor`t bulgarul, fi-i-ar mama lui a dracului...

— Taci, m[, c[te-aude...

— Ce s-auz[? N-aude, n-a vede, n-a orbu'p[m`ntului! C[ dac[-n\elegea el de vorba, nu m-ar fi st`lcit a=a p`ntru dou[-trei bolo=tine c`t nuca...

Via\a de lag[r se scurgea trist[=i monoton[. Tunurile s-auzeau mereu. Era spre miaz[zi o coam[lung[de munte p[duros, care]ncepea din valea Strumei =i se]ntindea p`n[ departe, spre Vardar. }i zicea Belàsi\a. Pe creasta ei era instalat[ artileria de mare calibru, c[ mai cu seam[ de acolo ne venea, zi =i noapte, mugetul gros al tunurilor, umpl`nd v[zduhul de vibra\ii. }n fiecare diminea\[c`nd m[trezeam din somn, a=teptam prima bubuitur[— cu n[dejdea c[poate s-a]ncheiat un armisti\iu =i vine pacea. Dar zilele treceau f[r[schimbare, una dup[alta, luminoase =i goale ca ni=te baloane mari de s[pun.

}ntr-o duminic[dup[-mas[, un \`r`it de scripc[s-a auzit f[r[veste dinspre colibele s`rbilor.

Cine =tie prin ce]mprejurare, un s`rb, care lucrase la munca c`mpului pe l`ng[un sat macedonean din sus, c[p[tase de la vreun cona\ional de-al lui, drept mul\umit[, acel vechi instrument muzical, cam neobi=nuit prin aceste locuri.

Dadu, \iganul, sta lungit l`ng[ coliba lui, cu fa\a-n sus. Auzind sunet de vioar[, ]ndat[ =i-a ]n[l\at urechea... Ca un copoi de ras[ care prime=te-n n[ri mirosul v`natului, a s[rit]n picioare =i s-a luat numaidec`t dup[ sunet, furi=`ndu-se pe l`ng[santinel[.

C`t s-o fi rugat el de s`rb =i cum l-o fi]nduplecat la urm[s[-i dea =i lui vioara pu\in, s[c`nte acolo, de fa\[— nu =tiu.

C`nd s-a v[zut cu ea ]n m`n[, a cl[mp[nit-o de c`teva ori,]nfrigurat, cu ghearele lui cele lungi, a cercat =i cu arcul dou[-trei acorduri; apoi a]nchis ochii, =i-a lipit obrazul de ea, cu patim[, =i-a-nceput...

Lemnul a \ipat]n m`na lui, prelung, cu glas de durere, aproape omenesc. +i un c`ntec de jale aprig[, o doin[de-ale noastre a-nceput s[ ]nfioare v[zduhul, r[sun`nd poate ]nt`ia oar[pe acele meleaguri str[ine.

C`nta \iganul, cu ochii str`n=i, cu sufletul departe; =i din gene]i picurau lacrimi mari =i rare pe obrazul ar[miu, p`rlit de ar=i\[=i uscat de suferin\e.

}ncet-]ncet, s-a adunat]n jurul lui tot lag[rul s[-l asculte. P`n[ =i ciasovoii bulgari, ]n frunte cu star=ul lor cel b[t[u=, s-au cobor`t din mal, de la cortul lor, =i s-au oprit la spatele nostru cu g`turile ]ntinse, tr[g`nd cu urechea.

+i l[utarul schimba acum c`ntec dup[ c`ntec,]=i]ncerca cu febrilitate tot repertoriul. +i-a deschis apoi gura, ca s[dea glas =i stihurilor care i se ridicau f[r[voie din amarul sufletului pe buze:

Firicel de gr`u uscat,
R[u, maic[, m-ai blestemat
La r[zboi c`nd am plecat:
Nu m-ai blestemat la lun[
Ca s[mor cu arma-n m`n[,
Ci m-ai blestemat la soare
S[m[mistui pe picioare
Cu bulgarul la spinare...

C[lc`nd consemnul, veniser[ acolo =i rom`nii s[-l asculte, c[doar erau c`ntece de-ale lor, de cas[. Dar ciasovoii nu s-au mai g`ndit s[-i alunge]nd[r[t, la tab[ra lor, nici s`rbii s[-i taie cu cu\itele.

+i a=a s-a f[cut,]n dup[-amiaza aceea,]mp[carea]ntre cele dou[tabere.

*

}n seara aceleia=i zile, un fenomen ceresc neobi=nuit s-a]nt`mplat deasupra v[ii Strumei.

Soarele abia cobor`se dup[ mun\ii Albaniei, l[s`nd]n urm[-i cerul iluminat p`n[ la zenit de culori diafane, c`nd un bulg[re mare de foc astral s-a desprins din]n[l\ime =i-a c[zut departe, spre hotarul grecesc. }n minutul acela, prizonierii de pe toat[valea Strumei trebuie s[-l fi v[zut cum a alunecat]ncet pe m[tasea aurie a asfin\itului, at`t de]ncet, c[parc[era sus\inut]n v[zduh de o para=ut[.

— *Mir*! au strigat s`rbii, ad`nc impresiona\i de acel semn ceresc.

— Pacea, fra\ilor! au r[spuns rom`nii, ]nfiora\i de aceea=i n[dejde. S[ =tii c[ vine pacea, cur`nd...

— *Mir ide s'd`rzo kra=ki*...[1] a completat =i star=ul bulgar, ]ndrept`nd spre cer nasul lui cel mare, cu dou[\evi.

Dar semnul ceresc a gre=it de data asta, ori n-au =tiut oamenii s[citeasc[ ]n el; c[ci pacea dorit[de to\i]nstr[ina\ii gr[m[di\i acolo era]nc[departe, foarte departe...

VIII

Ce pu\in =i abstract se]nva\[geografia]n =coal[! P`n[ acum n-am =tiut c[ ]n Macedonia de sud se fac dou[ r`nduri de zarzavat pe an... Nu-i vorb[, mare pagub[n-am avut din pricina asta, c[tot n-a= fi venit s[tr[iesc prin aceste p[r\i de lume, chiar s[-mi fi spus cineva c[pe-aici cre=te spanacul c`t casa =i se fac patru recolte de castrave\i ]ntr-un an. Dar oricum, profesorul nostru de geografie nu trebuia s[ p[streze acest secret numai pentru el, c`nd statul]l pl[te=te s[spun[elevilor tot ce =tie.

---

[1] Corect: *Mir ide s'b`rzi kraciki*... — Pacea vine cu pa=i repezi... (*bulg.*).

Am v[zut pe aici =i alte lucruri curioase.

Pe valea Strumei]n jos am]nt`lnit, ]n ni=te mla=tini artificiale, culturi de orez, ca-n \ara kitailor; ca s[ samene =i s[ ]ngrijeasc[ acest gr`u albinos, mai pu\in hr[nitor =i mai fad la gust dec`t cel ar[miu de pe ogoarele noastre, bie\ii oameni trebuie s[ stea toat[ ziua ]n glod p`n[la genunchi — mai mare sc`rba.

Pe Belàsi\a, p[durile catifelate care se v[d de aici sunt codri seculari de castani, cu fruct comestibil. Iar la poalele lor, pe vale, cresc]n livezi =i un soi de smochini, despre care nici pomeneal[ ]n c[r\ile noastre de geografie. Mai mult. Se spune c[pe un munte, nu departe de aici, sunt c`teva sate unde se cultiv[ pe scar[ ]ntins[ =i tufa de ceai, cu frunzuli\e tari =i lucioase; \[ranii le taie de pe crengi =i, dup[ ce le-au op[rit, scuip[-n palm[ =i le r[sucesc — aliment`nd astfel cu ceai toat[Bulgaria. +i se spune c[acei oameni tr[iesc foarte bine din asta, m[car c[nu fac toat[ziua altceva dec`t s[taie bulgarilor frunz[=i s[scuipen palme.

Dar Macedonia are =i animale care nu exist[ ]n geografie.

Noaptea, de multe ori, s-auzeau]n preajma lag[rului nostru ni=te urlete ciudate, izvor`nd parc[ din c`te o st`nc[ r[sturnat[, care s-a trezit din somn =i-a-nceput s[ latre la stele; =i nu-mi venea s[ cred c`nd spuneau bulgarii c[prin aceste locuri tr[iesc]n libertate =acali, ca-n pustiul Arabiei pietroase — p`n[ ce-am v[zut cu ochii unul ]ntr-o noapte, \in`nd discurs la lun[.

Lei =i tigri n-a= putea spune c-am v[zut. Dar au fost =i lei peaici, alt[dat[, p`n[mai acum o mie de ani.

Afar[de aceste atrac\iuni naturale, se mai afl[, printre pietrele arse de soare ale v[ilor, =i un soi de vipere cenu=ii, mai lungi =i mai rele dec`t ale noastre. C`nd nici nu g`nde=ti, po\i c[lca una pe coad[. +i m[car c[ n-ai vrut, crede c-ai f[cut dinadins: te-apuc[ cu din\ii de picior =i nu mai d[ drumul p`n[a doua zi, la r[s[ritul soarelui. Din cauza asta, ai no=tri fugeau de ele ca de foc. Numai fran\ujii le c[utau pricin[.

Un prieten francez zicea c[nimic pe lume nu-i mai bun la gust ca vipera de Macedonia, t[iat[buc[\ele =i fript[-n tig[i\[. E mai bun[chiar dec`t ariciul, din care nu se poate face dec`t sup[... O fi =tiut el ce spune, c[-ncercase bietul om de toate p`n[acum — din simpl[curiozitate, zicea el.

Italienii sunt mai mofturo=i, mai ginga=i la m`ncare: c`nd e vorba de viet[\i m[runte, ei nu m[n`nc[ dec`t... br`nz[. Pe ardei nu pun gura — degeaba ]i ]mbiau bulgarii la ardei, ca la mare lucru. }n schimb, broa=te m`ncau la fiecare mas[, c`nd se-nt`mpla s[g[seasc[vreo balt[prin]mprejurimi.

Ca s[nu mor de foame pe valea Strumei, numai cu pesme\ii =i ardeiul bulgarilor, ce era de f[cut? Altul]n locul meu s-ar fi spurcat de la]nceput, m[car la broasc[; dar eu pot s[jur c[n-am pus broasc[-n gura mea — p`n[ t`rziu,]n ziua de Sf. Dumitru, c`nd am gustat =i eu un singur picioru\, de la un camarad italian. Avea o carne str[vezie ca gelatina, =i mi-a fost grea\[trei zile;]ncolo, era bun[.

*

Aici, la gura Sfetivracei, unde am ajuns pe la]nceputul lui octombrie, am avut noroc s[dau peste un s`rb, anume Branco Iac=i=, feciorul unui compozitor muzical din Belgrad, care din prima zi mi-a ar[tat mare prietenie =i, mai apoi, un devotament f[r[margini. Era un b[iat]nalt =i cam adus din spate, trist, cu ochii u=or bulbuca\i, de culoarea apei. M[ ]ngrijea, s[racul, ca o mam[. }ndat[ce plecau ceilal\i la lucru, Branco, fiind scutit de munc[ ]n calitate de =ef al lag[rului s`rbesc, prindea toat[ diminea\a pe sub bolovanii din marginea r`ului ni=te pe=ti=ori c`t degetul, pe care-i frigea =i mi-i prezenta la dejun pe o frunz[ lat[ de smochin. I-a= fi m`ncat cu mai mult[pl[cere =i mi-ar fi \inut poate =i de foame, dac[n-ar fi avut at`tea oase. Dar pe=tele de Macedonia e cel mai vertebrat animal din lume; =i din fiecare vertebr[ a lui ies c`te zece oscioare ascu\ite ca acul,]nc`t trebuie s[-l m[n`nci molecul[cu molecul[, p`n[ce-\i piere tot

cheful de via\[=i-\i vine s[-l stupe=ti la urm[ ]nd[r[t,]n apa Strumei, de unde a ie=it.

M[ ]mprietenisem aici =i cu star=ul bulg[resc — un fl[c[u zdrav[n =i rumen, mai deschis la fa\[=i mai de treab[dec`t to\i star=ii ]nt`lni\i p`n[ acum. Purta un nume stra=nic: Dilco | fet-cu Savanof ot *selo* Cru=ovene okr`c Vracenski[1]. Ca s[ne]mpri-etenim,]i f[cusem cadou o sticlu\[ ]n care fusese pe vremuri parfum — c[avea el o dragoste undeva,]n susul apei, la ni=te case izolate, unde tr[iau vreo dou[-trei v[duve de r[zboi.

Noaptea, dup[ce adormea tot lag[rul, Dilco m[lua c`teodat[ la plimbare cu el, pe l`ng[apa Strumei la deal, c[lare am`ndoi pe un singur cat`r voinic. O lun[imens[, alb[, de pe vremea lui Alexandru Macedon, mergea]n pas cu noi.

}nainte de a ajunge la destina\ia lui sentimental[, Dilco se ostenea, dup[c`t ]n\elegeam mai mult din gesturi, s[-mi laude farmecul =i *appeal*-ul celor trei gra\ii indigene, dintre care numai una era aleasa inimii lui. +i ]ncerca s[ m[ conrup[ s[ merg =i eu acolo. Dar nu =tiu de ce, nu prea aveam ]ncredere ]n spusele lui. M[ g`ndeam poate c[omul, de foame, m[n`nc[=i broasc[la nevoie — =i crede c[-i pui de g[in[. Afar[de asta, era u=or de]nchipuit c[acele case c[tre care se]ndrepta expedi\ia noastr[nocturn[trebuie s[fi ajuns a fi cunoscute,]ncet-]ncet, de to\i ciasovoii =i nem\ii de pe valea Strumei, fiind oarecum a=ezat[prea]n calea o=tilor =i b[taia tunurilor.

A=a, m[ ]nc[p[\`nam s[ r[m`n mai bine singur pe malul apei — cu cat`rul.

P`n[ la ]ntoarcerea star=ului, aveam un ceas de singur[tate des[v`r=it[. Luna se]n[l\a tot mai sus, tremur`nd parc[, deasu-pra mun\ilor, ]n pustietatea azurului ]nalt. +i era at`t de str[lucitoare, c[dac[te uitai fix la ea un minut,]\i venea s[str[nu\i. Ca s[m[feresc pu\in de razele ei, aproape solare, m-ad[posteam la umbr[sub o salcie argintie, de unde ascultam,

[1] Din satul Cru=ovene, jude\ul Vracenski (bulg.).

nemi=cat, murmurul apei =i priveam mun\ii cei mari dimprejur. }n atmosfera clar[, f[r[moliciuni aburoase, conturul piscurilor goale p[rea t[iat]n roc[de c[rbune. Pe jos,]n preajma mea, totul era alb, — drumul, pietrele, iarba... Numai]ntr-un loc, unde =oseaua cobora spre mal, se vedea o mare pat[neagr[: se r[sturnase acolo deun[zi un camion cu p[cur[.

Curioase cazuri de mimetism anorganic po\i observa uneori]n natur[, c`nd n-ai altceva de lucru... Iat[, de pild[: p[cura =i apa. Tr[ind milioane de ani ascuns[ ]n bezna p[m`ntului, p[cura a]mprumutat cu vremea culoarea]ntunericului suberan — mediul ei natural, de la care a r[mas cu acest aspect de funingine lichid[, ca s[n-o vad[, s[n-o ghiceasc[nimeni dec`t doar de pe miros. Iar apa, care tr[ie=te mai mult la suprafa\[, imit[dimpotriv[transparen\a aerului =i str[lucirea soarelui;]n timpul nop\ii, ea pare lumin[de lun[...

C`nd m[ dep[rtam astfel prea mult cu g`ndul de la realitate, cat`rul de l`ng[mine]=i pierdea r[bdarea. M[tr[gea cu din\ii de m`nec[ s[ plec[m, s[ fugim am`ndoi. }ncotro? }mi ar[ta cu capul spre Belàsi\a cea]ntunecoas[. Dar dintr-acolo tunul cel mare sp[rgea]ntruna lini=tea de cristal a nop\ii, cu c`te-o l[tr[tur[groas[, de dul[u somnoros, ca s[ne dea de =tire c[pe-acolo nu se poate trece.

Tocmai atunci se-ntorcea =i Dilco de la dragostea lui.

La]ntoarcere]ns[, star=ul s-ar[ta mai pu\in liric]n ce prive=te farmecul iubitei, dec`t la dus; era mai sobru ]n gesturi =i n-avea nici un chef de vorb[. Dac[ ]ncercam s[-l trag de limb[, s[-l ]ntreb cum a fost, f[cea doar un gest de lehamite cu m`na,]=i]ndesa =apca pe ochi =i scuipa]ntr-o parte... Asta]mi aducea iar aminte chestia cu broasca. Frumuse\ea iubitelor de pe-aici, m[g`ndeam eu, e ceva cu totul relativ =i schimb[tor. Acum e, acum nu mai este.

N-am avut]ns[prilej s[-mi verific aceast[observa\ie pesimist[, p`n[ ]ntr-o zi, c`nd a trecut din]nt`mplare pe l`ng[

lag[rul nostru o femeie... A fost un eveniment. Pentru anahore\ii aduna\i acolo din lumea toat[, nu se mai v[zuse a=a ceva de-o ve=nicie.

Acea f[ptur[miraculoas[, exotic[, picat[parc[din alt[planet[, se deosebea de noi mai cu seam[de pe]mbr[c[minte. Dup[moda locului, purta pe cre=tet un fel de colac, f[cut din =ervete r[sucite. }n picioare, cizme. Era groas[, buzat[,]ncruntat[— =i mi se pare c-avea =i-un smoc de p[r]n barb[. Dac-ar fi purtat =i pantaloni, c`nd s-a a=ezat pu\in pe marginea =an\ului s[-=i scoat[ ]nc[l\[rile, puteai s[juri c[e un ciasovoi deghizat.

Rom`nii no=tri se uitau la ea am[r`\i.

— Una ca asta, domnule, s[fii c`t de r[bdat,]\i taie gustul de muiere pe toat[via\a...

A=a era. Dar nu pentru to\i. Fran\ujii, de pild[, p[reau]nclina\i mai degrab[spre indulgen\[. Unora dintre ei]ncepuse chiar s[le luceasc[ochii de emo\ie...

— *Elle est passable*...[1] a avut unul curaj s[zic[, privind-o cu bun[voin\[.

M-am apropiat de camaradul str[in care rostise aceast[apreciere nea=teptat[:

— De c`nd e=ti prizonier?

— De aproape un an... mi-a r[spuns el, oft`nd. Da' pentru ce m[-ntrebi?

— Numai a=a, ca s[am idee cam peste c`t[vreme o s[c[piez =i eu, dac[se prelunge=te r[zboiul...

IX

Am]nceput s[ ]nv[\ bulg[re=te.

Cu ajutorul lui Branco =i al star=ului, am ajuns s[scot din g`t c`teva sunete: cr`c, m`c, \f`c, care seam[n[ mai mult a sughi\ dec`t a vorb[omeneasc[=i sup[r[grozav, pe c`t se pare, urechea delicat[a profesorilor mei.

[1] Merge... (fr.).

Am`ndoi sunt b[ie\i buni — dar ce folos, dac[ nici unul nu =tie rom`ne=te sau m[car fran\uze=te. Pentru]mbog[\irea vocabularului meu, trebuie s[ar[t cu m`na fiecare lucru]n parte, ca s[aflu cum]l cheam[.

+i, curios, p`n[ acum ne ]n\elegeam mai bine tustrei. Nu exista g`nd pe care s[nu fi izbutit a ni-l transmite]n cele din urm[, prin gesturi =i str`mb[turi, dup[ dou[-trei ceasuri de munc[. De-acum, s-a ispr[vit. De c`nd a intrat filologia]ntre noi, nu mai]n\elegem nimic =i-o ducem tot]ntr-o sfad[.

Branco, afar[de limba lui natal[care seam[n[mult cu cea bulg[reasc[, =tie =i nem\e=te pu\in; a avut nem\oaic[, se vede, c`nd era mic. Am avut =i eu una, dar c`nd eram mare. +i nici de la ea n-am fost]n stare s[ ]nv[\ — mai mult dec`t =tiam...

Acum, cu bulg[reasca, merge =i mai greu. Primul lucru pe care l-am]nv[\at aici a fost un c`ntec popular, un fel de doin[de-a lor. Iat[ ]nceputul:

Malino, mome, Malino,
Ia flezni mome v'gr[dinc[,
Ia chici \fete ghiulovo...

Asta]nseamn[: "Malino, fat[, Malino — ia coboar[ ]n gr[din[— s[ ]mplete=ti cununi de trandafiri... " Cine s-ar fi a=teptat? Capra crap[piatra-n patru sau fluture pe punte, fluture sub punte, tot sun[mai frumos =i seam[n[mai bine cu]n\elesul pe care-l au, dec`t *chici \fete* cu trandafirul.

C`nd m[ vedea r`z`nd de cuvintele lor, star=ul se]nfuria:

— *Za=to ne n[uci= cogà stradam zarat tebe?*[1] strig[el ro=u de m`nie patriotic[.

— Napi]\i dau prin gard! r[spundeam eu, ca s[-l]mpac.

}n aceast[din urm[replic[, urechea lui Dilco surprindea

[1] Corect: Za=to me m[ci= cogà stradam zarat tebe?: — De ce m[chinui c`nd suf[r pentru tine? (*bulg.*).

unele sonorit[\i care, la ei ca =i la noi,]nseamn[cam acela=i lucru — =i fa\a i se]nsenin[pe loc.

}n bulg[re=te, mai c[nu exist[cuv`nt s[ nu h`r`ie, s[ nu m`r`ie, s[ nu zg`rie. *M`n[* pe limba lor se cheam[ *r`c[*. De-aici, pe semne, verbul nostru: a r`c`i cu unghiile pe pere\i. M[mir cum am sc[pat eu cu via\[din asta.

Bulgarii au =i unele cuvinte care se potrivesc la sunet aidoma cu ale noastre — at`ta doar c[ au alt ]n\eles. Astfel, cuv`ntul *mi=c[* din limba lor]nseamn[la noi =oarece. De unde =i pentru ce? Dumnezeu =tie.

Mai de mirare]ns[dec`t toate era c[ bulgarii =i s`rbii f[ceau mare haz, la r`ndul lor, de limba noastr[ rom`neasc[. }nainte de a veni]n atingere cu rom`nii, Branco =i Dilco cuno=teau din faim[ un singur cuv`nt: m[m[lig[. Ce li s-o fi p[rut lor comic aici, nu-n\eleg...

Acum, c`nd ]i ascultau pe rom`ni vorbind, erau lovi\i mai cu seam[de termina\ia verbelor =i adverbelor noastre]n *e=te*: vorbe=te, opre=te, pope=te etc. Drept este c[aceast[termina\ie frecvent[, c`nd ]\i atrage un str[in aten\ia asupra ei, ]ncepe s[-\i par[ de la o vreme cam anapoda =i s[ te persecute — parc[ atunci o auzi ]nt`i...

Un cuv`nt cu deosebire caraghios pentru urechile lui Dilco era cuv`ntul *picioare*. De c`te ori ]l auzea (=i-l auzea cam des, c[ rom`nii se v[itau mai ales de picioare, c`nd ]i cereau s[-i scuteasc[ de munc[), bulgarul str`mba din nas:

— Ur`t cuv`nt, bre! Ce-nseamn[asta la voi?

I-am explicat ce-nseamn[. Pe urm[l-am]ntrebat cum se zice pe limba lor: un picior, dou[picioare?

— *Edin krac, dve kr[cata*...

Uite unde duce patriotismul! Dilco]nv[\ase la =coal[c[limba bulg[reasc[este cea mai frumoas[limb[de pe fa\a p[m`ntului. Alt[limb[armonioas[ca ea nu g[sim — credea el.

Numai Branco, s`rbul, era de alt[ p[rere. C`nd]l auzea pe

bulgar vorbind astfel, Branco sta la o parte =i z`mbea. +tia el ce =tia. Avusese el grij[ s[ m[ ]nve\e un c`ntec s`rbesc al c[rui refren suna a=a:

Hoi! za trideset
I tri dana,
Nai mon s`r\a[1]
Leji rana.
Hoi! tvoe ruse cose
Drughi da gu m`rse... [2]

Nu mai putea s[ ]ncap[, a=adar, nici o]ndoial[pentru mine, g`ndea el, c[ limba s`rbeasc[e cea mai serafic[de pe p[m`nt. O fi ea]nrudit[cu cea bulg[reasc[— dar n-are a face!

Observ`nd c[ versurile fac asupra mea o impresie mai puternic[ dec`t proza, Dilco]ncerca atunci s[-=i pun[ ]n valoare frumuse\ea limbii natale tot printr-un c`ntec. Dar nu cuno=tea, pesemne, dec`t unul singur, pe care-l morm[ia sacadat, cu glas gros, ca din butoi:

Ot dol ide popi=te
S[s d[lgoto br[di=te,
+arin[gaid[piss[n[
S[s m[niste niz[n[...[3]

P[cat c[nu pot s[redau aici =i notele acestui frumos c`ntec...

Dup[at`ta]nv[\[tur[, ardeam de ner[bdare s[se iveasc[vreo ocazie]n care s[-mi pun]n valoare cuno=tin\ele, s[-mi probez mie]nsumi c[nu m-am obosit degeaba. +i ocazia s-a ivit chiar

---

[1] Corect: Na mom s`r\u.

[2] Of, de treizeci
+i trei de zile
Inima mea e r[nit[.
Of, p[rul t[u castaniu
Altul o s[-l r[v[=easc[... (*s`rb.*).

[3] Vine popa de la vale
Cu b[rboiul lui cel mare,
Cu cimpoaie-ncondeiate,
De m[rgele-mpestri\ate... (*trad. aut.*).

atunci. Un n[cialnic inginer care conducea lucr[rile]n sector, auzind de mine a avut poft[s[m[cunoasc[=i mi-a trimis s[m[ ]nf[\i=ez la el, pe =antier, a doua zi. |ineam s[-i fac impresie, s[ ]ncep conversa\ia de-a dreptul pe bulg[re=te. Cu ajutorul celor doi prieteni ai mei, mi-am notat]n carnet =i-am]nv[\at pe de rost]n bulg[re=te o fraz[, prin care vroiam s[-l]ntreb: ce lucruri importante dore=te s[-mi comunice?

A doua zi m-am prezentat a=adar la n[cialnic, i-am f[cut un salut milit[resc =i i-am debitat, f[r[s[m[ ]ncurc, acea fraz[:

— *+to ste turi r`\ite u gebuve?*

N[cialnicul a r[mas cu gura c[scat[. P[rea chiar mai surprins dec`t m[ a=teptam. P`n[=i pe figurile celor din jurul lui se putea citi o surpriz[a=a de pl[cut[, c[parc[abia se \ineau de r`s.

}l]ntrebasem (cum am aflat mai t`rziu):

— Ce tot stai d-ta a=a, cu m`inile-n buzunare?...

V[z`nd ]ns[ c[ mai mult dec`t at`ta nu =tiam o boab[, n[cialnicul a]n\eles cum st[lucrul =i nu s-a sup[rat. A st[ruit doar,]n fran\uze=te, s[-i spun =i lui cine m-a]nv[\at pe mine a=a de bine limba bulg[reasc[. Dar eu n-am vrut. I-am r[spuns numai c[, la noi, aceast[frumoas[limb[se]nva\[ ]n toate =colile secundare, de toate gradele, f[c`nd parte din programa lor oficial[.

*

De c`nd umblam prin aceste locuri fericite, nu c[zuse ]nc[ un strop de ploaie. }ncepusem s[ ne deprindem cu g`ndul c[a=a o fi obiceiul pe aici.

Dar]ntr-o noapte, c`nd ne a=teptam mai pu\in, un ropot de pic[turi mari s-a pornit]n frunzele ad[posturilor noastre de crengi]mpletite.

La]nceput, abia trezi\i din somn, nu ne venea s[credem. Unii au ie=it]n b[taia stropilor, s[se]ncredin\eze c[-i adev[rat. Pe urm[,]ndat[, lucrul nu ni s-a mai p[rut chiar a=a de neobi=nuit; ne-am]ntors pe partea cealalt[, gata s[adormim din nou, bucuro=i c[suntem la ad[post.

Dar ploaia se]nte\ea pe fiecare clip[;]n cur`nd apa cerului a-nceput s[p[trund[prin toate sp[rturile acoperi=ului =ubred de frunze, s[ne caute pe]ntuneric =i s[ne picure cu de-am[runtul, mai cu seam[pe ceaf[, c[nu =tiai cum s[mai stai =i-n care col\ s[te ghemuie=ti ca s[nu te-ajung[.

Lag[rul nostru era a=ezat la loc jos,]ntre gura Sfetivracei =i albia Strumei, av`nd la spate numai dealuri]nalte =i podi=uri]nclinate. Dar cui s[-i treac[prin minte, atunci, c-ar putea ie=i ceva r[u din asta?

Dup[vreo dou[ceasuri de ploaie repezit[=i mare-n bob, c`nd zbuciumul v[zduhului parc[ se mai potolise, un urlet de puhoaie a izbucnit f[r[ veste undeva, ]n ]ntunericul cel mare din jurul nostru. +i p`n[s[ne d[m seama ce-i, am sim\it dintr-o dat[c[ne ia pe sus — adic[pe dedesubt...

A fost un r[cnet =i-o]nv[lm[=eal[de limbi amestecate, ca-n vremea potopului. Tot lag[rul a s[rit]n picioare, ca un singur om. Prin bezna de p[cur[, cu apa p`n[ la br`u,]ncerca fiecare s[scape cum poate. +i nu s-a mai =tiut,]n fa\a acelei m`nii cere=ti, care-i bulgar, =i care-i prizonier. C`t ai num[ra la zece, s-au risipit to\i, care-ncotro, =i-au umplut toate coastele dealurilor din spate c[ut`nd sc[pare pe]n[l\imi.

A doua zi, duminic[, ne uscam hainele la soare =i ne uitam din deal spre locul unde st[tuser[ ]n ajun cabanele noastre. Nimic nu mai r[m[sese din ele — doar c`\iva pari ]nfip\i ici-colo =i c`teva zdren\e jilave de frunzi= uscat. Toat[valea era]necat[de b[l\i =i b[ltoace, sclipind]n soare. Trebuia s-a=tept[m s[se scurg[apele, ca s[ne putem reface gospod[riile spulberate. Dup[spaima de ast[-noapte, oamenii no=tri nu-=i mai puteau veni]n fire, de ciud[=i de mirare. — A dracului \ar[m[! Aici va s[fii mereu cu ochii-n patru, c[nu =tii niciodat[ce-i mai abate...

Bulgarii p[reau =i ei destul de nec[ji\i. Dar cu prizonierii se purtau mai prietenos dec`t]nainte. Primejdia comun[prin care

am trecut le mutase parc[sufletul,]ndulcind m[car pentru o zi raporturile dintre ei =i prizonieri.

Era]ntr-un loc, deasupra =oselei, o groap[larg[de unde se scotea]n zilele de lucru nisip; fusese inundat[peste noapte, dar apa se scursese acum]n p[m`nt, l[s`nd pe fundul ei un =oarece mort,]necat.

Pe marginea gropii s-a oprit]ntr-un r`nd un ciasovoi, sprijinit ]n pu=c[ =i, de partea cealalt[, un rom`n — cu m`inile la spate. Ca omul c`nd n-are ce face, se uitau am`ndoi la acel =oarece]necat.

— *Mi=c[*[1]... zise bulgarul pe limba lui, ar[t`nd cu capul spre fundul gropii.

— Mi=c[, moa=-ta pe ghea\[! i-a r[spuns rom`nul, plictisit. Tu nu vezi c[-i mort?

X

}n]nv[lm[=eala de noaptea trecut[, au disp[rut =ase oameni.

S-a crezut]nt`i c[ s-or fi ]necat — =i nimeni nu =i-a mai b[tut capul cu ei. Dar ]n cur`nd bulgarii =i-au dat seama, dup[ni=te urme g[site la marginea mla=tinei de dincolo, c[cei =ase rom`ni fugiser[: ajuta\i de ]ntunecimea nop\ii, au trecut Struma unul dup[ altul, pe ploaie, c`nd ciasovoii st[teau la ad[post. +i-n urma lor, apa umflat[de puhoaie le-a acoperit fuga, p`n[ a doua zi dup[-pr`nz.

Acum erau departe.

Dilco s-a dus la n[cialnic s[-i raporteze vestea — =i nu s-a mai]ntors. Ne-a venit]n locul lui un star= nou, mai]n v`rst[ =i mai du=m[nos la fire dec`t cel plecat. Cum a intrat]n lag[r, a =i-nceput a r[cni: a adunat to\i ciasovoii]n jurul lui =i i-a luat la b[taie, bucat[cu bucat[, ca s[-l cunoasc[de st[p`n. A repezit

---

[1] +oarece (*bulg.*).

apoi c`\iva dintre ei pe urma fugarilor, s[-i aduc[ ]nd[r[t, vii ori mor\i.

Dar aproape dou[s[pt[m`ni nu s-a mai =tiut nimic de soarta celor fugi\i. }n fiecare diminea\[porneau ciasovoii]n toate p[r\ile, cercetau satele rare din]mprejurimi, scormoneau toate v[ile, toate ascunz[torile, toate stufi=urile, =i se]ntorceau seara mofluzi cu raportul la star=:

— *Nema*!

}n vremea asta, r[t[ci\i]n mijlocul unor \inuturi necunoscute, urm[ri\i ca lighioanele s[lbatice, osteni\i =i fl[m`nzi, cei =ase fugari s-ascundeau ]n timpul zilei printre st`nci, pe sub maluri pov`rnite de p`raie, prin gropi acoperite de buruieni, iar noaptea \ineau drumul drept spre apus, ocolind satele =i c[ile umblate. Mergeau risipi\i]n]ntuneric, la c`\iva pa=i unul de altul, cu urechea la p`nd[. }naintea lor, c[prarul Stoica din gr[niceri deschidea drumul =i, la cel mai mic semn de primejdie, le da veste s[se culce cu fa\a la p[m`nt.

Erau b[ie\i ageri =i tineri, to\i din partea muntelui, de pe Olt, de pe Jiu, de pe Arge= — afar[de unul, Andrei, dobrogean din p[rin\i ardeleni. Adu=i de bulgari pe valea Strumei, ei au]n\eles cur`nd c[ erau sorti\i s[ moar[ ]n captivitate, istovi\i de foame =i de munc[, dac[ nu vor g[si la vreme un mijloc de sc[pare. Dormeau to\i ]n aceea=i colib[. Dup[ sfatul =i ]ndemnul lui Stoica, s[pt[m`ni de-a r`ndul =i-au agonisit din hrana zilnic[ pesme\i pentru drum. +i, la cel dint`i prilej, au fugit. Planul lor era s[mearg[tot spre apus, pe sub Belàsi\a, p`n[ unde nu vor mai auzi tunuri la st`nga lor — semn c[frontul s-a ispr[vit; =i deacolo s-apuce spre miaz[zi, de-a dreptul peste hotar,]n Grecia, \ar[neutr[.

Piedici neprev[zute, ca de obicei, li s-au pus]n cale chiar de la]nceput. De unde, pe valea Strumei,]n ajunul plec[rii, era cald =i ar=i\[ca vara, acum se f[cea tot mai frig =i ploaia curgea

mereu, se schimba]n lapovi\[amestecat[cu z[pad[. Dup[trei nop\i de drum au ajuns la malul Strumi\ei. Prin vadul anevoie dibuit au trecut dincolo, cu apa p`n[ la umeri, \in`ndu-se unul de altul ca s[nu-i fure puhoiul la vale. C`nd s-au ridicat pe malul celalt, ]ntr-un z[voi acoperit de un pospai de z[pad[, hainele ude ]n b[taia v`ntului s-au f[cut aspre ca scoar\a de copac; pesme\ii, singura lor merinde, s-au umflat de ap[=i s-au terciuit; iasca de la sc[p[r[tori nu mai era bun[de nimic.

O descurajare amarnic[i-a cuprins. Ghemui\i]ntre ni=te buruieni jilave, =i-au adunat frun\ile la un loc s[se sf[tuiasc[:

— Ce ne facem?

— Ne odihnim aici p`n[ la noapte... =i pe urm[ pornim mai departe! a hot[r`t Stoica, cu glasu-i repezit =i aspru. +i cercet`nd pe fiecare cu ochii lui mici =i verzi, du=i]n fundul capului, de unde pornea o privire ne]nduplecat[=i tare ca o\elul, nu le-a dat vreme de]mpotrivire:

— }nd[r[t, tot moartea ne a=teapt[!

Ceilal\i au t[cut, cu ochii]n p[m`nt. Zgribuli\i de frig, p[trun=i de umezeal[ p`n[-n oase, s-au g`ndit iar la c[minurile lor de departe, spre care-i purta acum nenorocul pe meleagurile acestei \[ri vr[jma=e. Cerul deasupra lor era v`n[t. Strumi\a suna din valuri, pe sub malul str`mb. Un v`nt umed sufla a pustiire, printre s[lcii desfrunzite =i rare, de-a lungul z[voiului str[in.

De la o vreme Andrei, b[iatul blond =i ml[dios ca o fat[, mai firav dec`t ceilal\i, a]nceput s[geam[ ]ncet, cu obrazul aprins de fierbin\eal[=i cu tot trupul scuturat de friguri. Tovar[=ii l-au luat de mijloc, s[-l]nc[lzeasc[. Stoica s-a dezbr[cat de tunica lui veche,]mbibat[cu ap[, a stors-o bine =i l-a acoperit cu ea, ca pe un copil. +i fiindc[din\ii]i cl[n\[neau f[r[voie, c[prarul, r[mas numai]n c[ma=[, a str`ns cu d`rzie din f[lci =i s-a alipit mai tare de tovar[=ii lui.

}nc[dou[nop\i au mers tot]nainte, spre asfin\it, de-a lungul Belàsi\ei mohor`te, prin locuri pietroase =i paragini pustii,]nv[luite]n cea\[deas[.

Erau istovi\i de foame =i de drum.

Cu obrazul supt, cu ochii]n cearc[ne vinete, Andrei abia se mai \inea pe picioare. Trebuiau s[-l ajute pe r`nd. }l ajuta mai cu seam[ Todiran, un gorjan cu fa\a p[roas[, ]ncovoiat din umeri =i voinic c`t un urs, care r[m`nea mereu]n urm[s[-=i poarte de sub\iori camaradul bolnav.

+i tunurile se auzeau]ntruna, frontul nu se mai ispr[vea...

Tot mai nelini=tit, c[prarul cerceta coama neguroas[a muntelui cu ochii lui purpurii iscoditori, m[sura dep[rtarea de la poale p`n[la culme,]=i f[cea socoteli...

Nu mai e chip de mers]nainte, hot[r] el, la un popas. Trebuie s-o lu[m de-a dreptul spre front... Dac[ne putem strecura printre linii, la fran\uji, suntem sc[pa\i.

— +i dac[ne prind bulgarii?

Cu o smuncire nervoas[din buz[, musta\a lui Stoica s-a zb`rlit, ca de obicei, c`nd i se p[rea c[-i st[cineva]mpotriv[.

— Dac[ne prind acolo, ne]mpu=c[! Tot o moarte avem. Dar se cheam[c[am]ncercat.

Tovar[=ii l-au ascultat, ca =i p`n[acum. Avea Stoica [sta o mare putere]n suflet =i-n toat[f[ptura lui, de aceea nimeni nu cuteza s[i se]mpotriveasc[.

S-au]ndreptat a=adar spre miaz[zi =i au intrat]n p[durile de castani de la Belà=i\a. Acolo, =i-au potolit foamea cu castane dulci, c[zute printre foile uscate de pe jos, =i s-au odihnit]n culcu=uri moi de frunze. }n zori de zi, au pornit iar la deal. P[durea era]ntunecoas[=i pustie. V`nturi r[sun[toare ]i cl[tinau v`rfurile,]nv[luind b[taia tunurilor de pe culme, care de=tepta ecouri departe,]n vale.

}n vremea asta, Andrei, biruit de boal[, abia se mai mi=ca. Cu fa\a pierit[, cu r[suflarea =uier[toare =i scurt[, parc[nici nu

mai vedea pe unde merge. Se]nn[bu=ea tot mai des =i, la fiecare pas,]necat din piept, l[sa]n urma lui pete de s`nge pe frunzele uscate.

— L[sa\i-m[s[mor, fra\ilor! =optea el, cu ochii]nchi=i.

Unde s[-l lase? Cum s[-l p[r[seasc[? Porniser[to\i la drum, to\i trebuiau s[ajung[. Stoica]l lua mereu cu vorba,]l am[gea. +i purt`ndu-l c`te doi de sub\iori, t[cu\i =i]nd[r[tnici, tovar[=ii]l duceau mai mult pe sus.

Spre sear[,]ncepur[s-aud[tropote =i glasuri dep[rtate. +i pe c`nd urcau]ncet, cu mare paz[,]n vuietul tot mai apropiat al tunurilor, deslu=ir[dintr-o dat[lumini=ul rari=tei de pe culme.

Ajunser[l`ng[artileria bulgar[.

S-au oprit]ntr-o ad`ncitur[ ]ngust[, ad[postit[de vedere, ca s[-=i fac[planul. Andrei a c[zut moale pe stratul de frunze umede =i-a r[mas f[r[glas, cu ochii]mp[injeni\i. Nici nu mai gemea.

Stoica l-a l[sat]n grija tovar[=ilor =i-a pornit singur spre culme, s[cerceteze]mprejurimile, s[iscodeasc[mai de aproape r`nduiala bulgarilor. Se furi=a printre trunchiurile rare, se t`ra pe br`nci, ca o vulpe... Sub marginea plaiului, a v[zut ad[posturi t[iate ]n mal, colibe s[pate ]n p[m`nt. La spatele bateriilor, pe drumeagul =erpuit dintre ele, patrule =i =tafete bulgare se]ncruci=au]n fiecare minut...

Abia acum =i-a dat seama Stoica de toat[greutatea faptei pe care voiau s-o]ncerce]n noaptea asta. Cum s[treac[ei neb[ga\i]n seam[printre baterii =i patrule, cum s[se strecoare apoi, f[r[c[l[uz[, printre toate]ncurc[turile de tran=ee cu s`rme ghimpate, peste linia de infanterie din vale, f[r[s[-i vaz[nimeni?

Descurajat pentru]nt`ia oar[, Stoica s-a cobor`t]nd[r[t, la tovar[=i. I-a g[sit str`n=i]mprejurul lui Andrei, cu privirile]ntunecate.

— Moare... i-a =optit unul,]ntorc`nd capul.

C[prarul a r[mas locului,]ncremenit. Tot sufletul i s-a r[v[=it dintr-o dat[. A pus un genunchi la p[m`nt =i s-a descoperit.

}n aceea=i clip[, a z[rit pe marginea v[lcelei,]n partea cealalt[, un soldat bulgar care-i privea cu ad`nc[uimire. Stoica a ridicat din umeri. S-a aplecat asupra tovar[=ului care tr[gea s[moar[=i l-a s[rutat pe frunte.

Un foc de arm[a r[sunat atunci, deasupra lor. Dar nici unul nu s-a g`ndit s[fug[.

}n cur`nd, au fost]mpresura\i din toate p[r\ile.

— *Predaite-se!*[1] le-a strigat cu putere un glas.

V[z`nd c[ nici unul nu face o mi=care =i c[ stau to\i cu frun\ile plecate, bulgarii nu ]n\elegeau ce se petrece. Dar la urm[, c`nd au venit mai aproape, au]n\eles...

+i s-au descoperit =i ei,]n t[cere, f[c`ndu-=i semnul crucii, ]n clipa c`nd str[inul c[zut acolo]=i trimitea spre vatra lui dep[rtat[suspinul cel din urm[.

*

Se f[cuse noapte. }n fa\a unui foc de vreascuri,]nconjura\i de bulgari, prin=ii st[teau pe un bu=tean unul l`ng[ altul =i mestecau ]ncet, cu ochii \int[-n para focului, c`te o bucat[de p`ine neagr[. Solda\ii bulgari — unii c[run\i, al\ii cu musta\[ abia mijit[ — se uitau la ei f[r[ vr[jm[=ie, bucuro=i parc[ de aceast[ ]nt`mplare nea=teptat[.

— Ce-a\i c[utat voi pe aicea, m[? i-a]ntrebat deodat[pe rom`ne=te un soldat b[tr`n, care]i cercetase mult[vreme cu ochii lui cenu=ii, f[r[s[scoat[o vorb[. De unde veni\i?

— Am fugit de pe valea Strumei, de la gura Stefivracei...

Bulgarul =i-a]ntors ochii spre foc,]ng`ndurat. Apoi a zis:

— Dac[v[prindea mai]ncolo, pe vale, poate c[v[ierta. Aici, a\i ajuns la front.

— +i ce-o s[fie cu noi?

— Cam r[u cu voi, m[rom`nilor... Polcovnicul nostru trebuie s[fac[a=a cum scrie la lege...

[1] Preda\i-v[! (*bulg.*).

A doua zi, dup[ce dormiser[ne]ntor=i noaptea]ntreag[, prin=ii au fost adu=i]n fa\a polcovnicului — un om cu barb[c[runt[, cu privirea lini=tit[=i p[trunz[toare. Str`ns ]n mantaua lui sur[, st[tea ]n picioare l`ng[ad[postul scund de grinzi]ngropate sub p[m`nt. La c`\iva pa=i, un porucic t`n[r ]i urm[rea toate mi=c[rile. Mai jos, l`ng[un p`lc de brazi — un pluton de solda\i, cu arma la picior...

Interogatoriul a fost scurt. B[tr`nul de asear[t[lm[cea]ntreb[rile, la care prin=ii r[spundeau cu greutate.

Polcovnicul porunci,]n sf`r=it, s[-i duc[ cu spatele la mal, ]n fa\a plutonului... Dar privindu-i cum se dep[rteaz[, a avut o clip[ de =ov[ial[. A f[cut un semn cu m`na s[-i opreasc[=i-a spus ceva t[lmaciului.

— M[i, care din voi e c[petenia? a strigat t[lmaciul. Polcovnicul nostru v[ ]ntreab[: cine v-a]ndemnat s[fugi\i? Dac[-l spune\i,]l]mpu=c[numai pe el. Pe voi v[iart[...

Fugarii s-au oprit, ca-ntr-un somn. Parc[nu]n\elegeau despre ce-i vorba. }=i al[turar[apoi capetele, s[se sf[tuiasc[.

— Fra\ilor, s[nu m[spune\i! le-a =optit Stoica. M[spun eu singur... V-a= ruga doar, dac[mai scap[vreunul cu via\[din p[r\ile astea, s[vesteasc[pe maic[-mea cum am murit =i unde am murit...

— Gata?]ntreb[bulgarul.

Stoica f[cu doi pa=i]nainte:

— Eu sunt c[petenia lor! rosti el, palid, cu glasul lui repezit.

Polcovnicul]l privi \int[. Apoi f[cu semn cu m`na, s[-l ridice...

Dar peste o clip[, se petrecu ceva nea=teptat. Ceilal\i patru tovar[=i, ca la o porunc[, se gr[m[dir[ ]n fa\a camaradului lor:

— A min\it! A vrut s[ne scape de moarte... da' nu-i el c[petenia!

+i se uitau c`nd la t[lmaci, c`nd la polcovnic.

Scena s-a petrecut at`t de nea=teptat, c[ polcovnicul n-a putut s[-=i dea seama numaidec`t. Apoi, a]n\eles. Privirea lui dur[de

osta= cu sufletul c[lit]n foc, s-a plecat la p[m`nt, muiat[ de ]nduio=are. }ntorc`ndu-se spre porucic, i-a vorbit ceva,]ncet. Pe urm[, venind]n fa\a solda\ilor lui, le-a spus =i lor c`teva cuvinte, ar[t`nd spre cei cinci fugari str[ini.

}n sf`r=it, t[lmaciul s-a apropiat de Stoica =i l-a b[tut cu m`na pe um[r:

— Polcovnicul nostru v-a iertat pe to\i. O s[v[porneasc[chiar azi]nd[r[t, de unde a\i fugit, cu porunc[s[nu v[fac[nimeni nimic...

*

Ce s-a mai]nt`mplat pe urm[, e u=or de]nchipuit.

Trimi=i cu caraulele din post, pe Strumi\a]n jos, de-a lungul mun\ilor, oamenii no=tri au ajuns]ntr-o bun[zi iar[=i]n lag[rul cel mic de la gura Sfetivracei, l`ng[apa blestemat[a Strumei. Aici]ns[, cu toat[porunca de la polcovnic, care era acum departe, ciasovoii s-au r[zbunat crunt pe spatele fugarilor, pentru toate ostenelile =i b[t[ile]ndurate din pricina lor.

XI

Linia ferat[din sectorul nostru era gata.

}ntr-o diminea\[, o locomotiv[pitic[— poate tot aceea care ne-a dus p`n[ la poala Rodopilor — s-a oprit l`ng[podul de deasupra taberei =i-a]nfipt]n v[zduhul trandafiriu un \ip[t lung =i ascu\it, ca o suli\[.

S-a ispr[vit. De-acum va trebui s[plec[m =i din p[r\ile acestea, cine =tie]ncotro, c[aici nu mai avem nici un rost.

}ntr-o vineri dup[Sf. Dumitru, mi-am luat r[mas bun de la Branco =i am pornit cu o coloan[de vreo dou[sute de prizonieri rom`ni,]ncadra\i de ciasovoi, pe apa Sfetivracei]n sus. Auzisem c[vom fi risipi\i pe drum]n grupuri mici, cu felurite destina\ii. Mi-am pus]n minte s[fac parte din ultimul grup, ca s[ajung

c`t mai departe,]n mun\i; =i mi-am ales o ceat[de tovar[=i, numai oameni tineri.

Drumul =erpuia printr-o vale deschis[larg]naintea noastr[. Aveam acum la st`nga, spre miaz[noapte, zim\ii negri ai Rodopilor;]n partea opus[, la miaz[zi, o linie lung[de culmi p[duroase, de unde sunau tot mai departe tunurile frontului]ncovoiat spre Marea Egee; =i-n fund, spre r[s[rit, alte lan\uri de mun\i,]ntre care cel mai apropiat]=i]n[l\a]n azur piscul ple=uv, din]ntunecimea p[durilor rev[rsate pe poale. Acela era Pirin-Planina. Acolo trebuia s[ajungem noi.

P`n[ acolo, dup[ spusa ciasovoilor, trebuia s[ ]nt`lnim]n cale un ora= frumos care se cheam[Melnik, unde ne vom opri ca s[primim =i p`inea pentru popasul de amiaz[. Vas[zic[, ora=ul nu putea s[fie departe.

Locul era acum]ntins]naintea noastr[, toat[valea se vedea ca-n palm[la Pirin-Planina — dar nici urm[de ora=. Numai pe colinele joase din dreapta au]nceput a se z[ri =iruri lungi de podgorii,]nso\ite de pustii.

— *Cadè Melnik?*[1]]i]ntrebam pe ciasovoii din fruntea convoiului, pe l`ng[care mergeam acum, ca s[pot privi mai bine]n toate p[r\ile.

— *Tam!*[2] r[spundeau ei, ar[t`nd cu degetul un loc vag dintre munte =i noi, unde nu se z[rea nimic]ns[.

Totu=i un ora=, cu str[zi, cu case =i biserici, c`t ar fi el de priz[rit, nu putea fi ceva chiar a=a de invizibil ca un microb sau str[veziu ca aerul, ]nc`t s[nu-l vezi deloc c`nd te apropii de el. Unde putea s[ stea ascuns acest ora=-fantom[, despre care se vorbea at`ta de azi-diminea\[?

Apa Sfetivracei curgea pe fundul unei cr[p[turi ad`nci =i ]nguste, s[pat[ de puhoaie ]n nisip, ]ntre maluri drepte =i ]nalte. De la o vreme =i drumul nostru a cobor`t]ntre acei pere\i de

---

[1] Unde e Melnik? (*bulg.)*.

[2] Acolo! (*bulg.*).

nisip]mpietrit, l`ng[ unda limpede a p`r[ului, pe care trebuia s-o trecem de nenum[rate ori cu piciorul.

Aproape de amiaz[, am ajuns]ntr-un loc unde, din albia lui l[rgit[pu\in, se deschideau lateral =i alte crest[turi, tot a=a de ad`nci. Ne-am oprit sub o r`p[, pe fundul uneia din acele scobituri laterale, la umbr[.

— *Tuc[Melnik!*[3]]mi spune un ciasovoi b[tr`n, ar[t`nd zidul de nisip]nalt din fa\a noastr[.

Dac[bulgarii n-ar fi a=a cum sunt, a= fi crezut c[e vorba de o p[c[leal[. Dar ei nu prea au obicei s[glumeasc[. Trebuia s[se ascund[ceva]n dosul acelor maluri pr[p[stioase de nisip...

Am r`nduit oamenii de corvoad[ =i am pornit cu ei =i cu c`\iva ciasovoi s[lu[m]n primire p`inea de la ora=, ner[bd[tor s[ aflu ]n sf`r=it dezlegarea acestei enigme.

}n adev[r, dup[ce am ocolit un col\ de mal, am intrat]n alt[deschiz[tur[lateral[— =i ne-am trezit de-a dreptul]n ora=...

Era ascuns acolo,]ntr-o re\ea de cr[p[turi ad`nci, care-i \ineau loc de str[zi, f[r[ca vreo cl[dire s[dep[=easc[nivelul]mprejurimilor.

Locuin\ele aveau o arhitectur[ciudat[: erau scobite]n malul vertical, sus, ca ni=te grote — numai fa\ada cu cerdac sta afar[, sprijinit[pe grinzi]nalte, ca pe ni=te catalige. Din acele hulub[rii ame\itoare, omul trebuia s[coboare pe o scar[lung[=i]ngust[, de-a dreptul]n strad[. Prea pu\ine case erau zidite jos, pe temelie.

Ne-am strecurat de-a lungul unei uli\i t[cute, f[r[s[ ]nt`lnim la ]nceput pe nimeni; numai ]n dosul ferestrelor ne p`ndeau ochi sclipitori de femei spr`ncenate, care se tr[geau numaidec`t]nd[r[t,]n umbr[.

Ajung`nd la re=edin\a autorit[\ii militare - o cas[ obi=nuit[, cu patru pere\i, a=ezat[ pe p[m`nt - un ciasovoi a intrat cu o

[3] Aici e Melnik! (*bulg*.).

h`rtie la n[cialnic, iar noi, ceilal\i, am r[mas ]n ograd[ s[ c[sc[m gura la palatele sp`nzurate dimprejur. Nici un l[trat de c`ine, nici un glas de copil nu strica lini=tea acestui ora= de pove=ti, adormit parc[ de veacuri ]ntre zidurile lui galbene =i ]nalte. Numai c`teva vr[bii pestri\e se b[l[ceau]n lumina amezii pe acoperi=ul de l`ng[ noi, zv`rlind]n toate p[r\ile stropi de ciripituri.

Dup[o bucat[de vreme, am fost chemat =i eu]n[untru. Ajutorul de n[cealnic a \inut s[m[ ]nf[\i=ez]naintea lui. E un ro=covan voinic =i vesel - a stat chiar acum la mas[=i se cunoa=te c[nu-i displac vinurile dulci din partea locului; m[prime=te descheiat la tunic[p`n[sus =i-mi arat[mare bun[voin\[, m[car c[ne]n\elegem cam greu unul cu altul, jum[tate fran\uze=te, jum[tate bulg[re=te.

— *Pissat el*![1] strig[el, vesel, b[t`nd cu pumnul ]n mas[, c`nd aude c[sunt scriitor. Vino-ncoace s[te pup!

La urm[, ar vrea s[m[opreasc[acolo,]n Melnik, cu vreo treab[oarecare, dar perspectiva de a tr[i singur printre str[ini,]n acest decor exotic, nu m[atrage de loc.

— Voi, *rumanski*, sunte\i ai dracului...]ncearc[el s[-mi explice simpatia pe care mi-o arat[. Ne-a\i luat Cadrilater =i ne-a\i m`ncat *cuco=ca*[2] la 1913, c`nd a\i venit s[v[bate\i cu muierile noastre. Nu-i nimica. Sunte\i oameni de via\[, deschi=i la suflet — =i eu v[iubesc. Dar pe c`inii [=tia de greci de pe-aici i-a= m`nca frip\i pe j[ratic, strig[el s[rind de pe scaun - c[sunt r[i =i ascun=i la inim[=i ne ur[sc de moarte, *da ebam maika*!

}mi ofer[un pahar de vin ro=, s[ciocnim pentru viitoarea]mp[care dintre \[rile noastre. +i la desp[r\ire]mi str`nge iar m`na, cu mai mult[c[ldur[dec`t la venit.

— S[v[purta\i bine cu *rumanski pissatel*, c[v[fac praf! Le d[el]n grij[ciasovoilor, petrec`ndu-m[ p`n[ ]n ograd[.

---

[1] Scriitor! (*bulg.*).
[2] G[ina (*bulg.*).

}n vremea asta, oamenii au]nc[rcat p`inea ]n saci, pentru fl[m`nzii care ne a=teapt[l`ng[ p`r[u. Ora=ul are o singur[ie=ire - pe unde am intrat noi (]ncolo, de pe r`pile dimprejur, ar trebui s[ te cobori ]n ora= cu scara). La ]ntoarcere ]ns[ ocolim pe alte str[zi, ca s[ trecem prin centru. Popula\ia greceasc[ a or[=elului se face c[ nu ne vede, dar to\i trag cu ochiul la sacii ]nc[rca\i ]n spatele oamenilor no=tri, =i ]nghit ]n sec. C`nd trecem]n dreptul unei cafenele mici, cu mesele afar[, un grec t`n[r, st`nd cu capul]ntre palme la o mas[, strig[ceva pe grece=te, ascu\it, f[r[s[-=i]ntoarc[ochii spre noi. E, desigur, o protestare]mpotriva autorit[\ilor bulg[re=ti, c[dau prizonierilor toat[p`inea din ora=, iar pe localnici]i las[s[moar[de foame...

Am r[mas mai]n urm[, cu un singur ciasovoi. }i fac semn s[ne oprim la cafenea. Bulgarul se code=te pu\in - dar aduc`ndu-=i aminte de felul cum m-a primit ajutorul de n[cialnic, se]nvoie=te s[lu[m loc la o mas[, unde cerem dou[cafele.

— *Ma scoro, bre!*[1] m[gr[be=te el, ca s[-=i]mpace con=tiin\a.

Grecii din cafenea m[ ]nconjoar[numaidec`t. Unul =tie bine rom`ne=te - a stat]n tinere\e patru ani la Br[ila. Din gura lui aflu multe lucruri interesante — =i ne lungim la vorb[ ]n ciuda bulgarului, care nu]n\elege nimic.

— Haida, bre! se r[ste=te din c`nd ]n c`nd bietul ciasovoi, b[nuind c[facem politic[antibulg[reasc[sub nasul lui; iar eu, ca s[-i astup gura,]i mai ofer]nc[o cafea turceasc[pe nem`ncate, =tiind bine c[ banii rom`ne=ti au mult[c[utare prin aceste p[r\i.

Grecul cu care stau de vorb[nu-i de aici, din Melnik. E din ora=ul Drama, nu prea departe spre miaz[zi, unde are =i o cas[. Fiind venizelist, a fost adus de bulgari aici ca “internat civil”, ca s[nu fac[propagand[ostil[pe acolo - c[ci Venizelos =i partizanii lui sunt de partea Alia\ilor]mpotriva Puterilor Centrale.

Acum, la Drama,]mi spune el, e mare groz[vie. Mor oamenii de foame pe strad[. Bulgarii nu le dau dec`t un pumn de m[lai

[1] Repede! (bulg.).

pe s[pt[m`n[, pentru fiecare. Familii ]ntregi se sting de inani\ie prin case, ]ngrop`ndu-=i r`nd pe r`nd mor\ii sub podele, ca s[mai poat[primi c`teva zile partea lor de hran[. Femei din societatea bun[ sunt nevoite s[ se ofere solda\ilor bulgari pentru o coaj[ de p`ine, pentru un pumn de f[in[...

— +i trebuie s[primeasc[, biata cucoan[, c`te zece bulg[roi la =ir ca se str`ng[de la to\i o mun[de farin[... Altfel, n-are ce muncà!

Pe c`nd vorbea astfel, m[ uitam, destul de intrigat, spre o pia\et[ din st`nga noastr[, unde se]n[l\a drept]n mijloc o piramid[de nisip]mpietrit,]nalt[c`t un turn de biseric[. Nimeni nu s-ar fi putut urca acolo, din nici o parte, dec`t cu o scar[lung[de pompier. Pe v`rful ei trunchiat se vedea totu=i ruina unor ziduri vechi...

— Ce-i comedia asta?]ntreb eu, ca s[mai schimb[m vorba.

Grecul m[l[mure=te c[acolo, sus, a fost]n vremea antic[ora=ul; dar cu timpul s-a cobor`t tot mai jos sub acel nivel, p`n[a ajuns pe fundul acestor cr[p[turi ad`ncite de puhoaie, unde se vede ast[zi. Apa, roz`nd nisipul an dup[an, a scos acum la iveal[de sub ora=ul antic alte zid[rii =i mai vechi - scheletul unui ora= preistoric,]ngropat de aluviuni la zece st`njeni sub p[m`nt - l[s`nd ]n picioare numai c`teva piramide, la fel cu asta, fiecare cu ruina ei]n v`rf...

Te g`nde=ti f[r[ voie: ce interes or fi avut oamenii s[ se ]nc[p[\`neze at`ta amar de vreme aici, s[ nu se dezlipeasc[ din acest punct, unde un capriciu al naturii mut[ vertical ora=ul lor natal, c`nd]n sus, c`nd]n jos?

De nenum[rate genera\ii, locuitorii lui tr[iesc numai din produsul podgoriilor]ntinse, pe care le-am z[rit pe colinele joase dinspre miaz[zi. +i poate c[soarta vestitelor vina\uri din aceast[regiune a fost]ntotdeauna legat[de existen\a grotelor artificiale, s[pate]n pere\ii ora=ului. Aceste grote, care au fost ad`ncite tot mai mult de localnici, din tat[-n fiu, ca un instinct de c`rti\[

mo=tenit din str[mo=i, nu sunt locuin\e omene=ti dec`t la gur[; ]ncolo sunt pivni\e vaste, cu vechime de catacombe, ce se ]ntind departe pe sub p[m`nt =i se ramific[, p[str`nd ]n ]ntunericul lor ferit de umezeal[ o=tiri ]ntregi de bu\i =i butoaie ]nfundate. A=a se ]nt`mpl[c[mustul de vi\[nobil[, c`nd p[trunde la sf`r=itul toamnei]n aceast[ ]mp[r[\ie subteran[,]=i poate recunoa=te de pe miros toat[genealogia, p`n[la nectarul str[bun uitat]ntr-un fund de bezn[, ca o mumie de vin egiptean]mb[ls[mat de arome tari]ntre doage putrede =i muceg[ite...

Tot aici, la Melnik, a fost exilat[, pe vremea romanilor, o fat[de]mp[rat - aflu eu din gura grecului, la sf`r=it.

— Care]mp[rat?

— Nu cunosc. Da' se poate \ere informa\ia.

— +i ce f[cuse fata, ca s[fie exilat[tocmai aici?

— Eh!... parc[e greu de pri\eput?

Am pl[tit, am str`ns grecului m`na =-am plecat.

Era =i timpul; ciasovoii ne c[utau de zor, oamenii erau r`ndui\i]n coloan[=i convoiul sta gata de plecare.

}n cur`nd am ocolit pe l`ng[p`r[u col\ul malului despicat care str[juia unica intrare]n cetate, ca o poart[ ]nalt[de aur sp[l[cit — =i ora=ul a disp[rut iar[=i f[r[urm[, ascuns]n cuiburile lui de nisip, cu arhitectura lui bizar[=i cu antichitatea lui misterioas[.

*

Drumul de la Melnik p`n[ la poala Pirinului nu mai =tiu c`t \ine.

Mergeam]ntre tovar[=ii mei de drum cu g`ndurile aiurea ca =i cum a= fi fost singur. M[ g`ndeam la fata de]mp[rat, pe care un p[cat de dragoste a aruncat-o]n acel col\ al lumii, departe de iubitul ei]ntemni\at cine =tie unde sau ucis din porunca]mp[ratului... Poate c[-n unele amurguri pustii,]nso\it[de o sclav[credincioas[, sub ochii unor paznici invizibili care o

urm[reau de la distan\[, va fi r[t[cit =i ea odinioar[prin aceste]mprejurimi aride, cu sufletul sf`=iat de nesf`r=ita dezolare a dragostei pierdute. Dar urma sandalelor ei de argint a disp[rut de mult sub veacuri — =i]nsu=i nisipul care i-a astupat pa=ii a fost spulberat de ape.

Aceast[viziune melancolic[din lumea veche a trezit apoi]n sufletul meu =i alte amintiri, ca ni=te umbre ale trecutului legendar proiectate de lumina antichit[\ii pe p[m`ntul pietros al Macedoniei... Poate c[ nu departe de aici se ]n[l\au odat[ palatele lui Filip, f[uritorul de o=ti, unde Aristotel a fost chemat pe vremuri s[ instruiasc[ un m`ndru fiu de rege — un prin\ cu minte ager[=i suflet]nfl[c[rat, vrednic de ilustrul lui]nv[\[tor. +i drumul pe care mergem noi acum va fi r[sunat,]n albastre dimine\i, de tropotul furtunosului Bucefal, strunit de m`na prin\ului adolescent, care va porni cu el mai t`rziu s[cucereasc[universul.

Tot prin aceste p[r\i, la curtea regelui Arhelaus, a venit odinioar[=i Euripid s[-=i tr[iasc[departe de Atena ultimii ani ai vie\ii. Legenda spune c[nefericitul poet ar fi murit sf`=iat de c`ini, nu departe de apa fluviului Strymon — adic[Struma de ast[zi... Dar ce blestem l-a dus acolo, ce dezam[giri f[r[leac]l f[ceau s[fug[de oameni? }nsurat de dou[ori,]n=elat de dou[zeci, acest misoghin a crezut totu=i ca nimeni altul]n puterea dragostei, =i-a adus femeii,]n *Alcesta* lui, cel mai mare elogiu pe care o]nchipuire de poet i-l putea aduce. }n acela=i timp, acest mare poet tragic =i-a b[tut joc =i de zei, =i de muritori, cum nu se putea mai bine, pun`ndu-i s[ spun[ cu glas tare, pe scen[, ceea ce omul de obicei abia dac[ ]ndr[znea s[-=i spun[ ]n g`nd. Dar contemporanii nu i-au]n\eles ironia, c[ci r`sul acestui *prince-sans-rire* era t[cut, nu izbucnea cu veselie zgomotoas[ ca-n comediile lui Aristofan, care-=i b[tea joc numai de oamenii zilei, nu de Om, cu toate metehnele naturii neschimb[toare. A=a s-a ]nt`mplat c[Euripid a r[mas =i]n con=tiin\a veacurilor viitoare

numai ca poet tragic, de=i se poate spune despre el c[a fost, f[r[s[=tie, primul umorist englez — ap[rut pe p[m`ntul Helladei,]n antichitate...

Dou[zeci de veacuri mai t`rziu, alt poet mare, cu imagina\ie sumbr[ =i spirit sarcastic, =i-a plimbat la r`ndul lui melancolia prin aceste \inuturi nefaste, cu mult]nainte ca moartea s[fi pus cap[t, la Missolonghi, r[t[cirilor lui glorioase de la un cap[t la celalt al Europei:

Lorsque le grand Byron allait quitter Ravenne,
Et chercher sur les mers quelque plage lointaine
Où finir en héros son immortel ennui...[1]

Aceste versuri de demult, aproape uitate,]mi sunau acum]n minte ca o =oapt[de dincolo de moarte, evoc`nd umbra celui mai iubit poet al adolescen\ei mele singuratice, chiar pe locurile acestea pe unde a trecut =i el odinioar[.

+i mi-am adus aminte apoi =i de un episod m[runt, prea pu\in cunoscut, al c[l[toriei lui prin aceast[regiune.

Se spune c[pa=a din Melnik, auzind c[un lord englez va trece pe l`ng[ re=edin\a sa, i-a ie=it ]nainte la marginea ora=ului ca s[-l salute =i s[-i ofere ospitalitatea. Lord Byron venea ]n fruntea unei mici caravane, ]nso\it de c`\iva servitori =i de c[l[uze; =i fiind plin de colb, la fel cu ceilal\i — cu greu putea fi deosebit dintre ei. Totu=i pa=a, f[r[o clip[de ezitare, s-a dus de-a dreptul la el =i i-a f[cut salamanl`h.

— De unde ai =tiut c[eu sunt st[p`nul caravanei? l-a]ntrebat Byron prin t[lmaci, dup[schimbul cuvintelor uzuale de polite\[.

La care turcul i-a dat numaidec`t, pe fran\uze=te, un r[spuns

---

[1] C`nd marele Byron se hot[r] s[p[r[seasc[Ravenna
+i s[caute pe m[ri vreun \[rm]ndep[rtat
Unde s[sf`r=easc[eroic nemuritorul s[u plictis...
(*Lettre à Lamartine de A. de Musset*)

nea=teptat:

— Am cunoscut c[e=ti om mare, dup[micimea m`nilor =i urechilor tale...[1]

*

C`nd m-am trezit din aceste amintiri, ca dintr-un vis luminos, Pirin-Planina era aproape. }ncununat de neguri u=oare, ]=i ]n[l\a ]n fa\a noastr[ p`n[-n cer perdeaua lui de st`nci =i br[det.

M-am uitat]mprejur. Ziua era pe sf`r=ite.

+i m-am sim\it dintr-o dat[singur]ntre tovar[=ii mei de captivitate, singur cu muntele cel antic, poleit p`n[-n v`rf de o ultim[r[sfr`ngere de aur, din asfin\it =i din trecut.

XII

Un parfum str[lucitor de prim[var[timpurie ne-a]nt`mpinat de la ]nceput pe coastele muntelui str[in, ]n lumina dulce a acestor zile de toamn[, c`nd prin p[r\ile noastre flori =i ierburi se ofilesc sub brum[. V[zduhul era limpede, cerul ad`nc =i albastru; dar se sim\ea]n aer, ca o adiere aburoas[, respira\ia umed[a vegeta\iei de munte.

La dreapta =i la st`nga drumului, tuf[ri=uri tinere de fag r[sfirau]n soare ml[di\e pline de sev[, gata s[ ]nmugureasc[din nou,]nainte ca frunza veche s[fi c[zut de tot. Ochiuri de verdea\[palid[se deschideau pe alocuri]n acele huceaguri pustii, cu iarb[n[p[dit[de nenum[rate li\overe de toamn[, c[zute parc[acolo peste noapte, ca un stol ostenit de p[s[rele cu penajul rozliliachiu. Floarea lor t`rzie, f[r[ frunze =i f[r[ tulpin[, cum se ive=te =i pe la noi, ]n dimine\i aurii de toamn[, prin poiene =i funduri de livezi p[r[site, ]mi trezea ]n suflet amintiri r[zle\e din copil[rie, imagini dulci =i triste, at`t de triste acum, sub

[1] Je vous ai reconnu pour un grand homme, à la petitesse de vos mains et de vos oreilles... (*n.a*).

lumina cerului str[in.

Coloana noastr[se]mpu\ina mereu. P`n[ la poala Pirinului am l[sat ]n urm[ multe grupuri mici, ]n locuri alese anume ca lag[r de c[tre un gradat bulgar, care ne ]nso\e=te de la Melnik =i va merge cu noi p`n[c`nd ultimul grup de treizeci de oameni va fi atins punctul cel mai de sus, de unde drumul ]ncepe s[ coboare pantele opuse. Rostul acestor lag[re m[runte, ]n=irate astfel din loc ]n loc, l-am cunoscut pu\in mai t`rziu: sub conducerea unui cantonier de =osele, oamenii fiec[rui lag[r aveau datoria s[ ]ntre\in[ ]n bun[stare c`te o anumit[ por\iune din lungul drum care, trec`nd peste munte, leag[Macedonia r[s[ritean[, prin Nevrocopol =i Melnik, cu valea Strumei =i cu frontul de la Salonic.

Dup[o noapte petrecut[l`ng[ o tab[r[ de prizonieri s`rbi, poposi\i mai demult acolo, la jum[tatea muntelui, ne-am sculat de diminea\[=i-am continuat urcu=ul.

+oseaua alb[=i]ngust[, =erpuind spre culme]n nenum[rate ocoluri prin]ntunecimea p[durilor de molift, ie=ea pe alocuri la lumin[ca o treapt[de scar[t[iat[ ]n coasta muntelui: jos pr[pastie, deasupra zid vertical de piatr[. }n alt loc, drumul se str`mta g`tuit de c`te o st`nc[uria=[pe care dinamita lucr[torilor gr[bi\i dinaintea noastr[n-avusese vreme s-o sfarme]n]ntregime; pe urm[, trecea iar]ntre dou[r`nduri de brazi, ca o alee u=or]ncovoiat[la intrarea unui parc solitar, spre un castel invizibil.

Ne-am oprit c[tre amiaz[ ]ntr-o poian[larg[, cu mesteceni,]nclinat[pe o coast[lin[deasupra p[durilor. Acolo avea s[fie re=edin\a noastr[de iarn[.

Departe tare-n vale, peste rev[rsarea o=tirilor de brazi]nfip\i]n pov`rni=uri, se z[rea un sat sp`nzurat]ntre st`nci, la piciorul muntelui vecin; c`teva c[su\e, risipite din el, ajungeau p`n[-n vale. Vuietul mare al tunurilor, izbind la r[stimpuri]n pieptul]nalt al Pirinului, se]ntorcea cu r[sunete prelungi peste p[duri

— =i, la urechea oamenilor s[l[=lui\i acolo, jos, trebuia s-ajung[tocmai din partea opus[, dinspre miaz[noapte.

La spate, deasupra noastr[, o perdea]ngust[de br[det ne desp[r\ea de f[=ia luminoas[a unui plai deschis, care suia-n cer, p`n[-n v`rful muntelui; v[zut[de departe, dinspre Melnik, acea f`=ie goal[, cu margini drepte, p[rea o d`r[l[sat[de o ma=in[de tuns pe tidva p[roas[a unui uria=.

Am dormit noaptea]nt`i ]n jurul unui foc mare, sub stele. Doi ciasovoi turci, recruta\i din cine =tie care parte a Bulgariei, oameni ]n puterea v`rstei,]narma\i p`n[-n din\i cu c`te o pu=c[lung[de pe vremea lui Pazvante, alc[tuiau toat[garda noastr[. Am fi putut s[-i g`tuim ]n toat[ voia =i s[ fugim; ]n\elegeau =i ei at`ta lucru; de aceea,]ndat[ce au fost l[sa\i singuri acolo cu noi, s-au tras]n t[cere la o parte =i nu s-au mai amestecat]n ale noastre, ca =i cum n-am fi fost.

Diminea\a, am]nceput s[ne]ngrijim de ad[posturi. Feldwebelul[1] bulgar ne l[sase un topor =i c`teva cazmale de fier, cu care am]nceput s[s[p[m]n coasta muntelui bordeiele pentru iarn[.

Dar lucrul mergea greu. +tiam c[, pe l`ng[ cei doi turci trebuia s[ ne vie =i un cantonier bulgar pentru conducerea lucrului la drum — =i, odat[ cu el, primele noastre provizii de hran[. }l a=teptam ca pe un ]nger din cer, c[ci aerul ]nvior[tor de munte ne sporise cumplit pofta de m`ncare — lucru de care nici p`n[ acum, slav[ Domnului, nu avusesem a ne pl`nge. L-am a=teptat]ns[degeaba, toat[ziua. +i ne-am culcat seara, nem`nca\i.

Ziua a doua am petrecut-o ca =i pe cea dint`i, ]n post absolut. Oamenii s-au risipit de la o vreme care-ncotro, prin p[dure, c[ut`nd]n zadar ceva de m`ncare. C`nd s-a f[cut noapte =i ne-am adunat iar]n jurul focului, fiecare era]ncredin\at c[am fost p[r[si\i acolo dinadins, ca s[murim de foame.

A treia zi, p`n[ la pr`nz, iar[=i nimic. Ce era de f[cut?

---

[1] Sergent-major (germ.).

Turcii nu =tiau boab[, nici rom`ne=te, nici bulg[re=te. Nem`nca\i ca =i noi de trei zile, st[teau lungi\i cu fa\a-n sus unul l`ng[ altul =i oftau din ad`ncul inimii, vis`nd r`uri de lapte =i mun\i de pilaf. Ai no=tri nu mai aveau putere nici s[ ]njure m[car, de sl[biciune. Descoperise unul,]ntr-o v[lcu\[, un soi de ferig[cu r[d[cina ro=ie, dulce la gust; fiart[ ]n pu\in[ap[, acea buruian[suspect[l[sa pe fund o zeam[dulceag[=i s[lcie, care putea s[-\i taie foamea pe-un sfert de ceas, sau chiar s[te trimit[de tot pe lumea cealalt[, dar nu s[te hr[neasc[.

Era la marginea lag[rului, sub o r`p[, un p`r[u mic =i limpede, unde coboram din c`nd ]n c`nd s[ne potolim setea, pe nem`ncate. Cum n-aveam altceva de f[cut, am pornit, cu pu\in ]nainte de amiaz[, pe p`r[u la deal, s[-i g[sesc izvorul.

}n cur`nd m-am trezit pe fundul unei v[g[uni ]ncremenite, ]ntre dou[ pov`rni=uri cu brazi. Nici o urm[de potec[nu se z[rea]n preajm[; nici o adiere de v`nt n-ajungea acolo; plutea ]n aer un iz u=or de putregai, amestecat cu miros de brad =i ferig[ verde. +i totul era neclintit ]n jurul meu: numai p`r[ul alerga la vale, singur, lic[rind]n umbr[de st`nci =i ciripind la soare pe pietre.

Campanule, risipite ici-colo, scoteau dintre buchete de ferig[umed[c[p=orul lor albastru sau violet, privind cu mirare. Pe alocurea, cobora de sub brazi p`n[ la marginea apei c`te o f`=ie de iarb[ fraged[, at`t de fraged[=i curat[, peste care nu de mult miozotul verii trebuie s[-=i fi risipit ninsoarea lui de azur. Dar acum, aceast[floare delicat[a singur[t[\ii disp[ruse, poate se]n[l\ase la cer pe c`t[va vreme, l[s`nd]n locu-i alte flori mai pu\in ginga=e, care abia]ncepeau s[-=i deschid[, lipite de p[m`nt, corolele lor albe, aproape verzi,]nvelite]n scam[.

Dup[un ceas de umblet, am ajuns la izvor. Era ascuns acolo, la cap[tul din sus al v[g[unii, unde cele dou[costi=e se]mpreunau arcuit, deasupra unui lumini=]nalt. Locul era cu deosebire

pustiu =i melancolic. M[sim\eam bine acolo. M[sim\eam la mine acas[.

P`r[ul ]=i avea ob`r=ia]ntr-un mic bazin scobit]ntre st`nci, de unde apa miraculos de clar[ se rev[rsa lin peste marginea pietrei. Prin cristalul ei str[lucitor vedeam cum joac[-n fund firicele de nisip, c[ci de-acolo se ridicau p`n[la suprafa\[, clocotind u=or, dou[suluri de lumin[din inima st`ncii; =i toat[ apa tremura, se ]ncre\ea ]nfiorat[ de un r`s t[cut, ca o femeie iubit[c`nd ]i m`ng`i u=or s`nul cu m`na, de jos ]n sus. Eliberat dintre pietre, p`r[ia=ul pornea numaidec`t la vale, g`lg`ind =i clipotind pe albia-i minuscul[, sun`ndu-=i dulce clopo\eii undelor pe sub ferigi.

Ca s[-i \ie de ur`t, izvorul din lumini= avea mai ]ncolo =i un fr[\ior, mai mic, care se prelingea de sub coasta din st`nga, printre frunze uscate; dar trebuia s[stai cu respira\ia oprit[=i cu urechea plecat[spre el, ca s[-l auzi =opotind]n mare tain[, jum[tate murmur, jum[tate =oapt[.

C`nd m-am ridicat s[ plec, o pitulice cu codi\a r[sfirat[ pe spate, ca un curcan, a ie=it tocmai atunci dintr-o ]nc`lcitur[de r[d[cini, la cap[tul unui bu=tean putred, ca s[vad[ce mai e pe lume; d`nd cu ochii de mine, a-nceput deodat[ s[ \ipe cu gura p`n[la urechi. Glasul ei alarmat r[suna nea=teptat de tare]n lini=tea acelui loc pustiu =i, c`t era de mic[, f[cea un scandal nemaipomenit, c[ i-am ]nc[lcat domeniul. Pe urm[, dintr-o dat[, a t[cut. +i nu s-a mai auzit iar[=i, ]n singur[tate, dec`t murmurul str[veziu al izvorului.

Am suit r`pile din fund, ag[\`ndu-m[de jnepeni =i de st`nci; mergeam acum ca-ntr-un vis, f[r[ s[ =tiu unde sunt =i f[r[ s[ m[ mai g`ndesc]ncotro merg. }n cur`nd, am ajuns deasupra, la loc mai neted, ]ntre colonadele sumbre ale p[durii de pini. V`ntul dinspre miaz[zi curgea la r[stimpuri prin crengile de sus, cu un fream[t misterios =i adormitor, ca fo=netul lung al c[derilor de ap[.

Se vedea]ntr-o parte, printre z[brelele drepte =i sub\iri ale trunchiurilor, o zare de rari=te]nclinat[spre vale. Am pornit-o]ntr-acolo. Am ie=it, cu pas ostenit, la marginea plaiului]nalt, care se deschidea]ntr-o mare lumin[de paji=ti goale, pustii, cu ienuperi pe poale.

Nici \ipenie de om, pe nic[ieri. }n dosul unui p`lc de br[det, am dat ]ns[ peste o caban[ de sc`nduri, p[r[sit[. O fi fost poate acolo,]nainte de r[zboi, un s[la= de ciobani, c[se vedeau pe aproape urme de \arc =i pari]nfip\i]n p[m`nt; dar locul, b[t[torit odinioar[de turme, era n[p[dit acum de iarb[pitic[, stropit[cu bumbi de p[p[die, decolora\i.

}ntr-un ungher al cabanei, sub acoperi=ul d[r[p[nat, am g[sit un mald[r de paie vechi, de gr`u; scormonind ]n ele, am avut norocul s[ descop[r, dup[ ]ndelung[ c[utare, c`teva jum[t[\i =i sferturi de spice, din care am adunat la urm[pe fundul palmei o m`n[ de boabe uscate. +i le-am m`ncat a=a, nefierte, c[erau prea pu\ine ca s[pot face din ele coliv[.

De pe o movil[apropiat[se vedea]n vale, peste v`rfuri, poiana cu s[la=urile noastre; privit[ de aici, ]ns[, p[rea cu mult mai mic[. Se z[reau =i oamenii st`nd unii culca\i la soare, al\ii abia mi=c`ndu-se din loc ]n loc, ]ncet, ca ni=te insecte bolnave. +i mi-a fost destul at`ta, ca s[ ]n\eleg c[nu se]nt`mplase nimica nou]n lipsa mea.

Foamea e un chin greu de suportat]n primele zile. Nevoia de hran[ ]\i]ncle=teaz[tot sufletul]ntr-o preocupare unic[, tiranic[, de fiecare clip[. Nu te mai po\i g`ndi la nimic. Pe urm[, treptat, chinul dispare; ]ncepi s[ te sim\i u=or, cu mintea limpede =i lini=tit[ — dar cu at`t mai clar]\i dai seama de primejdie.

M-am al[turat de trunchiul unui brad t`n[r, la marginea p[durii, izolat pu\in de semenii lui gr[m[di\i pe r`p[; sta]nfipt acolo,]n b[taia v`ntului, cu cre=tetul ]n soare. +i l-am sim\it l`ng[mine tr[ind, str[b[tut de un =uvoi de via\[intens[p`n[-n v`rful crengilor. Aceea=i voin\[d`rz[de a tr[i era =i-n mine,

]mpr[=tiat[-n trup =i-n v[paia s`ngelui, mai ad`nc dec`t]n mintea care oglindea =i cump[nea]mprejur[rile stranii]n care m[aruncase r[zboiul.

Dac[ne culc[m =i-n seara asta nem`nca\i, m[ g`ndeam eu, dac[a=tept[m s[treac[=i ziua de m`ine la fel, c`\i dintre tovar[=ii din vale vor mai fi]n stare apoi s[se \ie pe picioare, s[m[ ]nso\easc[la drum? Nu ne-ar mai fi r[mas alta dec`t s[ ne a=tept[m aici moartea apropiat[; sau, chiar dac[ bulgarii ne-or trimite din c`nd]n c`nd hran[ mai t`rziu, s[ne mistuim cu]ncetul de inani\ie, f[r[s[mai putem]ncerca nici o sc[pare.

Dar poate c[alimentele ni s-au trimis din Melnik regulat, =i-au fost oprite pe drum? Erau at`tea v[mi p`n[aici... +i ispita trebuia s[fie mare, c[ci p`inea prin aceste p[r\i valora c`t aurul: puteai s[cumperi cu ea orice, p`n[=i femei frumoase de la ora=.

Trebuia s[m[gr[besc. Trebuia s[aflu chiar]n seara asta, cu orice pre\, cum stau lucrurile.

Lag[rul s`rbesc, unde dormisem o noapte, se g[sea la c`\iva kilometri mai jos, pe coasta muntelui. Soarele abia]ncepea s[cad[spre asfin\it: p`n[la noapte aveam vreme s[m[duc =i s[m[-ntorc. Era de prisos s[mai stau aici, cu bra\ele]ncruci=ate.

Am pornit aproape alerg`nd pe coast[ ]n jos; am t[iat piezi= valurile de br[det negru, p`n[la drumul]ngust pe care-l v[zusem de sus albind la o cotitur[. De-acolo, puteam s[m[las mai u=or]n voia g`ndurilor, f[r[team[c[m-a= putea r[t[ci.

Planul mi-era ca =i f[cut. Dac[excursia]n care am pornit acum nu ne aduce o dezlegare imediat[, la noapte ne vom pune pe treab[... Vom lega burduf pe cei doi turci, cu propriile lor curele, ca s[-i p[str[m z[log]ntr-un fund de v[g[un[, c`t mai departe de drum. P`n[la satul din fundul v[ii e tocmai cale de-o noapte, dus =i]ntors. Sunt acolo =i case izolate, la care se pot g[si multe lucruri bune pentru ni=te fl[m`nzi ca noi. }narma\i cu cele dou[pu=ti vechi ale turcilor =i deghiza\i cu =epcile lor de ciasovoi =i cu ceva funingine pe obraz, doi dintre oamenii cei mai

curajo=i vor putea st[p`ni un biet gospodar speriat din somn, pe c`nd al\i tovar[=i vor p`ndi ]n ]ntuneric, gata s[ le dea ajutor la nevoie... +i pe urm[? Pe urm[, c`nd foamea ne-o scoate iar din b`rlog, mai este un sat pe partea cealalt[a muntelui, spre Nevrocopol; =i-or mai fi =i altele mai]ncolo...

+i dac[ ]n vremea asta vine la lag[r vreun bulgar =i ne]ntreab[de turci?

— *Nema* turci! Au fugit =i ne-au l[sat singuri, o s[r[spundem noi cu bl`nde\e =i nevinov[\ie, ca ni=te mielu=ei ai lui Dumnezeu, l[s`nd toate ispr[vile noastre pe seama fugarilor.

Planul era temerar =i plin de riscuri, cum nu se mai poate. Dar nu aveam de ales. Dec`t s[ murim de foame, tot era mai bine s[ c`=tig[m timp, prin orice mijloace, c[ci r[zboiul nu putea s[dureze c`t lumea.

+i apoi, nu degeaba trecusem prin infernul luptelor de la Turtucaia. Sortit s[mor acolo, pe front, via\a de care m[bucuram]nc[era pentru mine acum ca o man[cereasc[la care nu m-am a=teptat, cum ar fi pentru un juc[tor novice o mare sum[de bani c`=tigat[ la c[r\i. Puteam s-o risc mai u=or dec`t]nainte: jucam din c`=tig. C`nd Moartea te-a \inut]ntre ghearele ei prea mult, chiar dac[te rateaz[la sf`r=it, ]\i las[ ]n firea ta ad`nc[un stigmat care, ca urma ghearei de tigru, nu se mai vindec[toat[via\a. }ntre altele, gustul primejdiei r[m`ne pururea viu ]n sufletul omului care s-a a=teptat o dat[ s[ fie ucis =i-a fost nevoit s[ ucid[. Asta nu-\i folose=te la nimic mai t`rziu,]n via\a normal[— ba dimpotriv[; dar]n unele]mprejur[ri, rare,]\i d[o superioritate neb[nuit[asupra celorlal\i. +i c`nd te ui\i la timora\ii din jurul t[u, ai =i un sentiment tulbure de m`ndrie, ceva din psihologia aventurierului care-i gata oric`nd s[ ri=te totul pe-o singur[ carte, privindu-i pe muritorii de r`nd cu un dispre\ ironic, ca pe ni=te biete f[pturi inocente =i dezarmate.

C`nd am ajuns la s`rbi, apunea soarele. Lumina lui de aur se muta pe munte-n sus, poleind p[durile; a=a se-nt`mpl[pe unde-s mun\ii]nal\i — soarele apune]n rate.

+eful lag[rului era un picher de =osele, un bulgar]nc[t`n[r, cu mutr[ de rusneac, blond, mare-n trup, buc[lat. Deun[ser[, la venit, mai st[tusem de vorb[ am`ndoi. Avea idei]naintate, dup[c`t ]n\elegeam, dar nu era chiar socialist; era “tolstoist”. +i mai avea pe l`ng[el un acolit s`rb, scurt, c`rn,]ndesat, cu pipa-n col\ul gurii, lucr[tor de uzin[=i aprig propagandist]n vreme de pace. L-am g[sit acum]n tov[r[=ia acestuia, la o mas[de mesteac[n, m`nc`nd dintr-o crati\[mare fasole cu =unc[afumat[.

— Pentru ce-ai fugit din lag[r? au fost primele lui cuvinte.

— N-am fugit, de vreme ce m[g[sesc tot]ntr-un lag[r de prizonieri, i-am r[spuns eu, cum am putut.

+tia c[are-n fa\a lui un om nem`ncat de trei zile, dar nu s-a g`ndit s[-mi ofere m[car o bucat[de p`ine. Se vede c-a=a sunt tolstoi=tii, m[ g`ndeam eu. Vizionarii [=tia umanitari=ti privesc totdeauna lucrurile]n mare, nu se]ncurc[ ]n am[nunte. Ei v[d pe semenii lor numai]n viitor;]n prezent, nu se v[d dec`t tot pe ei singuri, c[-s mai aproape.

Printr-un t[lmaci s`rb, i-am ar[tat starea ]n care se g[seau tovar[=ii mei din deal; l-am ]ntrebat ce se ]nt`mpl[cu alimentele noastre — =i dac[nu s-ar putea s[trimit n[cialnicului din Melnik o h`rtie... }n orice caz, m[adresam acum lui, ca la cea mai apropiat[autoritate bulgar[, cu]ntrebarea: ce s[facem noi ca s[nu murim de foame?

A ascultat, z`mbind dulce, povestea mea. S-a =ters pe urm[la gur[=i-a r[spuns, pe limba lui:

— *Otkradete nekoia ov\à, hozà... otkradete cokto mojite, i eadete!*[1]

S[fur[m. S[fur[m vreo oaie, vreo capr[... s[fur[m ce-om g[si =i s[ne hr[nim...

Bun! Se vede c[=i asta face parte din doctrinele lui umanitariste.

---

[1] Corect: — *Otkradnete nekoia ov\à, cozà... Otkradnete colkoto mojete i eadete!* — Fura\i vreo oaie, vreo capr[... fura\i =i m`nca\i! (*bulg.*).

Se]ng`na ziua cu noaptea c`nd am pornit]nd[r[t, spre poiana noastr[. La plecare]ns[am]nt`rziat pu\in ]ntr-o margine, sub p[dure, ca s[ v[d dac[ tolstoistul nu trimite cumva ]n urma mea c`\iva ciasovoi s[m[-mpui=te pe drum, sub cuv`nt c[m-au g[sit noaptea f[r[escort[, fugit din lag[r.

Mergeam acum]ncet, ascult`nd toate =oaptele nop\ii, susurul p[durii cu tainele ei, un fo=net de p`r[u dep[rtat ori suspinul v`ntului ]n cetini, de=i se p[rea c[ nici o adiere nu trece prin v[zduh. Brazii se ]n[l\au pe margini, negri, neclinti\i, l[s`nd printre v`rfurile lor abia o p[rere de lumin[din stele, destul ca s[-mi arate drumul albind prin]ntuneric, nu destul ca s[-mi tr[deze prezen\a dac[m-a= fi tras]n umbr[.

Pe la jum[tatea drumului am auzit]naintea mea glas de om =i tropot de copit[; m-am al[turat de tulpina unui brad =i-am r[mas nemi=cat. }n linie dreapt[, glasul venea de-aproape; dar l-am auzit apoi tot mai]ncet, c[ci drumul f[cea aici un cot, se dep[rta ocolind un cap[t de v[g[un[ ]ngust[; pe urm[a-nceput iar s-apropie... Erau doi in=i: unul c[lare, celalt pe jos. Vorbeau tare, pe bulg[re=te. Au trecut pe l`ng[ mine, f[r[ s[ m[ vad[. Numai calul, ajung`nd]n dreptul meu, a]ntors pu\in capul =i-a pruf[it din v`rful buzelor, doar a=a, ca s[-mi spun[c[el m-a v[zut.

*

C`nd am ajuns la marginea poienii cu mesteceni, un parfum suav de carne fript[ pe gr[tar m-a ]nt`mpinat de departe. Parc[nu-mi venea s[cred. Am gr[bit pasul, s[v[d ce s-a]nt`mplat...

}n jurul focului era mare osp[\.

F[r[s[mai a=tepte]nvoirea de la bulgar, oamenii no=tri furaser[, dintr-o turm[de pe munte, o capr[. +i-o m`ncau acum, ca o ceat[ de canibali, ]n lumina focului care ]ns`ngera marginea neagr[a p[durii,]ntinz`nd fiecare cu din\ii din c`te o halc[mare de carne p`rjolit[ la \[pu=, f[r[ p`ine =i f[r[sare.

Mi-au p[strat =i mie o bucat[c`t toate zilele, pe care am fript-o ]ndat[ ]ntr-un v`rf de pr[jin[, deasupra mald[rului uria= de j[ratic.

+i mi-au povestit apoi cum a fost]nt`mplarea.

S-auzise pe-nserate un sunet de talang[, spre vale. Patru in=i au cobor`t atunci ho\e=te, ca ni=te lupi fl[m`nzi, =i-au a\inut calea turmei la o margine de sihl[, sub o r`p[. C`nd i-a venit la-ndem`n[, Toader Coban a apucat de picior o capr[, a tras-o =i a gr[m[dit-o la p[m`nt,]ntre jnepeni; Gheorghe Andronic i-a str`ns botul ]n pumni, ca s[ nu dea glas, =i Laz[r Ilie Dri=c[ a s`ngerat-o la g`t. Pe urm[, au a=teptat s[ se ]ntunece de-a binelea =i-au t`r`t-o la deal, cu mare trud[, fiind istovi\i de nem`ncare. Asta-i.

— +i turcii?

— Le-am lep[dat =i lor c`te-o bucat[=i-au r[mas tare mul\umi\i.

}n adev[r,]i vedeam pe-am`ndoi ]n ]ntuneric, mai la o parte, sticlindu-=i ochii spre zarea focului =i mestec`nd]ncet, cu gravitate. +i nu p[reau deloc sup[ra\i.

— Da' cu pielea =i coarnele caprei ce-a\i f[cut?

— Le-am azv`rlit colea,]n p[dure, cu cap cu tot...

Asta nu era bine. St[p`nul turmei, c`nd o porni m`ine-n zori s[-=i caute capra, ar putea s[ le g[seasc[. +i-ar cunoa=te atunci, dup[ toate semnele, c-a fost m`n[de om la mijloc, nu dinte de fiar[.

Cre=tea pe mun\ii aceia o specie de pin, numit *bora*, cu lemnul]mbibat tare de r[=in[parfumat[. Dac[aprindeai o \andr[sub\ire, ardea]ncet ca o f[clie, p`n[ la cap[t, f[r[ s-o sting[ v`ntul.

Am luat c`teva \[nd[ri lungi de bora din proviziile mele, am aprins una la cap[t =i-am intrat cu Laz[r Ilie Dri=c[ ]n bezna p[durii, s[c[ut[m pielea =i coarnele caprei.

Ca s[-=i aduc[aminte cam pe unde a fost, mergea el]nainte; eu m[\ineam]n urma lui, mai mult dup[fo=net, purt`nd lumina

f[cliei pe l`ng[ p[m`nt.

Pe covorul g[lbui \esut din ace de brad, luminam din treac[t usc[turi jilave, ferigi umede cu str[lucire vie de smarald, r[d[cini negre =i lucioase]ncol[cite ca ni=te =erpi lungi pe sub p[m`nt; r[s[rea pe alocuri din bezn[ =i c`te o buturug[r[sturnat[, cu labele-n sus; =i la fiecare pas, trunchiuri neclintite, cenu=ii, prinse p`n[ la jum[tate ]n cercul de lumin[ p`lp`itoare, se iveau fantomatic ]n jurul meu, ca ni=te f[pturi vii, t[cute, crepusculare, =i disp[reau pe r`nd]n]ntuneric.

— S-o facem mai la dreapta! a strigat omul dinaintea mea, pe care nu-l vedeam.

}n clipa aceea, am dat cu ochii de un fel de ciot noduros, la c`\iva pa=i, l`ng[o foaie]nalt[de calap[r... Am apropiat lumina =i, f[r[voie, m-am tras pu\in]nd[r[t. Era capul caprei. Sta c[zut acolo, cam pe ceaf[, sprijinit]n v`rful corni\elor =i ar[t`ndu-=i din\ii, cu botul]n sus; avea =i-un pic de barb[. +i se uita la mine printre pleoape, ca un cap de drac la lumina f[cliei, gata s[-nceap[a beh[i de bucurie c[m[vede.

C`nd ne-am ]ntors la foc, unde ardea ]nc[ un bu=tean ]ntreg de brad, to\i dormeau cu burta-n sus ]n b[taia dogoarei, pe a=ternut aspru de cetini. Numai unul dintre am[r`\ii aceia, care peste zi abia se mi=cau din loc ca ni=te larve le=inate de foame, sta acum]n capul oaselor cu bra\ele]mpreunate peste genunchi =i se uita \int[-n para focului. Fo=netul pa=ilor]n iarb[l-a f[cut s[-=i]ntoarc[spre noi obrazul p[ros, luminat numai dintr-o parte.

— La ce te g`ndeai, m[?

— Ia a=a! Stam =i eu =i m[g`ndeam ce bun lucru ar fi fost acu, dup[capr[, s[ne hi c[zut =i-o muiere...

XIII

Bordeielele noastre de pe Pirin-Planina, s[pate]n mal ca ni=te guri de tunel]ndreptate spre inima muntelui, n-au nimic a face cu colibele =ubrede de pe valea Strumei, unde dormeam pe p[m`ntul gol =i num[ram stelele prin acoperi=. Aici, aveam chiar u=i la intrare =i ogeac deschis deasupra malului, pe unde iese fumul c`nd facem foc; pe jos, am a=ternut un strat gros de frunze uscate =i,]ntr-un col\, c`te un mald[r de cetini verzi, ca s[ dormim pe moale =i s[ ne fie visurile dulci, ]mb[ls[mate cu miros de brad. Ferestre nu exist[: lumina zilei intr[ de-afar[ pe u=[, chiar dac[ st[ ]nchis[. C`nd vrem s[afum[m prin cas[, aprindem o \and[r[mic[de bora — =i nu mai trebuie nici smirn[, nici t[m`ie, nici h`rtiu\[de Armenia. }n bordeiul meu, dup[stingerea focului, pot s[am =i o lumini\[la vreme de noapte, ca s[fug[duhurile rele. Am cump[rat de la un s`rb, care le avea =i el mai ieftin de la un localnic, ni=te castane vechi \inute c`teva zile]n seu de oaie, topit; dac[sfredeleai cu briceagul o castan[de acele =i v`rai ]n ea c`teva fire de bumbac r[sucite, aveai candel[aprins[toat[noaptea...

A=a e r[zboiul. El opre=te vremea-n loc =i desf[=oar[de-a-ndaratele pe p[m`nt, ]n icoane vii =i-n *raccourci*, toate etapele civiliza\iei omene=ti. Acum, ]n ora=ele mari, ]n metropola dep[rtat[, str[luceau ]nc[ pe str[zi =i prin locuin\i confortabile luminile electrice, ]ntunecate numai spasmodic de aripa neagr[ a mor\ii ]n c`te o noapte de alarm[; dincoace, l`ng[ front, ]ntor=i cu mii de ani ]nd[r[t, tr[iam sub p[m`nt ca troglodi\ii pe=terilor str[bune, ardeam noaptea opai\ =i ne hr[neam numai cu carne de capr[, a=tept`nd ca omenirea s[ descopere agricultura; iar pu\in mai jos, mai spre animalitate, al\i semeni de-ai no=tri se p`ndeau]n clipa asta unii pe al\ii din]ntunericul unor viziuni hidoase, gata s[sar[la cel dint`i semn, s[se ucid[ ]ntre ei ca fiarele.

Dar pentru ochii c[rui spectator divin se f[cea toat[aceast[demonstra\ie retrospectiv[?... Poate c[vreunul din pruncii marelui

Necunoscut, ajung`nd la v`rsta c`nd copilul trebuie s[ se instruiasc[ =i fiind cam prostu\, nu putea s[ ]nve\e istoria, ]n adev[r prea lung[, a omenirii, dec`t pe aceast[cale intuitiv[. Nici nu exist[, dup[p[rerea pedagogilor, metod[mai bun[de]nv[\[tur[, pentru copil; numai pentru omul matur se vede c[nu prea folose=te, nici asta, la nimic...

Un spirit bizar, metafizic =i supersti\ios =i-ar putea pune =i alte]ntreb[ri, mai pu\in ironice. De ce marele Mizantrop a ales anume linii =i nu altele pe harta civiliza\iei, ca s[le]nsemne cu tu=? De ce pensula lui, muiat[ ]n bezna preistoriei, a ap[sat pe cutare =i cutare zon[, l[s`nd pe celelalte albe? +i de ce ne-a ales tocmai pe noi, =i nu pe al\ii din urma noastr[, ca s[ne]ntoarc[ ]n epoca de piatr[?

Multe]i pot trece omului prin minte c`nd st[ noaptea sub p[m`nt, cu ochii la o lumini\[de castan[...

Dar g`ndurile nu mai au acum nici un rost. Voi a=tepta aici ca-ntr-un somn, cum a=teapt[ bobul de gr`u]n p[m`nt, s[ vie prim[vara; atunci voi scoate =i eu capul din ]ntuneric =i voi vedea iar soarele =i voi sim\i bucuria dulce a vie\ii, ca =i cum m-a= fi n[scut din nou. P`n[atunci, n-aveam alta de f[cut dec`t s[ iau parte ]nainte la desf[=urarea visului zbuciumat pe care-l tr[iam, ca un om care viseaz[ dormind ad`nc, dar]=i d[seama c[e numai un vis.

*

Ne venise un cantonier care =tia bine rom`ne=te, om t`n[r,]mbr[cat]n haine pe jum[tate milit[re=ti;]l chema Stan Ion Boldi=cu =i zicea c[e rom`n de neamul lui, din satul Dolna de pe l`ng[Vra\a. Nu ne f[cea alt[sup[rare dec`t c[ pornea ]n fiecare zi cu c`te o echip[de oameni s[cerceteze drumul =i s[-i dreag[stric[ciunile. Odat[cu el, a ajuns]n sf`r=it =i pe la noi bulgarul cu aprovizionarea; ne-a l[sat pe o foaie de cort c`teva p`ini=oare uscate =i negre, c`teva cepe =i c`\iva cartofi ]nmuguri\i, pe urm[ iar nu l-am mai v[zut p`n[cine =tie c`nd. Ai no=tri s-au uitat

piezi= la acele alimente oficiale =i-au ridicat din umeri: =tiau ei ce =tiau... }n n[dejdea zarzavatului bulg[resc, puteam s[murim de foame de zece ori p`n[-acum. Noroc c[, dup[capra din seara aceea, de la]nceput, a urmat o oaie; apoi, alt[capr[; =i tot a=a, ba oaie, ba capr[— la fiecare trei-patru zile aveam carne proasp[t[ ]ntr-un fund de bordei.

Pe Stan Boldi=cu l-am pus de la]nceput]n curent cu obiceiurile noastre, =i nu s-a mirat; ba a pornit chiar el]ntr-o sear[ ]nso\it de doi oameni, p`n[la nu =tiu ce sat, de unde s-au]ntors spre ziu[cu dou[g[ini =i cu o roat[mare de foi de tutun]n=irate pe sfoar[... Ce s[te mai miri? Toader Coban =i Laz[r Ilie Dri=c[s-ar[tau cu deosebire me=teri la astfel de treburi. Poate c[nici]n vreme de pace n-or fi fost ei chiar u=i de biseric[. Cine-l mai putea =ti pe fiecare?

Cantonierul p[rea om cinstit: se jura c[n-a mai furat]n via\a lui nici un cap[t de a\[—]nainte de r[zboi. De la el am]nceput s[ ]nv[\ bini=or bulg[re=te, s[-mi]mbog[\esc vocabularul. Era b[iat bun, prietenos, numai c[prea vorb[re\ =i muieratic din cale-afar[. C`nd vorbea de femeile din satul lui, se lingea pe buze; =i ochii lui de g`nsac, alba=tri =i sp[l[ci\i ca ai lipovencelor lascive, se mic=orau =i se umezeau de pl[cere c`nd ne povestea aventurile lui amoroase... cum se plimba el ]n zi de s[rb[toare pe linia satului, ]nso\it de un prieten cu care se \inea pe dup[ mijloc, c`nt`nd *Ot dol ide popi=te*[1] =i alte c`ntece tot a=a de frumoase, de s[reau toate nevestele la fereastr[s[-i vad[=i li se scurgeau ochii fetelor dup[ei. Mare pacoste mai e =i asta pe capul omului, c`nd te g`nde=ti!

*

+i zilele treceau. }ncepeam s[m[deprind cu aceast[via\[liber[de p[stor =i haiduc. M[sim\eam pe fiecare zi mai s[n[tos, prindeam tot mai mult[putere, dup[lipsurile =i]ncerc[rile prin

---

[1]Vine popa la vale (*bulg.*).

care trecusem. Diminea\a m[sc[ldam uneori]n apa de ghea\[a p`r[ului, ]ntr-o ad`ncitur[pe care am diguit-o anume, cu pietre =i brazde de iarb[. Alergam, ud, p`n[ la bordeie, ca s[ m[ ]mbrac la c[ldur[; ]n loc de cafea cu lapte, g[seam o bucat[ de carne bine fript[, din care seul picura sf`r`ind pe j[ratic. Pe urm[, dac[ aveam gust, porneam =i eu cu Stan Boldi=cu, s[ mai dregem drumul de coast[. Cu un ciocan mare =i greu =i cu o dalt[ de fier, f[ceam g[uri ]n c`te-o st`nc[ prea ie=it[ din mal; umpleam g[urile cu *barut* negru, a=ezam fitil =i-i puneam foc, apoi alergam s[ ne ascundem dup[ o cotitur[, unde a=teptam cu emo\ie p`n[c`nd tunetul exploziei umplea v[ile de ecouri. Era pentru noi o petrecere. Dup[ asta, ridicam ]n bra\e bolovanii mari =i-i aruncam pe r`p[, ca s[-i vedem cum alearg[s[lt`nd pe munte-n jos, ca ni=te berbeci; c`te unul, dac[=tiai cum s[-l potrive=ti, pe-o muchie,]=i lua v`nt =i putea s[ mearg[ un kilometru ]ntreg la vale, f[c`nd pr[p[d]n drumul lui.

}n alte zile, r[m`neam acas[. Cu v`rful briceagului crestam litere]mpletite pe capacul unei tabachere mari de lemn de prun, cum]nv[\asem de la s`rbi; sau, pe un cap[t de bu=tean, t[iam m[run\el foi late de tutun, r`nduite dup[culoare, =i-mi f[ceam provizii de trei soiuri: tutun de Macedonia, galben =i moale ca borangicul, tutun ar[miu,]n culoarea gr`ului, =i tutun negricios =i tare — bectimis.

*

Dar toate au un sf`r=it.

+i primul semn c[s-apropie pentru mine sf`r=itul acestui trai patriarhal =i-ncep alte necazuri a coincidat cu apari\ia celor dint`i semne de iarn[, care prin acele p[r\i seam[n[mai mult a toamn[.

}ntr-o sear[cu cea\[deas[, Laz[r Ilie Dri=c[s-a]ntors din expedi\ia lui obi=nuit[, speriat =i g`f`ind de alerg[tur[:

— M-a prins machedon\ul! Vine-acu,]n urma mea...

— Cum te-a prins? Unde?

Ne-am adunat to\i]n jurul lui.

— Sta\i c[v[spun acu... Da\i-mi]nt`i o gur[de ap[!

Din povestea repezit[,]ntret[iat[, am reconstituit scena:

Folosindu-se de]ntunericul l[ptos al ce\ii, Dri=c[s-a apropiat de o turm[care cobora pe munte, mai]n jos, =i-a apucat o oaie. A tras-o pu\in mai la dos, nu departe,]ntr-o ad`ncitur[; =i, pe c`nd sta aplecat asupra ei, ca s-o u=ureze de m[runtaie =i s-o poat[aduce]n spate, s-a trezit cu o namil[de cioban, c`t un urs, c[ se opre=te la trei pa=i ]n cea\[, c[ut`nd s[-=i dea seama ce lucreaz[omul cinchit acolo, la p[m`nt. Dri=c[nu =i-a pierdut cump[tul:]nainte ca celalt s[se dumireasc[, a ridicat oaia de picioarele dind[r[t, s-a r[sucit =i l-a izbit cu ea]n fa\[; pe urm[, i-a l[sat-o acolo =i-a fugit.

Proast[treab[!

P`n[ s[ ispr[veasc[ de povestit, iaca =i p[guba=ul — cu oaia-n spate, m`njit de s`nge pe obraz, r[cnind =i blestem`nd pe limba lui, de credeam c[nu mai sf`r=e=te. L-a luat Boldi=cu cu vorb[ bun[, l-a poftit la foc s[ se mai r[coreasc[, i-a spus c[ nimeni n-a lipsit de la bordeie ]n vremea asta, c[ umbl[ fel de fel de oameni r[i pe munte — =i nu =tiu ce i-o mai fi spus ca s[-l ]mpace. M-am dat =i eu l`ng[el, i-am oferit tabachera s[-=i fac[o \igar[=i l-am]mbiat s[ne v`nd[ m[car o ciozv`rt[din oaia lui, pe bani ghea\[, ca s[vedem =i noi cum e la gust carnea de oaie de pe Pirin-Planina. A=a l-am]mbunat p`n[la urm[de tot — =i s-a dus.

La c`teva zile dup[ ]nt`mplarea asta,]ntr-o duminic[dimi-nea\a, o ceat[de oameni]ntuneca\i s-a ivit]n cap[tul din jos al poienii, urc`nd]n t[cere colnicul spre ad[posturile noastre.

Alura acelor oameni mi-a p[rut suspect[. Ce c[utau aici pe unde nu trecuse nimeni at`ta vreme? Veneau ]ntins spre noi; =i p[reau s[ aib[ plan bine hot[r`t mai dinainte, c[nu schimbau]ntre ei o vorb[...

Stan Boldi=cu lipsea — plecase de-asear[, ca de obicei]n ajun

de s[rb[toare, la vreo dragoste de-a lui. Am scos oamenii afar[din bordeie, i-am strigat =i pe cei risipi\i pe-aproape dup[treburi; =i ne-am a=ezat to\i]ntr-un singur r`nd, a=tept`nd evenimentele.

}n vremea asta, str[inii s-apropiau. I-am num[rat; erau vreo cincisprezece — tot unul =i unul,]narma\i cu ghioage =i ciomege. Noi eram de dou[ori mai mul\i, dar ne prinsese vremea dezarma\i: numai c`\iva apucaser[ ]n grab[ c`te o bucat[de lemn sau o cazma, pe c`nd Laz[r Ilie Dri=c[\inea, ferit la spate, toporul...

Cei doi turci,]n\eleg`nd despre ce-i vorba, urm[reau cu ochi sc`nteietori aceste preg[tiri. Spiritul r[zboinic =i cavaleresc al rasei s-a trezit atunci]n ei, deodat[. C`nd ne a=teptam mai pu\in din partea unor oameni ce p[reau mai ]nainte a=a de adormi\i, au s[rit ]n fa\a r`ndurilor noastre, cu pu=tile]n cump[n[, cu sp[ngile]ndreptate spre inamic. Unul din ei a r[cnit:

— *Nazat!*

+i str[inii s-au oprit la zece pa=i, posomor`\i. Momentul era critic. O=tile st[teau fa\[-n fa\[, se examinau =i se p`ndeau cu ochii]ncrunta\i, gata s[-nceap[lupta cr`ncen[, pe via\[ =i pe moarte. Nu m[ g`ndeam la nimic alta, dec`t c[, oricare ar fi rezultatul b[t[liei, pentru noi tot r[u urma s[fie de-acum]nainte.

}n acea clip[de]ncordare, un chiot lung a r[sunat din marginea cealalt[a poienii. Toat[lumea a-ntors capul. Era glasul lui Stan Ion Boldi=cu, care alerga]ntr-un suflet, f[c`nd semne largi cu bra\ele ca s[cear[un armisti\iu.

C`nd a ajuns]ntre noi, au =i-nceput parlament[rile.

Macedonenii ne]nvinuiau de ho\ie; se pl`ngeau c[ le sp`rcuim turmele =i cereau cu glas mare s[fac[perchezi\ie]n bordeie, s[scoat[la iveal[urme de pr[d[ciunile noastre. Boldi=cu le-a explicat c[asta nu se poate — *ne moje*. Le-a spus c[aici e lag[r de prizonieri, c[prizonierii \in de o=tire — =i cine se va atinge de lag[r f[r[ ]nvoire]n scris de la n[cialnic va avea s[dea soco-

teal[fa\[de o=tire, care nu =tie de glum[la vreme de r[zboi... A=a, c`nd cu vorb[ bun[, c`nd cu amenin\[ri, i-a mai potolit. La urm[, cel din fruntea lor a scuipat]ntr-o parte, cu n[duf; a f[cut semn tovar[=ilor lui s[-l urmeze — =i-au plecat. Au cobor`t]n=ira\i pe poian[-n jos, pe unde veniser[.

C`nd nu i-a mai v[zut, Boldi=cu s-a pornit pe r`s; ceilal\i]i \ineau hangul. Numai cei doi turci s-au tras]n lini=te la o parte, s-au a=ezat iar la p[m`nt, cu picioarele adunate sub ei, cu privirile adormite — de parc[nu mai erau tot cei de-adineaori. Dar oamenii no=tri se uitau acum la ei cu al\i ochi...

}ncepea, a=adar, s[fie greu de tr[it. St[p`nii turmelor =tiau acum cine le ia vam[; se vor sf[tui ]ntre ei, vor r`ndui o paz[stra=nic[— =i n-o s[mai fie chip s[ne]mp[rt[=im =i noi, dec`t arar =i cu mare primejdie, din avutul lor. Astfel, problema hranei se punea din nou, ca la-nceput.

Nesiguran\a zilei de m`ine cre=tea, se ]mpletea cu ploile m[runte care se l[sau tot mai des, ca un v[l cenu=iu, pe munte. P[durea din jurul poienii era acum posomor`t[=i t[cut[; trunchiurile goale lic[reau sub ploaia fin[=i nici un fream[t de v`nt nu mai trecea prin ramuri.

Ie=eam diminea\a s-auzim dac[mai bate tunul cel mare spre miaz[zi =i ne purtam ochii]n jos, asupra valurilor de verdea\[ ]ntunecat[, cu inima]ncle=tat[de nelini=ti =i triste\e.

Cea\a din v[i se ridica uneori p`n[ aici, se gr[m[dea asupra poienii; prin ]ntunericul ei alb, nu mai vedeam atunci nimic. O t[cere stranie, supranatural[ ne ]nv[luia din toate p[r\ile, ne f[cea s[ vorbim mai ]ncet; =i sunetul glasului venea parc[ de departe, ]nfundat, ca din p[m`nt. Pe urm[farmecul disp[rea, cea\a se risipea]ncet — r[m`neau numai tr`mbe de neguri sf`=iate, sp`nzur`nd pe coastele mun\ilor.

}n vreo dou[r`nduri a-nceput s[ ning[. Am ie=it to\i din bordeie s[ vedem minunea. Brazii neclinti\i din margine abia se mai z[reau, negri, printre c`rlion\ii albi ai ninsorii. Dar fulgii,

mari =i prim[v[ratici ca-n zilele babei, ating`nd p[m`ntul, n-aveau putere s[lupte cu firele de iarb[, care-i]nfruntau cu seme\ie,]i prindeau ca din zbor =i-i schimbau pe r`nd ]n pic[turi de rou[. +i p`n[la urm[poiana a r[mas tot verde.

}ntr-o dup[-amiaz[, am z[rit din deal, la cotitura drumului de sub coast[, un soldat bulgar, venind dinspre Nevrocopol, cu geant[la um[r =i cu mantaua]n bandulier[. Am cobor`t pe l`ng[p`r[u =i i-am ie=it ]nainte. C`nd a dat cu ochii de mine, a r[mas grozav de surprins; nu =tia de unde am r[s[rit acolo,]n pustiul p[durii.

I-am oferit o \igar[=i l-am invitat pe o piatr[, s[se odihneasc[. Se ducea la Melnik. Din vorba lui, am]n\eles c[se caut[prin lag[rele de prizonieri oameni care au fost]n serviciul c[ilor ferate s[fie trimi=i la Sofia...

V`rtejul ]n care tr[iam de at`ta vreme m[ ]nv[\ase s[prind ocazia bun[din zbor.

Am rupt din carnetul meu o fil[, pe care am scris]n fran\uze=te c`teva cuvinte; i-am ]ndesat apoi bulgarului tabachera cu tutun =i l-am rugat s[ predea biletul, ]n m`n[, ajutorului de n[cialnic din Melnik, cu care i-am spus c[sunt prieten.

Peste c`teva zile, un ciasovoi t`n[r s-a oprit, asudat =i ostenit de urcu=, la bordeiele noastre din deal; a scos din fundul =epcii o *r[spisc[*[1] =i-a-ntrebat de mine... Prietenul din Melnik]mi]mplinise rug[mintea: fusesem trecut]n list[, pe r[spundere proprie, ca mecanic de drum-de-fier.

}n aceea=i zi am p[r[sit pentru totdeauna lag[rul de pe Pirin-Planina, hot[r`t s[ ]nfrunt p`n[la cap[t neprev[zutul =i vitregia]mprejur[rilor, cu care mai aveam de luptat.

M[duceam la Sofia, s[mi se dea]n primire o locomotiv[.

---

[1] |idul[, h`rtie (bulg.).

XIV

Abia ne-am dep[rtat de lag[r =i, p[r[sind drumul de piatr[, am apucat la st`nga prin p[dure, s[t[iem mai de-a dreptul.

Dimiter,]nso\itorul meu, cuno=tea mai pe vale poteci care scoteau tot acolo, la poala dinspre asfin\it a Pirinului; drumul din deal f[cea prea multe ocoluri =i cotituri, bune pentru convoaie]nc[rcate, dar nu pentru oameni u=ori =i gr[bi\i ca noi.

Coboram acum prin ni=te locuri rele, pr[p[stioase, f[r[s[schimb[m]ntre noi o vorb[; ne uitam numai din c`nd ]n c`nd, pe furi=, unul la altul. Bulgarul p[rea b[iat de treab[=i vesel, cu =apca lui veche tras[=treng[re=te cam pe-o spr`ncean[, dar cum eram singuri pe-acolo =i nu putea =ti cu ce om are a face, =i-a p[strat baioneta la arm[. Pe urm[, am ]nceput s[ vorbim =i ne-am ]mprietenit. Spunea c[ are porunc[ s[ m[ duc[, p`n[a doua zi seara,]ntr-un anume loc pe valea Strumei, de unde urmau s[plece =i al\i prizonieri la Sofia, cu aceea=i destina\ie.

Aveam noroc de zi frumoas[la drum. Se purtau pe cer nouri vine\i, ca prim[vara, rup\i]n buc[\i de v`ntul ]n[l\imilor. Soarele ap[rea =i disp[rea la r[stimpuri scurte. C`nd trecea]n neguri, p[durea se]ntuneca deodat[, de-ai fi zis c[s-apropie seara; pe urm[, c`nd se lumina din nou, fulger[ri de soare printre v`rfurile negre aprindeau pe jos pete str[lucitoare de aur =i frunzele uscate sc`nteiau cu sclipiri de juvaer.

Poteca, la care am ajuns cur`nd, trecea acum de-a coasta prin p[dure, t[ia lumini=uri ]nguste, suia =i cobora pripoare repezi, la c`te-un cap[t de v[g[un[cu p`r`ia= pe fund.

}ncepea s[-mi fie foame. Ciasovoiul o fi avut poate]n traista lui o bucat[de p`ine =i — mai =tii — vreo ceap[uscat[sau alte bun[t[\i. Eu n-aveam nimic. M[temusem la plecare s[iau cu mine friptura de capr[, ca s[nu tr[dez]n ochii bulgarului mijloacele de aprovizionare ale camarazilor l[sa\i]n urm[. Acum]mi p[rea r[u. Dimiter mi-a m[rturisit, f[r[s[-l]ntreb, c[nici el

nu era mai pricopsit dinspre partea m`nc[rii; =i-a r`s, ar[t`ndu-=i sub musta\a abia mijit[ din\ii albi =i sclipitori, de lup t`n[r, gata s[mu=te. Tare-i greu de tr[it prin aceste s[lb[t[cii — g`ndeam eu — unde po\i s[ mori de foame cu banii-n buzunar, c[ nu g[se=ti nimic de cump[rat. La ora=, oricum, o s[ fie altfel. +i-mi p[rea bine c[, neav`nd pe ce cheltui,]mi r[m[sese]nc[destule monede de argint pentru zile mai bune.

C`nd m[ g`ndeam a=a, iaca]naintea noastr[, nu departe la o cotitur[de lumini=, un om... Venea]ncet pe c[rare spre noi, duc`nd de c[p[stru un cat`r cu samarul]n cump[n[.

Macedoneanul nu ne z[rise]nc[. Dimiter mi-a pus o m`n[ pe bra\ =i-a r[mas nemi=cat, privind a\intit, cu ochi ageri, ]ntr-acolo; pe urm[ a pornit iar la vale =i-a-nceput a vorbi cu glas tare, ar[t`nd veselie de drume\ pa=nic =i nep[s[tor.

— *Dobru den, gospodin!*[1] l-a]nt`mpinat el, ca din treac[t, pe str[inul care s-apropia.

Dar peste c`teva secunde, c`nd am fost]n dreptul lui, caraula s-a r[sucit brusc]n loc =i i-a strigat, cu glas schimbat:

— *Stoi!*[2]

L-am luat]ntre noi. Omul a avut,]n prima clip[, o mi=care scurt[cu m`na spre jungher; dar baioneta bulgarului ]l pip[ia cu v`rful la piept... +i-a]ntors atunci ochii, f[r[s[mi=te capul,]nt`i la dreapta, apoi la st`nga. Locul era cu deosebire s[lbatic =i pustiu. Afar[de asta, noi eram doi, el era unul; =i r`pa era aproape...

— *T`rsi*[3] mi-a strigat Dimiter, f[r[s[-l p[r[seasc[o clip[din ochi.

Am c[utat]n samare; am scos dintr-o parte o p`ine mare de cas[, c`t s[m[n`nce din ea trei oameni, pe s[turate. Din cealalt[,

---

[1] Bun[ziua, domnule! (*bulg.*).
[2] Stai! (*bulg.*)
[3] Caut[! (*bulg.*)

am tras la iveal[o plosc[de lemn, legat[ ]n curele; dup[greutate, p[rea plin[. Nu prea =tiam ce s[fac cu ea.

— *Zemi ciotra*! mi-a poruncit ciasovoiul. S[iau =i plosca.

Str[inul ne privea]ntunecat, pe sub spr`ncenele-i groase, f[r[ s[ scoat[ o vorb[. L-am auzit oft`nd. Ca s[se cheme c-a fost negustorie cinstit[la mijloc, i-am aruncat la picioare o pies[de cinci lei.

La urm[, Dimiter s-a tras de-a-ndaratele, cu pu=ca]ntins[spre el, c`\iva pa=i. L-am l[sat acolo =-am plecat.

Mergeam acum la vale cu pas repede =i ne uitam mereu]nd[r[t; tovar[=ul meu se oprea din loc]n loc, cu urechea atent[— dar nici un zgomot nu venea din urm[. S-auzea numai =uietul v`ntului ]n cetini =i p[durea sta-n jurul nostru ]ncremenit[. Ne-am oprit ]n sf`r=it, dup[vreo jum[tate de ceas,]ntr-un lumini= din margine — c[nu mai aveam r[bdare...

Rachiul macedoneanului s-a dovedit amarnic de tare. La sf`r=itul mesei, se ]nv`rtea p[durea cu noi.

Am cobor`t apoi pe fug[ ultimele pante ale Pirinului, sprinteni =i plini de voie bun[, parc[ toat[ lumea era a noastr[. Dimiter m[ luase pe dup[ mijloc =i mergea cu pu=ca t`r`= pe coast[-n jos, c`nt`nd c`t]l \inea gura:

Tri mese\a v’Gorna-Bania
I cetf`rta v[f Sofi-i-i-i-a...[1]

Nici nu mai =tiu pe unde am trecut =i cum am ajuns, c`nd se ]ng`na ziua cu noaptea, la Melnik.

*

Dar n-am intrat]n ora=. Am trecut pe l`ng[poarta lui de aur =-am cotit, pu\in mai jos,]ntr-o crest[tur[lateral[a malurilor de nisip.

---

[1] Trei luni la Gorna-Bania,
A patra la Sofia... (*bulg.*)

G`ndul meu fusese p`n-aici c[vom poposi la noapte]n ora=, la =tabul militar, de unde vom porni a doua zi mai departe. Tovar[=ul meu]ns[a fost de alt[p[rere; avea el un plan mai bun, pe care deocamdat[nu vroia s[mi-l]mp[rt[=easc[.

M-a condus pe sub malurile]nalte p`n[ ]ntr-un loc, unde ]ntunericul p[rea mai ad`nc; m-a l[sat acolo,]ntr-o ad`ncitur[ de nisip, d`ndu-mi]n p[strare rachiul =i p`inea, din care ne r[m[sese mai mult de jum[tate. +i mi-a zis:

— *Ciac[tuc[, rumanski*...[1]

Se ducea la ora= f[r[mine, ca s[mai aduc[pe semne ceva bun la vreme de noapte.

— *Ma scoro, bre!* i-am strigat eu din urm[, fiind tare acum]n limba bulg[reasc[.

Am]n\eles c[nu trebuia s[dea nimeni peste mine acolo,]n lipsa lui.

Aerul rece =i osteneala drumului m[trezise aproape de tot. M-am l[sat cu fa\a]n sus pe nisip, cu ochii la stele. }n]ntunericul din jurul meu nu se sim\ea nici o mi=care; p`r[ul Sfetivracei luneca aproape f[r[ murmur la o sut[ de pa=i mai jos, pe c`nd, departe, sc`r\`itul unei ro\i de car lua t[cerea nop\ii]n r[sp[r.

Dup[vreun ceas de a=teptare, am auzit spre ap[un zgomot u=or de pa=i. Am ridicat capul... Trei umbre s-apropiau tiptil prin]ntuneric, vorbind]n =oapt[.

— *Rumanski*! m-a strigat Dimiter, cu glas sc[zut.

Venise de la ora=]nso\it de dou[grecoaice tinere.

C`nd m-am ridicat]n picioare, tovar[=ul meu a =i smuncit-o pe una spre el,]n umbr[, dup[ce mi-a]mpins-o pe cealalt[, sub\iric[ca un fulg,]n bra\e...

Am stat la mas[sub lumina stelelor, a=eza\i c`te=ipatru ]n jurul unui =tergar a=ternut pe nisip. Dimiter adusese p`n[=i o

[1] Corect: Ciacai tuka, rumanski... — A=teapt[aici, rom`ne... (bulg.)

bucat[de br`nz[, de la ora=. +i fetele au m`ncat cu l[comie din p`inea noastr[— numai de rachiu n-au prea vrut s[s-ating[.

Pe cea de l`ng[ mine o chema Caliopi =i nu =tia dec`t grece=te. I-am spus,]n limba veche a p[rin\ilor ei,]nceputul istoriei lui Xenofon:

Mitròs te ke patros ke ton alon progònon apanton...[1]

+i i-am ad[ugat,]n greceasc[modern[, singurele cuvinte pe care le =tiam, din refrenul unui poem al lui Byron:

Zoi mu, sas agapò...[2]

}nainte de rev[rsatul zorilor, fetele s-au cerut acas[; se temeau s[nu fie v[zute, dac[se face ziu[. Ne-am luat adio de la ele =i de la dragoste, dup[ce le-am condus am`ndoi p`n[la intrarea]n ora=. Ne-am]ntors apoi s[ne odihnim]n acela=i loc, unde ni se p[rea c[somnul o s[fie mai dulce dec`t]n alt[parte.

C`nd ne-am trezit diminea\a cu soarele sus, mi s-a p[rut ]n primele clipe c[ totul n-a fost dec`t un vis. Dar se cuno=teau]nc[, pe l`ng[noi, urme m[runte de pa=i pe nisip...

*

}n aceea=i zi am ajuns la apa Strumei =i Dimiter m-a dat]n primire, cu h`rtie]n regul[, star=ului care conducea grupul de prizonieri spre Sofia.

La desp[r\ire, tovar[=ul meu cu care]mp[r\isem p`n[ aici =i bune =i rele mi-a str`ns m`na pe furi= =i mi-a =optit:

— *Sbogum, moi brate! I mnogo zdrave!*...[3]

Poate c[m-ar fi luat =i-n bra\e, fr[\e=te, dac[nu se uitau ceilal\i la noi... }n dou[zile, de c`nd ne cuno=team, f[cusem]mpreun[multe ispr[vi: am comis un jaf la drumul mare, am tras o be\ie stra=nic[=i-am conrupt dou[fete. Nu era pu\in lucru.

[1] Al mamei =i al tat[lui =i al tuturor celorlal\i str[mo=i... (*grec.*)
[2] Via\a mea, te iubesc... (*grec.*).
[3] Cu bine, m[i frate! +i s[fii s[n[tos!... (*n.a*)

XV

Grupul de camarazi str[ini]n care am intrat a=tepta pe marginea liniei s[fie]mbarcat, la noapte sau m`ine-diminea\[,]n vagoanele descoperite ale trenului Décauville care trecea pe-aici de dou[ori pe zi spre Radomir.

Era o amestec[tur[pestri\[de costume ciudate, din care aproape orice urm[de uniform[disp[ruse: o colec\ie]ntreag[de tipuri etnice cu totul diferite — ru=i, fran\uji, italieni =i mai cu seam[mul\i s`rbi — vorbind ]n tot at`tea limbi deosebite. Numai rom`ni nu p[rea s[ se g[seasc[ printre ei. +i dac[ o fi fost vreunul, era greu s[-l cunosc din primul moment, ]n at`ta amestec[tur[de oameni.

Unii dormeau]ntin=i pe p[m`ntul gol, cu capul pe bagaj; al\ii ]=i f[ceau de lucru ]n jurul unui foc improvizat, ori st[teau de vorb[ a=eza\i la marginea terasamentului =i zv`rleau cu pietre]n apa Strumei, pentru trecere de vreme.

Ca s[am =i eu cu cine sta de vorb[, m-am ridicat pe un bolovan mare din margine =-am strigat peste capetele lor:

— M[i!... Care dintre voi e rom`n?

Atunci unul dintre cei culca\i cu fa\a-n sus, mai departe, =i-a s[ltat capul de la p[m`nt — =i glasul lui mi-a r[spuns, tocmai din cel[lalt cap[t al grupului:

— Aici! Eu]s rom`n!

Ne-am apropiat. Era un cre=tin voinic =i must[cios, de prin \inutul Tutovei. }l chema Dumitrache Nedelcu. Ne-am tras mai la o parte ca s[vorbim pe]ndelete =-am fumat am`ndoi c`te o \igar[, din tutunul meu cel tare de pe Pirin.

L-am]ntrebat:

— Ai fost]n slujba c[ilor ferate?

— Da, domnule, mi-a r[spuns el cam repezit. Am fost *mehalnic* la drumu-de-fier.

— Ce vorbe=ti, m[! Mecanic?

— P[i!

La asta nu m[a=teptasem. M-am uitat la mutra lui =i mi-a venit s[r`d.

— Da’ dumneata ce-ai fost? m-a]ntrebat el, mai mult nelini=tit dec`t vexat. Tot mehalnic ai fost?

— Nu prea! Doar acu, de vreo s[pt[m`n[, am ]nceput =i eu s[ fiu... A=a ne-a fost nou[ dat, pesemne, s[ ne-nt`lnim doi mehalnici]n \ara bulg[reasc[, tot unul =i unul.

Dumitrache se uita la mine =i nu =tia ce s[cread[. S-ar fi bucurat el c-a dat peste un tovar[= cu care s[se sf[tuiasc[la o nevoie ca asta, dar n-avea]ncredere. Poate c[eram numai vreo iscoad[de-a bulgarilor — mai =tii?

— +i... cam din ce parte a \[rii e=ti dumneata? m-a ispitit el, ca s[vad[dac[nu m[ ]ncurc.

— Apoi tot cam de pe-acolo, de prin Moldova... i-am r[spuns eu, vag.

— A=a? Atunci o s[fie tare bine c[ne-am]nt`lnit am`ndoi.

— Da, da, mare pricopseal[.

Dumitrache a t[cut o vreme, cu fruntea]ncre\it[.

— Domnule, tare te-a= ruga s[-mi spui =i mie: oare ce g`nde=ti c-au s[ fac[ bulgarii cu noi, c`nd om ajunge la Sofia?

— Ce s[fac[? Au s[ne puie pe c`te o ma=in[.

— Bine, asta =tiu eu... Da’ nu crezi c-au s[r`nduiasc[ pe vreunul de-al lor, care cunoa=te me=te=ugul, s[ ne mai arate ceva la-nceput, pe ici, pe colo, cum merge treaba la ma=in[? C[ eu, drept s[-\i spui, am cam uitat sama la =uruburi, de c`nd n-am mai pus m`na pe ele.

— Ba despre asta s[-\i iei n[dejdea, l-am descurajat eu. N-o s[-\i arate nimeni nimic. O s[te puie pe ma=in[— =i gata: m`n[, b[iete! Nu =tii cum e bulgarul?

C`nd m-a auzit vorbind a=a, Nedelcu s-a posomor`t de tot la obraz. +i-a pus ochii]n p[m`nt =-a oftat din ad`ncul inimii, f[r[s[mai scoat[un cuv`nt.

— M[i, Dumitrache... mi se pare mie c[nici tu n-ai fost mehanic, cum zici!

Omul a-nghi\it o dat[-n sec, dar tot se mai codea.

— N-am fost, domnule, mi-a m[rturisit el]n sf`r=it, cu greutate. Drept e c[ n-am prea fost, p`n[pe-acolo. Da' ce era s[fac? Dec`t s[mor de foame]n \ara pietrelor...

— Cine te-a scris pe list[?

— Un star= de la gura Strumi\ei.

Ca s[-i mai vie inima la loc, am]ncercat atunci s[-i ar[t c[putea s[scape cu fa\a curat[. L-am]nv[\at s[spuie la Sofia c-a fost fr`nar =i c[star=ul l-a trecut din gre=al[pe list[ca mecanic.

Dar el o \inea]nainte, cum o apucase:

— N-ar fi r[u s[te dai dumneata pe l`ng[ talienii i=tia, s[-i iei a=a cu vorba, pe departe, s[-i ]ntrebi cum merge treaba pe ma=in[. +tii, azi una, m`ine alta — poate le furi ceva din me=te=ug... =i-mi spui =i mie pe urm[.

— Degeaba, Dumitrache, nu se-nva\[meh[Inicia a=a, pe din-afar[, cum crezi tu. Va s[fii de fa\[, s[vezi cu ochii, ca s[po\i]nv[\a c`te ceva.

— Atunci, \ine minte de la mine, are s[fie r[u tare de noi, a zis el. Ma=ina-i lucrul dracului, domnule, nu =ag[. Dac[nu-i =tii sama bine la me=te=ugurile ei,]ndat[-\i face o pozn[. C`nd vrei s-o ia ]nainte, porne=te de-a-ndaratele... +i te duce de r`p[, cu trin cu tot. Ori, dac[-i pui m`na unde nu se cade, te treze=ti cu ea c[-ncepe a chiui c`t =aptezeci de scroafe la un loc, de scoal[tot ora=ul]n gura ei. +i ce te faci?...

A doua zi diminea\a, am pornit]n sf`r=it.

}n vagonul al doilea de la coad[, unde ne-ajunsese r`ndul la ]mbarcare, Dumitrache Nedelcu st[tea l`ng[mine ca pe spini. La fiecare halt[s[rea jos cel dint`i, ca s[ dea t`rcoale]n jurul ma=inii; la pornire, se urca]n vagon cel din urm[. Era t[cut, preocupat, cu fruntea]ncre\it[.

— Numai de-un lucru mi-i ciud[, a r[suflat el]ntr-un r`nd, c[ nu pot sta acolo de fa\[ c`nd o porne=te =i c`nd o opre=te, s[v[z ce-i face... }ncolo, =tiu toate cele. Am v[zut cum]i d[ap[, am v[zut pe unde o-ndoap[cu c[rbuni, am v[zut cum o =terge cu =omoiogul pe la]ncheieturi. Doar pe dedesubt n-am putut lua sama s[v[z cumu-i, c[nu m[las[bulgarul.

— Care bulgar?

— Cel de pe ma=in[. Nu rabd[s[m-apropiu prea mult, ca s[nu-i fur me=te=ugul. Halal de-a=a mehalnic! E m`njit tot cu c[rbuni, numa ochii ce-s de capul lui: are doi ochi mari =i albi, ca doi franci. +i cum vede c[ m[ dau pe l`ng[ma=in[, se strop=e=te la mine, se holbeaz[=i m-amenin\[cu prafturi\a.

— Da' ce-i aia, prafturi\[?

— Cum, nici at`ta lucru nu =tii? Apoi greu o s[ fie de dumneata c`nd te-or pune pe ma=in[... Prafturi\a]i o vergea lung[de fier, cu =omoiog de c`rp[ ud[ la v`rf. Strope=ti c[rbunii cu ea, c`nd vrei s[ iu\e=ti focul. Prafturi\[ trebuie s[ aib[ orice me=ter l[c[tu= ori potcovar, darmite un mehalnic? Ce s-ar face el la drum f[r[ ea? Uite, aista al nostru, c`t]i el de mititel, are o prafturi\[de-un st`njen...

Trenul se oprea prea des, c[distan\a dintre halte era mic[, pe m[sura locomotivei. Dup[o halt[, Dumitrache s-a a=ezat l`ng[ mine, ]mbufnat, =-a zis numai at`ta:

— Era s[m[op[reasc[; m-o stuchit cu abur fierbinte pe-o nar[.

La halta urm[toare, tovar[=ul meu s-a]ntors din excursia-i obi=nuit[mai cur`nd ca de obicei. Se freca cu m`na la ceaf[.

— Ce-i, Dumitrache?

— Nu mai e chip de-nv[\at. M-au luat ciasovoii la ochi... Cum se opre=te trinu, to\i stau cu ochii pe mine =i m[p`ndesc; =i cum dau s[ m[ fac spre ma=in[, se r[ped la mine, m[ fug[resc din toate p[r\ile =i m-alung[ cu pumni ]n ceaf[. De-acum, cu c`t am apucat a-nv[\a p`n[ aici, cu at`t am r[mas...

*

La Radomir, am schimbat trenul. Ne-am suit]n altul mai mare, de unde nimeni nu mai avea voie s[se coboare.

C`nd am ajuns la Sofia, un inginer]n uniform[milit[reasc[a venit s[ne cerceteze pe fiecare, dup[list[.

— *Mehanic?* m-a]ntrebat el pe bulg[re=te, ajung`nd]n dreptul meu.

— Nu, nu sunt mecanic, i-am r[spuns eu pe fran\uze=te.

— Nici nu se putea s[fii, a zis el. Dac[ai fi fost mecanic de drum-de-fier, \ara dumitale nu te-ar fi trimis pe front... Dar aici, pe list[, v[d c[te-ai dat drept mecanic. Ai min\it. Pentru ce?

— Ca s[viu la ora=. Altfel, muream de foame prin mun\ii Macedoniei...

— +tii c[pentru asta po\i s[fii]mpu=cat?

— Dec`t s[mor de foame...

Bulgarul a stat c`teva momente =i s-a g`ndit. Nu =tia ce s[fac[cu mine. S-a]ntors]n sf`r=it c[tre ciasovoi, care a=tepta cu baioneta la arm[:

— S[-l duce\i la gara Nadejda, la vagoane... i-a poruncit el, f[r[s[m[priveasc[.

Soldatul m-a luat]n primire numaidec`t:

— *Haida!*

C`nd am trecut prin fa\a celorlal\i, am dat cu ochii de Dumitrache Nedelcu, care a=tepta s[-i vie r`ndul. M-auzise vorbind, vedea acum c[m[duce santinela, dar nu =tia ce-o s[se-nt`mple cu mine.

— Domnule, stai s[-mi vie =i mie r`ndu, c[eu nu =tiu s[vorbesc... ce m[fac eu?

— Nu-\i fie fric[! S[spui c-ai fost fr`nar, cum te-am]nv[\at eu. Ai]n\eles?

— *Haida, bre!* a morm[it ciasovoiul,]mping`ndu-m[de la spate.

+i-am pornit, cu caraula dup[mine, prin lapovi\[.

XVI

Cine m-a pus s[plec de la Pirin-Planina?...

Acolo, izola\i pe v`rful muntelui, puteam s[ murim de foame ]n pustietate, dar aveam cel pu\in o clim[ bl`nd[=i iarba curat[sub picioare — nu era frig, nu era lapovi\[, nu era glod p`n[la genunchi ca]n mocirla asta sinistr[care se cheam[lag[rul de la gara Nadejda.

A=a-i c`nd i se ur[=te omului cu binele =i-alearg[dup[mai bine!

}n sudul Macedoniei, departe de ochii celor de la centru, tr[ind laolalt[mai mult noi]nde noi, bulgari, rom`ni, s`rbi, fran\uji, aproape to\i b[ie\i tineri, cu sufletul neotr[vit de at`tea patimi, ne]mp[cam cum puteam cu via\a pe care ne-o h[r[zise vremea de r[zboi =i-o duceam bine unii cu al\ii, ba chiar legam uneori prietenie cu fo=tii inamici.

Aici, se cuno=tea c-am intrat]n civiliza\ie, c[suntem l`ng[ capitala \[rii. Ura bulgarilor ]mpotriva noastr[, ]ntre\inut[ de o pres[ feroce, nu s-a potolit ]nc[. Am reg[sit aici regimul primelor zile de captivitate — aceea=i atmosfer[ de du=m[nie ca la ]nceput; prizonierii rom`ni din acest lag[r nenorocit duceau o via\[amar[de ocna=i, sco=i de sub ocrotirea oric[rei legi... Nu, de data asta nu pot, nu vreau, nu trebuie s[fac literatur[. Voi ar[ta simplu lucrurile, a=a cum le-am v[zut. Gara Nadejda era o magherni\[mare de sc`nduri, a=ezat[-n c`mp, la c`\iva kilometri de ora=. Pe =esul dimprejurul ei, sub un cer de le=ie, prizonierii rom`ni lucrau de diminea\a p`n[ seara, sub conducerea nem\ilor =i sub priveghere ciasovoilor, la felurite instala\ii de cale ferat[ — poduri, linii, terasamente. Noaptea dormeau ]ngr[m[di\i (trei sute cincisprezece oameni, c`nd am ajuns eu)]n =apte vagoane de vite sau de marf[, d[r[p[nate, p[r[site la o parte, pe o linie moart[.

}n jurul vagoanelor, un hlei negru =i gros, fr[m`ntat sub picioare; l`ng[vagoane, deasupra unei gropi, un acoperi= de

=indril[,]nclinat, sus\inut de dou[grinzi numai dintr-o parte, \inea loc de buc[t[rie.

Apa era adus[cu h`rd[ul, de la dep[rtare de doi kilometri, din ograda unei caz[rmi — =i n-ajungea dec`t pentru nevoile buc[t[riei. Oamenii nu se sp[lau niciodat[; setea =i-o potoleau din =an\ ori m`nc`nd z[pad[de pe c`mp.

Nenoroci\ii no=tri \[rani nu mai aveau nimic omenesc]n ei. }mbr[ca\i]n ni=te zdren\e de culoare mohor`t[, f[r[ nume, pe care v`ntul umed sau criv[\ul t[ios le h[r\uia]n toate p[r\ile, purt`nd ]n picioare c`rpe]nv[l[tucite, legate cu sfoar[, slabi, murdari, cu fa\a p[m`ntie, cu ochii sticlo=i, cu mintea r[t[cit[ de at`ta mizerie, p[reau ni=te cadavre care s-au sculat cu p[m`ntul ]n cap =i-au ie=it la lumina zilei ]n hainele lor putrede, ]mbibate de \[r`n[.

C`nd veneau de la munc[ se ]mbr`nceau, se-njurau, se chemau]ntre ei cu glasuri pierite =i cavernoase; scotea fiecare ba un ciob de strachin[, ba o cutie de tinichea g[sit[pe marginea =an\ului, s[-=i primeasc[zeama de fasole, pe care o]nghi\ea dintr-o sorbitur[— pe c`nd al\ii, apleca\i asupra vreunui vas mai mare, o hlep[iau repede, ca c`inii. P`ine nu aveau: de diminea\[ ]=i m`ncau toat[p`inea. Cei mai mul\i nici nu primeau dec`t un sfert; restul]l oprea star=ul pentru tutun — c[ci =eful de caraule le vindea tutun, arvunindu-le p`inea pe c`teva zile]nainte, ca s-o desfac[apoi pe pre\ bun, la ora=.

Dup[ce se-ntuneca, oamenii erau z[vor`\i ]n vagoane, unde c[rau pe picioare tot noroiul de afar[. }ngr[m[di\i pe ]ntuneric c`te cincizeci-=aizeci]ntr-un vagon, toat[noaptea se]nghionteau, se v[ietau, se]njurau, c[nu putea sta nimeni dec`t ]n capul oaselor. C`nd]i scoteau diminea\a ciasovoii la munc[, ie=eau la lumin[nedormi\i =i murdari, ca dintr-o baie de noroi: noroi pe fa\[,]n spr`ncene, pe m`ini, pe p[r, pe haine... Unii se ghemuiau cu nasul]ntre genunchi =i nu voiau s[mai ias[din]ntunericul vagoanelor. Ciomagul ciasovoilor lovea atunci f[r[

mil[; lovea adesea =i oameni care tr[geau s[moar[— ori izbea uneori, cu ciomagul surd, cadavre r[cite de c`teva ceasuri...

C[ci pe fiecare noapte mureau c`te patru-cinci ]ntr-un vagon. +i mor\ii erau l[sa\i la un loc cu cei vii, ]ntr-o promiscuitate lugubr[, p`n[s[-i scoat[la cap[tul vagoanelor, de unde]i c[ra o cotiug[.

— Noi to\i, c`\i ne vezi aici, o s[ murim ]n scurt[ vreme p`n[la cel din urm[, mi-a zis unul]ntr-o zi, c`nd l-am ]ntrebat cum a ajuns acolo. To\i, care am apucat a intra de la-nceput ]n ceata asta, am fost urgisi\i de Dumnezeu. De la Razgrad, dou[ s[pt[m`ni ne-au purtat pe drumuri, numa-n sp[ngi =i-n b[t[i. Poposeam noaptea unde apucam,]n v`nt =i-n ploaie; =i c`inii [ia de turci bulg[re=ti ne jefuiau, ne l[sau goi. Pe urm[, am ajuns aici: din vreo opt sute, uite c`\i am r[mas... Nu =tiu ce p[cate om fi isp[=ind, da' =tiu c[ Dumnezeu a fost r[u =i hain cu noi, p`n[ne-a adus]n starea dobitoacelor, de ne-am pierdut =i min\ile. Iaca eu, [sta care m[vezi, gospodar cu stare]n satul meu, am ajuns de m[n`nc mort[ciuni pe c`mp: ieri am g[sit un cap de g[in[moart[=i l-am ros, l-am m`ncat cu fulgi cu tot...

Printre prusacii care conduceau lucr[rile, era =i o echip[de bavareji. Rar am]nt`lnit a=a oameni de treab[. Aveau suflet deschis =i se purtau bl`nd cu oamenii no=tri, nu ca prusacii, care nu le l[sau o clip[de r[gaz la lucru, ci se r[steau la ei pe c`mp de diminea\a p`n[seara:

— *Loos!... Loos!...*[1]

Cu bavarejii m[ ]mprietenisem din prima zi; am ob\inut prin ei, de la-nceput, favoarea s[dorm afar[. +i star=ul m[l[sa-n pace, c[se temea de ei.

Diminea\a aveau]n bidoane infuzie de cafea, sub\ire =i decolorat[, dar fierbinte. }mi ofereau din sacul lor sold[\esc =i c`te o tartin[ mic[, f[cut[ din dou[ felii sub\iri de p`ine cu gr[sime de

---

[1] Cu sensul de: D[-i drumul!

porc la mijloc, sleit[. +i era bun[la vremea aceea, m[car c[alt[dat[a= fi crezut cu neputin\[s[pun]n gur[a=a ceva.

Prietenii mei nu veniser[de mult]n Bulgaria. Lucrau acum la instalarea unui pod, =i pe c`t erau de harnici la treab[, pe at`t erau de veseli =i copil[ro=i. Fuseser[mai]nainte pe frontul rusesc, departe,]n Prusia Oriental[. Acum, c`nd st[team sub mal ]n timpul repaosului de la amiaz[ =i se-nt`mpla ca vreunul din ei s-a\ipeasc[, o glum[obi=nuit[de-a lor era s[-i strige la ureche:

— *Hoch! Die Rüssen Kommen!*[1]

+i f[ceau mare haz c`nd omul s[rea speriat din somn =i-=i c[uta arma, crez`ndu-se]nc[ ]n tran=eele de la Marea Baltic[.

*

S-au pornit apoi z[pezi mari, cu ger =i viforni\[. }n vagoane, unde oamenii se r[riser[acum de tot, =uiera viscolul prin toate cr[p[turile, amestecat cu pulbere de z[pad[.

}ntr-o duminic[, a venit ordin ca to\i cei r[ma=i]n via\[s[fie du=i la o fabric[de zah[r din apropiere — ca s[fac[baie...

Cu r[cnete, cu ciomege, i-au scos de diminea\[caraulele de prin unghere, p`n[=i pe cei care nu se puteau \ine deloc pe picioare.

+i sub cerul v`n[t-cenu=iu, pe c`mpia spulberat[de viscol, convoiul de spectre a-nceput a se \`r] prin z[pad[, mai ]nsp[im`nt[tor dec`t orice *Pohod na Sibir*. Care c[dea, acolo r[m`nea. Ciasovoii]l loveau cu cizmele,]l tr[geau de picioare =i, la urm[,]l p[r[seau]n om[t. Tot c`mpul a fost pres[rat astfel cu oameni, pe care la]ntoarcere =tiam c[-i vom g[si \epeni.

C`\i au apucat s-ajung[la fabric[, s-au dezbr[cat de zdren\e]ntr-o sal[aproape]nghe\at[, apoi au fost]mpin=i cu sila de la spate]ntr-o odaie larg[, cu du=...

I-am z[rit prin u=a]ntredeschis[. St[teau zgribuli\i pe l`ng[ pere\i — schelete desc[rnate, ]mbr[cate ]n piele v`n[t[, mor\i

---

[1] Scoal[! Vin ru=ii!

scula\i]n picioare, trupurile h`de, ]nfior[toare — str`ng`ndu-se unii ]n al\ii s[ nu-i ajung[ cumva vreo pic[tur[ de ap[ din stropitoarea cea mare at`rnat[ ]n tavan.

C`nd au ie=it din “baie” erau =i mai rebegi\i dec`t]nainte, dar tot a=a de murdari.

*

Dou[zeci de zile am rezistat, lupt`nd cu suflet tare =i putere supraomeneasc[ ]mpotriva mizeriei sinistre a acestui lag[r,]mpotriva primejdiei]n care m[aruncase nenorocul sau poate numai nechibzuin\a mea. La urm[, am c[zut. M-am]mboln[vit. +i credeam c[totul s-a ispr[vit.

Dar prietenii mei bavareji m-au dus la un doctor militar =i-au st[ruit, cu toat[trecerea pe care o aveau germanii, s[fiu trimis la spital.

XVII

Spitalul “Klon Evropa” instalat]ntr-un hotel din centrul Sofiei — r[mas numai pentru prizonieri dup[evacuarea ultimilor r[ni\i bulgari — era un adev[rat turn al lui Babel. Pe sc[ri, pe coridoare =i prin od[ile largi ale celor patru etaje ale lui, s-amestecau]n zumzet de stup vreo zece limbi europene,]ntre care dominau, ca de obicei, dialectele slavone.

Tot acolo, la un loc cu prizonierii, vie\uiau =i c`teva fete de serviciu numite *samarience*, r[mase de pe vremea r[ni\ilor bulgari, =i altele mai cur[\ele, c[rora li se zicea *sestra*, av`nd fiecare]n grij[c`te-un etaj.

Era o harababur[. Cu vremea, m[deprinsesem s[vorbesc curent un fel de *volapük*, o amestec[tur[de s`rbe=te, ruse=te =i bulg[re=te, care trebuie s[ fi sem[nat grozav cu slavona veche a lui Metodiu =i Chiril, pres[rat[ la ]nt`mplare cu termeni grece=ti, cu cuvinte fran\uze=ti, cu expresii fantastice pe care le inventam

atunci, pe loc, ca s[m[fac]n\eles de vreun interlocutor englez, turc sau armean, care nu vroia s[priceap[rom`ne=te.

Am nimerit la]nceput]n pavilionul de jos, desp[r\it printr-un gang de corpul principal al cl[dirii, unde abia se g[sise un pat pentru mine.

}n trei zile am fost vindecat. Avusesem numai o grip[u=oar[. Dar doctorul s`rb, care =tia din ce mizerie venisem, mi-a promis s[ m[ mai ]ng[duie cel pu\in ]nc[ o s[pt[m`n[,]n convalescen\[.

}n vremea asta]ns[m-am]mprietenit cu sestra Lulu=eva — o femeie cu suflet ales, grecoaic[de origine, care sem[na a c[lug[ri\[— =-am pus cu ea la cale un plan bine ticluit, ca s[r[m`n]n spital.

Se g[sea printre bolnavii aduna\i acolo un grec din Kavala, anume Papangellos, om]n v`rst[, dar venizelist]nfocat — de meserie farmacist. Ne-am sf[tuit]ntr-o sear[cu grecul s[declare c-a fost medic de boli interne — parc[cine-l putea =ti? — =-am cerut printr-o peti\ie]n fran\uze=te, adresat[doctorului +tefanov, medic-=ef al spitalului, s[i se dea pe seam[un etaj de bolnavi, av`ndu-m[pe mine ajutor, ca secretar =i interpret.

Cererea a fost aprobat[ ]ntocmai. +i ni s-a dat pe seam[etajul al patrulea.

}n noua mea calitate, m-am instalat]ntr-o camer[mic[, izolat[la un cap[t al etajului de sus, cu vedere larg[peste acoperi=uri.

*

Nici eu, nici grecul n-aveam habar de medicin[. Ca s[fac fa\[ ]mprejur[rilor,]mprumutam c[r\i de specialitate de la un student medicinist, Lobanof, =i citeam toat[noaptea. Studiam tot felul de boli pe dinafar[=i mi se p[rea c[de toate sunt atins c`te-un pic — gata s[ deviu ipohondru; iar c`nd ajungeam]n fa\a bolnavului, uitam tot ce]nv[\asem =i nu mai pricepeam nimic.

Aveam ajutoare vreo zece sanitari s`rbi, pe care ]ncet-]ncet i-am ]nlocuit cu rom`ni.

C`nd r[m`neau paturi libere, coboram diminea\a la primirea bolnavilor, adu=i de prin lag[rele din apropiere. M[uitam la ei cu aten\ie =i puneam]ntotdeauna ochii pe c`te unul, care mi se p[rea mai chiulangiu. Numai a=a era bun pentru etajul al patrulea.

Cu metoda asta, nici nu prea mureau a=a mul\i sub]ngrijirea =i competen\a noastr[medical[, cum mureau la celelalte etaje. Ba chiar se-nt`mpla ca doctorii ceilal\i, cu diplom[, s[fie =i pu\in cam gelo=i din pricina asta.

Ca s[puie diagnozele bolnavilor,]l aduceam pe furi=,]n vremea pr`nzului, pe doctorul s`rb de la pavilionul de jos, =i notam pe h`rtie tot ce-mi spunea. Re\etele le scria grecul. La at`ta lucru se pricepea =i el. }ncolo, nu era bun de nimic. Uita p`n[ =i numele celor mai elementare boli, sau nu era ]n stare s[ le pronun\e corect, c`nd venea doctorul +tefanov]n inspec\ie la etajul nostru. Trebuia atunci s[stau pe l`ng[el, s[-i suflu din spate, ca la =coal[— =i tot degeaba.

— *Cacvo im[toi?* l-a]ntrebat odat[medicul-=ef, oprindu-se]n dreptul unui bolnav adus de cur`nd. Ce-are [sta? +tiam c[omul are pleurezie. Cum grecul nu da semne s[-=i aduc[aminte, m[car c[f[cusem cu el destul[repeti\ie, ca de obicei, m-am apropiat pu\in =i i-am =optit]ncet, pe fran\uze=te: *pleurésie...*

— *Phlegmagi!* a r[spuns el atunci, tare, sigur de sine.

+i bulgarul a r[mas cam nedumerit, dar v[dit impresionat de numele acelei boli misterioase, de care nu mai auzise p`n[atunci.

A=a a trecut iarna, =i aproape nici n-am sim\it c`nd a trecut. M[ duceam seara la pavilionul de jos, s[ stau de vorb[ cu fran\ujii =i cu c`\iva prieteni bucure=teni — avoca\i, ofi\eri, actori — care avuseser[norocul s[fie primi\i]n spital, m[car c[nu prea erau bolnavi. Ziua, scriam foile bolnavilor, citeam de zor medicin[sau c[r\i fran\uze=ti]mprumutate de la doamna Aftalion — o rom`nc[m[ritat[la Sofia, femeie admirabil[=i curajoas[, care

se expunea la multe nepl[ceri din partea bulgarilor ca s[ne aduc[ ]n fiecare s[pt[m`n[\ig[ri, c[r\i de literatur[=i alte lucruri necesare unor]nstr[ina\i ca noi.

Pe sestra de la etajul meu o chema Raiana; era o fat[onest[=i lat[-n =olduri, cu care tr[iam]n raporturi de strict[camaraderie.

}n schimb, venea c`teodat[ pe la miezul nop\ii ]n odaia mea o samarianc[ mic[ de la etajul de sus, =i-mi c`nta]n surdin[, ca s[n-o aud dec`t eu, c`te un c`ntec bulg[resc de dragoste, primitiv =i simplu, ca =i dragostea]ns[=i. O chema Stefanca =i era blond[; purta un fiong albastru]n p[r =i umbla totdeauna cu picioarele goale]n pantofi.

Ceilal\i s-aranjau =i ei cum puteau. Bulgarii erau gelo=i (mai cu seam[din patriotism) =i pedepseau cu alungarea din spital orice abatere de la moralitate, c`nd puteau s-o surprind[; sestrele erau]ns[mai]ng[duitoare.

Ca s[-i]mpace =i pe ei, era una pe la etajul al doilea, femeie cam trecut[, dar vesel[=i robust[, care tr[ia cu patru ciasovoi]n acela=i timp. +i se sim\ea fericit[cum nu se mai poate c[toat[ziua c`nta de voie bun[ =i f[cea treab[ c`t =apte.

Dar tot prizonierii aveau mai mult[trecere, c[erau mai pu\in din topor =i, fiind de toate na\iile =i soiurile, aveau de unde alege: fran\uz, rom`n, rus...

Ba ne-am trezit]ntr-o diminea\[ ]n curtea spitalului =i cu un harap. Era un negru din Congo, prins pe frontul de la Salonic — o dihanie mic[=i buzat[.

Apari\ia lui a f[cut senza\ie. Toate sestrele =i samariencele au alergat s[-l vaz[, l-au]nconjurat numaidec`t cu exclama\ii, cu r`sete, cu glume. Speriat de at`ta larm[, harapul s-a lipit de zid ]n b[taia soarelui, zgribulit =i zb`rlit ca un pui de m`\[ neagr[. Apoi cu ]ncetul s-a mai domesticit, a ]nceput a privi mai ]ndr[zne\ la cercul de femei din juru-i =i, pe fa\a lui de catran, din\ii albi i-au sclipit ]ntr-un z`mbet p`n[la urechi. Atunci sestrele l-au

str`ns mai de-aproape ]n ceata lor zgomotoas[. Una l-a tras de m`nec[, alta i-a pus m`na pe p[r. F[ceau glume ]ntre ele, privindu-l ca pe-o minune; aveau curiozit[\i indecente =i-l pip[iau r`z`nd, cu ]ndr[zneala femeilor c`nd sunt multe la un loc, cu un singur b[rbat. La urm[, l-au condus cu alai la etajul al treilea =i p`n[seara au f[cut pelerinaj la patul lui, ca s[-l mai vad[o dat[.

Nu erau femei rele sestrele, dar se spionau una pe alta =i, c`teodat[, se p`rau — din gelozie.

Era mai cu seam[una, Cantargieva, cea de la etajul cu harapul, de r[ul c[reia nu putea nimeni s[tr[iasc[. Trecut[de patruzeci de ani, cu fa\a ve=ted[, cu nasul drept =i buzele sub\iri, umbla pudrat[tare =i se]mbr[ca cu oarecare cochet[rie. Purt`nd totdeauna ciorapi *à jour* =i pantofi str`m\i de lac, se plimba dup[-amezile prin curte sau invita c`te-o prieten[ ]n odaia ei, unde ceasuri ]ntregi v`ntura toate evenimentele m[runte din spital =i-=i clevetea tovar[=ele. Toate o =tiau de fric[, toate tremurau sub privirea ei ascu\it[=i rea.

Fire=te c[nici ea nu era sf`nt[. Dar nimeni nu putea s-o prind[. Viclean[ =i ascuns[, cuno=tea pe degete p[catele altora, dar lucrul ei =tia s[-l acopere. O rival[ p`r`t[ de Cantargieva era cur`nd prins[asupra faptului =i izgonit[din spital. Astfel plecase, alungat[cu ru=ine, Nevena cea pururi z`mbitoare =i brun[ ca o creol[, =i Paceva cea b[laie =i timid[, cu ochii ei de culoare nesigur[, din care luneca adesea o privire cam tulbure, pe c`nd pe fa\a-i alb[ap[rea =i disp[rea o ro=a\[f[r[motiv... +i altele la fel.

Tot a=a plecase]ntr-o bun[zi =i Hiteva, amica star=ului Ivan. Din pricina asta, o surd[du=m[nie se iscase]ntre Cantargieva =i Ivan, =eful caraulelor de paz[din spital, care acum]i purta s`mbetele.

}ntr-o sear[stam t`rziu ca de obicei la fereastra mea. Aproape de miezul nop\ii, am z[rit jos]n curte pe Cantargieva, care era

de serviciu]n noaptea aceea. Mi=c[rile ei cam ciudate mi-au atras aten\ia. Mersul]ncet, cu paz[, se oprea =-asculta... S-a apropiat]n v`rful picioarelor de odaia caraulelor =i-a privit]n[untru, prin fereastra de deasupra u=ii. Pe urm[a suit repede sc[rile la etaj.

Cur`nd]n urma ei s-a ivit =i star=ul; f[r[cizme, cu capul gol, a str[b[tut curtea]ngust[=i-a disp[rut pe aceea=i scar[,]n urma Cantargievei.

N-a trecut mult, =i-am auzit la etajul de sub mine larm[=i =uier[turi. C`teva caraule au urcat ]n goan[ sc[rile =i-a r[sunat zvon de glasuri. Am cobor`t =i eu, s[v[d cum st[lucrul.

De-a lungul coridorului de la al treilea bolnavii scoteau prin toate u=ile capete somnoroase =i-ntrebau]n fel =i fel de limbi: ce s-a]nt`mplat?

La odaia Cantargievei, u=a era dat[de perete. C`teva sestre st[teau acolo =i urm[reau, cu vie pl[cere, scena din[untru; se]nghesuiau s[priveasc[de la spatele lor =i bolnavii, pe care caraulele]i alungau la paturi.

Cantargieva sta]nfipt[, cu bra\ele]ncruci=ate, cu spatele la fereastr[.

— Unde e harapul? Ce-ai f[cut cu harapul? o]ntreba star=ul, dup[ce scotocise desigur prin toate ungherele.

— *T`rsite!* a r[spuns ea,]n\epat.

+i star=ul a-nceput s[caute iar; pe sub pat, pe dup[perdele, deasupra sobei, ba chiar =i]n sob[...

L-am v[zut cu ochii mei c`nd a intrat, a zis star=ul cu ciud[. +i s-a apropiat iar de pat. }i venise o idee: s[ridice salteaua...

Atunci un hohot de r`s a r[sunat]n toat[odaia.

}l descoperise.

Harapul era acolo, mic =i negru, strivit]ntre dou[saltele, ca o stafid[.

XVIII

}nt`mpl[ri banale, zile lungi de monotonie, ca-ntr-o]nchisoare...

Ce departe m[sim\eam acum de via\a plin[=i liber[de pe Pirin-Planina!

Ca un ecou t`rziu al zilelor de-atunci mi-a venit]ntr-o diminea\[la spital unul dintre tovar[=ii pe care i-am l[sat acolo. Fugise, trecuse din lag[r]n lag[r =i, dup[multe peripe\ii, a ajuns la Sofia.

Am stat la c[p[t`iul lui =i mi-a povestit ce s-a mai ]nt`mplat cu ei pe Pirin, de la plecarea mea.

Stan Boldi=cu, cantonierul, i-a p[r[sit =i el]ntr-o bun[zi: fusese chemat pe front. Numai bulgarul cu aprovizionarea mai venea acum pe la ei, din c`nd ]n c`nd;]i chema devale, c-un chiot lung =i le l[sa c`\iva pumni de m[lai sau c`\iva pesme\i. +i cum nu =tia deloc rom`ne=te, nu le putea da nici o veste de prin lume, ci se uita doar la ei ]nciudat, cu ochii lui mici ca doi solzi de pe=te sub spr`ncene groase de c`nep[, =i p[rea]ntotdeauna gr[bit.

Pustii\i acolo, deasupra p[durilor, numai cu cei doi turci, care st[teau neclintit la postul lor, oamenii no=tri pierduser[de la o vreme rostul calendarului, socoteala zilelor =i s[rb[torilor. Topora=ii]ncepuser[a-nflori]n umbra tufelor; fagii m[run\i din vale a=teptau parc[pe sf`ntul Gheorghe s[ le plesneasc[ mugurii cu biciul lui cel sf`nt: flutura=i verzui se l[sau pe bumbii de aur ai p[p[diilor tinere, pe floarea-pa=telui mic[=i alb[, ca un fulg]nt`rziat de ninsoare. Am[gi\i de aceste ar[t[ri timpurii ale prim[verii, oamenii se credeau]n preajma Pa=tilor =i se temeau s[nu treac[}nvierea Domnului, f[r[s[le dea nimeni de veste.

Mai am[r`t din aceast[ pricin[ dec`t to\i era unul, Toader C[puzaru, care \inea mor\i= s[pr[znuiasc[s[rb[torile dup[datin[.

— M[i fra\ilor, ce ne facem noi? Iaca, trece Pa=tele =i noi

habar n-avem... S-a mai pomenit una ca asta?

}ntr-o diminea\[, dulce luminat[de soare =i plin[de ciripitul cintezelor, C[puzaru, ie=ind din bordeiul lui, le-a zis:

— S[=ti\i c[azi e Duminica Floriilor. Mi s-a f[cut mie a=a, un semn... Am visat as'noapte c[culegeam m`\i=ori de r[chit[ pe malul r`ului, cu popa Ion. |ine\i minte c[-i a=a cum v[spui — Pa=tele pic[de azi]ntr-o s[pt[m`n[. O s[fac rost de ou[, s[coicnim =i noi, ca to\i cre=tinii...

O s[pt[m`n[-ntreag[ s-a preg[tit; se-ntorcea ]n fiecare sear[ trudit =i zg`r`iat, cu ou[ s[lbatice-n c[ciul[. Ou[ pestri\e de hultan, mai-mai c`t cele de g[in[, ou[de coco=ar =i sturz, de gai\[=i de sfrancioc, galbene cu pic[\ele ruginii, ou=oare de mierl[, verzui la coaj[ca cele de ra\[— =i altele mari ca de bibilic[, pe care zicea c[le g[sise sub r[d[cini,]n cuibare de frunze ve=tede. Dar n-aveau cu ce s[le vopseasc[. +i fiindc[era p[cat s[le lase albe de Pa=ti, le-au fiert]n ni=te scoar\[de copac; =i din zeama aceea amar[, ou[le au ie=it mai mult cernite, la fel cu sufletul lor nec[jit.

S`mb[t[ s-au g[tit to\i =i s-au oglindit ]n apa p`r[ului. Dintr-un p`lc de brazi tineri, N[i\[ gr[nicerul a c[rat ]n spate c`teva cro=nii de ramuri verzi, cu care =i-au]mpodobit intrarea la bordeie.

S-au adunat apoi to\i]n jurul unui foc mare, s[vegheze]n noaptea }nvierii. Se uitau]n t[cere la para focului, cu bra\ele]mpreunate peste genunchi, cu ochii]mp[injini\i de amintiri.

— M[i fra\ilor, dac-o fi s[mor prin pustiet[\ile astea, v-a= ruga doar at`ta, s[m[ ]ngropa\i cu fa\a spre Arge=..., a zis C[puzaru.

S-a ridicat apoi =i s-a uitat iar, prin]ntuneric, spre satul dep[rtat din vale; dar nici o lumini\[nu se z[rea]ntr-acolo.

De la o vreme focul a adormit sub spuz[— =i, dup[semnele cerului, p[rea s[fie miezul nop\ii. C[puzaru a aprins o \and[r[de bora =i, ridic`nd-o deasupra capului, a strigat:

— Hristos a-nviat, fra\ilor!

Atunci =i-au aprins to\i de la el lum`n[rile de brad =i i-au r[spuns:

— Adev[rat a-nviat!

+i pe c`nd turcii ]=i sticleau spre ei ochii din umbr[, nedumeri\i, ]n t[cerea nop\ii, pe v`rful muntelui str[in, glasurile lor au r[sunat]nfiorate, c`nt`nd:

— *Hristos a]nviat din mor\i, cu moartea pre moarte c[lc`nd...*

*

Dup[zile]nsorite =i nop\i r[coroase, care le-aduceau din v[i l[tratul =acalilor, odat[, pe la amiaz[, un convoi lung de car[cu provizii a trecut de la Nevrocopol spre front, pe drumul de sub coast[.

C[r[u=ii fluierau pe l`ng[ boi, arunc`nd priviri piezi=e spre d`mbul]nalt, de unde cu mult interes]i priveau ai no=tri.

— M[i, care din voi =tie rom`ne=te? a ]ntrebat C[puzaru, ]nfipt ]n v`rful d`mbului.

Un bulgar b[tr`n i-a r[spuns:

— Eu =tii rom`ne=te. Ce vrei?

— Hristos a]nviat! i-a strigat C[puzaru, de]ncercare. Bulgarul l-a privit cu luare-aminte; =i-a]ndesat apoi =apca pe ochi, a scuipat]ntr-o parte =i-a zis:

— N-a]nviat, m[rom`nule. Cine \i-a spus \ie c-a]nviat? O s[ ]nviasc[el, peste vreo trei *sedmi\e*...[1]

XIX

De la fereastra mea care domina toate casele dimprejur, contemplam]n lungi dup[-amezi de var[priveli=tea sutelor de ogeacuri]ndreptate spre cer.

[1] S[pt[m`ni.

Era cald =i lini=te. Peste acoperi=urile de tabl[ro=ie, tremura-n lumin[apa mor\ilor. Ceasuri]ntregi stam acolo, singur, deasupra ora=ului, cu o carte deschis[pe genunchi; =i prin sufletul meu, alt[dat[vibr`nd de via\[, se perindau acum numai amintiri =terse, imagini f[r[ contur, asemeni norilor sub\iri care se topeau ]n cupa de azur a cerului, l[s`nd]n trecere peste ora= umbra lor diafan[.

}ntr-un r`nd, am z[rit peste acoperi=uri, ]n cadrul unei ferestre deschise, o siluet[ ginga=[ de fat[. Cu bustul ]nclinat ]ntr-o mi=care plin[ de gra\ie, se \inea cu o m`n[de marginea de sus a ferestrei =i p[rea c[se uit[undeva, departe; m`neca larg[ a bluzei de var[ lunec`nd]n jos,]i dezvelea bra\ul p`n[la um[r.

Nu-i puteam distinge fa\a. Dar dup[mi=c[ri =i dup[culoarea]nchis[a p[rului, o presim\eam delicat[=i brun[.

Mult[vreme am r[mas cu ochii la aceast[apari\ie de departe; =i, dup[ce s-a retras]n umbra od[ii, ochii mei o vedeau]nc[, tot acolo,]nclinat[ ]n pervazul ferestrei]nalte.

Zilele urm[toare, str[ina s-a ar[tat iar,]n acela=i loc, \in`nd deasupra capului bra\ul gol, care se z[rea alb pe fondul de umbr[, ca o pat[u=oar[de lumin[.

Fata nu m[vedea.

Dar]n monotonia acelor ceasuri de dup[-amiaz[, apari\ia aceasta era pentru mine o distrac\ie aleas[=i fin[. C`nd ora=ul adormea toropit de c[ldur[, a=teptam cu ner[bdare s[ ]nvie cadrul pustiu al ferestrei; =i c`nd silueta ei se ivea dintr-o dat[acolo, o salutam cu o exclama\ie mut[, ca pe o primadon[.

}ntr-o zi, sim\ind c[prive=te mai st[ruitor spre punctul]n care m[aflam, am fluturat o batist[. Fata a disp[rut repede, s-a]ntors cu un binoclu =i s-a uitat]ndelung la fereastra mea; s-a tras apoi pu\in]n umbra od[ii =i mi-a r[spuns de-acolo la fel, cu batista.

A=a am f[cut cuno=tin\[. +i la at`ta s-a m[rginit]n prima zi coresponden\a noastr[aerian[.

A =tiut ea oare de la]nceput c[sunt prizonier de r[zboi =i, cu bun[tatea femeii de orice ras[, a vrut numai s[-mi ofere un prilej trec[tor de uitare? Poate c[fata era romantic[=i murea de ur`t ca =i mine.

Am]ncercat apoi s[ne]n\elegem de departe, prin semne. Ceea ce voiam noi s[ne spunem era un lucru foarte simplu,]n fond — =i nu-i de mirare c-am izbutit s[ni-l]mp[rt[=im chiar de a treia zi. C`te nu se pot spune prin gesturi =i prin semne! }n c`teva zile am trecut prin toat[gama de nuan\e a]nceputului “bonjour”, p`n[ la gestul nea=teptat al m`inii care s-apropie de buze, ca s[trimit[de departe fiorul unui s[rut.

Eu unul m[mul\umeam =i cu at`ta, ce era s[ fac? Se vede ]ns[ c[ fetele sunt mai curioase. Prietena mea dorea s[ ie=im cu orice pre\ din vagul gesturilor care exprim[ numai sentimentele generale, s[ preciz[m. }n cur`nd a descoperit un nou mijloc de telegrafie f[r[fir: a t[iat litere mari de h`rtie =i mi le-a ar[tat, una c`te una. La r`ndul meu, am stricat o mul\ime de formulare imprimate de-ale spitalului, pe care era scris cu slove chirilice: *Lista za hranata*[1], sau cam a=a ceva — ca s[alc[tuiesc un alfabet.

Dar prea eram departe unul de altul, literele nu se vedeau l[murit. +i pe c`nd eu ]i telegrafiam ]n fran\uze=te, se vede c[ ea ]mi r[spundea pe bulg[re=te... Era cu neputin\[ s[ ne ]n\elegem ]n dou[ limbi a=a de diferite. Descuraja\i, am r[mas am`ndoi cu bra\ele-n jos. +i de-atunci am]nceput s[ne transmitem numai prin telepatie ceea ce nu se putea preciza prin gesturi.

La ceasul =tiut, s-ar[ta zilnic]n lumin[ca o floare discret colorat[, peste acoperi=uri monocrome, printre ogeacuri pustii. G`ndurile noastre se]ncruci=au]n v[zduh. Nimeni nu era]ntre noi s[ne vad[, =i noi nu vedeam pe nimeni: aveam atunci iluzia c[sunt singur cu ea sub cerul larg =i palid,]n lini=tea suav[care]nv[luie orice altitudine.

---

[1] List[de bucate (*bulg.*).

Ajuns[la un punct mort,]ns[, prietenia noastr[aerian[, pe care]mprejur[rile o p[strau]n limita celui mai curat platonism, putea s[devie de la o vreme obi=nuit[, fad[, ca tot ce se repet[f[r[schimbare.

*

Deschisesem]ntr-o sear[t`rzie fereastra =i m[ uitam, cu g`ndul dus departe, la o stelu\[din Carul mare.

Dinspre Balcani se ridicau nouri negri. O]nv[luire scurt[de v`nt a trecut pe deasupra caselor,]n goan[. Ca s[m[pot bucura]n voie de spectacolul furtunii care s-apropia, am stins lumina =i m-am a=ezat pe marginea ferestrei, cu picioarele]n afar[, deasupra abisului.

F[r[voie, ochii mi s-au]ndep[rtat spre geamul cunoscut.

Bulgarca mea era acolo. Stinsese lumina =i m[vedea =i ea, f[r[ ]ndoial[: un fulger viu =i]ngem[nat ne-a descoperit pe unul altuia, de dou[ori]n aceea=i clip[.

Fata era goal[...

Am crezut]nt`i c-a fost numai o p[rere; dar ochii mei orbi\i acum de]ntuneric, p[strau]nc[imaginea trupului ei, alb, ridicat]n cadrul ferestrei.

}ntr-o f`lf`ire de fulger am z[rit-o iar, goal[, nemi=cat[,]n lumina crud[. A fost o clip[numai: noaptea a]nv[luit-o brusc. +i c`nd ]ntunericul s-a sf`=iat din nou, viziunea pierise. Am z[rit numai geamul]nchis, care a sc`nteiat scurt]n lumina fulgerului.

}mi d[ruise tot ce putea d[rui de departe o fat[unui prizonier de r[zboi,]ntr-o cald[=i zbuciumat[noapte de var[.

XX

E]n toiul iernii.

Pe c`mpia alb[, trenul alearg[cu mine spre miaz[noapte, spre Dun[re...

Un mare prieten din \ar[, r[mas]n teritoriul ocupat, afl`nd c[m[g[sesc]ntr-un spital din Sofia, a intervenit la comanda-

mentul bulgar din Bucure=ti cu rug[mintea s[fiu adus acolo.

Trenul fiind]n\esat de solda\i, stau afar[pe platforma vagonului,]nghe\at p`n[-n oase; viscolul ]mi zv`rle din goan[cioburi de sticl[-n obraz. Stancio, soldatul care m[escorteaz[p`n[la Rusciuk, =i-a]mpreunat bra\ele peste pu=c[=i nu mai scoate o vorb[. Viscolul]nv[lm[=it]i anin[=i lui pulbere de z[pad[pe gene. La must[\i a f[cut brum[.

De la o vreme, ciasovoiul]ncepe s[dea semne de ner[bdare:

— O s[trecem pe l`ng[satul meu...

— }n care parte vine?

Cu m[nu=a lui cafenie =i mare ca o lab[de urs, Stancio a apucat bara vertical[de fier =i s-a aplecat]n afar[, s[-mi arate. S-a]ntors apoi spre mine =i,]n zgomotul ro\ilor, mi-a strigat iar pe bulg[re=te:

— M`ine e Anul nou. Vrei s[ r[m`nem la noapte]n satul meu?

+tiam c[e]nsurat de cur`nd =i c[trebuie s[-i fie dor tare de nevast[. Dar avea porunc[s[m[duc[de-a dreptul.

— +i dac[ni se]nt`mpl[vreun bucluc?

F[r[s[-mi r[spund[, soldatul a scos din m`neca mantalei o h`rtie verde =i s-a uitat la ea; pe urm[, a]mp[turit-o =-a pus-o la loc.

Trenul]=i domolise goana la o pant[.

— *Haida!* m-a]ndemnat Stancio.

— S[s[rim?

— Da.

M-am cobor`t pe scara vagonului =-am stat pu\in la-ndoial[.

— Ce-au s[zic[cei din tren c`nd ne-or vedea s[rind?

— Or s[cread[c-ai vrut s[fugi =i eu am s[rit s[te prind. *Haida!* mi-a zis el iar,]mping`ndu-m[u=or de la spate.

Am s[rit.

}n urma mea, Stancio s-a dus =i el de-a tumba prin z[pad[, cu pu=ca aruncat[cine =tie unde.

C`nd ne-am ridicat, trenul se dep[rta repede, cu vuiet greu de fier[rie. }n singur[tatea c`mpului pustiu, lini=tea des[v`r=it[ a amurgului de iarn[ ne-a ]nv[luit brusc, ]n contrast cu huruitul ne]ntrerupt al ro\ilor, care-mi sunase ]n urechi p`n-atunci.

Prin z[pad[, care se f[cea acum tot mai alb[strie, am pornit de-a curmezi=ul peste c`mp, spre cap[tul unei coline apropiate, de unde se ridicau =uvi\e de fum ]n v[zduhul v`n[t.

Dup[o jum[tate de ceas, am intrat]n sat. Era]nc[pu\in[lumin[. Femei]mbrobodite ne]nt`mpinau cu priviri curioase, ]i aruncau lui Stancio c`te o]ntrebare, la care el r[spundea tot-deauna]n doi peri. La cr`=m[, oameni b[tr`ni =i gospodine gr[bite se]nghesuiau s[cumpere vin pentru praznicul cel mare de a doua zi.

Am f[cut la st`nga pe-o ulicioar[.

— Mai e mult?

— *Tuc[!* mi-a r[spuns Stancio,]mping`nd cu um[rul o porti\[ ]ntr-un gard de nuiele. Am v[zut]n fundul ogr[zii o cas[cu stre=ini joase,]nc[rcate de z[pad[. Era lumin[la fereastr[.

Un c`ine a h[m[it de c`teva ori =i u=a s-a deschis:]n privazul ei luminat s-a ivit o femeie t`n[r[=i, la spatele ei, un mo=neag.

— Stancio! a strigat femeia, c-o tres[rire de nem[surat[bucurie.

B[tr`nul, ]nc[ zdrav[n, dar cu p[rul =i spr`ncenele albe, c[zute pe ochi,]i punea feciorului felurite]ntreb[ri. Femeia, voinic[=i durdulie,]l ajuta s[se dezbrace, se]nv`rtea ]n jurul lui, f[r[ s[ zic[ o vorb[; ]l m`nca din ochi =i toat[fa\a [i r`dea de fericire.

La urm[, dediu Manole, b[tr`nul, s-a]ntors spre mine:

— Rom`n?

— Da.

— Vino l`ng[foc, s[te]nc[lze=ti.

O lamp[at`rnat[ ]n perete lumina odaia, destul de]nc[p[toare, lipit[pe jos cu lut. Ferestrele mici erau]mbrobodite de ger. }n

col\ul dinspre u=[, un pat larg =i]nalt, aproape de tavan, sprijinit ca un mic p[tul pe un fel de grinzi v`r`te]n pere\i, era sus\inut la margine de un st`lp rotund, de lemn lustruit; ca s[ te urci ]n el, de pe scaun, trebuia s[ faci gimnastic[. L`ng[peretele din fund, era un pat obi=nuit de sc`ndur[, acoperit cu rogojin[; =i sub fereastr[ ]nc[unul cu pern[=i velin\[v[rgat[.

Am stat pe un sc[unel l`ng[ cuptor =i m-am ]nc[lzit; Stancio =i-a r`nduit mantaua, pu=ca =i baioneta]ntr-un ungher, unde a =optit ceva tainic cu nevast[-sa. Pe urm[, dediu Manole a luat un clondir mare sub\ioar[, s[cumpere vin. I-am dat =i din partea mea c`\iva lei, pe care b[tr`nul i-a primit f[r[o vorb[=i i-a num[rat]n palm[, cu gravitate.

+i Petcana a]nceput s[preg[teasc[masa. Cu fa\a rumen[=i pu\in asudat[, cu ochi plini de z`mbet, dolofan[ =i pietroas[, gospodina c[lca ]ndesat de duduia p[m`ntul sub ea. La mine nu se uita niciodat[de-a dreptul pe sub spr`ncenele-i ]mbinate, =i nici nu-mi vorbea. A preg[tit din zece ou[, ]ntr-o tigaie mare, un scrob cu unt, ]n care a sf[r`mat vreo cincisprezece ardei mici ro=ii. C`nd s-a ]ntors dediu Manole cu vinul, femeia a scos dintr-o firid[ un =ip cu vi=inat[ =i ne-a oferit la c`te=itrei c`te o jum[tate de cea=c[; dar dup[privirea =ireat[=i cald[cu care l-a]nv[luit pe b[rbatu-s[u, am]n\eles c[l-a p[rtinit.

Ne-am a=ezat apoi pe sc[unele cu trei picioare]n jurul unei mesu\e rotunde,]n mijlocul od[ii, cu c`te o felie mare de p`ine]n dreptul fiec[ruia.

Dar scrobul era prea ardeiat. Parc[luam foc]n gur[. Dup[dou[linguri, am cerut ap[.

— Nu-i place, c[n-are *caciamac* (m[m[lig[)! a z`mbit femeia, f[r[ s[ m[ priveasc[. Era o ]n\ep[tur[ u=oar[ la adresa rom`nului, o glum[pe care gospodina mi-o arunca, de ciud[c[nu-mi place scrobul ei.

Am]nchinat c`te un pahar de vin, apoi nevasta a scos din cuptor o tav[mare cu pl[cint[=i-a pus-o]n mijlocul mesei; fiindc[n-aveam farfurii, nici cu\ite, am a=teptat s[v[d cum se

m[n`nc[. Era simplu: fiecare rupea din dreptul lui, cu degetele, =i ducea la gur[. Asta era pl[cinta tradi\ional[ de Anul nou — c`teva foi groase de aluat, cu ceap[=i buc[\i de sl[nin[ ]ntre ele.

— Cum se cheam[asta pe bulg[re=te? am]ntrebat.

— Asta se cheam[*bani\a*, mi-a r[spuns b[tr`nul, =terg`ndu-se la gur[. Asta m`nc[m noi, bulgarii, la zile mari...

Dup[c`teva pahare de vin, lui dediu Manole a]nceput s[i se dezlege limba.

— Noi cu voi rom`nii, n-avem nimic! a zis el deodat[ ]ntorc`ndu-se spre mine. Voi sunte\i tot cre=tini ca noi; =i, pe vremea c`nd eram eu fl[c[u, a\i venit cu ru=ii s[ ne sc[pa\i din robie. +-apoi — ad[ug[ el mai ]ncet — la Rom`nia merg mul\i de-ai no=tri =i se]ntorc cu parale bune... c[Rom`nia e \ar[bogat[...

}mi vorbea pe bulg[re=te. }n\elegeam tot ce spune, dar de r[spuns]mi venea mai greu.

— Noi cu turcii avem ce-avem! urm[b[tr`nul, ]nviorat. Acum suntem tovar[=i, ca m`\a cu c`inele — dar alt[dat[... Venea *efendi* turcul c[lare =i tr[gea la casa omului, fie ziu[, fie noapte. +i bulgarul]i \inea calul de c[p[stru la poart[, =i turcul intra]n cas[, la nevast[... +i pe urm[cerea lapte dulce — da' nu se ridica s[-l bea, ci poruncea bulgarului s[-i duc[laptele la gur[, cu lingura, ca la copil...

B[iatul asculta nep[s[tor, culeg`nd]n t[cere cele din urm[firimituri de *bani\a* de pe fundul t[vii.

Masa se sf`r=ise.

B[utur[mai r[m[sese]ns[din bel=ug =i mo=neagul avea gust de vorb[: a]nceput s[-mi l[mureasc[o]nc`lcit[ problem[ de politic[ balcanic[, mi-a pomenit de *trinaisi godina* — de greci, de s`rbi =i de toate necazurile pe care "tr[darea" acestor vecini vicleni le-a adus pe capul Bulgariei...

Dar lui Stancio nu-i ardea de discu\ie. +i Petcana nu mai avea r[bdare. Cu ochii str[lucitori, cu obrajii]mbujora\i de vin, femeia se ridica des, se]nv`rtea prin cas[, se uita pe furi= la

b[rbat-s[u.

}n cele din urm[b[tr`nul s-a ridicat cu greutate, ne-a zis: — *Lec[no=!*[1] — =i s-a l[sat pe patul din fund, s[doarm[.

Stancio s-a urcat =i el]n patul cel nalt; Petcana a str`ns masa c`t ai bate-n palme =i mi-a f[cut semn s[m[culc pe patul de sub fereastr[, unde m-am l[sat]mbr[cat, cu capul pe-o pern[tare.

Apoi femeia =i-a desf[cut cu-o singur[mi=care br`ul, a suflat ]n lamp[ =i s-a aburcat la cucurigu, l`ng[b[rbat-s[u.

Mult[vreme n-am putut s-adorm.

Cu fa\a la perete ascultam sfor[itul b[tr`nului =i viscolul de-afar[, care sufla din c`nd]n c`nd cu glas de pustiire, pe l`ng[ferestre. De undeva, din]ntuneric, o porti\[deschis[ori o =indril[cl[tinat[de v`nt gemea ]ncet =i jalnic, la r[stimpuri rare. +i m[ g`ndeam la]nt`mplarea nea=teptat[care m-a adus,]n noaptea Anului nou,]n casa asta de bulgar. Dac[nu s[ream din tren, a= fi fost acum departe — poate a= fi ajuns]n \ar[... Dar nu-mi p[rea r[u. Mul\umit[mie, dou[s[rmane fiin\e omene=ti,]n v[lm[=agul aprig al marelui r[zboi, aruncate acum laolalt[sub acest acoperi=, izbuteau s[fure vie\ii, pe apucate, partea lor de fericire umil[.

A doua zi ne-am sculat cu noaptea]n cap =-am pornit spre gara cea mai apropiat[, s-a\inem calea trenului.

XXI

Seara pe la zece, am ajuns la Rusciuk.

Am a=teptat]n odaia corpului de gard[, la un =tab bulg[resc,]ntre solda\i somnoro=i =i-n fum acru de tutun, p`n[ce-a venit s[m[g[seasc[un gradat, care mi-a f[cut perchezi\ie =i mi-a

[1] Noapte bun[! (bulg.).

confiscat toate h`rtiile =i scrisorile de prin buzunare.

Aveam noroc:]n aceea=i sear[pleca spre Bucure=ti un curier bulgar. }n tov[r[=ia lui, am cobor`t dup[vrun ceas la malul Dun[rii.

Prin noaptea de p[cur[, am z[rit]n sf`r=it apa de l`ng[care plecasem cu at`ta vreme]n urm[; i-am auzit, cu b[taie de inim[, clipotul undelor la \[rm — =i i-am cunoscut glasul…

Datorit[fie norocului, fie metalului din care eram f[cut — sc[pasem cu via\[din toate…

Peste ap[, prin bezna nop\ii f[r[stele, cu cer acoperit, nu se vedea dincolo nimic. Doar mai jos, spre malul dimpotriv[, clipeau lumini\e risipite]n]ntuneric, departe…

+i s-auzeau c`inii-n Giurgiu.

MINUNILE

“Nu exist[paradis, dar trebuie s[facem a=a ca s[merit[m s[existe unul.”

Jules Renard

SF~NTULUI SISOE

CUPRINS

I. }N RAI

Abia trezit din somn]n coliba lui priz[rit[la marginea dinspre r[s[rit a raiului, sf`ntul Sisoe f[c[torul-de-minuni ]n[l\[ pe glasul al =aptelea, cu un ochi ]nchis =i cu celalt deschis numai pe jum[tate, o c`ntare de laud[ ]mp[ratului ceresc, st[p`nul celor v[zute =i celor nev[zute. Ie=i apoi ]n prag, s[ se spele pe ochi la soare cu ap[ rece dintr-o b[rdac[ de lemn mirositor, pufnind =i ]mpro=c`nd]n juru-i stropi de diamante. Dup[ce ispr[vi =i aceast[treab[cu bine,]mbr[c[anteriul lui de =iac cafeniu, mai scurt ceva la spate dec`t dinainte,]=i lu[de dup[u=[toiagul lustruit de vreme =i porni s[fac[o plimbare de diminea\[, ca de obicei, pe aleea cea mare.

Coruri de binecredincio=i s-auzeau din toate p[r\ile raiului, despletind psalmi =i osanale]n str[lucirea trandafirie a dimine\ii. Unul r[suna aproape, de dup[buchetele de aluni din fa\[: *“Bine e=ti cuv`ntat, Doa-a-mne, ]nva\[-ne pre noi ]ndrept[rile ta-a-a-le...”* Altul ]l ]ng`na mai de departe, dintr-un p`lc de r[chi\i]nflorite: *“Slav[\ie, Dumnezeul nostru, slav[\i-i-e...”* Iar al treilea le r[spundea de cine =tie unde, cu un ton mai ridicat: *“...oa-a-mne... a-a-a-le...”*

Astfel gr[dina raiului r[suna]n toate zilele de c`nt[ri biserice=ti din zori =i p`n[noaptea, de \i-era mai mare dragul. +i pretutin-

deni v[zduhul mirosea cucernic numai a smirn[=-a t[m`ie, de-\i venea ame\eal[; ba te-ar fi apucat de la o vreme chiar durerea de cap, dac[ ]n rai ar fi cu putin\[asemenea r[ut[\i.

Dar]n gr[dina cea sf`nt[a raiului nu se pomene=te boal[ori durere, c[ci acolo nu se cunoa=te moarte. Traiul celor preafericí\i curge pururea lin, sub alb[strimea cerului f[r[prihan[, un cer f[r[nouri, din care nu fulger[niciodat[. Pe catifeaua verde a covoarelor de iarb[tuns[=i pe c[r[rile pres[rate cu nisip de aur nu sunt hopuri =i mu=uroaie de care s[te]mpiedici la plimbare, nici gropi neastupate,]n care ar putea s[dea binecredincio=ii, din neb[gare de seam[. Acolo =arpele nu are venin, ardeiul nu ustur[=i ghimpii trandafirilor sunt bon\i. Toate stau]n preajma omului smerite =i se poart[cu bl`nde\e, toate sunt dulci la gust =i netede la pip[it.

L[s`ndu-=i chilia ]n paza Domnului, pe deal, sf`ntul Sisoe cobor] la]nceput o potec[ ]ngust[, printre mesteceni evlavio=i cu tulpini drepte =i albe, ca ni=te lum`n[ri de botez ]nfipte ]n fumul destr[mat al frunzi=ului; str[b[tu apoi de-a curmezi= prin iarba stropit[ de agheazma dimine\ii, o sf`nt[poian[ ]ncununat[jur]mprejur de trandafiri galbeni, care miroseau de departe a busuioc. Pe aici, soarele abia acum]ncepea s[r[sar[. Cicori =i aglice cuvioase]=i]ntorceau spre el cruciuli\ele de smal\. +i macii lumina\i numai dintr-o parte]n[l\au deasupra =iraguri de candele ro=ii, arz`nd neclintit cu fe=tila mic=orat[pe dinl[untru.

Sisoe trecu apoi,]n pas agale, de-a lungul unei c[r[ri deschise]ntre dou[r`nduri de pini ]ntuneca\i, cu v`rfurile poleite de soare. Acolo sus,]n b[taia razelor, str[luceau pe liane Florile-raiului, necunoscute pe acest p[m`nt. Unele, portocalii =i lungi, ]n[l\au spre cer limbi u=oare de fl[c[ri, ]nchipuind ]n aer icoana vie a sf`ntului Duh; altele albastre =i mari, abia aninate de crengi,]=i leg[nau cu gura-n jos clopotele de azur, gata s[sune pentru]ngerii v[zduhului chemarea la liturghie.

C`nd apuc[ la dreapta, pe aleea cea mare, Sisoe v[zu venind spre el un convoi lung de binecredincio=i. R`ndui\i patru c`te patru, ]naintau domol, cu f[clii aprinse ]n m`n[, c`nt`nd c`t ]i \inea gura psalmii proorocului David. Un sf`nt de cei mari, cu picioarele goale]n sandale de argint =i cu cerc de lumin[ ]n jurul capului, mergea]n fruntea lor b[t`nd tactul din toiag.

— Blagoslove=te, sfinte p[rinte!]l]nt`mpin[de departe Sisoe, cu voie bun[.

Dar celalt nici nu-=i]ntoarse capul m[car.

— De diminea\[ai pornit la treab[...,]i strig[iar Sisoe, cerc`nd s[intre-n vorb[.

Dar sf`ntul cel mare tot nu catadicsi a-i da r[spuns, ci se]ncrunt[doar la el =i-i f[cu semn, din treac[t, s[nu-l tulbure cu vorbe]n de=ert.

Sisoe se feri atunci mai la o parte din calea convoiului =i r[mase acolo, cu b[rbia sprijinit[-n toiag =i cu picioarele desf[cute tare-n l[turi, ca s[priveasc[de-aproape binecredincio=ii]n t[cere.

Erau de toat[m`na. +i mai slabi, =i mai gra=i, cum se-nt`mpl[. To\i umblau]mbr[ca\i la fel,]n c[m[=oaie albe de in, lungi p`n[ la c[lc`ie =i str`nse bine-n baier[ la g`t. +i fiind ra=i peste tot la obraz =i cu capetele tunse chilug, de pe nimica nu se mai putea cunoa=te, pe dinafar[, care-i b[rbat =i care femeie.

U=ura\i cu totul de cele p[m`nte=ti, cei din fruntea convoiului c[lcau lin =i sp[sit, de p[rea c[ poart[ fiecare o tav[ cu coliv[ pe cre=tet. Mergeau cu privirile-n cea\[ =i p[=eau domol, ca o cir-ead[ de mom`i albe care-au]nviat la soare. Mo=neag ori t`n[r, cine-l mai putea =ti pe fiecare? Gheara vremii nu mai avea putere s[ zg`rie chipurile lor poleite ca marmura, peste care suflarea de ghea\[a ve=niciei trecuse prea de mult timp.

Al\ii,]n urma acestora, mai de cur`nd veni\i de pe p[m`nt, cu obrazul stafidit de postiri]ndelungate =i cu genunchii]n\epeni\i de m[t[nii, se]mbulzeau c[lc`nd de sus, ca-n str[chini, gata s[ se poticneasc[ la fiecare pas. +i cum treceau de-a valma pe l`ng[

Sisoe, cu ochii-n jos de-at`ta smerenie =i umilin\[, se cuno=tea c`t de colo c[n-a fost cine =tie ce de capul lor, pe p[m`nt. Rar z[reai printre ei c`te unul mai ac[t[rii, ce p[rea s[fi fost om cu stare =i cu greutate]n zilele lui, m[car c[se vedea acum ajuns cot la cot cu to\i calicii. Unii dintr-]n=ii nu =tiau s[c`nte, dar zbierau =i ei, mai tare dec`t ceilal\i, ca s[se-nve\e.

Convoiul era pe ispr[vite =i Sisoe se preg[tea s[-=i caute de ale sale, c`nd r[mase deodat[ cu privirea a\intit[, ]ncrunt`nd spr`nceana. }n urma tuturor, ag[\at de coada convoiului, venea dep[n`nd m[runt din picioare unul mai mic la trup =i mai de nevoie dec`t to\i. Acesta trebuie s[ fi fost numai de c`teva ceasuri intrat]n]mp[r[\ia de sus, c[p[rea grozav de str[in. }=i domolea uneori pasul =i, lungind g`tul, se uita speriat ]n juru-i... +i iar ]ncepea s[ lucreze amarnic din picioare =i s[ sc`nceasc[ ]ncet, cu obrazul]ncre\it de obid[, sm`rc`ind din nas la tot pasul. C`nd ajunse ]n dreptul lui Sisoe =i d[du f[r[ veste cu ochii de el, ]ncepu s[ urle de spaim[. Iar Sisoe, ca s[-i v`re =i mai tare-n oase frica de cele dumnezeie=ti, se strop=i la d`nsul umfl`ndu-=i obrajii, ba se =i lu[dup[el c`\iva pa=i, cu toiagul ridicat.

Dup[aceasta, Sisoe se]ntoarse lini=tit =i]nsemn[cu v`rful toiagului ]n nisip num[rul binecredincio=ilor din convoi. Erau o sut[ nou[zeci =i nou[ de to\i, f[r[ a fi socotit la num[r[toare =i pe sf`ntul cel mare din fruntea lor. Aduc`ndu-=i aminte de acela, Sisoe se posomor] pu\in la obraz. S-a=tepte el de-acum s[-i mai cear[blagoslovenie...

“Parc[ce-i el mai mult dec`t un sf`nt, ca mine =i ca altul?”

G`ndind astfel, Sisoe se uit[ ]nc-o dat[, lung,]n urma binecredincio=ilor, care se dep[rtau acum amesteca\i]n gr[mad[, cu spin[rile lor albe =i rotunde, ca o turm[de oi ridicate-n picioare.

“Unii prea mult, al\ii nimica...” oft[el iar, plec`ndu-=i nasul ]n p[m`nt.

C[ci]nc[de la]nceput, de c`nd intrase ]n rai =i v[zuse cum stau lucrurile pe aici, Sisoe nu visa altceva dec`t s[capete =i el o

ceat[c`t mai mic[ de binecredincio=i, pe care s[-i c[l[uzeasc[, s[-i ]nve\e =i s[-i =motreasc[ de diminea\a p`n[seara, cum vedea el c[fac sfin\ii cei mari cu preaferici\ii de sub obl[duirea lor. Dar Domnul-Dumnezeu, =tiindu-l pre el cam lipsit de]nv[\[tur[=i nu cu totul dezlegat de cele p[m`nte=ti, m[car c[ plin de r`vn[duhovniceasc[=i curat la cuget, nu prea se uita la gura lui. +i nici n-ar fi putut Cel milostiv s[-i]mplineasc[voia, f[r[a st`rni tulburare =i z`zanie]ntre sfin\ii p[rin\i; c[ci, dup[canoanele raiului, numai sfin\ii cei cunoscu\i =i sl[vi\i de toat[suflarea cre=tineasc[de pe p[m`nt au dreptul s[ primeasc[ sub ascultare o ceat[ de binecredincio=i. Bine]n\eles c[ nici aceia nu-i iau a=a, cu hapca, f[r[ nici o socoteal[, ci potrivit cu rangul =i vrednicia fiec[ruia. Astfel, unul din cei mari de tot poate s[ aib[ sub obl[duirea lui =i p`n[la trei sute de suflete; pe c`nd altul mai mic ]n grad, ]nsemnat doar cu o cruciuli\[ neagr[ la c[lindar, prime=te =i el, acolo, vreo zece-dou[zeci de capete, ori numai cinci-=ase buc[\i — o nimica toat[. C`t despre gloata cea mare a sfin\i=orilor de r`nd, pe care nici popa nu-i mai cunoa=te, cine i-ar putea ]mp[ca pe to\i? Jos, pe p[m`nt, nimeni nu le are grija. Nimeni nu-i mai pomene=te, ca =i cum n-ar fi. Doar din an]n Pa=te dac[-=i mai aduce aminte de c`te unul dintre ei vro bab[ am[r`t[care, te miri din ce pricin[, se-nt`mpl[ s[ aib[ sl[biciune pentru d`nsul. A=a fiind, acestora nu li se poate da nici un suflet de cre=tin pe m`n[. +i nu le r[m`ne alta de f[cut, c`t \i-i ve=nicia de lung[, dec`t s[se plimbe cu m`inile la spate de colo p`n[colo prin sf`ntul rai, f[r[ treab[, ]n[l\`nd pe nea=teptate, de dup[c`te un tufi=, o c`ntare nou[de laud[, cu me=te=ugite]ntors[turi din g`tlej.

Convoiul pierise de mult la o cotitur[, =i Sisoe sta tot acolo, c[sc`nd prelung =i uit`ndu-se la cer. Soarele se ridicase abia de-un stat de om deasupra copacilor. P`n[ la ceasul c`nd sun[clopotul de la trapeza cea mare din mijlocul raiului, ca s[adune

sfin\ii =i binecredincio=ii la gustare, mai era]nc[destul[vreme.

Aduc`ndu-=i aminte de m`ncare, Sisoe sim\i]ndat[la r[d[cina limbii gust de lapte dulce =i de smochine coapte, hrana cea de toate zilele a ferici\ilor dintru]mp[r[\ia de sus.

“Parc[a= bea oleac[de ap[...”, se g`ndi el, str`mb`ndu-se pu\in. +i n-apuc[ s[-=i ispr[veasc[ bine g`ndul, c[-ndat[\`=ni dintre pietrele de la picioarele lui, g`lg`ind, un izvor de ap[ curat[ ca lumina. Sisoe lu[ ]n pumni =i sorbi o gur[ plin[ — dar nu ]nghi\i dec`t jum[tate; cealalt[jum[tate o]mpro=c[ ]n soare, cu buzele str`nse, ca s[fac[curcubeu.

Astfel]n rai orice dorin\[ori nevoie]\i este]mplinit[, c`t ai clipi din ochi. At`ta doar, c[nimeni nu cuteaz[acolo s[doreasc[ce nu se cade, fiindc[Cel atoate=tiutor vegheaz[=i cunoa=te]n orice clip[g`ndurile fiec[ruia.

Dup[ce]=i ud[cerul gurii, f[r[nici o pl[cere deosebit[, c[ci abia apucase a-i fi sete, Sisoe nu =tia ce s[mai fac[.

O viespe mare, de prin apropiere, veni numaidec`t =i i se l[s[ cu ]ncredere pe m`n[, ca s[-i \ie de ur`t. Era o viespe evlavioas[. Tr[ise pe p[m`nt tot]n preajma unei sf`nte biserici =i se sf`r=ise la urm[, le=inat[de foame, pe o lespede din pronaos. +i-n scurta ei via\[nu f[cuse nim[nui r[u, m[car c[ ]i d[duse =i ei Dumnezeu ac =i venin]n coad[, ca s[nu stea degeaba pe acest p[m`nt.

Sisoe]ncepu s-o nec[jeasc[cu ar[t[torul, ca s[-l]n\epe. Mult[n[dejde de]mpuns[turi nu prea tr[gea el din partea unei viespi a=a de bisericoase. Dar mai =tii? Poate c[p`n[ la urm[ tot are s[-=i piard[ r[bdarea, s[-i v`re barem v`rful acului... C[ci de at`ta amar de vreme, de c`nd abia mai \inea minte, pe Sisoe nu-l mai duruse nimic. +i ar fi vrut s[mai simt[=i el, m[car o dat[, un pic de usturime ori de durere, ca s[se poat[bucura la urm[, cu adev[rat, c[nu-l mai doare. Dealtfel, to\i tovar[=ii lui]ntru ne=tirbita fericire umblau ahtia\i dup[a=a ceva:

— Rogu-m[sfin\iei-tale — se]mbiau ei unul pe altul c`nd se-nt`lneau la c`te un loc mai ferit — trage-mi un pumn]n nas...

Dar puteau ei s[tot]ncerce, c[nu-i durea nici c`t un bob`rnac,

m[car de =i-ar fi c`rnit nasurile din loc.

V[z`nd c[ viespea ]=i fere=te ]ncoace =i-ncolo p`ntecul inelat =i n-are de g`nd s[-l ]n\epe, Sisoe o ]n[l\[ ]ntr-un v`rf de deget =i-o sufl[, cu ciud[, s[se duc[de unde a venit.

Sfin\ia-sa a pornit apoi]ncet mai departe, pe o alee umbrit[ce se chema Drumul lui Adam.

}n cedrii cei]nal\i de pe margini,]ngera=i de felurite m[rimi, cu aripioare albe, se jucau zbur`nd care-ncotro =i ascunz`ndu-se prin frunzi=uri. Unii se leg[nau cumin\i la soare, pe crengile din v`rf; al\ii, mai zglobii, s-ag[\au de liane cu capul ]n jos =i-=i f[ceau v`nt de la un copac la altul, ori s-alungau printre ramuri cu \ipete fragede =i u=oare. Iar c`nd se ]nt`lneau prin v[zduh c`te doi mai g`lcevitori, se-nv[lm[=eau gr[bit, ciufulindu-=i p[rul b[lai, =i veneau ghem p`n[ aproape de p[m`nt. Acolo se desp[r\eau =i zburau]napoi,]n copac. +i-n urma lor r[m`nea plutind c`te o pan[alb[, care c[dea]ncet ca un fulg mare de om[t pe iarba]ntunecat[.

Sisoe ar fi vrut s[treac[pe acolo neb[gat]n seam[. St[tu pu\in la]ndoial[; s[mearg[mai departe, ori s-apuce pe alt drum?... Dar era prea t`rziu. Un]ngera=, care se pitise de tovar[-=ii lui de joc]ntre candelabrele unui castan]nflorit, l-a z[rit de-acolo, printre frunze. +i-i strig[de departe, cu glas de clopo\el:

— S[ru'm`na, sfinte Sisoe!

Se f[cu lini=te, o clip[. To\i]l c[utar[cu ochii... Apoi stolul]ntreg se n[pusti asupra lui. }l]nconjurar[,]l n[p[dir[din toate p[r\ile:

— Sisoe! Sisoe! Sisoe!

+i era o larm[de \ipete =i-o]nv[lm[=eal[de aripi albe a=a de cumplit[, c[bietul Sisoe nu-=i mai vedea capul:

— }nd[r[t, zv[p[ia\ilor!... Ce tot ave\i cu mine?

Dar ei]ncepur[s-arunce-n el cu flori, f[c`nd hor[-n jurul lui =i petrec`ndu-l cu alai:

Sisoe, Sisoe,
V[r cu tata Noe,
Floare de trifoi,
Fir de usturoi,
Ia-te dup[noi!

Sisoe se ap[ra cu cotul]n dreptul obrazului de zburd[lniciile lor; se r[sucea-n loc =i se lua dup[c`te unul, dar nu-l putea prinde. Abia dac[a apucat s[-i lipeasc[unuia, cu picioru=e dolofane, lip! o palm[la spate, din fug[.

— Sta\i numai, c[v-ar[t eu vou[!... }ngeri sunte\i voi, ori diavoli]mpeli\a\i?

Un serafim care tocmai trecea-n zbor peste copaci, z[rind forfota de jos, se l[s[pe p[m`nt, s[ vaz[ ce-i. Cu aripile ]nc[ desf[cute, f[cu trei s[rituri lungi pe v`rful picioarelor,]nainte de a se opri din iu\eala zborului. +i aripile de azur i se alipir[delicat de-a lungul spatelui, p`n[deasupra coapselor de filde=.

— Lini=te! strig[el, b[t`nd din palme. Pleca\i de-aici... Unul s[nu mai v[z!

La glasul serafimului,]ngerii se risipir[ ]ntr-o clip[, f`lf`ind]n toate p[r\ile, ca un roi de fluturi mari.

— Nu se poate omul s[mai treac[pe nic[ieri de r[ul lor... vorbi Sisoe c[tre serafim, scutur`ndu-=i florile de pe umeri =i iarba din p[r.

+i nu pornise bine mai departe, c`nd o veveri\[mic[, care pesemne prinsese la curaj din cele ce v[zuse, se cobor] iute dintr-un copac, se opri drept]n mijlocul c[r[rii]n dou[labe =i-i f[cu, de departe, o reveren\[. Apoi se]ntoarse =i-i mai f[cu una de-a-ndaratele, cu codi\a pe spate.

Ro=u de ciud[, Sisoe zv`rli cu toiagul dup[ea:

— Sc`rn[vie!... Acu= te ridic de v`rful cozii =i te duc]naintea Celui prea]nalt!

+i cum veveri\a pierise prea repede-n frunzi=, l[s`ndu-l ]nc[ fierb`nd de m`nie, sfin\ia-sa lu[martori copacii dimprejur pentru o]ndr[zneal[ca aceasta:

— Auzi d-ta!...

*

Aleea pe care apucase Sisoe d[dea]ntr-un lumini= rotund, c`t o arie larg[, b[t[torit[bine de pa=i pe la margini, m[car c[locul nu p[rea tocmai potrivit pentru plimbare.

Acolo, drept]n mijloc, sta un pom singuratic, pr[p[dit de b[tr`ne\e. Un gard de s`rm[cu ghimpi]l]nchidea de jur]mprejur, ca s[nu mai poat[nimeni atinge cu piciorul,]n veci de veci, iarba cea uscat[de sub el, ce se vedea t[v[lit[stra=nic]n c`teva locuri...

Acesta era m[rul lui Adam, r[mas aici de la]nceputul lumii.

O fi fost el pe vremuri mai ar[tos, poate. Acum era un biet copac str`mb =i desfrunzit, ca vai de el. Dormea toat[ ziua. C`nd]l mi=ca o adiere de v`nt, ]ncepea s[ geam[ din ]ncheieturi =i s[ schiaune cu glas a=a de pierit, c[ parc[ se milogea de iertare. Alteori, f[r[ pic de v`nt, se trezea fo=nind]ntr-aiurea ca de pe alt[lume, din cele dou[-trei smocuri de frunze c`te-i mai r[m[seser[ pe poale; =i parc[ r`dea singur atunci, aduc`ndu-=i aminte de cele v[zute, odat[, sub crengile lui]ng[duitoare...

}n jurul trunchiului uscat se vedea]ncol[cit un =arpe. Dup[ ]nf[\i=are, nici [sta nu p[rea a fi mai de isprav[. Era un =arpe lung =i slab din cale-afar[, ca un \`r. De b[tr`n ce era,]i c[zuse to\i din\ii =i-abia mai putea clipi din ochii lui mici, de g[in[bolnav[. De demult tare trebuie s[fi r[mas el]nnodat acolo, ca o curea veche care ar \ine scoar\a pomului s[nu-i lunece la vale. }=i luaser[vr[biile n[rav s[-l ciuguleasc[cu de-am[nuntul de dou[ori pe zi,]n batjocur[. +i el n-avea putere nici s[mai s`s`ie m[car, cum fac =erpii cei]ntregi la fire c`nd ]i zg`nd[re=ti; ci doar]=i]ncre\ea pielea din jurul nasului, pu\in, ca s[-=i arate sc`rba. Iar dac[-i venea-n minte s[-=i strecoare printre buze limbu\a neagr[ =i despicat[, ca s[ sperie du=manul, r[m`nea de multe ori cu ea afar[, at`rnat[ ]ntr-o parte: nu mai =tia din ce pricin[a scos-o =i uita s-o mai trag[ ]nl[untru.

De-o asemenea tov[r[=ie, copacul s-ar fi lep[dat bucuros. Se

s[turase p`n[-n g`t s[tot simt[pe l`ng[ sine o astfel de lighioan[, neputincioas[ =i adormit[. +i poate c[ =arpele s-ar fi dus bucuros s[ t`njeasc[-n alt[parte, c[-i era =i lui lehamite de c`nd tot sta acolo. Dar ce puteau face? Soarta ]i legase la un loc pe vecii vecilor, c[ci Domnul-Dumnezeu hot[r`se,]n nem[rginita lui bun[tate, s[-i p[streze viitorimii pe am`ndoi, pentru aducere-aminte.

M[rul lui Adam nu mai d[dea rod. Doar la zece ani o dat[dac[mai f[cea =i el, acolo, c`teva mere pipernicite =i verzi, de-\i str`ngeau gura pung[de departe, numai c`t te uitai la ele. Ceasuri ]ntregi st[teau atunci sfin\ii p[rin\i cu ochii la acele st`rpituri p[dure\e, =i le l[sa gura ap[, c[erau dori\i de acritur[. Dar nimeni nu cuteza s[s-ating[de ele, fiind lucru cu primejdie; veninul lor, dulce-acru,]=i p[strase p`n[ ast[zi virtutea de a-l ]mpinge pe om ]n mare ispit[... Odat[, trec`nd pe aici ni=te binecredincio=i, zice c[unul dintre ei, mai lung de m`n[, ar fi ]ndr[znit s-apuce din treac[t, pe furi=, un m[r c[zut ]n iarb[. +i p`n[s[prinz[de veste sf`ntul din fruntea convoiului, p`n[s-alerge la el, s[-l scobeasc[cu degetul]n gur[ca s[-i scoat[buc[\ica dintre din\i, acela a-nghi\it-o nemestecat[... +i nu i-a mai trebuit alt pop[! S-a scuturat ca de friguri de vreo dou[ori, dup-aceea a-nceput a se uita gale=, pe sub spr`ncene, ]n jurul lui... Pe urm[ s-a pornit s[ fluiere un c`ntec de lume. +i dintr-o dat[s-au trezit cu el zber`nd c`t]l \inea gura:

Hai, lele\[,-n deal la vie,
S[culegem raz[chie...

=i alte m[sc[ri de acest fel, cum nu se mai auzise niciodat[ ]n sf`ntul rai. Iar la sf`r=it a fost apucat cu at`ta furie, c[ nu mai =tia nimeni ce s[-i fac[ =i cum s[ scape de el. D[dea buzna la tovar[=i, adulmec`nd grabnic =i pip[indu-l pe fiecare,]nc`t unora le aducea mare tulburare ]n inim[, m[car c[ al\ii ]l scuipau =i-l ]mbr`nceau c`t colo. A=a c[ la urm[ a trebuit s[-l scoat[ dintre ei =i s[-l lege cobz[ p`n[i-a trece har\agul ca s[nu-i mo-

lipseasc[=i pe ceilal\i cu vremea, ori s-apuce a-i v[t[ma cumva. +i astfel, mult n[duf a p[timit de pe urma lui sf`ntul care-l avea]n paz[...

"A=a i-a trebuit!" se g`ndi Sisoe, aduc`ndu-=i aminte de aceast[veche]nt`mplare. C`nd ai binecredincio=i pe sam[, va s[fii cu ochii]n patru, nu s[-i la=i de capul lor. C[ce =tiu ei, s[racii? Dac[nu le ai grija,]ndat[culeg de pe jos =i bag[-n gur[tot ce le cade la-ndem`n[...

Iaca, lui de pild[, nu i s-ar fi putut]nt`mpla una ca asta. S[ fi avut el c`\iva]n grij[, i-ar fi \inut din scurt, nu a=a. Nici s[s-aplece c`t de c`t, ca s[se scarpine la vrun picior, nu i-ar fi l[sat. Le-ar fi f[cut el]nsu=i, la nevoie, slujba aceasta. C`nd ai pu\ini, merge... Dar asta-i, c[ sfin\ii cei mari nu vor s[ se mul\umeasc[ cu pu\in; ba c`te unul mai lacom are at`ta liot[ de cre=tini pe cap, c[ nici s[ le dea ap[ de dou[ ori pe zi nu mai pridide=te, necum s[-l scarpine pe fiecare unde-l m[n`nc[...

CUPRINS

II. LA UN |INTAR...

— Facem un \intar, frate Sisoe? r[sun[deodat[, de la spatele lui, un glas cunoscut.

Sisoe se]ntoarse, tres[rind, =i d[du cu ochii de un sf`nt lung =i slab, care s-apropiase f[r[ zgomot =i se oprise la c`\iva pa=i,]n soare. Un anteriu prea scurt =i cam ros de molii pe la poale]i]mbr[ca trupul de=irat.

Acesta era sf`ntul Avacum, poreclit Habacuc, vestit]n tot raiul ca juc[tor neobosit de \intar.

— Porumb ori fasole?]ntreb[el iar, uit`ndu-se la Sisoe a\intit cu ochii lui verzi =i mari, din care nu clipea niciodat[.

— Porumb... r[spunse Sisoe, f[r[putere de]mpotrivire.

Ca s[nu-i dea timp s[se r[zg`ndeasc[, celalt scoase]ndat[de sub anteriu o tabl[lat[de lemn, pe care se vedea zugr[vit[cu

crida un \intar frumos,]n patru col\uri, cam =ters pe alocurea de frec[tur[. Puse tabla jos =i-i turn[deasupra, din c[u=ul palmei, cele dou[boabe de fasole =i nou[de porumb, pe care le purta]ntotdeauna]n buzunarul de la spate, pentru orice]nt`mplare. S-a=ezar[ apoi pe iarb[ am`ndoi, fa\[-n fa\[, cu \intarul]ntre ei; =i dup[ce-i potrivir[pe la col\uri =i pe la r[scruci fiecare la r`ndul s[u c`te-o boab[,]ncepur[s[mute.

Sisoe nu prea avea chef de jucat. |intarul era pentru el un joc prea mig[los, la care nu se pricepea tocmai bine =i r[m`nea totdeauna b[tut. Ca s[ nu se cheme la urm[ c[ s-a dat prea lesne biruit, c`nd venea r`ndul s[ mute se pref[cea mai ]nt`i c[se socoate ad`nc... Apuca apoi bobul de porumb ]ntre dou[ degete =i ]nainte de a-l a=eza ]n alt loc, la ]nt`mplare,]l stupea bine pe toate p[r\ile, ca s[se lipeasc[. Pe urm[, tr[gea cu coada ochiului la Habacuc, s[vaz[ce zice.

— Bre-bre-bre... se minuna acesta, ca s[-i dea curaj — stra=nic le mai]nv`rte=ti! Nimeni nu se poate pune cu sfin\ia-ta la acest joc. At`ta doar c[-l joci prea rar...

Habacuc,]n schimb,]l juca de c`te ori avea cu cine. Ba-l juca =i singur uneori, c[ mul\i se cam fereau de el, fiind sfin\ia-sa un sf`nt ciudat =i nu tocmai bine v[zut de cei mari. C`nd nu-=i g[sea tovar[= de joc, r[t[cea ca o umbr[ pe c[r[rile paradisului, cercet`nd, scormonind =i amirosind prin toate cotloanele, ca s[-=i g[seasc[ceva de lucru, pentru trecere de vreme. Odat[a fost prins c[r`nd \[r`n[cu o t[r[boan\[,]ntr-un loc mai ferit, unde-=i pusese de g`nd s[r[s[deasc[urzici. +i a fost aspru mustrat de sf. Petru, dup[cuviin\[, c[ci]n rai nu-i]ng[duit nim[nui s[munceasc[, acolo fiind ve=nic[s[rb[toare. Afar[de asta, cum fusese proroc]n zilele lui, Habacuc =tia s[ghiceasc[sfin\ilor p[rin\i]n palm[. +i-i spunea fiec[ruia, ca din carte, tot ce are s[i se-nt`mple p`n[ ]ntr-o mie de ani de-acunainte: ba c[are s[-i caz[un dinte din fund]n acest r[stimp — dar nu-i mare pagub[, c[tot nu prea avea ce face cu el; ba c[peste vreo trei sute de ani, poate =i mai cur`nd, va primi]ntr-

o diminea\[o veste pentru ni=te vorbe rele de la unul scurt =i ro=covan, care pe din fa\[i s-arat[prieten, iar pe din dos]l pa=te... +i altele de acest fel, c`te-n lun[ =i-n soare, de-i f[cea pe to\i s[-l asculte cu gura c[scat[ =i s[ se-nfioare p`n[la r[d[cina p[rului de prorocirile lui.

— Ia! f[cu el]ntr-un r`nd, ridic`nd un deget.

De departe, de peste deal, s-auzeau pe undele v`ntului glasuril dulci de femeie: =i c`ntau, c`ntau, c`ntau mironosi\ele Domnului at`t de fermecat c[ p`n[=i frunzele de pe copaci]ncremeniser[ascult`nd.

— Iaca =i sf`ntul Pafnutie... zise ]ntr-un t`rziu Habacuc, privind]ntr-o parte.

Sisoe, care tocmai ducea la gur[un bob de porumb, privi =i el]ntr-acolo =i r[mase a=a, cu m`na ridicat[=i cu buzele \uguiate...

Pafnutie avea trei binecredincio=i sub obl[duirea lui: doi mo=negi =-o bab[. Nu era mare lucru — dar tot era ceva.

Se opri din trecere nu departe, l`ng[ o tuf[ de liliac, =i p[ru a sta ]n cump[n[ o bucat[ de vreme. }=i l[s[ apoi binecredincio=ii acolo, pe o piatr[, =i se ]ndrept[ cu pas m[surat spre cei doi tovar[=i de joc. Mergea ]ncovoiat pu\in ]nainte =i cam h`it =i-ntr-o parte de la mijloc]n sus, ca o scoab[de lemn, purt`nd ]n m`na dreapt[o c`rj[ mai ]nalt[ dec`t el, cu care s-ajuta la mers...

Ne=tiind ce g`nduri are noul-venit, Habacuc acoperi \intarul cu poala anteriului, ]ncet-]ncet, ca s[ nu bage de seam[. C[ci Pafnutie era ceva mai mare ]n grad dec`t ei; avea =i o aureol[mai lat[, care i se vedea bine]n jurul cheliei din cre=tet, ca marginile unei p[l[rii f[r[fund, mai cu seam[c`nd trecea din lumin[ ]n umbr[. Aureola lui Sisoe abia se z[rea, numai ca un abur sub-\ire de argint, gata-gata s[ se topeasc[ de tot ]n v[zduh. Iar a lui Habacuc, ]ncalte nu se mai vedea deloc, dec`t poate la vreme de noapte...

— Da’ ce face\i, sfin\iile-voastre, aici? vorbi Pafnutie cu duhul bl`nde\ii, oprindu-se la spatele lui Sisoe,]n picioare.

Habacuc r[spunse:

— Iaca st[team =i noi de vorb[... mai de una, mai de alta...

Pafnutie]ntinse atunci c`rja peste um[rul lui Sisoe =i dezveli, cu grij[, \intarul.

— Al cui e r`ndul la mutat? ]ntreb[ iar sfin\ia-sa, d`nd la iveal[un dinte mare =i str`mb, care-i ]mpungea pu\in buza de sus c`nd \inea gura]nchis[.

Era r`ndul lui Sisoe.

— F[-mi pl[cerea =i mut[-l pe cel de colo, de la col\... rosti noul-venit, dup[oarecare g`ndire, ar[t`nd cu v`rful c`rjei un bob de porumb.

Sisoe]i f[cu bucuros aceast[pl[cere. Dup[care, Habacuc mi=c[=i el]ndat[,]n cinstea musafirului, o boab[de fasole mai mare dec`t celelalte =i cu pic[\ele ro=ii.

— A=a. Ia mut[-mi-l acu= p-[sta de ici, de la r[scruce, porunci blajin Pafnutie, l[s`ndu-se pe vine la spatele lui Sisoe. +i nu-l mai ]mb[la at`ta, sfin\ia-ta, c[doar n-are s[prinz[r[d[cini acolo...

Sisoe =terse de poala anteriului bobul cu pricina, f[r[sup[rare, =i-l puse la locul ar[tat. Dar se vedea bine c[nu-i mai arde lui acum de jucat. Sta tot cu capul]ntors =i se uita cu jind la cei trei binecredincio=i ai lui Pafnutie. C`nd ]i veni deci r`ndul s[mute iar, Pafnutie]ntinse m`na =i mut[ ]n locul lui, f[r[s[-l mai]ntrebe.

+i astfel,]ncetul cu]ncetul, molipsindu-se =i sfin\ia-sa de pl[cerea jocului,]i lu[locul lui Sisoe.

}n vremea asta, cei trei binecredincio=i st[teau la o parte pe piatr[, unde-i l[sase sf`ntul lor, cu m`inile pe genunchi =i cu ochii holba\i]n gol. Nici un g`nd nu se vedea pe chipurile lor]ncremenite: traiul cel bun, f[r[griji =i f[r[nevoi, le tocise pesemne sim\urile =i le adormise mintea pe vecie.

Dar p`n[s-ajung[ ]n starea aceasta fericit[, nu mai]ncape

vorb[c[trebuie s[fi cunoscut =i ei toate schimb[rile de toane prin care trec de obicei binecredincio=ii, c`\i intr[ ]n]mp[r[\ia de sus.

La]nceput, to\i umbl[cu inima pierit[de fric[, s[racii, c`nd se v[d pica\i deodat[ ]ntr-un loc a=a de str[in =i sf`nt ca acela. V[z`nd ]ns[ c[ nu le face nimeni nimica r[u, ci doar ]i pune s[ c`nte,]=i vin repede-n fire. +i cum li-i]nc[acru sufletul de c`te-au tras pe p[m`nt, c`nd se-ndulcesc mai bine la lapte =i la smochine, se pun pe trai =i se mir[ ei singuri ce-a dat peste ei. Cine-ar putea crede c[ s-ar mai s[tura vreodat[ de at`ta dulcea\[?... Dar dup[vrun an ori doi, unii mai degrab[, al\ii mai t`rziu, cum e firea fiec[ruia, ]ncep s[ cad[ mereu pe g`nduri =i li se lungesc ochii a drum... La mas[, r[m`n cu lingura-n m`n[=i se uit[pe pere\i, parc[s-ar lipsi de orice; iar c`nd sunt du=i la plimbare, arunc[ priviri iscoditoare ]n toate p[r\ile, ca =i cum le-ar fi numai de-a sc[pare. }n cur`nd, ba unul, ba altul]ncearc[s[sar[noaptea peste ziduri. Dar heruvimii de paz[, r`ndui\i anume pentru treaba asta, ]i prind ]n ni=te re\ele mari de sfoar[, ]ntinse cu me=te=ug ]n v[zduh, =i-i aduc ]nd[r[t nev[t[ma\i. +i azi a=a, m`ine a=a, p`n[ ce, v[z`nd =i ei c[nu le merge, se potolesc]ncetul cu]ncetul, de-ajung la urm[s[nu mai doreasc[=i s[nu mai a=tepte nimic. Rar se-nt`mpl[ printre ei c`te unul mai]nc[p[\`nat care, vr`nd s[moar[ ]ncalte de tot, nu numai pe jum[tate, cum e mai r[u,]ncearc[la sf`r=it s[ se sp`nzure de ciud[. Pe acela unul, v[z`ndu-l Domnul-Dumnezeu c[ s-a s[turat de bine p`n[-n g`t =i c[ nu mai are ce-i face, ]l sloboade pe p[m`nt s[se nasc[a doua oar[=i s[treac[iar prin toate necazurile vie\ii p[m`nte=ti, ca s[se-nve\e minte.

Binecredincio=ii sf`ntului Pafnutie tr[iau bine laolalt[. Cum nici unul nu cuno=tea limba celorlal\i doi, se ]mboldeau numai cu cotul, ori, c`nd erau]n toane rele,]=i repezeau =i c`te-un genunchi]n =ale, pentru trecere de vreme.

Cel din mijloc, cel mai negricios, pe nume Ovanez, fusese]n vremea lui — era mult tare de atunci — negustor de =aluri =i

de covoare]ntr-un mic ora= din Capadochia. Calicise la vreme de b[tr`ne\e. Se luase adic[ dup[ gura unora, r[t[ci\i pe-acolo de prin p[r\ile Idumeii, care i-au b[tut capul s[-=i v`nz[averea =i s-o]mpart[la s[raci, ca d-alde ei, dac[vrea s[g[seasc[pe lumea cealalt[o via\[ve=nic[. +i acum, iac[: ce-a c[utat a g[sit.

Al doilea, cel din dreapta, era un ungur papista=, n[scut nu se =tie unde, pe la Nagykörös ori pe la Törökszentmiklos, c[-n condica raiului fusese trecut cam anapoda la intrare. Pi=ta Ferencz era numele s[u. Nimeni nu-i cuno=tea povestea, limba ungureasc[fiind prea pu\in vorbit[ ]n sf`ntul rai; =i fiind o limb[ =i cam r[stit[, dac[ ]ncerca vreodat[ cineva s[-l ]ntrebe cum =i pe unde a ajuns acolo, c`nd]l vedea c[se sup[r[a=a de tare dintr-at`ta lucru, nu se mai]ncumeta a doua oar[s[intre-n vorb[cu el...

Iar al treilea binecredincios, care dup[ ]nf[\i=are p[rea a fi femeie, fusese]n zilele lui madam[menajer[la un pop[pravoslavnic de prin p[r\ile noastre, c[ruia]i murise de t`n[r preuteasa, l[s`ndu-l =i cu copii mici. Zece ani l-a slujit cu credin\[femeia, f[r[nici o s`mbrie, ci doar a=a, din r`vn[mare pentru cele biserice=ti. +i i-a citit p[rintele, drept mul\umit[, at`tea molitve ]n timpul vie\ii, i-a f[cut at`tea parastase dup[moarte, pentru u=urarea p[catelor, c[nu se putea p`n[la urm[s[nu fie primit[=i ea, s[raca,]n]mp[r[\ia cea ve=nic[a luminii. M[ndi\a Zodieru, v[duva, era numele acestui binecredincios.

+i-acum st[teau acolo tustrei,]n c[me=oaiele lor albe, din care numai capul ie=ea la iveal[, rotund =i otova ca o t[rt[rcu\[,

}ntr-un t`rziu, negustorul din Capadochia s[lt[ pu\in din spr`nceana dreapt[. Apoi]ncepu a clef[i]ncet din gur[. }i era foame.

— *Lave or hankist gu \ike mez konè...*[1], morm[i el pe limba armeneasc[, abia mi=c`nd buzele.

— *Nèm tudom mit mondasz...*[2], se r[sti ungurul.

---

[1] Bine c[ne las[m[car]n pace... (armean[).
[2] Nu]n\eleg ce spui... (magh.).

— M`nca-v-ar ciorile de p`rli\i s[v[m[n`nce! oft[ femeia, pe rom`ne=te,]ntorc`ndu-se pu\in mai cu spatele.

Auzind vorb[, Sisoe se ridic[de la locul lui =i veni c[tre ei. Le potrivi mai bine baierele la g`t, le netezi pu\in c[me=oaiele pe la umeri =i-i =terse, pe r`nd, cu basmaua la nas.

— Ia seama,]i strig[Pafnutie, nu le mai pune m`na pe la nas... Cel din dreapta cam are n[rav de d[cu piciorul...

— Nu crez! se sup[r[Sisoe. }n sfin\ia-ta de ce nu d[?

— Pe mine m[cunoa=te, r[spunse Pafnutie, moale.

Ca s[-i arate c[nu se teme (ce era el, s[se team[?), Sisoe se]ntoarse la ungur,]l apuc[cu dou[degete de v`rful nasului,]i s[lt[pu\in capul mai sus =i i-l suci un pic]ntr-o parte, ca s[stea drept.

— Vezi c[n-a dat? zise el fudul.

}i mi=c[apoi =i pe ceilal\i doi c`te pu\intel, ca s[-i a=eze mai bine pe piatr[, cu genunchii la aceea=i]n[l\ime =i cu nasurile drept]nainte. Dup[care, se]ntoarse iar[=i la locul s[u.

Dar n-avea ast`mp[r. Ofta mereu, se fr[m`nta =i se r[sucea, ca pe spini.

— }mprumut[-mi-i =i mie, sfinte Pafnutie, m[car pe-un ceas!]ndr[zni el]n sf`r=it, lu`ndu-=i inima-n din\i.

— Ce s[-\i]mprumut?]ntreb[Pafnutie]ntr-aiurea.

Sisoe ar[t[cu capul spre cei trei binecredincio=i.

— D[-mi-i s[fac numai dou[-trei ocoluri cu ei... =i \i-i aduc]nd[r[t, nev[t[ma\i.

— Ba! r[spunse Pafnutie, scurt. Nu \i-i dau.

— Rogu-m[sfin\iei-tale...

— Nu \i-i dau, c[e=ti st[tut. Dac[\i-i las pe m`n[,]ntr-un ceas mi-i dai gata.

Vorbind astfel, Pafnutie]=i plec[iar ochii asupra \intarului.

— Bag sam[, zise el c[tre Habacuc, cu o spr`ncean[ mai sus =i cu alta mai jos, bag sam[ c[ aceast[ boab[ de fasole nu era aici, adineaori, c`nd am]ntors capul...

— Eu unul =tiu c[n-am atins-o, se ap[r[Habacuc.

— Trebuie s-o fi atins... c[singur[nu s-a ridicat de la locul

ei,]n dou[labe, ca s[se mute aici.

— O fi lunecat, cine =tie cum... protest[iar Habacuc. C[doar nu juc[m pe parale!

— Ur`t mi-a fost mie de c`nd lumea, frate Avacume, sf`ntul care umbl[ cu =iretlicuri la \intar. C`nd v[z a=a ceva, m-apuc[un fel de sc`rb[la inim[=i-mi vine s[m[las p[guba=. Vei face dar bun[tatea, sfin\ia-ta, s[duci la locul s[u acest bob de fasole.

— Iaca-l duc, morm[i Hababuc. Da' nici sf`nt a=a c[rp[nos la joc, pot s[ jur c[ n-am mai ]nt`lnit.

Pe c`nd se ]mpungeau ei a=a, Sisoe sta la o parte, ca =i cum n-ar fi fost acolo. Se g`ndea la necazul s[u. Avea ochii plini de cea\[=i-i tremura pu\in buza de jos.

— M[voi ruga iar[=i la Cel preamilostiv, izbucni el]n sf`r=it, s[-mi dea =i mie doi-trei binecredincio=i pe sam[. Ori m[car unul singur, dac[nu se poate mai mul\i...

— Vai de pielea lui =i de mama care l-a f[cut! se]ncre\i Habacuc.

— Degeaba te vei ruga, c[nu se poate s[-\i dea, vorbi Pafnutie.

— +i de ce s[nu se poat[? Oare sfin\iei-tale cum s-a putut?

Pafnutie]n[l\[capul:

— Pentru mine s-or fi rugat cei de jos, care ne judec[pe fiecare dup[faptele noastre de pe p[m`nt, vorbi el ap[sat, ar[t`ndu-=i col\ul.

— +i ce fapte mari p`n[ pe-acolo ai f[cut sfin\ia-ta pe p[m`nt?]n[l\[glasul Sisoe, gata s[pl`ng[ de obid[. Oare eu nu m-am r[zboit de-at`tea ori cu duhul cel necurat... =i cu Avesti\a, aripa Satanei, care-i =i mai rea dec`t el, fiind parte femeiasc[? +i nu o dat[, sc`nci el pip[indu-se, m-am ales la sf`r=it cu v`n[t[i =i cucuie pentru binele omenirii, care =-acu se mai cunoa=te aici, la spate, o julitur[ad`nc[, unde m-a ajuns cel vr[jma= cu gheara...

Habacuc g[si de cuviin\[s[se amestece =i el]n vorb[:

— Degeaba, oamenii nu se uit[la cucuie, oamenii-s n[r[vi\i r[u, frate Sisoe. Po\i s[le-ar[\i toate zg`rieturile de pe trup, c[

nu le pas[, =i praznic la c[lindar tot n-au s[-\i puie... Dar ia s[te fi pogor`t ]n mijlocul lor, s[ le faci minuni, s[-i vindeci — pe unul de bub[-rea, pe altul de v[t[m[tur[ — =-ai vedea ce praznic mare, c`t toate zilele, \i-ar pune =i sfin\iei-tale la c[lindar...

Pafnutie]=i ar[t[iar dintele:

— Apoi vezi, nici asta nu se mai poate de-acum, vorbi el. Toate s[rb[torile cele mari au fost prinse de al\ii... gata, s-a ispr[vit! care-a apucat a se chivernisi de la]nceput, bine de bine. Care nu, r[m`ne mofluz pe vecii vecilor. }n vremea de azi nu se mai fac s[rb[tori.

— S-avem iertare, sfinte Pafnutie, s[ri Habacuc. Oare n-ai la =tiin\[sfin\ia-ta c[cei de pe p[m`nt scormonesc =i alte s[rb[tori, pe l`ng[cele vechi?

— Vorbe! r[spunse Pafnutie.

Dar Sisoe]n[l\[capul =i se d[du mai aproape:

— Ce spui, frate? Mai fac oamenii s[rb[tori?

— Se vede c[sfin\iile-voastre tr[i\i pe alt[lume..., urm[Habacuc, uit`ndu-se la ei cam piezi=. N-a\i auzit oare c[-n vremea din urm[ fiecare norod =i-a f[cut obicei de-=i r`nduie=te la c[lindar c`te-o s[rb[toare nou[-nou\[, care n-a mai fost de c`nd lumea?

— Las[asta, morm[i Pafnutie. Asta-i alt[c[ciul[.

— Ba-i tot aia,]nt[ri Habacuc. Cre=tinii nu mai vor s[munceasc[, asta-i. +i s-au pus pe f[cut s[rb[tori. Niciodat[n-au fost mai credincio=i =i mai cu frica lui Dumnezeu dec`t ]n zilele noastre. +i tot adaug[ c`te-o s[rb[toare nou[la c[lindar — uneori mai des, alteori mai rar, dup[cum]i apuc[...

— Ce vorbe=ti, frate Habacuc? izbucni Sisoe, neput`nd s[mai rabde. +i s[rb[torile astea nou-nou\e, le \in oare cre=tinii ca =i pe celelalte?

— Ba]nc[cum! Pe cele proaspete le cinste=te norodul]ntreg, cu tr`mbi\e =i cu tobe, mai tare dec`t pe cele vechi...

— Cu tr`mbi\e =i cu tobe! se minun[Sisoe aiurit. De unde-ai

aflat sfin\ia-ta una ca asta?

— De la binecredincio=i. Dac-ai intra =i sfin\ia-ta mai des]n vorb[cu d`n=ii, ai auzi =i alte lucruri, care de care mai minunate...

Sisoe]ntoarse f[r[voie capul spre cei trei binecredincio=i de pe piatr[.

— Nu te uita la [=tia, c[-s t`mpi\i! ]i zise Habacuc, urm[rindu-i privirea. Habar n-au ce-i pe lume. C`nd vom merge la trapez[, am s[-\i ar[t eu unul, venit abia de-o s[pt[m`n[ pe la noi... unul sl[b[nog =i cu nasul mare. Zice c-a fost salamagiu la o fabric[ de mezeluri =-a postit nou[ ani de sc`rb[, tot umbl`nd cu ma\e =i cu carne de cal...

— Phi! f[cu Pafnutie sc`rbit, scuip`nd]ntr-o parte. Eu unul nu l-a= fi primit]n rai.

— P[i cum s[nu-l prime=ti, dac-a postit omul nou[ani?]i]ntoarse vorba Habacuc. Atunci,]ncalte, s[ ]nchidem por\ile raiului =i s[nu mai primim pe nimeni! S[d[m de =tire oamenilor c[degeaba mai \in posturi... Cu acela s[stai de vorb[sfin\ia-ta, sf`r=i el ]ntorc`ndu-se la Sisoe, dac[vrei s[=tii cam ce se lucreaz[ ]n zilele noastre pe p[m`nt...

Tulburat ad`nc de cele auzite, Sisoe r[mase c`t[va vreme cu ochii a\inti\i la chelia din cre=tetul sf`ntului Pafnutie. O raz[ piezi=[ aprindea ]n luciul acelei sfinte chelii un soare mic, c`t o pic[tur[de argint viu, dar Sisoe nu-l vedea. Asemeni acelui strop de foc,]n ochii lui de safir lic[rea sc`nteia pe care i-o aprinser[ ]n suflet cuvintele lui Habacuc.

Deodat[, se ridic[ ]n picioare. }n mintea lui]ncol\ise un g`nd, se z[mislise un plan. Cu spr`ncenele]ncre\ite de o mare hot[r`re, ]=i netezi ]ncet anteriul, scutur`nd cu dosul degetelor firele de iarb[uscat[de pe poale, =i se ploconi spre tovar[=i:

— Apoi... mai r[m`ne\i cu bine, sfin\iile-voastre, zise el.

— Da-ncotro, frate Sisoe?]ntreb[Habacuc.

Dar Sisoe]=i luase toiagul la subsuoar[=i se dep[rta gr[bit, f[r[s[mai priveasc[ ]nd[r[t.

Dup[plecarea lui Sisoe, cei doi tovar[=i r[ma=i pe loc]ncepur[s[dea semne de nelini=te. Tr[geau cu urechea, ridicau mereu capul =i se uitau]mprejur, f[r[pricin[.

}n jurul lor,]ns[, era lini=te =i pace. Poieni\a luminoas[ ]i ad[postea]ntre perdele de frunzi=uri ca-ntr-un cuib mare de verdea\[. O c[prioar[sub\ire,]nalt[-n picioare, veni]ntr-un r`nd s[ pasc[ tufi\ele de rozmarin =i de lev[n\ic[ m`n[stireasc[din preajma lor. O urm[rise cu ochi de fosfor =i cu ml[dieri de =arpe prin ierburi]nalte o panter[g[lbuie, stropit[peste tot cu puchi\ei negri; dar numai a=a, din joac[, f[r[nici un g`nd r[u... Pe c[rarea din cealalt[ margine, trecur[ mai t`rziu =ase c[\ei]mbr[ca\i]n catifele, tr[g`nd dup[ ei un c[rucior de argint, ]n care dormea un ]nger sugaci, cu pumni=orii la gur[. +i de sub tufi=urile din st`nga, ie=ir[o clip[la iveal[,]n soare, dou[pisici verzi, poleite cu aur.

Dar sfin\ii erau obi=nui\i cu asemenea ar[t[ri paradisiace,]ntr-un loc singuratic ca acela.

— Oare ce s-o fi]nt`mplat? ]ntreb[ Pafnutie ]n sf`r=it, ridic`ndu-se deodat[-n picioare.

Z[rise printr-o sp[rtur[de frunzi= pe sfin\ii Mochie =i Farnachie trec`nd ]n goan[, unul dup[ altul, cu pletele-n v`nt. Habacuc se ridic[de asemenea =i privi]n urma lor. Din partea cealalt[r[s[ri =i sf`ntul Pintilie cel gros, d`nd din m`ini =i strig`nd c[tre ei de departe:

— Auzit-a\i vestea, fra\ilor?... Sisoe se pogoar[pe p[m`nt!

Cei doi r[maser[cu gurile c[scate.

— Cine \i-a spus? De unde =tii?

— Tot raiul =tie =i vorbe=te, g`f`i Pintilie.

— Nu se poate.

— Ba, iac[, se poate... C[s-a]nf[\i=at]naintea Domnului-Dumnezeu, =-at`ta s-a rugat, c[s-a]nduplecat Cel preamilostiv =i i-a dat slobozenie s[se pogoare]ntre oameni... ba cic[i-ar fi

dat =i putere s[fac[minuni pe p[m`nt! urm[Pintilie]ntr-o]ntinsoare, privindu-i speriat.

— Mare-i minunea ta, Doamne! cuv`nt[ pe g`nduri Pafnutie.

— Iac[, pun r[m[=ag cu oricine c[numai pozne o s[fac[, ad[ug[iute Habacuc.

— }ncalte, s[-i fi dat pe careva din noi s[-l c[l[uzeasc[, vorbi]ncet Pafnutie, d`nd la iveal[ dintele ]ntreg. C[ pe p[m`nt sunt multe r[ut[\i =i ispite...

— Sunt mai]nt`i felurite feluri de m`nc[ri grase, care de care mai s[rat[=i mai pip[rat[, zise Habacuc, ling`ndu-=i buzele.

— Toate cu carne!]nt[ri Pafnutie, sc`rbit.

— Este =i rachiu, ad[ug[Habacuc, privindu-i \int[.

+i ceilal\i doi]nghi\ir[-n sec f[r[voie, ca =i cum ar fi sim\it aidoma]n fundul g`tlejului arsura b[uturii blestemate.

— Sunt =i muieri de cele vii..., gemu Pintilie cel ro=covan, cu din\ii str`n=i, uit`ndu-se crunt la un v`rf de buruian[ din fa\a lui. +i c`te=itrei se cutremurar[la auzul acestui cuv`nt de ru=ine =i se uitar[ unul la altul, sp[im`nta\i.

Pe c`nd vorbeau ei astfel, o \arc[ sprinten[, z[rind dintr-un v`rf de copac tabla cu gr[un\e r[mas[ ]n iarb[, s-apropiase pe furi= =i-ncepuse a alege cu pliscul boabele de porumb dintre cele de fasole,]nghi\indu-le cu mare iu\eal[, una dup[alta. Habacuc d[du f[r[veste cu ochii de ea.

— H`=, cobaie! r[cni el, ]n[l\`nd]n l[turi bra\ele lui slabe =i lungi, cu m`neci ferfeni\ite.

*

}n vremea asta,]n coliba lui priz[rit[la marginea dinspre r[s[rit a raiului,]nconjurat de sfin\i =i mare gloat[de binecredincio=i,]n[l\`nd psalm dup[ psalm =i me=te=ugite c`nt[ri de laud[ ]ntru slava Celui prea]nalt, Sisoe se preg[tea de lung[c[l[torie.

CUPRINS

III. SISOE SE POGOAR{ PE P{M~NT

A doua zi diminea\a, Sisoe se pogor] cu h`rzobul din cer, pe v`rful unui munte]nalt.

De-acolo ar fi putut cuprinde cu ochii toate]ntinderile lumii, dac[piscul acelui munte n-ar fi fost pururi ascuns]n nouri ca s[nu poat[vedea nimeni de jos cele ce se]nt`mpl[ pe-acolo, pe sus: mai joac[ o hor[ de iele, mai pogoar[ din cer c`te-un sf`nt... ce nevoie s[ =tie oamenii tot? Dar asta-i, c[ nici de-acolo, din mijlocul acelor neguri posomor`te, dac[te uitai]n jos nu prea se vedea mare lucru. Zadarnic se ispiti deci Sisoe s[z[reasc[ceva, m[car c`t de c`t, mai departe de v`rful nasului, ca s[ =tie spre care parte a lumii s[ porneasc[. Dibuind prin cea\[, ca un om lipsit de vedere, f[cu c`\iva pa=i]ncoace =i-ncolo, de-ncercare; dar]ndat[ajunse la o margine =i se trase]nd[r[t, sp[im`ntat, sim\ind c[era gata s[purcead[-n pr[pastie.

“Aceasta numai pe p[m`nt este cu putin\[, cuget[ el ]ngrozit, s[ stai cu pr[pastia l`ng[tine =i s[n-o vezi...”

Fa\[cu asemenea primejdie, despre care]n cer nici pomeneal[nu putea fi, Sisoe socoti mai cu cale s[r[m`ie nemi=cat, p`n[ce lucrurile s-or alege la vreun fel. Se l[s[deci bini=or la p[m`nt =i s-a=ez[ pe v`rful muntelui, turce=te. +i ca s[nu stea degeaba acolo,]n[l\[spre cer o c`ntare de laude, potrivit[cu starea lui de acum:

+i iat[, =i iat[,
Pe v`rful muntelui ne-am a=ezat...

Dar nourii tot nu se risipeau =i]ntunericul alb al ce\ii r[m`nea mereu neclintit]n jurul s[u, ca un zid.

“Trebuie s[fac o minune, se g`ndi la urm[Sisoe, c[altfel nu-i chip...”

}=i lu[deci inima-n din\i =i se ridic[iar]n picioare, cu fric[, st`nd cop[cel. Apoi]n[l\[toiagul deasupra capului =i f[cu, larg, semnul crucii]n v[zduh.

Gr[mezile de neguri de la picioarele sale]ncepur[atunci a se desface,]ncet-]ncet, drept]n dou[. Prin sp[rtura ad`nc[ dintre ele Sisoe ]=i afund[ privirile, cu fa\a luminat[ de mare n[dejde. Dar fruntea i se posomor] cur`nd =i buza de jos i se l[s[a pagub[, semn c[inima lui nu se prea bucura de cele ce-i vedeau ochii... Numai r`pi =i pr[p[stii, numai \ancuri goale de piatr[ =i coaste de mun\i, zb`rlite, cu brazi]nfip\i pe pov`rni=uri... +i nici \ipenie de om pe nic[ieri.

“Mare pricopseal[!” se g`ndi Sisoe, pufnind pe nas... Ce era s[ caute prin asemenea pustii locuri un sf`nt mare =i iubitor de oameni ca d`nsul?

Se]ntoarse deci cu spatele =i]n[l\[toiagul spre partea dimpotriv[, ca s[vaz[=i]ntr-acolo cam ce putea fi...

Nici]n partea asta nu era cine =tie ce. Tot singur[t[\i =i pr[p[stii, tot mun\i fioro=i, scula\i]n picioare, cu spin[ri de cremene pustie =i]ntunecime de brazi pe coaste.

Sisoe ridic[a treia oar[toiagul, spre miaz[zi. +i norii, cr[p`nd ]ncet, ]i l[sar[ acum vederii minunat[ priveli=te, care s-ad`ncea]n limpezirea v[zduhului p`n[ cine =tie unde, la marginea p[m`ntului... V[ile se deschideau, mun\ii mari se tupilau — =i c`t cuprindeai cu ochii, numai locuri largi =i desf[tate, numai coline =i c`mpii]nverzite, cu argint de ape lucind]n b[taia soarelui. +i sate albe risipite pe sub dealuri... =i, departe-departe,]n p`cla =esului, ca o gr[m[joar[de lic[riri m[runte — ora=ul...

D`nd cu ochii pentru ]nt`ia oar[de s[la=urile p[m`ntenilor, Sisoe s-aplec[ gr[bit =i lu[ o piatr[-n gur[; dar cum soarele ]i venea ]n ochi, sfin\ia-sa str[nut[ de trei ori ]n =ir =i zv`rli pietricica din gur[c`t colo.

— At`ta pagub[! f[cu Sisoe, vesel, uit`ndu-se dup[ea. Mai sunt pietre prin aceste locuri...

+i f[r[a mai sta la g`nduri, porni =i el]ntr-acolo, spre miaz[zi, ca =i cum]nsu=i Cel prea]n\elept i-ar fi ar[tat prin acest semn dumnezeiesc spre care parte a lumii s[-=i]ndrepte pasul.

Mult[vreme r[t[ci Sisoe, prin lini=tea =i singur[tatea acelor]n[l\imi pustii, c[\[rat de st`nci ca o capr[, ocolind r`pi =i m[sur`nd cu ochii fundurile de pr[p[stii.

Dar cobor`=ul nu era tocmai u=or pentru un sf`nt ca el, obi=nuit a c[lca numai pe loc]ntins =i neted ca-n palm[. Degeaba se trudea acum s[p[=easc[domol =i m[surat, cum se cuvine unei fe\e biserice=ti, c[mergea tot hurducat =i anapoda, parc[l-ar fi]mbr`ncit mereu cineva de la spate.

— Asta numai pe p[m`nt se poate vedea... bodog[ni el iar, gata s[-=i piard[cump[na.

+i iat[c[, la un pov`rni= mai repezit, picioarele sfin\iei-sale ]i lunecar[ ]nainte, am`ndou[odat[, f[r[putere de]mpotrivire. Sisoe se l[s[pe moale — =i se duse de-a s[niu=ul p`n[ cine =tie unde, ]ntr-un p`lc de ferigi uscate, unde se opri din c[dere cu p[rul v`lvoi =i cu anteriul suflecat pe spate. Tot acolo, la cap[tul drumului, genunchiul sfin\iei-sale ]nt`lni din neb[gare de seam[un col\ de st`nc[, ie=it din p[m`nt.

O durere cumplit[, cu furnici,]i amor\i]ndat[piciorul]ntreg, p`n[ la glezn[. Ghemuit asupr[-=i cu buzele str`nse =i ochii]nl[crima\i, ca =i cum ar fi m`ncat o ceap[ crud[, Sisoe ]ncepu a se str`mba fel =i chip la buruienile din preajm[, \in`ndu-=i cu am`ndou[m`inile genunchiul v[t[mat, ca pe o scump[comoar[.

Apoi, st`nd ]nc[ ]n capul oaselor, se uit[ cu obid[ ]mprejur =i suferin\a ]l f[cu s[ c`rteasc[ ]mpotriva acestei r`nduieli p[m`nte=ti:

“Ce-a fi g`ndit oare Cel-de-sus, ]ntru a sa nem[rginit[ ]n\elepciune, de-a gr[m[dit pe-aici at`tea st`nci =i-a \uguiat astfel p[m`ntul p`n[-n slava cerului? De ce s[ fi sculat el oare a=a, drept ]n picioare, aceste locuri pustii =i amar`te? +i ce nevoie s[fi fost, p`n[ pe-acolo, s[ r[scoleasc[ de sub p[m`nt at`tea pietre =i s[ le samene-n calea omului, pe toate cu col\ii-n sus, ca s[-i vat[me trupul =i s[-i zdreleasc[ m[dularele? R[u o fi, nu zic ba, ad[ug[ el aduc`ndu-=i aminte de r`nduiala din sf`ntul rai, s[

tr[ie=ti]n vecii vecilor f[r[s[te mai doar[nimica; dar nici a=a, s[-\i sar[ochii din cap =i s[nu mai =tii pe ce lume te afli de usturime, iar[nu mi se pare lucru tocmai cu cale...”

G`ndind astfel, se ridic[ =chiop[t`nd =i-=i lu[toiagul zv`rlit c`t colo,]ntre ferigi. +i dup[ce-=i frec[iar genunchiul cu palma, porni]ncet mai departe.

*

St`ncile piscului r[m`neau tot mai sus,]n urma lui.

Dar peste cre=tetul lor neclintit,]ncepu a se]n[l\a de la o vreme]n dou[labe un nour mare =i posomor`t, =i a cre=te pe nesim\ite, cuprinz`nd o jum[tate de cer.

V[zduhul se]ntuneca v[z`nd cu ochii. }n cur`nd s-auzi]ntr-o margine =i carul sf`ntului Ilie, huruind peste genuni.

+i norul cel negru cre=tea mereu =i se tot bulbuca, se tot lungea spre el]ntr-acoace, venind]ncet asupr[-i c`t un munte; iar c`nd ajunse drept deasupra, clipi cu m`nie dintr-un fulger =i slobozi un tr[snet.

— De capu-\i! f[cu Sisoe nec[jit.

La aceast[vorb[necugetat[, alte dou[tunete lungi, cu hopuri,]i r[spunser[din slav[. +i numaidec`t nourul cel ]ntunecat, care se cuno=tea c`t de colo c[-i burduf de ap[,]ncepu s[scuture asupra lui o ploaie repezit[=i mare-n bob c`t aluna.

Sisoe sim\ea cum i se lipe=te anteriul de spate, peste c[ma=a ud[. Neput`nd s[ mai rabde =i aceast[ ocar[, sfin\ia-sa ]n[l\[ la urm[ toiagul =i rosti cu m`nie *Tat[l nostru*]n g`nd...

Ploaia se opri atunci, ca la porunc[; tunetul se dep[rt[p`n[ la marginea lumii, bomb[nind; =i nourul cel vr[jma= ]ncepu a se trage la o parte, ru=inat, pitindu-se tot mai jos ]nd[r[tul mun\ilor, ca =i cum l-ar fi sorbit p[m`ntul.

C`nd soarele str[luci din nou, Sisoe se trezi deasupra unei paji=ti pr[v[lite care ]ncepea de sub picioarele sale =i c[dea p`n[jos, sclipitoare =i]nflorit[ca un patrafir de vl[dic[, pe pieptul st`ncos al muntelui. Sfin\ia-sa porni]ntr-acolo f[r[

z[bav[=i-ncepu iar s[coboare. Dar nu mai cobora de-a dreptul, ci tot de-a coasta =i cu paz[mare, ca s[nu-=i ia v`nt cumva =i s[ purcead[ iar de-a s[niu=ul tocmai acum, c`nd]ncepea s[-i fie lumea mai drag[.

}n cur`nd ajunse la un cap[t de plai, care cobora ]n clin[ u=oar[ p`n[la marginea p[durilor de brad.

De o parte =i de alta, culmea verde se pr[v[lea]n v[i pr[p[stioase =i]ntunecate; dar]naintea lui s-a=ternea t[p=an]ntins, cu fr[gezimi de ierburi f[r[prihan[, abia desprinse din beteala ploii =i din moliciunea aburoas[a ce\ii. P`lcuri de ienuperi pitici umbreau pe margini str[lucirea acelor p[=uni ]nalte. Fuioare de argint sub\ire se distr[mau ]n soare, deasupra lor. }ncolo, nici urm[ de fiin\[ p[m`ntean[,]n nici o parte.

Dar]ntr-un loc, Sisoe se opri =i ridic[din iarb[, pe l`ng[ o tulpini\[ de smirdar ]nflorit, c`teva boabe lucioase =i negre, ca de m[t[nii c[lug[re=ti. Le \inu]n palm[o vreme =i le cercet[cu luare-aminte, pe toate p[r\ile; sf[r`m`nd apoi una]ntre degete, o duse la nas. +i]n\elese la urm[c[, nu de mult[vreme, trebuie s[fi trecut prin partea locului o turm[de mioare.

“Ori, poate, niscai capre...”, cuget[el,]ncruntat. C[ci de pe acele semne m[runte se cunoa=te bine numai at`ta, c[nu putea fi vorba de vaci.

Un l[trat de c`ine s-auzi atunci dintr-o parte, peste lini=tea poienii.

Sisoe tres[ri. Era cel dint`i glas p[m`ntean care ajungea la urechea sfin\iei-sale... Undeva, mai la vale, dup[vreo perdea de brazi, ori pe alt[fa\[a poienii, se g[sea pesemne un s[la= de ciobani.

Fiind]ns[abia pogor`t din cer, Sisoe nu-=i luase ]nc[ trup =i ]nf[\i=are potrivit[ cu lumea celor de jos. F[ptura lui cereasc[, f[cut[ dintr-o pl[mad[ str[vezie ca lumina =i ca v`ntul, nu se]ngro=ase]nc[destul]n atingerea cu \[r`na; =i astfel sfin\ia-sa

putea s[mearg[acum]n picioare prin lumina zilei, f[r[ca ochii celor de pe p[m`nt s[-l poat[z[ri.

Dar c`inii nu v[d numai cu ochii. Din mila Celui-de-sus, care are grij[ de toate, ei v[d =i cu nasul. Deci unul dintre dul[ii tol[ni\i pe l`ng[acea st`n[, ]ntorc`nd din]nt`mplare botul spre partea de unde venea Sisoe =i primind pe adierea v[zduhului o pudoare necunoscut[, se ridic[deodat[-n picioare =i r[mase cu n[rile a\intite]ntr-acolo...

— Parc[se z[re=te ceva... m`r`i el c[tre tovar[=i, cu nasul pe sus,]nchiz`nd ochii ca s[ vad[ mai bine. +i dintr-o dat[ ]ncepu s[ latre =i se repezi la deal, st`rnindu-i =i pe ceilal\i]n urma lui.

}ntr-o clip[se]n=irar[to\i de-a lungul poienii, alerg`nd fiecare dup[putere.

Ajun=i]n dreptul lui Sisoe, c`inii se oprir[ nedumeri\i. L[traser[ ei p`n-acum la tot felul de dih[nii, la lup =i la urs, la vulpe =i la bursuc, ba chiar =i la arici; dar nici unul, se poate spune, nu mai avusese]nc[prilej p`n[ acum s[ se dea la o ar[tare sf`nt[, de pe cealalt[lume, ca aceasta... Ce putea s[fie? De pe miros, nu sem[na cu nimic =tiut =i cunoscut. O fi fost vrun sf`nt picat din cer odat[ cu ploaia dimine\ii — ori poate un strigoi f[tat de bezna p[m`ntului =i r[t[cit acolo]n soare, ca un huhurez? Nu se putea =ti. Se oprir[deci roat[ ]mprejur =i]ncepur[a arunca-n el, de departe, cu l[tr[turi.

Dup[toate semnele, v[taful lor p[rea s[fie un dul[u b[tr`n, mare-n trup =i negru-ro=cat la p[r, cu urechile sf`rtecate de lup =i cu urme albicioase de mu=c[turi pe bot. Sprijinit cu t[rie pe labe, sta-n mijlocul celorlal\i ar[t`ndu-=i mereu capul mare pe deasupra lor. +i l[tra rar =i gros, ca din butoi — parc[tr[gea cu tunul:

— Hum!... Hum, hum!... Hum!...

}n r`nd cu el s-a\ineau al\i doi, tineri =i mai le=ietici la p[r. Am`ndoi aveau coada t[iat[; le r[m[sese numai c`te-un ciot.

Erau fra\i gemeni, se vede, feciorii celui b[tr`n, c[ nu prea se dep[rtau de l`ng[el =i-i \ineau isonul pe r`nd, cu botul ]ndreptat spre cer, slobozind fiecare din g`t c`te-un urlet lung =i ascu\it, pe care se ]n=irau l[tr[turile ca ni=te gogoloaie pe sfoar[. C`nd t[cea unul,]ncepea celalt; rar se nimerea s[latre am`ndoi odat[.

Prin fa\a acestora se fr[m`nta ca de ceasul mor\ii un cotei t[rcat, de neam prost, c-un p[m[tuf de la\e albe-n v`rful cozii. L[tra cu sughi\uri =i se]neca uneori, parc-ar fi avut un os]n g`t; se oprea atunci cu botul ]n p[m`nt =i icnea din p`ntec, c[sc`nd gura p`n[ la urechi, gata s[-=i lepede ma\ele-n iarb[... +i mai era printre ei ]nc[ o cotarl[ de acest soi, care-ncepuse a n[p`rli: din p[rul cel vechi]i r[m[sese doar o f`=ie de l`n[murdar[de-a lungul spin[rii =i, pe pulpa dind[r[t, un smoc. Din pricina aceasta suferea, pesemne, ca de boal[, c[-i pierise glasul de tot. L[tra r[gu=it,]n =oapt[— nu se-n\elegea bine ce spune:

— Chiaf, chiaf!

+i se repezea mereu la tovar[=i, ca s[-i dea =i lui pas s[gr[iasc[; dar nimeni nu-l b[ga]n seam[.

Cu n[dejdea]n puterea toiagului, Sisoe sta-n fa\a lor nemi=-cat =i-i urm[rea din ochi, a=tept`nd s[ vad[: ce-au de g`nd s[mai fac[?

— Ar[, drace, ar[...

Crezuse la-nceput, c`nd i-a z[rit alerg`nd de departe, c[vin s[-i ureze bun sosit pe p[m`nt =i s[se gudure la picioarele sale; dar acum vedea el bine c[treaba era pus[mai degrab[pe sfad[. }l oc[rau din toate p[r\ile pe limba lor =i-l]ntrebau: ce caut[acolo? +i to\i erau porni\i cu du=m[nie asupra lui, m[car c[nu le f[cuse nimica. Numai un c[\[landru prostu\, cu labele prea mari, sosit]n urma tuturor, s-ar[ta parc[mai pu\in vr[jma= la inim[. Alergase =i el acolo, ca la o petrecere, h[m[ind cu vrednicie, f[r[s[=tie despre ce-i vorba. Se oprise la trei pa=i]n dreptul lui Sisoe — =-acum l[tra m`r`it, cu tr[g[neli]n glas, =i se pref[cea uneori c[se

uit[-n alt[parte... dar tr[gea cu coada ochiului, s[vad[dac[nu-i r[spunde =i sfin\ia-sa ceva. Iar la urm[, v[z`nd c[ nu se mai ]nt`mpl[nimica nou, se l[s[de-a binelea pe coad[=i-ncepu a cl[mp[ni cu din\ii prin p[r, dup[purici.

De la o vreme se mai potolir[=i ceilal\i, parc[; dar cum f[cea Sisoe o mi=care s[plece,]ndat[se porneau iar, pe toate glasurile, t[indu-i calea; =i dup[o r`nduial[ r[mas[ din str[mo=i, pe c`nd unii]l \ineau de vorb[pe din fa\[, al\ii se furi=au pe la spate, s[ ]ncerce dac[nu l-ar putea apuca, din fug[, m[car de poala anteriului.

+i iat[, c`nd s-a=tepta mai pu\in, sfin\ia-sa sim\i deodat[ o arsur[ la spate, ]n partea moale a trupului, ca un cui ascu\it. Se r[suci, c-un r[cnet de spaim[, ridic`nd toiagul prea t`rziu...

La spatele lui se g[sea doar o c[\ea, v`n[t[ =i slab[, pe care n-o b[gase-n seam[ p`n-atunci. Era f[tat[de cur`nd pesemne, c[-i sticleau ochii-n cap de vr[jm[=ie, ca la un lup. L[tra ]ncle=tat, ar[t`ndu-=i col\ii p`n[ la gingii — =i tot ea se v[ic[rea, cu mustr[ri jalnice-n glas, de-ai fi zis c[ Sisoe trebuie s-o fi b[tut de moarte c`ndva ori s[-i fi g`tuit p`n-acum, cu m`na lui, trei r`nduri de c[\ei.

"+i doar acu m[vede-nt`ia oar[ ]n via\[... cotarla dracului!" cuget[ el, am[r`t =i sc`rbit din cale-afar[.

Cu c`inii roat[-n jurul s[u, Sisoe str[b[tu apoi ]ncet poiana-n curmezi= spre p[dure. I se p[rea c[ to\i mun\ii dimprejur latr[ la el. +i nu-i venea a crede c[ se va mai putea m`ntui vreodat[de aceast[os`nd[ a lui Dumnezeu. "Se vede c[ nic[ieri pe lumea asta nu poate fi lini=te, ]=i zicea el, nici ]n cer, nici pe p[m`nt. Sus, c`nt[ =i zbiar[ binecredincio=ii p`n[te n[ucesc de cap; jos, te latr[c`inii, de-\i vine s[fugi]ncotro vezi cu ochii. +i nu se =tie bine care din aceste dou[urgii este mai cumplit[..."

Dar la marginea p[durii, c`inii]ncepur[s[-l p[r[seasc[, unul dup[altul.

Se-ntorceau la st`n[, m`ndri, cu coada pe sus, f[c`nd popasuri scurte pe l`ng[pietre =i h`rjonindu-se]ntre ei. Numai c[\eaua cea slab[ ]l mai urm[ri o bucat[, ca o musc[rea de care nu po\i sc[pa, ca s[-l vad[unde intr[=i s[-i cunoasc[vizuinea.

*

Sisoe se g[si la urm[singur,]n lini=tea p[durii]nalte de brad.

Mergea acum]ncet, cu nasul]n p[m`nt, trezind sub picioare un fo=net singuratic prin frunzele uscate. }ncepea s[-i fie lehamite de via\a de pe p[m`nt;]l b[tea g`ndul s[lase toate balt[=i s[se-ntoarc[ ]n rai de unde a venit.

Dar c`nd se g`ndea ce zaiafet i-ar face sfin\ii p[rin\i, v[z`ndu-l c[ se ]ntoarce a=a degrab[ =i f[r[ nici o isprav[, =i cu ce alai l-ar primi diavolii de ]ngeri chiar de la poart[, i se f[cea negru ]naintea ochilor. Nu! Mai bine s[ le rabde pe toate p`n[la sf`r=it, chiar dac[ar fi s[se]ntoarc[la urm[tot f[r[praznic la c[lindar, cum a plecat.

Cu acest g`nd, se opri l`ng[un bu=tean c[zut, ca s[-=i puie la mu=c[tur[o foaie lat[de podbal, bun[de leac; sim\ea trebuin\[s[-=i mai r[coreasc[pu\in =i zg`rieturile dob`ndite mai la deal — c[ci toat[partea dind[r[t a sfin\iei-sale era plin[acum de usturimi =i fierbin\eli.

Ar fi putut el s[fac[o minune s[le vindece u=or, c-un singur cuv`nt, dac-ar fi vrut. Dar ]=i aducea aminte de sfatul ce i-a fost dat la plecare sf`ntul Mavrichie cel]n\elept, cu privire la minuni. Acest sf`nt prea]nv[\at avea sl[biciune s[ alc[tuiasc[, pentru trecere de vreme ]n rai, fel de fel de bucoavne m[runte, despre te miri ce =i mai nimic. +i la plecare ]i ar[tase =i lui una, pe care sta scris cu slove mari de m`n[: *Despre f[cutul minunilor*, cuprinz`nd sfaturi =i ]nv[\[turi pentru folosin\a sfin\ilor p[rin\i, ca s[ le slujeasc[ la o nevoie. (Binecredincio=ii cei de r`nd n-aveau a se uita]ntr-]nsa, c[ci nu era de nasul lor.) +i

scria acolo a=a, c[acela ce a primit de la Dumnezeu aceast[putere, mai presus de fire, trebuie=te cu str[=nicie a se feri s[nu fac[niciodat[o minune]n folosul s[u, c[ci altfel i se va lua darul. A=ijderea, ca s[-i fie pl[cut[lui Dumnezeu =i s[foloseasc[oamenilor, minunea se cere f[cut[numai acolo unde va fi lume mult[adunat[la un loc, nu pe pustii locuri sau]n p[duri, bun[oar[cum ar fi pe aici.

De acea bucoavn[ ]=i aducea aminte Sisoe acum, st`nd cinchit l`ng[bu=tean, cu nasul]n p[m`nt =i cu anteriul ridicat la spate p`n[sus. +i-i p[rea r[u c[n-o ceruse]mprumut. Poate c[i-ar fi dat-o.

“Noroc c[nu-i nimeni p-aici s[m[vaz[...”,]=i zise el la urm[, privind]mprejur bucuros c[poate s[-=i cerceteze f[r[martori goliciunea]nro=it[de nevoi. C[ci dup[at`tea necazuri =i suferin\e, f[ptura lui cereasc[ ]ncepuse acum a se cunoa=te, mijindu-se =i vederii pu\in, printre copaci, nu numai de pe miros.

O cintez[nev[zut[ ]ncepu s[strige atunci, dintr-un v`rf de brad, risipind lic[riri de sunet]n umbra verde a p[durii:

— |i-vic! |i-vic!... pi-ca, pi-ca, pi-ca... pi\-pi\-pi\!

Sisoe]n[l\[urechea, s-asculte de unde vine acel glas picurat. Dar nu mai auzi nimic, dec`t =uietul v`ntului]n cetini.

}ntorc`nd capul apoi, sfin\ia-sa d[du cu ochii de o ciuperc[mare =i alb[, pe care n-o z[rise]nc[; sta plo=tit[acolo, chiar la spatele s[u,]ntre frunze, =i se uita cu luare-aminte]n sus.

— Ce te mai ui\i =i tu ca o proast[? o]nfrunt[el,]ntorc`ndu-se]ndat[cu fa\a.

+i dac[v[zu c[aici nu era chip, se ridic[=i porni iar, s[-=i caute un loc mai potrivit.

Se opri nu departe, la o margine de r`p[, deasupra unei v[g[uni c[scate ]ntre ziduri pr[p[stioase de piatr[. Peste v`rful brazilor]nfip\i]n pov`rni=ul de sub el, s-auzea, din fund, r[cnet de p`r[u.

Sisoe]n\elese c[apa ce se zb[tea acolo,]ntr-o]ncle=tare de st`nci, trebuia s[ se ]mpreuneze odat[ =i-odat[ mai jos cu r`ul cel din vale, pe care-l z[rea de aici ocolind]ntr-un arc de argint satul risipit la poalele muntelui, departe.

Sup[rarea]i trecu ca prin minune.

C[l[uzit de acel glas de ap[care-i suna]ndelung]n cale, c`nd mai tare, c`nd mai]ncet, ca un c`ntec pustiu al singur[t[\ii, sfin\ia-sa se ridic[ =i porni la vale dup[ p`r[u, ne=tiut de nimeni, prin aceast[ ]mp[r[\ie a ur=ilor, de-a curmezi=ul desimilor de br[det.

La mijlocul unei coaste cu zmeuri=uri]nc`lcite, z[bovi ]ntr-un r`nd o vreme, s[-=i r[coreasc[pu\in gura cu bobi\e trandafirii de zmeur[. Era lini=te. Numai b`z`itul \`n\arilor \esea fire sub\iri ]mprejurul lui. Pe c`nd se osp[ta astfel, auzi deodat[un glas gros morm[ind: parc[vorbea cineva singur, da' cuvintele nu se deslu=eau bine. Sisoe f[cu c`\iva pa=i ]ntr-acolo, s[ vaz[ cine poate fi. Un fo=net mare izbucni din dosul unor tuf[ri=uri. +i drept ]n fa\a sfin\iei-sale se ridic[ ]n dou[ labe, b[l[b[nind din cap, o namil[ de urs c`t toate zilele. Purta pe piept un =tergar alb, ca s[nu-=i m`njeasc[ blana, pesemne, cu zam[ de zmeur[; =i venea spre Sisoe cu labele at`rn`nd, ca =i cum l-ar fi poftit pe sfin\ia-sa la o tr`nt[dreapt[.

— Cat[-\i treaba, dihanie!]i vorbi Sisoe lini=tit. Nu te burzului la mine, c[eu nu-s ce crezi tu...

Dup[care]i]ntoarse spatele =i porni grabnic pe coast[-n jos, f[r[a mai privi]nd[r[t; =i s-a=ternu iar la drum, cobor`nd ]ntruna, cu inima plin[ de ner[bdare s-ajung[ mai cur`nd]ntre oameni.

*

Era soarele-n crucea amiezii, c`nd Sisoe ajunse la marginea din sus a satului,]ntre livezi.

R`ul trecea limpede pe sub s[lcii, ca o adiere de v`nt. Nimeni nu se vedea]n preajm[.

Dar dup[ce f[cu un cot,]n lumina mare, sfin\ia-sa r[mase cu ochii a\inti\i =i cu gura c[scat[...

Mai jos, pe malul dimpotriv[,]n[lbea p`nza la marginea apei — o femeie.

O femeie adev[rat[,]n carne =i oase, nu o ar[tare str[vezie de pe cealalt[lume; o femeie t`n[r[, cu ochi =i cu spr`ncene... =i cu toate cele c`te trebuie la o femeie, nu o vedenie uscat[ =i firav[, tuns[ ca vai de capul ei =i v`r`t[ ]ntr-un sac p`n[la g`t, ca ar[t[rile cele fioroase din sf`ntul rai.

Sisoe se opri]n dreptul ei =i se l[s[jos pe o piatr[, cu m`inile ]mpreunate peste genunchi, ca s[ priveasc[ ]n voie aceast[ minune a lui Dumnezeu, cum nu mai e alta pe p[m`nt.

}nclinat[u=or din mijloc, cu c[ma=a alb[despicat[la s`n ]ntr-o parte =i cu catrin\a ro=ie prins[-n =old, femeia l[sa p`nza s[se desf[=oare-n voia apei p`n[ departe; o aducea apoi, val dup[ val, pe un bolovan mare de la picioarele ei =i-o b[tea cu un mai de lemn, ]mpro=c`nd stropi de soare]mprejur.

La spatele ei, pe prundi=ul uscat, se vedeau alte dou[f`=ii ]nguste de p`nz[,]ntinse la soare. Iar mai]ncolo, p[=tea iarba dintre pietre — o vac[.

C`nd vaca s-apropia prea tare de p`nz[, femeia se-ntorcea =i arunca dup[ea cu bulg[ri:

— Ni, boal[!

}=i netezea apoi cu dosul m`inii =uvi\ele de pe frunte =i furi=a spre Sisoe o privire ager[, pe sub spr`ncene.

La urm[, neput`nd s[rabde, se]ndrept[din mijloc =i-i strig[peste ap[:

— Da' ce p[rinte, n-ai mai v[zut fomeie?

R`ul v`j`ia ]ns[ prea tare ]ntre ei, =i Sisoe n-auzi ce-i spune. V[z`ndu-l c[nu se d[dus, femeia]=i l[s[atunci p`nza pe piatr[ =i intr[ ]n ap[, s[ treac[ spre el. Unda limpede ]i cuprinse ]ndat[ picioarele, p`n[mai sus de glezne, unde pulpele]ncep s[fie mai

albe; =i pe m[sur[ce apa cre=tea, catrin\a =i ia se ridicau =i ele tot mai sus, deasupra genunchilor…

— Vrei s[treci r`ul, p[rinte? ]ntreb[ ea ie=ind, ]n sf`r=it, pe mal. De unde vii, sfin\ia-ta?

Sisoe ar[t[, cu capul, spre v`rful muntelui. De-acolo venise.

— Eh! c[doar n-[i fi picat din cer…, z`mbi femeia, arunc`nd o privire-n treac[t spre piscul vioriu =i spre poienile cele]nalte de sub el, care se z[reau d-aici printre nouri ca n[lucirea unor ostroave din basm, oglindite deasupra lumii]n v[zduh.

— A venit apa mare =i ne-a luat iar puntea, lua-o-ar ciorile! urm[ea, v[z`nd c[nu prime=te r[spuns. N-ai pe unde trece]mbr[cat. Da' mi-oi face eu poman[s[te trec]n spate, dac[vrei, c[poate mi-i citi =i sfin\ia-ta, vreodat[, un acatist pentru iertarea p[catelor…

Vorbind a=a, se-ntoarse cu spatele =i s-aplec[pu\in de mijloc:

— Hai… hopa!]l]ndemn[ea, peste um[r.

Sisoe st[tu oarecum la]ndoial[. }i cuprinse la urm[grumazul cu bra\ele =i i se aburc[ ]n spate, unde r[mase nemi=cat cu genunchii sprijini\i de =oldurile ei pietroase.

+i apa viorie]ncepu numaidec`t s[ c`nte pe sub ei, r`z`nd =i g`lg`ind printre pietre de voie bun[.

C`nd vaca de pe mal z[ri ]n mijlocul r`ului o ar[tare a=a de ciudat[, jum[tate pop[, jum[tate femeie, se opri din p[scut =i holb[ochii]ntr-acolo. Apoi dintr-o dat[ ]=i]n[l\[coada drept]n sus, ca o lum`nare, =i-o lu[la fug[spre sat.

La jum[tatea drumului se opri s[mai priveasc[o dat[ ]nd[r[t, cu coada b`rzoi… +i ]ncredin\at[ pe deplin acum c[ lucru curat nu poate fi, porni iar ]n goan[, printre garduri =i peste h`rtoape, s[duc[veste-n sat despre ar[tarea cumplit[ce i s-au f[cut la marginea apei.

CUPRINS

IV. SISOE }NCEPE S{ FAC{ MINUNI...

Popa Ni\[tocmai ie=ise-n curte s[sparg[un dovleac la scroaf[, c`nd intr[ pe poart[ dasc[lul Ghi\[ Pitac, c`nt[re\ la strana cea mare =i om de-ncredere al sfin\iei-sale.

— Ce-i, Pitac?

Dup[obiceiul s[u, dasc[lul nu prea se gr[bi s[r[spund[. Ca s[mai prind[suflet, se =terse]nt`i cu basmaua la nas =i pe fa\[; apoi se uit[cu luare-aminte la dovleacul din bra\ele popii =i scuip[ ]ntr-o parte.

— Dandana mare, p[rinte...,]ncepu el pe nas, c[era cam forn[it la vorb[. Ce e nu e bine.

— Ne-a picat iar protopopul? se-ncrunt[popa.

— Nu, alt[pacoste...

Sfin\ia-sa ar fi vrut s[afle dintr-o dat[cum st[lucrul. Dar scroafa n-avea ast`mp[r. St`rnit[de dovleac,]n[l\a r`tul spre el =i groh[ia mereu, cer`ndu-=i partea. Popa Ni\[o]mpinse cu piciorul:

— Ho, c[nu dau turcii!

Era o scroaf[t`n[r[, ]nc[l\at[ ]n glod uscat p`n[la genunchi, cu p[r de c`nep[ pe spinare =i cu belciug ]n nas. Pitac o privi ]ng[duitor =i scuip[ iar ]ntr-o parte, a=tept`nd s[-i vie r`ndul.

— S-a iscat]n sat un c[lug[r venetic — urm[el — un *batist*, un *inochintist*, ori dracu =tie ce-o fi fiind. A tras la casa Zoi\ei lui Alexe M`njoc din capul satului =i, cic[, s-a pus pe f[cut minuni.

— Pe f[cut... ce?

— Minuni.

La auzul unui cuv`nt a=a de nea=teptat, popa Ni\[r[mase cu ochii holba\i =i cu gura c[scat[.

— Vorbe=te mai tare, bre omule! se r[sti el apoi, sup[rat, pe c`nd scroafa groh[ia tot mai ascu\it. Ce fel de minuni? Ori ai ]nceput s[ ba\i c`mpii...

— Minuni ca toate minunile! zbier[Pitac. N-am v[zut cu ochii, da’ am auzit. Zice c-a vindecat pe Lina Todiresei, care-o aduse m[-sa ast[-iarn[la sfin\ia-ta s[-i cite=ti de duc[-se-pe-pustii… de era s[moar[de tot dup[aia, c-a apucat-o =i mai r[u n[b[d[ile… +i pe Ilinca lui Pavel, care i-a intrat ast[-var[un =arpe-n burt[, c`nd s-a culcat la soare cu gura c[scat[. +i pe Floarea lui |`mboac[, a de fugise acu doi ani cu Ionic[, feciorul lui N[stase P`rlogea din C[p[\`neni… c`nd n-a vrut baba s-o primeasc[-n cas[, de zicea c-a asmu\it c`inii dup[ea =i-a apucat-o cu din\ii de-un picior…

— De care picior?]ntreb[popa, cam]ntr-aiurea.

Dar nu s-auzea mai nimic, c[ci scroafa]=i pierduse de tot r[bdarea. Pentru ea, daraverea cu c[lug[rul ca =i cum n-ar fi fost. Cu ochii dup[dovleac, se jeluia amarnic pe toate tonurile, ba-l]mboldea pe sfin\ia-sa =i cu r`tul uneori pe la genunchi ca s[-i aduc[aminte, s[n-o mai dea a=a uit[rii, c[-i p[cat.

— Zice c[s-a dus la el =i mo= Sandu Turlacu, socrul lui Ilie Farasulea din Gura-V[ii, urm[Pitac, s[-l vindece de nevoile b[tr`ne\ii, c[ era c[zut de tot… +-acu, cic[ umbl[ mo=neagul ca un buhai pe uli\ile satului, cu m`nile-n =olduri =i cu c[ciula pe-o spr`ncean[, de nu mai poate trece nici o muiere de r[ul lui…

— Vorbe=te, bre omule, mai t[ri=or! se rug[popa, venind mai aproape. Parc[n-ai m`ncat de trei zile…

— Hai? r[cni Pitac, cu m`na p`lnie la ureche.

Sfin\ia-sa]=i pierdu r[bdarea:

— Am mai \inut eu lighioane pe l`ng[ cas[, vorbi el ro=u de m`nie, da’ scroaf[ ]ndr[cit[ca asta nici c[s-a mai pomenit. Nu te las[, bre, c`nd ]i abate ei, s-auzi m[car o vorb[, m`nca-o-ar lupii!

+i v[z`nd c[ iar ]l ]mbolde=te ]ntre genunchi, mai s[-l ia pe sus, popa Ni\[, scos din fire, ridic[ dovleacul ]ntr-o m`n[=i i-l tr`nti cu sete]n cap.

Izbit[f[r[veste drept]n cre=tet, c`nd s-a=tepta mai pu\in la una ca asta, scroafa se r[suci o dat[ ]n loc =i-=i pierdu graiul

c`teva clipe. Se l[s[ apoi pe picioarele dind[r[t =i, lu`nd martori cerul =i p[m`ntul la aceast[ nelegiuire din partea st[p`nului s[u,]ncepu a slobozi din tr`mbi\a r`tului ni=te pl`ngeri a=a de cumplite, c[ to\i c`inii de prin]mprejurimi s[rir[ar=i de prin cotloanele lor =i n[v[lir[-n uli\[,]ncredin\a\i c-a intrat ursul]n sat ori vine sf`r=itul lumii, alta nu poate fi.

— Halal ison! vorbi dasc[lul, privind-o cu jind. Parc[-i ma=ina de la trin...

Dar popa Ni\[ ]=i astupase urechile =i fugise]n cas[, de unde se ivi]n cur`nd tr[g`ndu-=i giubeaua pe-o m`nec[=i se-ndrept[cu gr[bire spre poart[:

— Hai acolo, la fa\a locului, s[vedem =i noi ce =i cum... Cu giubeaua f`lf`ind, sfin\ia-sa porni]n goan[pe linia satului la deal; =i c[lca a=a de amarnic c[dasc[lul, om moale din fire, abia se mai \inea din urma lui.

— Zice c[-l cheam[Sisoe,]ncerc[Pitac iar s[lege vorba, ca s[-i mai]nt`rzie pu\in mersul. +i cic[vine de-a dreptul din rai...

— Vine... din raiul m`ni-sa! morm[i popa-n barb[, f[r[a-=i domoli pasul.

*

La casa Zoi\ei din deal, ograda plin[de lume; mai cu seam[femei, c[b[rba\ii erau du=i care-ncotro, la munc[.

Vreo dou[ ]i ziser[“s[ru’ m`na”, din v`rful buzelor. Altele se-mboldir[ ]n urma lui cu cotul:

— S[=tii, f[, c-o s[fie nunt[...

Popa Ni\[ ]=i f[cu drum printre ele, posomor`t. C`nd ajunse-n tind[,]=i arunc[ochii din treac[t spre un pat]nvelit cu rogojin[, unde se vedeau r`ndui\i colaci de cas[, ulcele acoperite la gur[, str[chini cu ou[=i alte bun[t[\i.

— Hm! f[cu sfin\ia-sa cu]n\eles.

}n odaia din dreapta, s-auzea vorb[. Deschiz`nd u=a la perete, popa arunc[ o privire aprig[ ]n[untru, pe c`nd femeile se-ngr[m[deau la spatele lui.

— Da’ ce faci acolo, cuvioase?]ntreb[el cu glas tare, f[r[s[treac[pragul.

}n fundul od[ii, sub icoane, Sisoe sta cu m`inile ]mpreunate pe cre=tetul unei babe ]ngenuncheate la picioarele sale. }ntorc`nd capul =i z[rind fa\a bisericeasc[, sf`ntul a=tept[ ca noul-venit s[-l recunoasc[ de asemenea =i s[-i cear[ blagoslovenie, ca unuia mai mare. Dar popa ]l privea aspru — =i nici g`nd s[-i s[rute poala anteriului, cum era de a=teptat.

“}ntre ai t[i ai fost =i-ai t[i nu te-au cunoscut...”, vorbi Sisoe]n pild[,]ntorc`ndu-=i fa\a de la el.

— Las[asta! i-o retez[popa, scurt. Mie s[-mi spui doar at`ta: cam ce f[ceai acolo sfin\ia-ta?

Sisoe nu g[si de cuviin\[s[-i r[spund[.

— Iaca se ruga =i el pentru am[r`ta asta lipsit[ de vedere, ]ndr[zni s[ gr[iasc[ atunci o femeie din gr[mad[, ar[t`nd spre baba de la picioarele sf`ntului.

— Nu te-am]ntrebat pe tine! se r[sti popa, m`nios. Ce mi te v`ri]n vorb[, ca musca-n coada calului?

— Sfin\ia-lui face minuni..., g[si de cuviin\[s[adauge, cu glas sp[sit, alta.

— Minuni?... se mir[popa Ni\[, f[r[a-ntoarce capul. +i cu ce drept vii sfin\ia-ta s[faci minuni]n parohia mea? ridic[el deodat[glasul, c[tre Sisoe. Ai vreo]ndreptare de la Mitropolie, ceva?... Ia spune-mi =i mie: cu a cui]nvoire ai pornit cuvio=ia-ta astfel, s[faci minuni pe la casele oamenilor?

— Cu]nvoirea Celui prea]nalt, r[spunse Sisoe plin de m`ndrie, carele este mai mare dec`t voi to\i =i dec`t Mitropolia. El ]nsu=i mi-a dat dezlegare s[ purced pe p[m`nt pentru binele oamenilor, pogor`ndu-m[din rai.

— Din rai! r`se popa, acru. V[zutu-l-a cineva, raiul, cu ochii? Ia s[nu-mi umbli mie cu baliverne d-astea, c[eu nu-s muiere, la mine nu se prinde! +i s[faci bun[tate s[nu mai strici capul

popor[nilor mei cu asemenea pove=ti, ci s[te c[r[b[ne=ti c`t mai repede de la noi, dac[nu vrei s[dai de dracu.

— Acum =i-n vecii vecilor amin!]nt[ri Pitac, lungind g`tul peste umerii femeilor.

— Auzi acolo, pufni iar popa cu m`nie, din rai! Din care rai?

La aceast[n[val[de cuvinte f[r[noim[, Sisoe nu mai =tia ce s[r[spund[.

— Las[, p[rinte, s[ru'm`na..., ce-ai cu el? s[ri atunci iar[=i cu gura,]n ap[rarea lui Sisoe, o femeie de la spate... Las[-l s[se oplo=easc[=i el p-aci, pe la noi, dac[ni l-a trimis Dumnezeu... c[doar nu-\i ia nimic din tainul sfin\iei-tale!

— S-avem =i noi un sf`nt]n sat, c[nu stric[,]nt[ri alta. Mai rebege=te o vit[, mai se boln[ve=te un copil... ce-ai cu el?

— Voi, proastelor, s[t[ce\i, se r[sti popa, fierb`nd. Ce =ti\i voi? Duc[-se la p[catele, de unde-a venit, s[fac[minuni pe unde-a mai f[cut. Cum nimeri el, din rai, tocmai]n parohia mea?

— Las[-l, p[rin\ele! se rug[atunci cu glas pierit =i baba de la picioarele lui Sisoe — las[-l s[ispr[veasc[barem ce-a]nceput...

+i-i tremurau m`inile de sl[biciune, =i i se umpluse ochii cei orbi de lacrimi, c[ci se temea s[ nu plece sf`ntul tocmai acum =i s-o lase cu minunea neispr[vit[.

— Ba s[-=i ia catrafusele =i s[plece]ndat[, porunci popa ne]nduplecat.

Dar Sisoe nici g`nd n-avea de plecare. M`ndru c[-i luau femeile partea,]=i puse m`na pe cre=tetul babei =i-o]ndemna s[ ]ngenuncheze iar la picioarele sale.

— A=a \i-i vorba? strig[popa, c[tr[nit la obraz de m`nie. Bine! Las[c-avem noi ac de cojocul t[u...

+i f[r[a mai]nchide u=a]n urma lui, cobor] cu pa=i mari]n ograd[, de unde porni iar]n goan[pe uli\[-n jos, urmat c`t colea de Pitac, care se \inea dup[el ca umbra.

Ajun=i]n dreptul prim[riei,]=i domoli pu\in pasul, gata s[se opreasc[; dar aduc`ndu-=i aminte c[are cu primarul o daraver[,

pentru ni=te buruieni de zarzavaturi pe care le cam stricase scroafa sfin\iei-sale, c`rni la st`nga =i nu se mai opri p`n[ la jandarmerie, unde intr[ pe u=[ ]nfierb`ntat =i posomor`t, s[ schimbe c`teva vorbe]n tain[cu domnul =ef.

*

Dup[plecarea popii, femeile se]ngr[m[dir[iar la u=[, d`nd n[val[ care s[ intre mai ]nt`i. Sim\eau ele, pesemne, c[sf`ntul [sta n-are s[prea fac[mul\i purici]n satul lor.

— Hai odat[, m[tu=[, strig[una prin cr[p[tura u=ii, tot n-ai mai ispr[vit?

— Ai pus gabja pe sfin\ia-lui =i nu te mai dai dus[de-acolo, parc-ar fi uns cu miere.

— Ia l[sa\i-o-n pace, soro, s[-i tihneasc[=i ei minunea, s[raca! Dac[v-ar face =i vou[cineva a=a, v-ar pl[cea?

— Da' ce-i mai trebuie vedere acu, la b[tr`ne\e? N-a v[zut ea destule, c`t era t`n[r[...

Femeia de gazd[ ]=i f[cu drum]n[untru, chip s[mai deretece c`te ceva prin cas[. Tr[g`nd cu coada ochiului spre bab[, o v[zu cum clipe=te des =i parc[se uit[-n juru-i ca omul care-a ie=it din]ntuneric ad`nc la lumina zilei.

— Da' ce, m[tu=[, nu cumva ai]nceput a z[ri c`te-oleac[?

— Da, m[iculi\[..., minunea lui Dumnezeu..., parc[-ncep a vedea! r[spunse baba privind]mprejur, ca de pe alt[lume. Bodaproste! Iaca, te v[z pe tine... =i pe sfin\ia-lui, Maica Precista s[-l r[spl[teasc[... Iaca =i icoanele... =i patul... =i uite colo, pe gard, =i n[dragii lui b[rbat't[u..., bodaproste!

Vorbind a=a,]ncepu a-=i face cruci peste cruci]n fa\a icoanelor. La urm[,]=i v`r] m`na-n s`n =i scoase de-acolo, de l`ng[pielea-i zb`rcit[ =i p[m`ntie, c`teva smochine muceg[ite,]n=irate pe b[\, =i le puse cu sfiiciune pe col\ul mesei, drept mul\umit[.

Sisoe arunc[o privire piezi=[spre acele bolo=tine dulci, de care-i era acru sufletul pe lumea cealalt[, =i numai c`t le vedea,

]l =i apuca un soi de le=uial[; dar se st[p`ni =i t[cu,]nghi\ind]n sec.

— Ti, cum am uitat, uita-m-ar moartea! f[cu gazda, lovindu-se cu m`na peste gur[. Sfin\ia-ta [i fi fl[m`nzit, biet, dup[at`tea minuni c`te le-ai f[cut pe inima goal[...

+i f[r[a mai a=tepta r[spuns, se repezi p`n[-n tind[, de unde se]ntoarse cu o strachin[sm[l\uit[, o lingur[de lemn =i un clondir verde, astupat la gur[cu un cocean de porumb.

— Da' ce-ai acolo,]n clondir?]ntreb[Sisoe, b[nuitor.

— Ia un pic de lapte dulce, ca s[-\i mai \ii inima p`n[una-alta.

— Lapte? strig[ro=u de m`nie. Ia-l d-aci, s[ nu-l v[z! Pentru asta m-am pogor`t eu din cer pe p[m`nt?

— Nu te sup[ra, p[rinte, p[catele mele! f[cu gazda speriat[. Iaca,]l duc]nd[r[t dac[nu-\i place. S-or mai fi g[sind, ele, =i altele la o cas[de om gospodar...

+i ie=ind iar]n tind[,]ntre femei:

— Nu-i mai aduce\i lapte, soro! vorbi ea, cu ciud[. Nu-i mai aduce\i lapte, c[vi-l toarn[-n cap. Nu-=' ce-o fi av`nd cu laptele...

— Pesemne c-o fi \in`nd post...

— Ori i-o fi poftind inima la altceva, la acritur[, la s[r[tur[, mai =tii?

— Cu d-astea nu mai face el minuni... Mai bine s[-i d[m ni=te jum[ri cu sl[nin[ori cu fasole, s[mai prinz[putere, s[r[cu\ul. +-atunci s[vede\i voi minuni!

Nu mult[vreme dup[acest sfat, Sisoe sta la mas[ ]n fa\a unui talger cu jum[ri aurii =i-a unei str[chini pline cu mur[turi, mu=c`nd cu mare poft[ ba dintr-un ardei de cei lungi, care-i frigea gura =i-l f[cea s[ sufle printre buze, ba din c`te-o p[tl[gic[verde, care pocnea]mpro=c`nd]n juru-i zeam[=i semin\e.

+i cu gura plin[vorbea c[tre femei:

— Afar[de aceste mur[turi, mie nu-mi trebuie alt[r[splat[

dec`t s[m[pomeni\i =i s[-mi pune\i =i mie un praznic la c[lindar...

— Da' parc[n-ai sfin\ia-ta zi la c[lindar pe la-nceputul lunii lui iunie? zise o femeie lung[=i ofilit[, care fiind so\ia dasc[lului Pitac, se pricepea la asemenea daraveri biserice=ti.

— Aceea nu-i ziua mea, vorbi Sisoe am[r`t. E ziua lui Sisoe cel mare, carele numai la nume sam[n[cu mine, dar e altul...

Pe c`nd vorbea astfel, ]nfrupt`ndu-se din bun[t[\ile la care r`vnise at`ta amar de vreme, se auzir[ ]n tind[pa=i grei de cizm[=i-n u=[se ivi un fl[c[uandru]ndesat =i lat]n spate, cu capela pe-o spr`ncean[=i cu pu=ca pe um[r.

— Aici st[popa care face minuni?]ntreb[el.

Femeile]ntoarser[spre noul-sosit priviri ascu\ite =i b[nuitoare:

— M-da... da' ce-ai cu el?

— Eu n-am nimic. Da' m-a trimis domnu =ef s[-l poftesc p`n[la sec\ie, c[zice c[i-a venit pofta s[-i fac[=i lui o minune.

— Ba s[-=i mai puie pofta-n cui domnu =ef, zise o femeie. C[-i sf`ntul nostru, =i nu te l[s[m s[ni-l iei.

— Z[u? Da' cine sunte\i voi?

— Cine, necine, nu te l[s[m — =i gata.

— Ba s[face\i bine s[v[da\i la o parte, c`nd zic. Nu cumva vre\i s[v[-ncontra\i cu mine?

— Nu v[pune\i, f[, cu st[p`nirea! vorbi atunci o femeie mai potolit[, f[c`ndu-=i loc printre celelalte. Nu v[pune\i cu st[p`nirea, c[-i mai r[u. Las' s[-l ia, dac[ are porunc[ — ce-o s[-i fac[? Sf`nt nu e? Face o minune =i scap[...

*

Sisoe mergea prin mijlocul uli\ii, f[r[team[, cu jandarmul al[turi,]n fruntea alaiului de copii =i femei care-l petreceau =i-l c[inau, parc[l-ar fi dus la groap[:

— S-a pogor`t din rai, s[r[cu\ul de el, =i uite peste ce-a dat!

— Oare o s[-l \in[mult acolo, ori o s[-l duc[ ]ncotrova?

— Un’ s[-l duc[?

— Ei, unde?! La ora=.

— La ora=? Da’ ce, n-au [ia destui doftori =i moa=e pentru ei, ce le mai trebuie s[se bucure la sf`ntul nostru? Auzi acolo! Ei de toate, =i noi nimic! Doftor nu, moa=[ nu, sf`nt nu... numai jandari =i priceptori! Ce fel de dreptate-i asta?

*

C`nd intr[Sisoe]n cancelaria postului, domnul =ef sta r[sturnat pe sp[tarul unui scaun, cu un picior pe mas[=i cu altul la dracu-n praznic.

— Dumnealui e popa care face minuni?]ntreb[el pe jandarm.

— Da, s[tr[i\i!

— Cum te cheam[, taic[p[rinte?]ntreb[domnia-sa, m[sur`ndu-l pe Sisoe din ochi.

— Sisoe m[cheam[, r[spunse sf`ntul.

— Hm, frumos nume. Se cunoa=te c[nu \i l-a dat na=ul la botez, c[\i l-ai ales singur c`nd te-ai tuns c[lug[r. Sisoe... =i mai cum?

— Sisoe, =-at`t. Cum s[m[mai cheme?

Domnul =ef p[rea]n toane bune =-avea chef de vorb[.

— Ap[i, s[vezi, sfin\ia-ta, zise el r[sucindu-=i musta\a, noi suntem a=a un fel de oameni, care nu ne mul\umim numai cu at`ta. Uite, vezi? Pe mine, care va s[zic[, m[cheam[Traian. Dar]mi mai zice =i Dumitra=, cu voia sfin\iei-tale. Iar pe b[ietanul [sta, care te-a adus]ncoace, e drept c[-l cheam[Nic[din botez; da-l mai cheam[=i A Catrinei, dac[te ui\i bine la livretul lui. Iar pe dumnealui de colo, de-afar[, care se zg`ie=te la noi pe geam, ca la panoram[, este foarte adev[rat c[-l cheam[Ghi\[; da’ asta-i, c[-l cheam[=i Pitac... dac[n-oi ie=i cumva la el acu=, s[-l fac s[uite cum]l cheam[! Ai]n\eles, taic[p[rinte?

Sisoe]ns[nu d[dea semne s[fi]n\eles.

— De unde vii, sfin\ia-ta?]ntreb[atunci =eful, schimb`nd tonul. At`ta lucru trebuie s[fi =tiind, ca s-avem =i noi ce scrie colea, la raport, =i s[te trimitem la urm[, adic[de unde-ai venit.

— S[m[trimite\i de unde-am venit?... vorbi rar Sisoe. Asta nu se poate.

AMINTIRI DIN LUPTELE DE LA TURTUCAIA

CUPRINS

Pentru cei care s-au mai]ntors
=i pentru familiile celor care
au pierit.

*

Camarazilor de la Turtucaia le
]nchin aceste mohor`te r`nduri,

}N A+TEPTARE

Lag[rul]nt[rit care ap[ra “capul de pod” de la Turtucaia avea forma unui larg semicerc sprijinit pe Dun[re. Dup[c`t =tiam pe atunci =i dup[ c`t]mi aduc aminte, ora=ul era ocolit la o distan\[care varia]ntre 8 =i 12 km de un sistem de lucr[ri defensive principale,]mp[r\ite]n a=a-numite “centre” numerotate p`n[ la 14. }nchipui\i-v[ un arc, aproape regulat, a c[rui coard[ era Dun[rea. Centura aceasta ]ncep`nd de l`ng[ Dun[re, din susul ora=ului, aproape de Staro-Selo, care era ]n fa\a centrului nr. 2, ocolea spre sud p`n[l`ng[ Daid`r, apoi, trec`nd prin fa\a satului Antimovo, venea s[ se sprijine cu celalt cap[t tot pe Dun[re, ]n josul ora=ului, l`ng[satul Kosui-Bulgar. Tran=eele s[pate ad`nc, ]nt[rite cu garduri de s`rm[ghimpat[=i cu “gropi de lup”]n fa\[, se]ntindeau aproape f[r[ ]ntrerupere pe marginea unui platou, care domina valea =i colinele din fa\[.

Afar[de aceast[linie principal[de ap[rare, aveam]n spate linia a doua, mai pu\in]nt[rit[, care]nchidea de aproape Turtucaia]n alt semicerc, mai mic. }n sf`r=it, mai erau tran=eele dinafara centurii, spre sud, =i unghiul de]nt[riri care ap[rau satul Staro-Selo.

*

Eram treizeci de tunari, deasupra satului Kosui-Bulgar, l`ng[ dou[ cupole de tunuri neispr[vite, la care lucrau p`n[seara t`rziu oamenii de corvoad[civili, adu=i din \ar[, de peste Dun[re. }n ziua din urm[, odat[cu apropierea primejdiei, num[rul lor

fusese sporit cu vreo dou[sute de turci de prin]mprejurimi, care, sub paza solda\ilor no=tri, c[rau betonul fr[m`ntat de o ma=in[ g[l[gioas[ =i ]l turnau ]n dou[ imense gropi cilindrice, unde trebuia s[ fie a=ezate tunurile. Dup[ c`te auzisem, lucrarea]ncepuse]nc[din martie, dar se t[r[g[nase p`n[acum,]n zilele mobiliz[rii.

Corturile =i ad[postul nostru erau l`ng[ creasta unei coline, care cobora cu un cap[t ]n Dun[re. De o parte, se ad`ncea o vale]ngust[, cu un p`r`ia= umbrit de s[lcii, de unde porneau, p`n[ spre Turtucaia, livezi bogate, \arini =i vii cu poam[ crud[. De cealalt[, t[p=anul lin cobora ]ntr-o vale mai larg[, cu a=ez[ri gospod[re=ti, l`ng[un iaz bogat]n pe=te, deasupra c[ruia se ridica o coast[ple=uv[de deal, apoi tuf[ri= m[runt =i ima=uri pustii, luminate de soare.

De acolo =i din cutele amfiteatrului din dreapta, trebuia s[vie inamicul...

La o arunc[tur[de piatr[sub coast[,]naintea gropilor noastre, erau tran=eele ocupate de o companie a unui regiment de infanterie, unde m[duceam adesea s[privesc peisajul vast =i calm din fa\[, peste care treceau numai umbre c[l[toare de nouri.

Infanteri=tii erau to\i rezervi=ti sau mili\ieni, unii concentra\i]nc[de pe iarn[—]n cea mai mare parte oameni trecu\i de patruzeci de ani... }n ochii lor nu citeai dorul tineresc de “acas[“, ci numai grija mohor`t[=i senin[de “nevast[“ =i “copila=i”, p[r[si\i f[r[sprijin, cine =tie unde,]n mijlocul unei gospod[rii d[r[p[nate.

— Mi-am l[sat nevasta acum =ase luni, cu patru copii =i numai cu trei franci]n cas[,]mi spunea unul dintre ei. Cum nu s-ar fi g`ndit cei mari =i la noi, c[ doar nu suntem c`ini...

De la o vreme, chipurile lor p[m`ntii, roase de acela=i g`nd]nd[r[tnic,]ncepeau s[-mi strecoare]n suflet o team[nel[murit[, o dezam[gire surd[: vor fi oamenii ace=tia nec[ji\i]n stare s[ ]nfrunte r[zboiul? Ce Dumnezeu! Du=manul care putea sosi din

ceas]n ceas nu trebuia s[ne g[seasc[cu g`ndul numai la soarta nevestei =i a copila=ilor.

Dar, m[g`ndeam: de unde s[ aib[ ei, ]n sufletul lor ]ntunecat =i am[r`t, lumina iubirii de \ar[, care singur[ar mai putea da un]n\eles suferin\elor r[zboiului =i dezl[n\ui av`ntul? Pentru care scop, priceput =i primit de ei cu drag[ inim[, =i *de la cine* ar fi putut ei s[ ]nve\e uitarea de sine? Dar au ]ncercat m[car acei care au pus la cale acest r[zboi ]n incinta ora=elor s[ se coboare p`n[la ei, s[-i l[mureasc[=i s[-i]ntrebe?... Iar acum,]ntuneca\i =i am[r`\i, trebuia s[-=i dea via\a pentru scumpa lor patrie.

Erau mai ales \[rani de prin jude\ele de c`mp ale Munteniei — cei mai oropsi\i dintre to\i. M[ uitam la ei cu str`ngere de inim[. Nu se potriveau deloc cu imaginea “osta=ului rom`n”, de acum =i de pe vremuri, a=a cum mi-o zugr[vise ]n suflet str[lucitoarele defil[ri ale regimentelor g[tite de parad[ =i, mai cu seam[, galeriile tragice ale istoriei noastre na\ionale, at`t de aspr[=i de eroic[.

Numai artileri=tii de pe l`ng[cele dou[cupole neispr[vite se mai potriveau cu icoana ce mi-o f[urisem]n minte. Dar ace=tia erau aproape to\i tineri, moldoveni sprin\ari =i pozna=i, ca cei din literatura lui Alecsandri. Ziua]ntreag[“=uguiau” =i-=i]ndeplineau]ndatoririle cu inima u=oar[. Uneori,]ns[, =i ei p[reau]ngrijora\i.

— Ce ne facem noi cu babal`cii i=tia c`nd o]ncepe nunta? C[parc[nu-s rom`ni, parc[-s alte dih[nii.

Printre infanteri=ti, unul singur p[rea mai inimos: Mielu= \iganul, cu must[\ile lui mari =i cu spr`ncenele ]mbinate deasupra ochilor negri =i vioi ca de veveri\[. Dibuise el, nu =tiu pe unde, un ceasornic cu muzic[, despre care nu d[dea nim[nui nici o l[murire, =i pe care-l \inea totdeauna a=ezat frumos l`ng[rani\[=i nu-l pierdea din ochi, “ca s[nu fac[picioare”. De c`te ori ie=ea din tran=ee, Mielu= f[cea teatru. }=i lua ceasornicul sub\ioar[, se ducea cu el ]n dos, l`ng[bordei, =i acolo, dup[ce-l

potrivea bine din =uruburi,]l punea pe p[m`nt =i]ncepea s[se]ncrunte le el.

— C`nt[, cioar[, s[joace boieru!

+i numaidec`t ceasornicul ]ncepea, cu note picurate, un mar= bulg[resc, iar Mielu=, cu o m`n[-n =old =i cu alta-n ceaf[, fr[m`nta p[m`ntul...

— Ce te-a apucat, \igane?]l]ntrebai]ntr-un r`nd.

— Ei, domnule, am =i eu un foc la inima mea. Ne-a prins r[zboiul pe meleagurile astea =i n-am apucat barem s[-mi mai v[z \iganca o dat[... C[eram lua\i numai de =ase zile c`nd m-a “concintrat”.

Bietul Mielu=! Poate presim\ea el c[n-o s[-=i mai vad[\iganca niciodat[, dar nu presim\ea ce moarte grozav[ ]l a=teapt[...

Totu=i nu ne obi=nuisem cu g`ndul c[suntem]n r[zboi.

}n seara aceea st[team p`n[ t`rziu, ca de obicei, cu locotenentul meu — un podgorean din Putna — la popota infanteri=tilor, care ne invitau mereu la masa lor, sub un umbrar ad[postit de vedere.

Seara era cald[, dar vinul era rece =i se potrivea de minune cu pe=tele proasp[t, fript pe j[ratic, care venea]ntotdeauna dup[ni=te jum[ri amestecate cu fire de iarb[. Erau, pe l`ng[ masa de sc`nduri, doi locotenen\i de rezerv[— unul, institutor din C[l[ra=i, celalt, =ef de birou la Domenii — am`ndoi cu g`ndul nem[rturisit acas[, dar hot[r`\i s[-=i fac[ cinstit datoria, am`ndoi capi de familie, pe care un capriciu al]mprejur[rilor]i transformase]n ofi\eri =i-i chemase pe nea=teptate s[conduc[solda\i]n lupt[. Mai erau =i trei sublocotenen\i — doi]n rezerv[, al treilea abia ie=it din =coal[— b[ie\i veseli, ne=tiutori parc[de greutatea ceasului de cump[n[prin care trebuia s[trecem. Sub impresia manifesta\iilor r[zboinice din capital[, ei discutau zgomotos despre politic[, literatur[=i “inten\iile inamicului”, =i nici prin g`nd nu le-ar fi trecut m[car c[ai no=tri ar putea s[fie birui\i

vreodat[=i c[, peste c`teva zile numai, Turtucaia s-ar putea s[cad[.

C`nd vorba se mai potolea, Mielu=, l`ng[un cap[t al mesei,]=i lungea g`tul spre lun[ =i c`nta, cu glasul lui p[tima= de \igan]ndr[gostit:

Ani\o, b[tu-te-ar sf`ntul
Cum]\i bate =or\u v`ntul...

M[uitam la \igan, m[uitam la tovar[=ii mei... +i f[r[voie, privirile mi se]ntorceau spre miaz[zi, spre cerul posomor`t =i amenin\[tor al Bulgariei.

*

T`rziu de tot, ame\it de mirosul f`nului cosit peste care]mi a=ternusem o foaie de cort,]n\epat de g`nduri =i de regrete, nu-mi g[seam ast`mp[r.

Noaptea era limpede.

C`nd deschideam ochii, mi se ar[ta departe, ]n vale, Dun[rea luminat[ de lun[, sclipitoare =i str`mb[ca un iatagan. }n aceea=i pulbere alb[strie, vedeam =i z[voaiele din susul Olteni\ei, =i ostrovul negru din fa\a noastr[, cu p[durea lui deas[de arini. Iar]n jurul meu, de pretutindeni, din ierburile]nflorite, se ridica concertul]n *pizzicato* al at`tor greieri de noapte, ca mii de viori m[runte, risipite prin iarb[. Un murmur discret =i cristalin tremura sub fiecare floare.

+i-mi aduceam aminte de observa\ia curioas[a nu =tiu c[rui aeronaut:]n noaptea lini=tit[, din nacela balonului care aluneca f[r[zgomot prin v[zduh, nici o larm[de pe p[m`nt nu se mai aude, de la c`teva sute de metri]n sus — numai l[tratul c`inilor =i c`ntecul p[trunz[tor al greierilor...

E ceva straniu]n potrivirea asta.

Cu mii =i mii de ani]n urm[,]n misterioasa er[primar[, umilul c`ntec al greierului a fost singurul glas cu care nefericita

noastr[planet[saluta, pentru]nt`ia oar[, splendoarea mut[ a firmamentului. Murmur de uimire, pl`ngere sfioas[din umbr[, preludiu al]ntunecoasei tragedii terestre, sau rug[arz[toare,]n care tremurau de pe atunci presim\irile viitorului fatal — cine ar putea s[spun[? C`ntecul greierului se ridica =i atunci ]n zadar spre stele din s`nul p[m`ntului, pe c`nd planeta noastr[, ca un ghem de suferin\e, se rostogolea izolat[ ]n nem[rginire...

Visam cu ochii deschi=i.

Cineva m[strig[pe nume, de la c`\iva pa=i. M[ridic =i v[d ni=te umbre]n marginea m[r[cini=ului dinspre ap[. E sublocotenentul X, care m[invit[s[prindem pe=te cu prostogolul, pe Dun[re. A luat cu el un sergent =i doi solda\i de prin p[r\ile b[l\ii.

Cobor`m]n lini=te pe poteca dintre m[r[cini =i ne oprim jos, la mal,]n fa\a morilor, care stau negre =i neclintite pe luciul de argint mi=c[tor.

Dincolo, spre ostrov, apa e lin[=i transparent[ca un lac, iar dincoace, l`ng[noi, valurile m[runte bat u=or pe prundi=ul malului. Numai la mijloc,]n sfor, nahlapii tremur[=i salt[din fund =i, izbind]n pieptul morilor, unda Dun[rii]n=el[toare]=i dezv[luie mersul puternic.

To\i t[cem, cuprin=i de g`nduri.

Sergentul — un negustor de cherestea, cu capela dat[pe ceaf[=i cu nasul mare]n b[taia lunii —]=i caut[un loc potrivit. }l v[d apoi cum]=i r[suce=te sfoara pe dup[m`n[, apuc[ ]n din\i prostogolul de o parte =i, cu o mi=care brusc[, ]l arunc[. O clip[, plasa rotund[ se desface ca o fust[ deasupra apei, apoi dispare... dar c`nd trage prostogolul la mal, cherestegiul fluier[a pagub[: n-a prins nimic.

}n vremea asta, solda\ii s-au dezbr[cat,]n lini=te. M[uit la ei cu mirare cum, f[r[nici un fior de frig, intr[ ]n ap[— unul spre ad`nc, celalt pe l`ng[mal — \in`nd fiecare de c`te un c`p[t

o plas[lung[=i dreptunghiular[. Dup[c`\iva pa=i, au tras-o la mal. }n fundul ei se zbat c`\iva pe=ti, pe care unul dintre golani]l arunc[pe t[cute]ntr-un sac de pesme\i, anume preg[tit. M[apropii, v`r =i eu m`na =i apuc unul, ca s[-l v[d mai de-aproape. Dar pe=tele zv`cne=te, ]mi scap[ =i cade pe nisip, unde r[m`ne neclintit. E un =al[u mic — cel mai frumos la ar[tare dintre to\i pe=tii r`urilor noastre. M[ uit la el cum st[ ]ncordat c`teva clipe, pe nisip,]n b[taia lunii, elegant =i fin, ca sculptat]n argint.

Dar oamenii au intrat iar]n ap[.

— Cum nu le-o fi frig, domnule, pe r[coreala asta, f[r[pic de foc? roste=te l`ng[mine un glas cunoscut. E Mielu= \iganul, care a r[s[rit =i el, nu =tiu de unde.

— La ce le-ar folosi focul, \igane, c`nd trebuie s[ intre mereu ]n ap[? zice, r`z`nd de departe, prietenul meu.

— Apoi noi, \iganii, a=a suntem; nu putem f[r[foc. Uite, eu a= sta =i un ceas]n ap[, f[r[s[ies, dac[mi-a\i aprinde un foc pe mal... barem s[-l v[z cu ochii, c[tot]mi \ine de cald.

A=a, cu plasa =i cu prostogolul, am colindat malul p`n[dinspre ziu[.

Se]ng`na umbra cu lumina, c`nd morile au]nceput s[umble. P[reau ni=te lighioane stranii, care lupt[greoi s[ ]noate]n susul apei =i nu pot.

Apoi, r[sfr`ngeri de rubin au s`ngerat o f`=ie de Dun[re. Pe fa\a apei au ]nceput s[ se str[vad[ toate schimb[rile =i clarit[\ile v[zduhului. Acum p[reau buchete mari de liliac ]ngropate ]n ap[, acum se schimbau ]n falduri mari de purpur[ =i ]n petale de trandafiri, ori jucau galbene-verzui ]n luciu, cu aripi de fluturi timpurii, p`n[c`nd ]ncepur[ s[ tremure ca ni=te p`nze de beteal[pe fa\a undelor u=oare.

Iar c`nd am ie=it deasupra, pe mal, cerul]ntreg spre r[s[rit =i miaz[zi era cuprins de incendiul dimine\ii. P[rea c[arde tot Deliormanul.

Dar]nc[nu ardea.

}n seara aceleia=i zile care]ncepea cu at`ta fast, un foc adev[rat avea s[izbucneasc[tot]ntr-acolo, de-a lungul noului hotar...

CUPRINS

FOCURILE

Peste zi primim vestea c[posturile noastre de gr[niceri au fost atacate noaptea de bulgari. Gr[nicerii, dup[cum se stabilise mai dinainte, au pus foc pichetelor =i s-au retras. Nu =tim c`\i din ei au c[zut.

Spre sear[, cerul e acoperit de nouri vine\i =i v`ntul ]ncepe s[ bat[ tot mai tare din susul Dun[rii. Apa e plumburie. Toat[ priveli=tea e ]nv[luit[ ]ntr-o lumin[ v`n[t[care, cu apropierea]nser[rii,]mpr[=tie pretutindeni un aer de dezolare.

+i pe c`nd amurgul se prelunge=te ap[s[tor, plin de presim\iri, pentru cea din urm[ oar[ st[m la masa infanteri=tilor. Vorbele cad rare, ]n mijlocul t[cerii ]n care ne cufund[ pe to\i g`ndurile. Un soldat vine =i ne spune c[au alungat doi lupi care d[deau t`rcoale primprejur. De c`nd a]nceput r[zboiul, lighioanele s-au]nmul\it prin p[r\ile acestea,]n loc s[fug[.

C`nd ne-am ridicat de la mas[ =i am venit la cupole, noaptea era p[cur[: numai pe v`rful colinei noastre, dou[l[mpi electrice, acoperite pe o parte, ca s[nu fie z[rite de inamic, se cl[tinau]n b[taia v`ntului, lumin`nd slab ni=te gr[mezi de nisip =i munca t[cut[a lucr[torilor de noapte, care se]nv`rteau ca ni=te vedenii]n jurul gropilor de tunuri.

+i abia intrasem]n magherni\a mic[de sc`nduri, r[mas[ acolo de ]naintea mobiliz[rii, c`nd o bubuitur[scurt[,]nfundat[, acoperit[numaidec`t de vuietul v`ntului, ne f[cu s[tres[rim =i s[ne uit[m unul la altul...

Era primul foc de tun care r[suna pe c`mpiile Turtucaii,]n noapte.

El ne vestea c[r[zboiul adev[rat]ncepe.

+i desigur,]n aceea=i clip[, el a r[sunat la fel]n sufletele

celor c`teva mii de oameni care, ]nfunda\i prin tran=ee, ]nconjurau cu =irul lor sub\ire or[=elul murdar, ghemuit ca un pui de cad`n[pe malul Dun[rii.

C`nd am ie=it afar[, o priveli=te stranie ne]ncremeni. Spre miaz[zi, nu departe, dou[incendii mari sp[rgeau]ntunericul]n dou[locuri, cu reflexele lor uria=e.

Cum izbucniser[? C`nd au avut vreme s[ creasc[ at`ta?

Colina din fa\[, cu toate am[nuntele ei, t[iate parc[din marmur[neagr[, se zugr[vea]n nemi=care pe lumina s`ngerie. Un singur copac izolat, drept pe culme, se vedea zbuciumat ]n b[taia v`ntului sinistru. Parc-ar fi vrut s[fug[, dar \intuit locului]=i fr[m`nta ramurile]ntr-o parte, ca ni=te bra\e dezn[d[jduite.

Oamenii]=i l[saser[lucrul =i priveau t[cu\i.

}ntreb[m la telefon: ni se r[spunde laconic c[du=manul a atacat]nspre Daid`r. Ard dou[sate.

}n vremea asta, tunuri bat rar, la intervale neregulate. }ntre cele dou[focuri, se arat[din c`nd ]n c`nd dungi ro=ii de lumin[, care taie]ntunericul o clip[, sub\iri =i repezi, ca liniile efemere de v[paie pe care le las[ ]n urma lor stelele c[z[toare.

}n sectorul nostru,]ns[, e lini=te =i noapte pustie — nici n-ai b[nuit m[car c[de aici, de l`ng[ mal =i p`n[la Antimovo, sute de oameni stau]ntr-o]ncordat[a=teptare.

Tunarii no=tri, afar[de cei care sunt “de gard[“ la lucru, s-au culcat, unii]n bordei, al\ii pe afar[. M[las =i eu]n iarb[, cu fa\a]n sus.

Dar nimeni nu poate s[doarm[.

To\i se fr[m`nt[, ]nfiora\i de acela=i g`nd: tunurile nu sunt]nc[a=ezate, iar pu=tile lor sunt “sistem vechi” — =i chiar de n-ar fi a=a, artileri=tii n-au mare]ncredere]n pu=c[.

Ne g`ndim ]n acela=i timp =i la camarazii care, ]n clipa asta, nu departe, pe colinele de la Daid`r =i Staro-Selo,]nfrunt[primejdia...

Iar pe deasupra noastr[, reflectoarele de l`ng[ora= scruteaz[

]ntunecimile, arunc[f`=ii largi =i diafane de pulbere incandescent[, ca ni=te cozi de comet[ care apar =i dispar necontenit, se mut[ prin v[zduh =i se sprijinesc c`teva clipe ca un cap[t pe un nor merg[tor, u=oare ca ni=te suluri de cea\[, pe care te miri cum nu le risipe=te v`ntul.

Astfel noaptea trece]ncet =i focurile se potolesc tot mai mult, odat[cu apropierea zorilor.

Soarele era sus c`nd m-am de=teptat.

Ni=te infanteri=ti se]ntorceau nu =tiu din ce “recunoa=tere”, pe l`ng[mal, pe sub dealul din fa\[.

C`nd ajung la noi, un caporal, foarte emo\ionat, ne spune c[, la marginea unei p[duri, au fost primi\i cu focuri de bulgarii ascun=i acolo. Nu =tia ce s-au f[cut cei doi sublocotenen\i care ]i conduceau. Pe unul l-a v[zut c[z`nd de pe cal,]n goan[, iar pe celalt l-a pierdut din ochi.

— Cum a\i putut s[-i p[r[si\i a=a?]l]ntreb.

— Ce era s[facem? Am tras focuri]ntruna, dar eram prea pu\ini...

Dup[-amiaz[ ]ns[, s-au]ntors =i ofi\erii, pe r`nd: unul era teaf[r, iar celalt a c[zut numaidec`t]ntr-o criz[de nervi,]n care i se p[rea c[-=i vede camaradul omor`t.

Spre sear[, comandantul companiei de infanterie prime=te ordin s[dea foc satului de l`ng[noi...

Un grup de solda\i, cu =omoioage de gaz, condu=i de un sublocotenent, pornesc s[puie focul.

M[duc mai]n deal, de unde]i v[d cum coboar[cu paz[pe sub tran=ee,]n lumina cenu=ie a]nser[rii, cum dispar printre gardurile gr[dinilor — =i m[g`ndesc la fapta grozav[ pe care datoria ]i sile=te s-o s[v`r=easc[.

Al[turi de mine, locotenentul Z., om foarte de treab[=i cu suflet de gospodar care =tie s[pre\uiasc[munca agonisit[din greu, prive=te posomor`t.

Satul,]ntins de-a lungul colinei, la picioarele noastre, fumega potolit din c`teva ogeacuri. O femeie scoate ap[ dintr-o f`nt`n[. Un c`rd de g`=te se ]ntoarce de la balt[, pe drumul mare, ]n lini=te... E tocmai ora de cin[, la sate. }mi ]nchipui, ]n jurul m[su\ei rotunde, c`teva fe\e de copii cumin\i, un b[tr`n f[c`nu-=i cruce domol, o gospodin[care r`nduie=te ce trebuie la mas[...

+i cu inima str`ns[, a=tept...

Un hream[t se ridic[deodat[, din cap[tul satului, unde r[sar f[r[veste c`teva lumini, care se m[resc v[z`nd cu ochii. +i zvonul cre=te, se apropie, se r[sp`nde=te]n tot satul. Umbre speriate alearg[de-a lungul gardurilor, prin ogr[zi, pe uli\i. Satul]ntreg mi=un[acum ca un furnicar r[scolit =i larma cre=te, s-aud strig[te =i chem[ri, apoi \ipete de copii =i de femei care alearg[nebune, de la o curte la alta. V[p[ile se risipesc mereu, focuri r[sar necontenit, ici =i colo, arz`nd limpede ]n lumina sc[zut[ a amurgului. Fl[c[rile se ]nal\[ p`lp`ind, trosnind, din cl[i de f`n, din p[tule uscate. S-aud =i c`teva]mpu=c[turi, unele mai aproape, altele mai departe =i se v[d cete de oameni pe uli\i, care par c[se sf[tuiesc]ntre ei...

Iar focul se]ntinde, cuprinde casele una dup[alta. +i cu]ncetul, o ceat[mai mare de oameni se alege spre marginea satului, sub deal. E furnicar de umbre nel[murite, ce se zbat, se fr[m`nt[, se amestec[ ]n gloata g[l[gioas[, care spore=te mereu cu cei ]nt`rzia\i. Glasuri r[gu=ite strig[, unii cheam[rudele, femeile]=i caut[copiii...

Apoi un cap[t de convoi mohor`t se formeaz[ pe coasta dealului din fa\[, se lunge=te, se t`r[=te la deal ca o omid[...

Au pornit. Unde?...

Iar jos,]n vale, satul, unde at`\ia din cei care pleac[ =i-au petrecut copil[ria, au crescut =i-au iubit, satul cu ideile lui, cu casa p[rinteasc[, cu amintirile, cu datinele =i trecutul lui, r[m`ne]n urm[arz`nd, pr[p[dit poate pentru vecie.

Nemi=ca\i st[m =i privim. Acoperi=uri trosnesc, fl[c[rile se]nal\[de peste tot]n voia lor =i valuri de fum se amestec[sus, spre cele dint`i stele. Acum uli\ele sunt pustii, nu se mai aude nici un glas, prin cur\i nu se mai vede nici o mi=care. Focul singur]=i mistuie prada]n lini=te.

}ntr-un t`rziu, locotenentul se]ntoarce spre mine:

— Mare tic[lo=ie e r[zboiul!... =opte=te el, cu vocea sugrumat[.

CUPRINS

UN ASALT

}n diminea\a de luni 22 august, un balon captiv inamic ap[ru spre miaz[zi. Abia se vedea, g[lbui =i diafan,]n cea\a dimine\ii.

+i tunurile du=mane, care p`n[ acum au b[tut rar, ]ncep s[-=i ]nte\easc[ focurile: bubuituri tot mai dese r[sun[ spre Daid`r =i Staro-Selo. Dar de-a lungul tran=eelor noastre, p`n[la Antimovo, aceea=i lini=te =i]ncordare continu[. Patrulele cutreier[locurile din fa\[, dealul, p[durea =i valea de dincolo: nimic.

P`n[seara zgomotul artileriei cre=te =i scade]n r[stimpuri, iar noi, f[r[nici o veste, a=tept[m s[fim ataca\i din ceas]n ceas.

+i abia spre sear[afl[m c[bulgarii au dat vreo zece asalturi spre Daid`r, dar au fost respin=i. Asta era “versiunea oficial[“. }n =oapt[ ]ns[ se spunea c[ ai no=tri s-au retras peste tot ]n dosul primei linii =i c[ tran=eele din afar[ =i cele ]nt[rite, care ap[rau Staro-Selo, au c[zut, ]mpreun[ cu satul, ]n m`inile du=manului.

Soldatul pe care-l trimitem zilnic la ora= ne spune c[malul =i vasele-spital sunt pline de r[ni\i.

Noaptea o petrecem de veghe]n =an\uri. }ncredin\at c[p`n[ la ziu[ du=manul va ]ncerca, ]n sf`r=it, =i pe la noi o lovitur[, nu las oamenii s[a\ipeasc[dec`t cu r`ndul. Toat[vremea st[m

cu ochii a\inti\i spre vale,]n]ntuneric. Iar la spatele nostru, lucr[torii de noapte muncesc p`n[ t`rziu la cupole.

Astfel noaptea trece =i, afar[de patrulele care sosesc din c`nd ]n c`nd pe un drumeag de sub mal =i]=i dau “parola” cu voce]nfundat[, nici \ipenie de om nu se mai simte prin locurile acestea p[r[ginite, cufundate]n]ntuneric. Numai o singur[lumini\[se vede mi=c`nd, uneori, ]ntr-o colib[ din mijlocul gr[dinilor din vale. Iar c`nd norii se desfac deasupra iazului, stele rare tremur[ ]n jocul undelor. Satul ars tot mai fumeg[din c`te o ruin[sinistr[. Departe, un tun trezit din somn rupe o clip[t[cerea, ca un dul[u somnoros care latr[o singur[dat[=i adoarme iar.

*

Soarele de-abia s-a ridicat =i balonul de ieri apare din nou, mai aproape, deasupra z[rii.

Tunurile]ncep s[bat[. Din vuietul lor cresc`nd, ]n\elegem c[, ]n aceast[ zi str[lucitoare de toamn[, se va da asaltul hot[r`tor.

Dar la noi, iar[=i nimic. Eram sorti\i s[st[m =i de ast[dat[numai la p`nd[?

Solda\ii cu care trecusem noaptea]n =an\ supravegheau acum pe muncitorii turci — vreo dou[sute de oameni zdren\[ro=i, cu fe\e]ntunecate, care munceau pe t[cute, c[r`nd betonul fr[m`ntat =i nisipul, cu at`ta lini=te impasibil[, ]nc`t nici nu-=i]ntorceau capul spre partea de unde venea vuietul tunurilor =i zgomotul luptei care se tot apropia.

Stam ca pe ghimpi. Urcat pe o schel[de grinzi pentru ridicarea greut[\ilor, priveam spre marginea platoului c[tre Antimovo linia de tran=ee deasupra c[reia exploziile de =rapnele]nsemnau stoluri de noura=i plutitori, mici ca ni=te batiste albe.

O baterie de-a noastr[ ]ncerc[s[ating[balonul. Dar tunurile nu bat p`n[ acolo; c`\iva fulgi albi care se destram[ ]n senin, dincoace de balon, arat[locul unde se sparg =rapnelele.

Ca s[cap[t vreo veste, m[duc la compania de infanterie de

l`ng[noi. }n bordeiul locotenentului, un c[pitan, comandant al batalionului, vorbe=te la telefon cu maiorul lui. Convorbirea e febril[=i, dup[cuvintele “tari” pe care i le spune c[pitanul,]n\eleg c[maiorul trebuie s[fie un om moale de tot =i c[lucrurile nu merg bine.

Dar, fiindc[aici bulgarii nu atac[ ]nc[,]n loc s[m[ ]ntorc la cupole, pornesc de-a curmezi=ul pe coast[, spre tran=eele bombardate, =i peste c`teva minute ajung la loc deschis.

Platoul se]ntinde acum neted]n fa\a mea. Detun[turi ne]ntrerupte zguduie v[zduhul. De la un p`lc de copaci din st`nga =i p`n[ departe, la ad`nciturile din dreapta, fulgii albi de fum care apar necontenit, pu\in deasupra p[m`ntului,]nseamn[ ]n v[zduh linia tran=eelor noastre,]n spatele c[rora m[aflam acum.

+i lucru straniu: lupta e]n toiul ei, dar c`t vezi cu ochii ]mprejur =i ]n fa\[, nici un singur om nu se z[re=te. Dac[ n-ar fi urletul acesta ne]ntrerupt al artileriei, te-ai crede ]n mijlocul unor ima=uri pustii, luminate puternic de soare... Dar oamenii sunt ascun=i ca r`mele]n p[m`nt. De acolo se p`ndesc unii pe al\ii, de acolo]=i trimit prin v[zduh focul ucig[tor. R[zboiul modern! Stai]n tran=ee cu bra\ele]ncruci=ate =i cu spatele]ncovoiat, c`t timp dureaz[ “preg[tirea” =i a=tep\i, f[r[ nici o putere, s[ plesneasc[ deasupra ta o ma=in[, azv`rlit[de alt[ma=in[! Oamenii se bat cu ma=inile — e o concuren\[de r[bdare. P`nda viclean[, “nervii tari” =i calculul rece ]nlocuiesc av`ntul de odinioar[=i stropul de poezie al luptelor deschise,]n care era cel pu\in o superb[dezl[n\uire de energie tinereasc[, o m[surare cavalereasc[de putere fizic[=i de curaj. Dar r[zboiul modern trebuia s[fie a=a — prozaic, senil =i mohor`t, ca =i cea mai mare parte a scopurilor materialiste pentru care se urmeaz[ ]n dep[rtatul Apus: comer\, debu=euri, parale...

Acum o grindin[de obuze arunc[ ]n aer bulg[ri de p[m`nt =i sporesc fumul de lic[riri repezi =i ro=iatice. Proiectilele artileriei

du=mane,]ndreptate de observatorul din balon, cad cu precizie asupra tran=eelor noastre. }ncerc s[deosebesc =i focuri de pu=c[. Dar]mi dau repede seama c[infanteria noastr[nu poate trage acum, iar vuietul tunurilor, haotic =i ne]ntrerupt, ca o vibra\ie de coard[groas[,]nv[luie orice alt zgomot venit dintr-acolo. +i cu c`t m[ apropii, cu at`t detun[turile, ca]ntr-o rupere de nouri, se amestec[=i se precipit[.

+tiam c[focul acesta preg[te=te atacul cu baioneta, =i m[g`ndeam la solda\ii no=tri, ]n mare parte rezervi=ti =i mili\ieni de prin Ilfov, de prin Ialomi\a... De ce tocmai ace=tia au fost ursi\i s[ dea pentru ]nt`ia oar[piept cu bulgarii, la baionet[?... O, dac[ar fi fost acolo, acum, c`teva batalioane de v`n[tori sau de oameni de prin p[r\ile muntelui, cu c`t[ ]ncredere ar fi a=teptat atacul bulgarilor, vesti\i pentru destoinicia lor la baionet[.

O explozie grozav[m[f[cu s[ ]ntorc capul: la spatele meu, spre dreapta, un obuz monstru a c[zut l`ng[ drumul de pe coast[. Ca o irup\iune de p[cur[, o coloan[ mare de fum negru =i gros, amestecat cu bulg[ri de \[r`n[, \`=ni ca din p[m`nt... Au]nceput s[bat[cu tunuri grele a doua linie a noastr[! E vestitul obuzier german, ori sunt tunuri-automobile austriace?...

Din p`lcul de copaci din st`nga, o baterie de a noastr[deschide focul f[r[veste spre r[s[rit.

M[g`ndeam c[ atacul se poate ]ntinde acum =i la “centrul” nostru =i voiam s[ pornesc ]nd[r[t, la cupole — dar numaidec`t bag de seam[c[balonul]ncepe s[se coboare repede...

+i ca prin farmec,]n c`teva clipe, pe frontul]ntreg, bubuiturile]nceteaz[cu totul. Numai tunul cel mare mai trage...

Lini=tea ciudat[care urmeaz[e]ntrerupt[de un ropot de]mpu=c[turi m[runte de-a lungul tran=eelor... C`teva gloan\e r[t[cite ]mi =uier[ pe deasupra. }n dosul v[lului de fum, infanteria bulgar[ a pornit, desigur, la atac. Dar n-aud mitralierele, n-aud artileria noastr[... =i a=tept, cu inima str`ns[.

Acum un fream[t de glasuri dep[rtate, de strig[te prelungi, apoi o larm[de r[cnete, de vaiete, de chem[ri ajung p`n[la mine.

Privesc, f[r[a clipi,]n lumina mare a soarelui. Prin fumul care nu s-a risipit]nc[, v[d doi c[l[re\i]n goan[nebun[, pleca\i pe coama cailor. Apoi un cheson de muni\ii, cu caii]n galop, iese la iveal[o clip[,]ntr-o sp[rtur[a ce\ii, =i dispare iar,]n v`rtej de praf =i fum.

Peste pu\in[vreme, c`\iva solda\i r[zle\i, apoi ]n p`lcuri mici, se v[d alerg`nd pe c`mp, unii spre st`nga, al\ii spre v`lceaua din dreapta.

Vroiam s[-i opresc, s[-i]ntreb... dar la ce bun? Era v[dit c[bulgarii au p[truns]n tran=eele noastre, sf[r`mate de obuze, de unde m[celul cu baioneta a risipit pe cei r[ma=i]n via\[...

C`nd am ajuns la cupole, tot drumul de pe coasta din spatele nostru era plin de fugari, de r[ni\i, de chesoane =i de tunuri, care coborau ]n goan[ spre Dun[re =i, pe sub malul ]nalt, se ]ndreptau spre Turtucaia. P`n[pe la ceasul 5 dup[amiaz[, am privit]nfiorat, cu locotenentul meu, de pe v`rful colinei, aceast[scurgere jalnic[=i gr[bit[, care ne umplea inima de fiere.

La telefon nu ne mai r[spundea nimeni.

Ce f[ceau bulgarii? De ce nu urm[reau?

Aveau pierderi grele =i generali pruden\i.

Dar prin sp[rtura f[cut[puteau s[ne cad[ ]n spate dintr-o clip[ ]n alta... F[r[ordin,]ns[, noi credeam c[nu trebuie s[p[r[sim creasta colinei pe care ne g[seam =i unde ca-n ironie, turcii lucrau =i acum de zor,]mpreun[cu ai no=tri, la construirea cupolelor neispr[vite!

Abia c`nd am v[zut c[ compania de infanterie de l`ng[noi se retrage spre vale =i c[r[m`nem singuri acolo, am]nceput =i noi s[ne preg[tim de plecare.

}ntr-o clip[to\i turcii, care munceau cu greu, oft`nd, se r`nduir[patru c`te patru.

+i domol, dup[ce ne-am]ndeplinit cele din urm[ ]ndatoriri poruncite de regulamente]n asemenea situa\ie, am pornit spre vale, cu sufletele]necate de m`hnire, pe l`ng[convoiul de turci, care,]ntre sentinele, coborau]n t[cere coasta, arunc`ndu-ne priviri]ntunecate =i piezi=e...

}n ziua aceea, =apte “centre”]nt[rite au c[zut]n m`inile du=manilor =i centura principal[de ap[rare a fost rupt[.

CUPRINS

PE MALUL APEI

De-a lungul Dun[rii, pe sub malul r`pos =i ]nalt, era un furnicar neast`mp[rat, o gloat[care se rostogolea]n goan[pe drumeagul pietros =i]ngust, un amestec]nfrigurat de c[ru\e cu bagaje, de chesoane, de solda\i negri =i pr[fui\i, de cai slobozi, care alergau pe de margini, =i de oameni r[ni\i, care se t`rau cum puteau spre Turtucaia. +i convoiul acesta fr[m`ntat sporea mereu cu fugarii care coborau din r`pile malului, de prin vii, =i se ]ndreptau spre pontoanele de l`ng[ora=,]n n[dejdea c[vor g[si un pod sau vase care s[-i treac[dincolo. Mul\i]=i p[strau arma =i nu vedeai nici o rani\[aruncat[pe marginea drumului. Mergeau]n t[cere, f[r[s[priveasc[ ]n l[turi.

Nu auzeai dec`t ropotul gr[bit al picioarelor =i huruitul c[ru\elor.

}n gloata aceasta a trebuit s[intr[m =i noi, cu coloana lung[de muncitori turci, pe care sentinelele nu-i sl[beau deloc.

Opream pe c`te un fugar =i-l]ntrebam: unde se duce? pentru ce a fugit?

Mul\i se uitau la mine aiuri\i =i porneau f[r[s[-mi r[spund[.

— Bulgarii sunt colea, deasupra malului,]mi r[spundeau unii. Ne-au pr[p[dit cu tunurile...

Cei mai mul\i spuneau c[s-au r[t[cit de ai lor; nu =tiau unde le sunt companiile, regimentul, ofi\erii. +i veneau s[-i caute la pontoane.

— Ofi\erii au fugit =i ne-au l[sat singuri, mai ziceau ei...

Refrenul acesta l-am auzit]ntruna de atunci; dar mai t`rziu, ]n captivitate, m-am ]ncredin\at chiar din spusele lor c[ nu era cu totul adev[rat. La Turtucaia fiind cea dint`i ciocnire mai cr`ncen[ cu inamicul, desigur c[ nici solda\ii — mili\ieni =i rezervi=ti —, nici ofi\erii no=tri nu erau obi=nui\i cu focul. Totu=i pierderile mari de oameni ale inamicului, despre care m-am putut ]ncredin\a ]n ziua c`nd am str[b[tut, ca prizonier, locul luptelor de l`ng[ Daid`r =i despre care am auzit adeseori]n timpul captivit[\ii chiar din gura bulgarilor =i din presa lor, dovedesc c[ai no=tri nu s-au dat u=or. Iar dac[au fost ofi\eri care =i-au p[r[sit oamenii sub felurite pretexte =i dac[au fost =i solda\i destui care =i-au p[r[sit ofi\erii =i au l[sat artileria singur[ ]n fa\a du=manului — =i printre unii =i printre al\ii s-au g[sit destule cazuri de eroism individual minunat, despre care voi pomeni mai t`rziu, =i care au salvat “onoarea armelor”.

C`nd am ajuns la al doilea ponton din fa\a g[rii Olteni\a, am ]nceput s[ ]nt`lnim =i al\i fugari care veneau din sus, dinspre Turtucaia, =i se opreau de-a lungul malului ori se]nghesuiau pe l`ng[ ponton. Atunci mi-am dat seama de toat[ ]ntinderea ]nfr`ngerii =i am]n\eles c[numai un ajutor grabnic =i puternic, dac[nu o]nlocuire total[a trupelor, ar mai putea pune]n cump[n[soarta “capului de pod”.

Solda\i din diferite regimente, amesteca\i, forfoteau f[r[nici un rost]n toate p[r\ile. Era o gloat[dezordonat[, cuprins[de panic[, o]ngr[m[deal[de oameni descuraja\i, care nu mai c[utau dec`t s[ scape, s[ g[seasc[ vreun mijloc de trecere. +i cum noaptea se l[sa repede, cine ar mai fi fost ]n stare s[-i adune, s[-i r`nduiasc[, s[trimit[pe fiecare la rostul lui?

}ntr-un loc am g[sit compania de infanterie care fusese l`ng[ noi, pe deal. Era singurul grup disciplinat pe care l-am ]nt`lnit]n seara aceea. Oamenii f[cuser[piramide de arme =i-=i a=teptau comandantul, care se dusese la ora=, s[cear[ordine.

Nu departe de ei, ne-am oprit =i noi sub mal.

Se]nnoptase f[r[s[b[g[m de seam[. Nu =tiam ce se petrece]n Turtucaia. Am dat drumul turcilor s[se duc[ ]n ora= =i locotenentul nostru, dup[ce =i-a]ntip[rit bine]n minte locul unde r[m`neam, a plecat =i el s[ primeasc[ ordine. De la cine, dac[ bulgarii vor fi p[truns ]n ora=? +i cine s[ mai aib[ vreme, ]n situa\ia asta, s[ se mai ocupe de c`\iva tunari f[r[tunuri?!

Era acum un]ntuneric orb =i o]nv[lm[=eal[mare de oameni, cai, chesoane, care de corvad[puse de-a curmezi=ul =i c[ru\e cu bagaje,]ntre ap[=i malul]nalt — ba am]nt`lnit =i o ciread[ de bivoli, care mugeau ]ntruna prin ]ntuneric, m`na\i din urm[cu strig[te =i cu ciomege, Dumnezeu =tie de unde =i pentru ce.

Peste pu\in[vreme, locotenentul s-a]ntors. Nu putuse r[zbate =i se temea s[nu se r[t[ceasc[de noi.

Nu =tiam ce s[facem. S[pornim]n noapte pe coaste, spre inamic? Dar pe unde mai erau de-ai no=tri? +i cum s[-i recunoa=tem, ca s[nu tragem]n ei? Vr`nd-nevr`nd, trebuia s[a=tept[m p`n[ la ziu[ acolo unde ne g[seam. Eu unul eram ]ncredin\at c[ bulgarii se vor folosi cur`nd de prilejul acestei dezordini. +tiam c[cel pu\in spre Antimovo, unde era o larg[sp[rtur[a frontului nostru, nimeni nu le mai \ine piept. +i tr[geam totu=i n[dejde c[un m[cel cu baioneta,]n z[p[ceala unei]nc[ier[ri nocturne, ne-ar putea]ng[dui s[rec`=tig[m ceea ce pierdusem peste zi.

Eram ostenit — trei nop\i nu dormisem. }n neputin\a de a face ceva, mi-am zis: fie ce-o fi! Nu se mai auzea nici o bubuitur[de tun, nici o]mpu=c[tur[... }nv[luit]n perelina locotenentului, m[l[sai =i eu l`ng[ el pe nisip, cu baioneta pus[ la arm[, pe care o \ineam ]n bra\e, gata s[ sar ]n picioare la cel dint`i strig[t de alarm[=i s[dau cu ea]n toate p[r\ile! Dar un somn greu =i f[r[vise m[ ]nv[lui repede =i m[\inu sub ap[sarea lui de piatr[p`n[a doua zi...

C`nd am deschis ochii, somnoros, la c`\iva pa=i Dun[rea, sub lumina]nghe\at[=i alb[strie a zorilor, clipotea din valuri... V[zui mai]nt`i malul dimpotriv[ — al \[rii noastre — printr-o p`nz[sub\ire de neguri. Apoi, c`nd ]mi ]ntorsei privirile pe cest[lalt mal, priveli=tea desf[=urat[ de-a lungul, pe sub r`pi, aduc`ndu-mi aminte, cu realitatea ei brutal[, cele petrecute ieri,]ntr-o clip[ ]mi risipi somnul...

}ncepea ziua fatal[, 24 august...

CUPRINS

LA PONTOANE

Zvonuri umblau c[peste noapte au trecut c`teva regimente de muscali. Adev[rul e, dup[ cum am aflat mai t`rziu, c[trecuse un regiment de infanterie de-al nostru, de “scuti\i” =i “dispensa\i”, =i unul sau dou[batalioane de gr[niceri, care au]naintat peste noapte,]mping`nd pe bulgari]nd[r[t,]n tran=ee, =i mul\umit[c[rora golul dinspre r[s[rit fusese astupat. Dar atunci nu aveam nici o =tire temeinic[, ci numai zvonuri care sporeau z[p[ceala.

Locotenentul nostru primise ordin s[fac[deocamdat[paza la pontoane,]n jurul c[rora st[tea mare mul\ime de r[ni\i, a=tept`nd s[ fie trecu\i dincolo. Pe sub maluri se ]mbulzeau =i acum f[r[ ast`mp[r cei fugi\i din foc, unii fiindc[ ]=i pierduser[cu totul n[dejdea]n izb`nd[, iar al\ii din pur[ mi=elie, p`ndind cu ochi de lup vreun mijloc de trecere. }n cur`nd jandarmii ]ncepur[ s[-i alunge cu focuri de pu=c[ pe coast[; dar peste pu\in[ vreme ei reveneau ]n num[r =i mai mare, amenin\`nd s[striveasc[ ]n picioare r[ni\ii de la cap[tul pun\ii de ponton.

Uneori, c`te un ofi\er, venit de cine =tie unde, striga: “Oamenii din regimentul cutare s[ se adune aici! Hai, b[ie\i...” +i strig[tul lui se pierdea ]n larma general[, se auzea din nou... Mul\i se r`nduiau]n jurul ofi\erului =i porneau la deal, prin v[i, dar mul\i se ascundeau =i nici c[voiau s[aud[.

Obuze se sp[rgeau uneori prin viile de deasupra. }n r[stimpuri

se auzea o r[p[ial[ ]ndep[rtat[de]mpu=c[turi. Pe ponton =i sub mal, r[ni\ii, pansa\i]n grab[de doi medici, sporeau necontenit.

Un ofi\er de artilerie trecu dincolo cu luntrea pontonului s[cear[muni\ii... }n cur`nd, un vapora= sosi, av`nd la remorc[un bac cu muni\ii, care se al[tur[de pontonul nostru. Solda\ii valizi, c`\i erau pe aproape, se g[sir[ferici\i s[-=i fac[de lucru cu desc[rcarea l[zilor pe mal. Presim\eam c[muni\iile acelea nu vor mai ajunge la destina\ie, dar n-aveam nici o putere.

Pe m[sur[ce bacul se desc[rca, r`nduiam r[ni\ii]n locul cutiilor de cartu=e.

S[rmanii! Nici nu mai gemeau, de bucurie c[trec Dun[rea =i de team[s[nu r[m`n[ dincoace... M[ apropiai de unul care st[tea l`ng[punte. Avea st`nga retezat[ de un obuz =i o ureche rupt[. Bluza, pantalonii, c[ma=a ]i erau ude, parc[ f[cuse o baie de s`nge. }l v[zui ridic`ndu-se, ca s[-=i]ncerce r[m[=i\a de puteri. Se \inea de balustrad[=i se cl[tina, galben, cu ochii pierdu\i.

— Cum te cheam[?

— Matei.

— Unde te-a r[nit?

— Nu =tiu.

— De unde e=ti?

— Nu =tiu...

Vorbea cu greutate. L-am luat de sub\ioar[, l-am dus pe bac =i l-am l[sat jos,]ntr-un col\, unde r[mase cu ochii]mp[injeni\i.

Tunurile vuiau]ntruna.

}n ap[vedeai acum capete r[zle\e de]not[tori, care luptau cu valurile. Dar pe celalt mal, jandarmii]i primeau cu focuri de carabin[.

C`teva monitoare de r[zboi, venind din susul apei, trecur[ cu toat[ viteza la vale =i, peste pu\in[ vreme, se pierdur[ ]n dosul cr`ngurilor din ostrov. Se retr[geau... Unul singur se opri la cap[tul ostrovului =i de acolo trimise c`teva obuze spre Antimo-

vo, din tunul lui de mare calibru, care bufnea c-un sunet metalic, la c`teva palme deasupra apei. Pe bordul lui, jos =i turtit ca o carapace, nu z[reai nici un om. Era v[dit c[-=i face ultima datorie, ]nainte de a p[r[si malurile Turtucaii... }mi b[tea inima privindu-l cum ]=i primejduie=te trecerea la vale ]n aceast[ ]nt`rziere zadarnic[, dar plin[totu=i de o patetic[bravur[— =i]n acela=i timp o jale imens[m[cuprindea, c`nd m[uitam]n jurul meu.

Eram acum jos, pe mal,]ntre c[ru\e, trimis acolo nu =tiu cu ce ordin de locotenentul meu. +i nu trecuse nici un minut de c`nd m[ cobor`sem — dar o singur[clip[=i o singur[mi=care banal[sunt de ajuns ca s[hot[rasc[soarta unui om. De c`te ori nu m-am g`ndit]n urm[, c-un fel de ciud[supersti\ioas[, la]nt`mplarea asta! Fiindc[ m-am cobor`t c`teva momente de l`ng[locotenent, a trebuit s[m[trezesc peste c`teva zile tocmai ]n fundul Macedoniei =i s[ ]ndur o captivitate at`t de lung[!

Ce se]nt`mplase?

Tot v[lm[=agul acela de oameni gr[m[di\i acolo fu cuprins deodat[, f[r[pricin[aparent[, de o panic[nebun[. Ca ni=te fiare speriate se repezir[pe punte, pe ponton, inundar[bacul,]mping`ndu-se s[lbatic, f[c`ndu-=i loc cu pumnii =i c[lc`nd ]n picioare r[ni\ii, apuca\i f[r[ veste =i strivi\i din toate p[r\ile. Era un \ip[t sf`=ietor, vaiete de oameni]n agonie, gemete de piepturi strivite sub cizme, de oameni cu capul zdrobit sub c[lc`ie, de schilozi cu rana s`nger`nd[, ]n neputin\[ de a se ap[ra. +i ]mbulzeala sporea ]ntruna, cu cei de pe al[turi; se ]nghesuiau, se ]mpingeau cu ]nd`rjire,]n t[cere, f[r[o vorb[, se ridicau unii peste umerii celorlal\i, se rostogoleau, =i d[deau iar[=i n[val[, cu fe\ele schimonosite de]ncrustarea aceluia=i g`nd, =i st[p`nit fiecare de o singur[pornire instinctiv[: s[scape el cu orice pre\, s[-=i apuce un loc pe puntea vasului.

Rezemat de o c[ru\[, priveam]ncremenit. Niciodat[n-am sim\it mai ad`nc ca atunci c[ omul e mai r[u dec`t fiara.

Locotenentul striga, jandarmii tr[geau focuri]n gr[mad[— degeaba! Nici revolverul, nici carabinele care le trosneau sub nas nu erau]n stare s[-i opreasc[. Cei din spate]mpingeau pe cei din fa\[, care]ncepur[a se rostogoli]n Dun[re, peste balustrada de dincolo, rupt[...

}n cele din urm[vaporul porni =i bacul se dezlipi u=or de ponton. To\i cei de la margine se pr[v[lir[ ]n ap[.

Iar]n locul lor, dintre r[ni\ii de adineaori nici unul nu mai gemea, nici unul nu mai mi=ca. Era o amestec[tur[de s`nge, de membre zdrumicate]n picioare, de carne zdrobit[, de cadavre]ncremenite]n spasme cumplite.

Peste c`teva clipe, puntea =i pontonul, care se aplecase ]ntr-o parte amenin\`nd s[se scufunde, se golir[de oameni. Coborau]ntuneca\i, n[uci...

Am trecut pe punte la marginea pontonului =i de acolo m[uitam cum se dep[rteaz[bacul]nc[rcat,]n josul apei... Era cel din urm[vas care se dezlipea de malul nostru.

Dup[ce =i-a desc[rcat oamenii]n fa\a g[rii, vapora=ul cu remorca lui porni din nou spre noi =i]n cur`nd ]ncerc[ s[ se apropie iar[=i de ponton.Abia avui vreme s[ m[ cobor =i s[ m[ trag mai la o parte. Aceea=i n[val[ de oameni ]nd`rji\i era gata s[m[prind[la mijloc... Zeci de in=i c[zur[ ]n ap[=i fur[strivi\i]ntre ponton =i pere\ii de fier ai vasului. Unda tulbure se]ncr`ncenase de s`nge.

+i cum vaporul se dep[rta din nou, un om gol, abia ie=it din ap[, trecu ca o n[luc[ ]n picioare peste cei gr[m[di\i, c[lc`nd pe capetele =i umerii lor, =i se arunc[, cu bra\ele]nainte, pe balus-trada bacului.

Puntea care lega pontonul de mal se rupsese. Cei r[ma=i sus cobor`r[ pe un pode\ de cadavre, ]nghesuite p`n[ ]n marginea nisipului.

}n vremea asta, mul\i oameni se iveau deasupra valurilor, cer`nd ajutor. Un pop[r[s[ri din ap[, cu capul buhos =i ud,

]mpro=c`nd stropi ]n toate p[r\ile. Cineva ]i arunc[ o fr`nghie de pe vapor =i]l trase p`n[ sus. Dar, cu m`inile zdrelite de marginea vasului, preotul sc[p[fr`nghia =i c[zu iar: o clip[se v[zu cu anteriul umflat]n c[dere ca o fust[, apoi se duse la fund. }n cele din urm[, l-am tras pe bord]n nesim\ire, cu bra\ul rupt.

Dun[rea era pres[rat[p`n[ dincolo de ]not[tori. Un monitor mic, venit nu =tiu de unde, alerga pe fa\a apei, ]n zig-zag, trec`nd peste zeci de oameni care se luptau cu moartea =i ale c[ror strig[te pierdute ajungeau p`n[ la noi. }n urma lui r[m`nea apa lucie: to\i se duceau la fund.

Monitorul trecu repede de-a lungul malului nostru, pe c`nd cineva striga cu megafonul de pe bord: “Domnul general!... Unde e domnul general?...”

}n cur`nd disp[ru =i acest monitor]n josul apei.

De data asta eram definitiv p[r[si\i pe malul bulg[resc.

CUPRINS

}N FOC

Desp[r\it de locotenent =i de o parte din camarazii mei (c`\iva =tiam bine c[ au r[mas dincoace, dar nu-i vedeam ]n ]nv[lm[=eal[), am r[mas c`t[va vreme cu bra\ele]ncruci=ate, privind]n jurul meu. Vedeam numai chipuri posomor`te, ochi plini de dezn[dejde. Pe drumeagul dinspre Turtucaia veneau =i se opreau ]n gr[mad[ tunuri =i chesoane de artilerie, solda\i cu ochii injecta\i de fum =i neodihn[, care priveau aiuri\i, f[r[ s[ priceap[, malul de dincolo pustiu =i Dun[rea f[r[ pod =i f[r[ nici un vas. Numai c`teva =lepuri — unul cu cazan mare de petrol — se vedeau p[r[site]n fa\a g[rii, pe c`nd altele, dezlegate de la mal, pluteau ]n voie la vale, f[r[ c`rmaci.

Tunurile bulgare b[teau acum tot mai rar, bateriile]=i schimbau desigur pozi\iile, veneau mai aproape.

— Vin ru=ii dinspre Silistra! strig[un glas.

— La coast[, b[ie\i! s-aud alte glasuri, r[zle\e.

M[trezii atunci, ca dintr-un somn ad`nc, din toropeala mea. Eram singur de ast[ dat[ =i puteam s[ fac ce m[ taie capul. Luai o arm[ aruncat[ pe nisip, ]n c`teva clipe]mi umplui sacul cu cartu=e =i pornii cu primul val de oameni la deal, prin viile =i livezile de deasupra malului. Solda\ii singuri, f[r[ofi\eri, se risipir[ ]ntr-un lung lan\ de tr[g[tori, al c[ror =ir se pierdu numaidec`t spre dreapta mea, dup[ unduierile terenului. }n cur`nd]ncepur[m s[ ]nt`lnim solda\ii care veneau spre mal.

— Departe sunt bulgarii?

— Nu sunt departe. Uite, acum prind a ie=i iar din p[dure.

— De-ai no=tri mai sunt mul\i?

— Nu mai sunt.

G[seam r[ni\i, pe dup[c`te o movil[, prin gropi. }ntr-o margine de vie doi \igani m`ncau struguri. C`nd am ie=it deasupra, la loc mai neted, gloan\ele ]ncepur[ s[ treac[ printre noi, c-un s`s`it scurt. Eram la flancul st`ng. Dinspre dreapta mea,]ncepur[s[r[sune]mpu=c[turi de-a lungul =irului cu care pornisem. Mul\i haraci din vie erau culca\i la p[m`nt. M[ l[sai =i eu ]ntr-un genunchi =i desc[rcai c`teva focuri la]nt`mplare. Vecinul din st`nga r[m[sese mai]n urm[, pe c`nd cel din dreapta, un om trecut, cu fa\a am[r`t[=i]ncre\it[de necazuri, vru s[trag[=i el, dar nu =tia bine s[ ]ncarce arma. C`nd slobozi primul foc, ]n sus, se apuc[ cu m`na de falc[...

— Apas-o bine]n um[r =i las[\eava mai jos,]i strigai.

Ie=eam acum din vii; ne-am oprit c`t[va vreme ]n =an\ul unui drumeag care ducea spre ora=. Gloan\ele tot mai des =uierau pe deasupra, altele izbeau, scurt, ]n \[r`n[, sco\`nd noura=i de praf, pe c`nd, deasupra lan\ului de tr[g[tori, spre dreapta,]ncepur[s[se sparg[=rapnele.

}naintea mea, unde p[m`ntul devenea ml[=tinos pe alocuri, aveam acum de o parte ni=te tufe mari de m[cie=, de cealalt[ un d`mb de p[m`nt. Printre ele trimiteam glon\ dup[glon\ spre

limba de p[dure care se vedea nu departe =i de unde =tiam c[ne vin]mpu=c[turile.

T`mplele ]mi zv`cneau. Iar g`ndurile ]mi fugeau necontenit departe de locul ]n care m[ g[seam. }mi veneau ]n minte mul\ime de lucruri f[r[ ]nsemn[tate, cr`mpeie de amintiri banale din trecut. }mi aduceam aminte de badea Mihai, care fusese]n r[zboiul de la 1877.

— Ei, cum era la r[zboi, nene Mihai?]l]ntrebam, pe banc[, sub plopii de l`ng[poart[.

— Apoi, cum s[fie?... Eram]n ni=te porumb, =i f[ceau gloan\ele: fiiit! pe la urechea asta, fiiit! pe la urechea ast[lalt[... +i-mi ar[ta cu degetul cum f[ceau.

At`ta =tia el s[-mi spun[, din tot r[zboiul la care luase parte.

“Iaca, m[g`ndii, am ajuns =i eu ca badea Mihai, s[-mi fac[gloan\ele “fiiit” pe la urechea asta!...”

+rapnelele trosneau]ntruna, dar gloan\ele lor mari, care c[deau piezi=, rareori ajungeau p`n[ la flancul st`ng unde eram eu. Totu=i, la fiecare bubuitur[mai apropiat[, instinctiv, ne v`ram capul]ntre umeri, parc[ne-am fi ap[rat de pietre. Multe obuze se sp[rgeau departe, la spatele nostru. Era un foc de “baraj”, care, din pricina lungimii frontului nostru, nu putea s[ne taie retragerea.

C`nd]ntorsei capul, v[zui c[vecinul din dreapta a r[mas]n urm[.

— Ce, nu mai vii?]l]ntrebai. Iar el, cu fa\a-n soare, se str`mb[ ur`t, parc[i-ar fi fost sc`rb[tare de ceva.

— G`lg`ie, domnule!]mi zise.

— Ce g`lg`ie?

— S`ngele... M-a lovit... Trage-m[ undeva la ad[post, c[ pe urm[ m[ t`r[sc eu cum oi putea.

M-aplec =i-l ridic de-o sub\ioar[. Era lovit deasupra genunchiului... Dar de-abia facem c`\iva pa=i, =i-l simt c[-=i pune capu-n piept, c-un sughi\ scurt, =i se las[greu:]l lovise al doilea

glon\,]n ceaf[... L-am l[sat jos, m-am]ntors. “Fiiit, pe la urechea asta”,]mi veni iar]n minte, ca o obsesie. Vedeam plopii de l`ng[poart[,]n amurg, =i pe badea Mihai cu luleaua...

Am ajuns l`ng[ d`mbul de p[m`nt din fa\[. }n iarba lui ars[ de soare, gloan\ele fo=neau scurt, ca ni=te =op`rle.

}mpu=c[turile bulgarilor, mai dese dec`t ale noastre, se auzeau limpede =i prelung — un =ir de r[p[ituri neregulate.

+i deodat[ ]ncep s[disting pe cei care tr[geau]n noi: la marginea cr`ngului din fa\[, un om alerga spre noi, cu spatele]ncovoiat... Apoi altul...

Erau bulgarii. }naintau]n salturi mici, pe c[pr[rii, c`te unul din fiecare flanc, apoi din mijloc — ca la carte. Unii f[ceau saltul]n goan[, al\ii veneau]n pas, apleca\i u=or, cu lopata]n dreptul obrazului.

M[l[sasem la p[m`nt =i, sprijinit ]n coate, f[r[ nici un ad[post ]n fa\a mea, tr[geam cu n[duf. Cuno=team acum pre\ul cartu=elor. Uitasem hot[r`rea cu care am pornit de la mal, s[ne t[iem un drum spre Silistra, uitasem descurajarea, neor`nduiala =i ]nv[lm[=eala de sub r`pi. Eram]ntreg al clipei de fa\[=i tr[geam]ntruna, c-un fel de voio=ie nest[p`nit[ =i cu obrajii ]nfierb`nta\i]n adierea v`ntului.

— Aferim! auzii un glas, nu departe.

Era Mielu= \iganul, cu must[\ile zburlite, negru =i ur`t cum nu-l mai v[zusem. Dar]n clipele acelea]mi venea s[m[duc =i s[-l iau]n bra\e ca pe un prieten vechi. Numai ochii]i str[luceau, \inti\i asupra mea, ca ni=te puncte de foc.

M[aplecai din nou s[p`ndesc, cu pu=ca la ochi, locul =i clipa ]n care se ridicau, tot unul c`te unul, cei de l`ng[ p[dure. Mielu= tr[gea =i el, dar se vedea c[ nu era prea iscusit la treaba asta. }mi urm[rea fiecare ]mpu=c[tur[ =i se veselea grozav de c`te ori i se p[rea c-am lovit]n plin.

— {la e! striga el, cu mult[satisfac\ie.

}nchiz[torul armei]ns[mergea din ce]n ce mai greu — se]mb`csise de praf ori se umflase de c[ldur[. |eava frigea.

O mitralier[bulgar[ ]ncepu a turui f[r[veste — dinspre st`nga. Gloan\ele, zv`rlite departe, ca stropii de ap[dintr-un furtun de gr[din[rie,]nsemnar[c`teva linii repezi de pulbere ridicat[ la vreo treizeci de pa=i ]n fa\a noastr[. M[ tr[sei iute la ad[post, sub d`mbul de p[m`nt.

Sus, pe creasta lui, erau vreo cinci b[rba\i care, auzind mitraliera, se]ntoarser[ca la o comand[c`te=icinci cu coasta spre inamic =i ]ncepur[ s[ se t`rasc[spre o tuf[de la cap[t, c[ut`nd, chipurile, un ad[post acolo. Le strigai s[ coboare. Dar nu mai avur[ vreme. Prin=i de o und[ a mitralierei =i ciurui\i de gloan\e din coaste, ]i auzii gem`nd u=or, ca ni=te c[\elu=i... +i c`te=icinci, c-o]nfiorare scurt[,]ncremenir[cu fa\a]n jos.

Peste pu\in[vreme, mitraliera]ncet[.

— Fugi, domnule, c-am r[mas singuri =i dau bulgarii peste noi!]mi strig[Mielu=.

M[uitai spre st`nga. Nu mai era nimeni. Spre dreapta mai r[m[seser[ vreo trei oameni, care se ridicau s[ fug[. La spatele meu, Mielu= alerga acum, ]ndoit de mijloc, ]ntorc`nd capul — pesemne c[nici lui nu-i prea venea s[se despart[de mine.

M-am ridicat =i eu =i am pornit]nd[r[t. +i nu =tiu c`t voi fi mers ]n urma lui Mielu=, c`nd acesta se opri s[-mi spuie ceva... Dar]n aceea=i clip[, c-un tr[snet grozav, sim\ii ca o izbitur[ ]n obraz =i r[m[sei c`teva clipe cu ochii str`n=i]nchi=i. Urechile]mi \iuiau. }mi dusei m`na la obraz, la t`mple — eram]ntreg... Abia atunci mi-am dat seama c[un obuz se sp[rsese l`ng[ noi. C[utai cu ochii pe Mielu=. St[tea ghemuit la c`\iva pa=i, cu barba]n genunchi.

— Ce ai p[\it, Mielu=?

— Aoleo, m[mulic[! gemu el]ncet. Era galben =i nu se uita la mine, parc[nici n-a= fi fost acolo.

— Mielu=, frate Mielu=, unde te-a lovit?...

}l ridicai de sub\iori... dar era s[-l scap din m`ini c`nd am v[zut ce are. O zbur[tur[de obuz]i rupsese p`ntecele: intestinele ]i at`rnau pe jos... Cu m`inile tremur`nde, el]ncerca s[le adune, s[le v`re la loc, ]n p`ntece, amestecate cu \[r`n[=i cu fire de iarb[uscat[.

— M[mulic[, m[iculi\a mea! gemea el]ntruna.

Dar =rapnelele c[deau tot mai aproape, b[teau acum toat[marginea viilor.

}l pusei jos, le=inat, =i pornii]n goan[, f[r[s[mai privesc]n urm[.

D[dui peste c`\iva solda\i r[zle\i care strigau =i f[ceau semne cu capela.

— Ce e?

— Trag ai no=tri, tot]n noi!]mi strig[unul.

}n adev[r, multe gloan\e veneau dinspre Dun[re.

Ostenit, m[l[sai atunci]ntr-o ad`ncitur[ de p[m`nt, sub un nuc cu ramuri plecate. T`mplele ]mi zv`cneau dureros. “Numai de n-a= c[dea r[nit”, m[g`ndii pentru ]nt`ia oar[, auzind ni=te vaiete apropiate. Ar fi o agonie prea chinuit[, prin locurile acestea str[ine, unde c`inii se vor ]ngr[=a de hoituri =i vor sf`rteca pe cei ce trag s[moar[.

Alt lan\ de tr[g[tori ajunsese acum]n dreptul meu. M[ridicai s[pornesc, dar, b[g`nd de seam[ c[ mi s-a desf[cut o gheat[, m[ aplecai s-o leg. Un glon\ retez[ o crengu\[ de nuc deasupra capului meu. Dac-a= fi stat ]n picioare, m-ar fi lovit ]n obraz... Dar p`n[atunci gloan\ele m[ocoliser[, parc-ar fi fost zv`rlite de o putere magnetic[negativ[!

Am tras iar[=i c`teva cartu=e din dosul unei ridic[turi de p[m`nt, =i c`nd m[ sculai s[ pornesc ]nainte, un om cu bra\ele desf[cute ca o cruce r[s[ri drept pe v`rful movilei =i mi se pr[bu=i]n bra\e. Ne-am rostogolit am`ndoi. Era mort.

M-am ridicat ame\it ca de vin, =i am pornit]napoi spre malul Dun[rii.

Nu =tiu c`t voi fi mers, f[r[s[-mi dau seama de nimic din jurul meu.

C`nd am ajuns deasupra r`pilor de l`ng[ ap[, v[zui aceea=i str`nsur[de oameni gr[m[dindu-se pe sub maluri.

Mul\i aveau albituri]n v`rfuri de b[\, al\ii le fluturau ]n m`n[. +i Dun[rea era plin[de oameni care luptau cu valurile.

CUPRINS

}N AP{

Cobor`nd spre ap[, am dat peste doi tovar[=i din artilerie. Erau c[l[ri, gata s[porneasc[pe mal]n jos, spre Silistra.

Am apucat atunci cel dint`i cal slobod ce mi-a c[zut sub m`n[=i am pornit]n urma lor. Dar la cotul de la Kosui, mitralierele du=mane p`ndeau ]n dreptul v[ii pe cei care ]ncercau s[ fug[ ]n josul apei. +i de-abia pieriser[ dup[ cot tovar[=ii mei, c`nd v[zui caii singuri]ntorc`ndu-se speria\i, lovi\i de sc[ri]n coaste.

}n vremea asta, undele tulburi ale fluviului erau pline de capete. Sute de oameni intrau]n ap[, cu n[dejdea s[treac[dincolo. Se ag[\au de orice — de o sc`ndur[, de un bu=tean, de un snop de nuiele; mul\i se ]necau ]ndat[; unii, istovi\i, ]ncercau s[ se ]ntoarc[ la mal, pe c`nd al\ii se l[sau]n voia apei, ajungeau p`n[ la ostrov. Arareori c`te unul apuca s[puie piciorul pe celalt mal, unde se mistuia numaidec`t, parc[-l ]nghi\ea p[m`ntul.

M-am]ntors repede]n sus, p`n[ la pontonul al doilea. Acolo am intrat ]n vorb[ c-un ]nv[\[tor care m[ cuno=tea, i-am l[sat hainele =i, f[r[ s[-i ascult sfaturile, m-am dus pe l`ng[mal p`n[aproape de ora=. }ntr-un loc pe care-l cuno=team mai di- nainte, erau]ngr[m[di\i mul\i snopi de nuiele, aduna\i acolo nu =tiu cu ce destina\ie.

Puteam s[ ]not bine, dar niciodat[nu m-a= fi]ncumetat s[trec Dun[rea.

Am luat doi snopi bine lega\i =i am intrat]n ap[...

Unda era tulbure =i rece. }n cur`nd am pierdut p[m`ntul de

sub picioare. Cu st`nga m[ \ineam de snopi =i, purtat de valuri ]n jos, cu dreapta v`sleam spre mijlocul apei, domol, ca omul care =tie c[porne=te la drum lung.

}mi rec[p[tasem toat[lini=tea =i-mi d[deam seama de toat[greutatea]ncerc[rii mele. Numai o singur[dat[, c`nd am intors capul =i m-am v[zut dep[rtat de mal, am avut o pornire instinctiv[, ca un fior, s[ reviu la p[m`nt... Dar at`ta a fost. N-am mai ]ntors capul. }mi luasem ca \el malul dimpotriv[, unde m[ obi=nuisem s[ v[d singurul liman de sc[pare. Toat[ grija mea era acum s[-mi p[strez puterile p`n[acolo, =i, mai ales, s[m[feresc de cei ce veneau din susul apei =i se]necau]n jurul meu.

Trei in=i, pe o plut[de sc`nduri, se ap[rau de ei cu lopata, ca de c`ini. C`nd vreunul, cu dezn[dejdea mor\ii, se ]ncle=ta de marginea plutei, ]l loveau ]n cap p`n[-l trimiteau la fund...

M`na st`ng[m[durea de nemi=care. M[apucai de snopi cu dreapta =i]ncepui s[v`slesc cu st`nga,]n care aveam o bucat[de sc`ndur[ prins[ pe ap[. Peste pu\in[ vreme, schimbai iar[=i m`na.

Nu =tiu c`t a durat sfor\area asta.

Trecusem de mijloc =i ajunsesem aproape]n dreptul g[rii. Pu\ini mai erau]n jurul meu. Sim\eam sub mine ad`ncimea fioroas[a apei, iar valul puternic =i masiv]mi lua]ntruna picioarele la vale, pe sub snopi.

}ncepeam s[m[apropii de celalt mal, dincolo de =lepuri. Nimeni nu mai era acum pe l`ng[mine, numai o mas[rupt[venea din sus.

V[zui pe mal doi oameni]n uniform[, care parc[ ]mi f[ceau semne largi cu bra\ele. Credeam c[vor s[-mi vie]n ajutor — mi se p[rea c[strig[ceva. Unul se l[sase]ntr-un genunchi. Ridicai m`na deasupra undelor ca s[le fac semn s[m[a=tepte mai jos... dar,]n aceea=i clip[, b[gai de seam[c[cel]ngenuncheat tr[gea focuri de carabin[spre mine!

M-am smuncit s[trec]n dosul nuielelor. Din pricina mi=c[rilor mele, snopii]ncepur[s[se desfac[...

Prin multe dileme nepl[cute am trecut]n via\a mea. Dar nici una nu mi se pusese cu at`ta urgen\[ =i tragic[ ironie ca asta, pe care trebuia s-o dezleg ]n c`teva clipe =i care s-ar putea formula cam astfel: “Tu sau vei ie=i, sau nu vei mai ie=i din aceast[ap[rece. Dac[vei sc[pa, trebuie s[mori de glon\. Dac[nu vei mai sc[pa... asta]nseamn[c[trebuie s[te]neci, ca \iganul la mal.”

Nu mai aveam vreme s[protestez.

+i m[resemnasem deja s[mor... c`nd v[zui venind din susul apei o “a treia posibilitate”, sub forma unei mese cu trei picioare, pe care legile ne]n\elese ale fatalit[\ii o aduceau ]n dreptul meu tocmai ]n clipa c`nd trebuia s[m[duc la fund.

Nici nu =tiu cum s-a f[cut. Cu dou[salturi mari m[apropiai, o apucai =i o smuncii din m`inile ]ncle=tate =i reci ale vechiului st[p`n, al c[rui cre=tet ple=uv de-abia se ivea c`nd =i c`nd din valuri.

+i ca s[-mi mai viu]n fire, m[l[sai]n voia apei.

Dar cei de pe mal mergeau]n jos, odat[cu mine. Pesemne c[-=i puseser[ ]n g`nd s[ nu m[ sl[beasc[ cu nici un pre\ — oarbe instrumente ale aceleia=i fatalit[\i, care \inea mor\i= ca eu s[ nu pun de ast[ dat[ piciorul pe p[m`ntul \[rii, ci s[cad prizonier =i s[contemplu mai t`rziu de pe piscurile Macedoniei diafana siluet[a Olimpului legendar, peste frontul de la Salonic.

Trebuia s[m[supun: niciodat[nu e bine s[te pui]mpotriva puterilor tainice care ne]nconjoar[. Dar cel pu\in eram sigur de data asta c[mi se preg[te=te ceva, c[n-am s[mor]necat.

C`nd urm[ritorii mei v[zur[ c[ ]ncep s[ m[ dep[rtez, v`slind spre malul bulg[resc,]mi mai trimiser[un glon\ de adio, care-mi =uier[vesel ca la vreo doi st`njeni pe deasupra capului, =i r[-maser[ ]n extaz, cu privirile spre mine.

Masa era mai trainic[dec`t snopii: m[sprijineam de ea]n toat[voia, aveam putin\a s[m[=i odihnesc.

Un v`nt iute se pornise din jos, lu`nd cursul]n r[sp[r =i zb`rlind lespezi mari de ap[de-a latul Dun[rii. M[ ]ncruci=ai cu

o plut[mic[de nuiele, pe care st[teau trei solda\i; unul]nainte, altul la mijloc, celalt la coad[. Tustrei erau cumna\i,]i auzeam zic`ndu-=i unul altuia: “m[ cumnate!” Un val mai mare s[lt[ capul din jos al plutei. C`t ai clipi, cel ce =edea la c`rm[ disp[ru ]n valuri. Iar pluta, u=urat[ de partea aceea, se plec[ acum cu v`rful, l[s`nd u=or ]n ap[ =i pe cel din fa\[. Dun[rea ]l ]nghi\i ca pe un nimic. Dar cel din mijloc, alunec`nd printre snopii desf[cu\i, r[mase numai cu capul prins]n leg[tura nuielelor; vedeai cum plutind la vale,]ntr-un m[nunchi de nuiele, un cap singur striga]ntruna: “m[cumnaaate!”...

T`rziu, c`nd am pus iar[=i piciorul pe malul de unde pornisem, departe]n josul apei, =i m[uitam peste fa\a Dun[rii, parc[nu-mi venea s[cred c[am sc[pat.

Luasem o baie pe care o voi \ine minte toat[via\a.

CUPRINS

CLIPE DE GROAZ{

Dun[re, Dun[re,
Drum f[r[pulbere...

Am reg[sit aproape]n acela=i loc pe cel care]mi p[stra hainele =i m-am]mbr[cat]n grab[. M[urm[rise cu ochii mult[vreme =i cuno=tea o parte din p[\aniile mele, dar era]ncredin\at c[ ]n cele din urm[m-am]necat.

Nu departe de acolo, un sublocotenent, dup[ce]ncercase]n zadar s[treac[Dun[rea, s-a]ntors pe mal, unde,]mp[r\indu-=i banii la solda\i, =i-a tras un glon\ de revolver]n cap.

Altul t`n[r de tot, abia ie=it cu toate iluziile din =coal[, fiindc[ m[ cuno=tea, se apropie de mine =i-mi spuse c[ el nu va l[sa arma din m`n[, c`nd o fi s[-l ia prizonier.

Apoi]ncerc[s[adune iar[=i oamenii, s[porneasc[“la coast[“.

— Ru=ine pentru noi, m[i b[ie\i! O s[ajungem de r`sul bulgarilor, strig[ el, v[z`nd c[nimeni nu-l mai urmeaz[. +i pl`ngea de turbare.

— Ce s[-mi ap[r, domnule? Cenu=a din vatr[?...]i r[spunse, r`njind, un rezervist slab, cu must[\ile pe oal[.

O baterie apropiat[trimise c`teva salve de =rapnele deasupra z[voaielor din susul Olteni\ei.

Iar apa Dun[rii, pres[rat[de oameni, se cl[tina]n fierbere. V`ntul mare, pornit ]mpotriva cursului, sporea vr[jm[=ia b[tr`nului fluviu, care, cuprins parc[de o surd[m`nie,]nghi\ea pe fiecare clip[zeci =i zeci de oameni arunca\i]n volbur[.

Unii intrau]n ap[c[l[ri, dar caii se]necau cur`nd, ori se ]mpotmoleau ]n nomolul de la mal. P[r[si\i acolo, se zb[teau cufund`ndu-se]ncet =i nechezau]ntr-o lung[agonie, cu botul abia ridicat din ap[.

P`lcuri de solda\i, mai ales \igani, se aruncau asupra hainelor celor ce se dezbr[cau pe mal, c[ut`nd bani. Al\ii desfundau l[zi cu zah[r =i pr[dau geamantanele ofi\erilor gr[m[dite]n c[ru\e. Am v[zut apoi c`\iva in=i care, st`nd l`ng[ mine, r`deau de cei ce se]necau pe aproape.

Unii dintre ei erau, desigur,]nnebuni\i de groaz[.

— Mor!... Nu m[l[sa\i, fra\ilor...

— Mori! r[spundeau ei. Dracu te-a pus s[intri]n ap[?

Bulgarii, pe care nu-i vedeam, ajun=i acum deasupra r`pilor de l`ng[noi]ncepur[s[trag[focuri repezi]n cei ce se luptau cu valurile.

+ase in=i,]n=ira\i c[lare pe un bu=tean lung, v`sleau cu n[dejde c[tre malul dimpotriv[. O baterie din via de deasupra noastr[ desc[rc[ spre ei dou[ obuze, care se cufundar[ forfotind ]n ad`nc, f[r[s[-i ating[.

+rapnelele]ncepur[s[se sparg[deasupra undelor: gloan\ele fierbin\i se]nfigeau]n ap[sf`r`ind, c[deau p`n[ ]n pulberea drumului. Lovi\i]n cap, mul\i dintre]not[tori se duceau la fund. Dar num[rul lor parc[sporea,]n loc s[scad[. Unii, de groaza acestei mor\i n[prasnice,]ncercau s[se]ntoarc[la mal; cei de pe bu=teni =i plute f[ceau semne dezn[d[jduite. +i bulgarii se]ntre-

ceau la \int[asupra lor —]mpu=c[turile r[p[iau]ntruna peste capetele noastre.

Dar]not[torii r[zle\i fiind greu de nimerit, mai jos de pontonul al doilea]ncepur[s[-i secere cu mitralierele. }mprejurul fiec[rui cap ce se ivea din valuri, gloan\ele c[deau]n ap[ca ni=te stropi mari de ploaie. +i, unul c`te unul, oamenii se duceau la fund.

}n cele din urm[, Dun[rea fu limpezit[de acest furnicar omenesc.

Bateria de deasupra noastr[ ]ncepu s[bombardeze linia ferat[=i gara din fa\[: dou[obuze, d[r`m`nd un perete, f[cur[explozie]n[untru. Alte obuze izbir[ ]n cele c`teva =lepuri r[mase ]n fa\a g[rii — un cazan mare cu petrol lu[ foc, ]n[l\`nd de pe =lep o tr`mb[de fum negru.

Iar pe sub coast[, sute =i sute de oameni a=teptau, cu albituri]n v`rf de b[\, hot[r`rea bulgarilor, care parc[nici nu ne vedeau.

Priveam, cu inima]mpietrit[.

Soarele]n apus trimitea raze piezi=e pe c`mpiile din fa\[, pustii, ale \[rii.

Str`ngeam revolverul ]n m`n[=i-mi cump[neam hot[r`rea]ntre via\[=i moarte.

}ntr-un t`rziu, sim\ii o mi=care]n jurul meu. Ridicai capul.

Sus, pe creasta malului r`pos, un soldat bulgar ne f[cea semn cu =apca s[pornim]ntr-acolo...

CUPRINS

}NCHEIERE

Doi ani aproape au trecut de atunci.

Toate]nsemn[rile c`te le f[cusem zi cu zi pe h`rtie mi s-au pierdut. Multe am[nunte s-au =ters din amintirea mea, unele mi-au r[mas prea confuze =i poate c[le-am uitat ordinea]n care s-au petrecut, dar multe mi s-au]ntip[rit pentru totdeauna]n

suflet, vii =i clare, parc[le-a= fi tr[it ieri.

Mai t`rziu, oamenii de specialitate vor face desigur o expunere tehnic[ =i general[ a luptelor de la Turtucaia. Eu n-am vrut s[ dau dec`t o serie de icoane, schi\ate]n fug[, o povestire sumar[=i obiectiv[a celor ce s-au petrecut numai]n jurul meu =i la care am luat parte.

Dar povestirea acelor]nt`mpl[ri cr`ncene a adus, fire=te, mult[durere inimii tale de rom`n, cititorule. D-apoi mie!

Poate c[ar fi fost mai bine s[le l[s[m, =i eu =i ceilal\i supravie\uitori,]n]ntunericul uit[rii grabnice cu care am fost obi=nui\i s[trecem]ntotdeauna peste lumina prea brutal[a realit[\ii.

Dar amintirea vie =i caustic[a unei nenorociri nu trebuie l[sat[uit[rii. Ea arde =i o\ele=te sufletul unui b[rbat. Iar eu n-am scris bro=ur[pentru copiii de =coal[.

M[vei]ntreba, poate, care a fost pricina]nfr`ngerii noastre de la Turtucaia?

De=i sunt un profan]n ale milit[riei, totu=i,]n credin\a c[m[rturiile viitoare nu-mi vor aduce dezmin\ire,]\i r[spund hot[r`t: At`t num[rul =i calitatea trupelor afl[toare acolo la]nceputul luptei —]n mare parte mili\ieni, dispensa\i revizui\i etc., regimente recrutate din Dobrogea sau Cadrilater, pline de turci =i de bulgari — c`t =i faptul c[ ]nt[riturile nu erau]nc[terminate, probeaz[c[noi nu ne-am a=teptat la un atac repede =i violent al bulgarilor]n acest punct.

}n al doilea r`nd, trebuie s[punem lipsa de... preg[tire sufleteasc[a \[ranilor, neobi=nuin\a trupelor =i a ofi\erilor cu focul — mai ales cu artileria modern[a inamicului.

Mi-a=]ng[dui]nc[o reflec\ie timid[.

}n dup[-amiaza zilei de 23 august,]n ajunul c[derii, era *v[dit* =i pentru ochii unui profan c[garnizoana nu mai poate \ine piept =i c[ora=ul va trebui s[caz[. Cu sacrificarea unei

arierg[rzi]ndestul[toare, care s[acopere trecerea]n noaptea de 23 spre 24 august, s-ar fi putut salva, dac[nu restul trupelor, cel pu\in tunurile r[mase, caii, materialul =i o mare parte din proviziile care au c[zut]n m`na du=manului.

Nimic]ns[nu se poate afirma cu siguran\[deplin[.

Ce a fost d-a dus.

}nfr`ngerea de la Turtucaia, oric`t de dureroas[, nu poate avea nici o semnifica\ie]n privin\a]nsu=irilor neamului nostru, care =i-a f[cut proba de-a lungul veacurilor.

Am avut Turtucaia, dar am avut =i M[r[=e=tii!...

+i la Turtucaia au fost destule pilde de eroism, zadarnic, dar]n[l\[tor.

Un sergent necunoscut, care-=i a=ezase mitraliera]ntr-un copac, la col\ul unei p[duri, a oprit singur]n loc]naintarea bulgarilor mult[vreme. +i nu s-a l[sat p`n[ c`nd artileria du=man[, c[ut`ndu-l copac cu copac, nu l-a dobor`t cu mitralier[cu tot.

Trebuie s[pomenesc =i de nefericitul c[pitan de artilerie Fieraru, care, dup[ce luptase p`n[ la dezn[dejde, s-a sinucis l`ng[bateria distrus[..., =i de c[pitanul +endrea, care, r[mas singur cu bateria]n fa\a n[v[litorilor, a \inut mult[vreme du=manii]n loc, p`n[ ce a c[zut r[nit. Pentru bravura lui solda\ii ]l pomeneau cu dragoste, de c`te ori]=i povesteau amintirile]n captivitate.

}nc[un fapt:

Dintr-o baterie distrus[mai r[m[sese un singur tun, c-un tunar. Bulgarii erau aproape, dar el tr[gea necontenit. Infanteria noastr[fusese risipit[. Du=manii, ocolind o movil[, se ivir[dintr-o parte, la c`\iva pa=i, =i n[v[lir[ asupra lui. Cuprins din toate p[r\ile, el desc[rc[ un foc de revolver ]n gr[mad[ =i, cu o m`n[liber[, tot mai avu vreme s[sloboad[ultimul =rapnel din \eava tunului... Bulgarii, printre care era =i un ofi\er, i-au cru\at via\a. Iar soldatul bulgar care mi-a povestit faptul,]ntr-o gar[dep[rtat[, =i care fusese r[nit la picior cu revolverul, ad[uga,

vorbind de necunoscutul erou:

— Era un om smead =i sl[bu\, pe care n-ai fi dat o ceap[degerat[...

De i-ar da Dumnezeu numai oameni de ace=tia \[rii mele — tari la suflet ca granitul din care Istoria uit[adeseori s[le taie monumentele.

CUPRINS

APRECIERI CRITICE

Dl Top`rceanu este =i un prozator. +i un prozator de talent, care nu utilizeaz[ forma prozei pentru a-=i vehiculiza =i altfel fondul pe care ]l pune aiurea ]n versuri. Lucru rar, dac[ nu neobi=nuit la poe\ii lirici, proza dlui Top`rceanu este obiectiv[. }n schi\a *Pe v`rful Pirinului*, ]n *Cantargieva* etc. dl Top`rceanu a =tiut s[se \in[ ]n umbr[=i s[ne dea c`teva scene din via\[, c`\iva oameni =i c`teva pasiuni cu realitatea =i cu diversitatea lucrurilor din natur[. Cu toat[ lipsa lui de for\[ primordial[ de crea\ie, dl Top`rceanu, trebuie s-o accentu[m, este unul din prozatorii no=tri cei mai talenta\i...

Garabet IBR{ILEANU, *Pagini alese,* vol. 2, Editura pentru literatur[=i art[, Bucure=ti, 1957, p. 56.

...}n proz[, Top`rceanu r[m`ne un memorialist, de mare clas[ ]n *Pirin-Planina*, un evocator al plaiurilor copil[riei =i al expedi\iilor cinegetice. Povestirile v`n[tore=ti, pigmentate cu umorul specific (*Amintire, }ntr-o diminea\[ de prim[var[, O goan[ la Cucuteni*), ca s[ nu mai vorbim de ]nsemn[rile de la Turtucaia =i din captivitate, sunt mai ]nt`i documente umane, care acuz[autenticitatea reportajului. Scriitorul prefer[s[realizeze faptul de via\[tr[it, la care a participat el]nsu=i. De aici =i caracterul lor autobiografic.

}nainte de a crea *Pirin-Planina*, Top`rceanu]=i d[du m[sura talentului s[u de prozator]ntr-o remarcabil[nuvel[, *Focurile*, r[mas[aproape necunoscut[...

Focurile topeau naivit[\ile adolescentului, anun\`nd pe autorul *Pirin-Planinei*, oper[ de maturitate, unde faza lapidar[ va sculpta c`teva momente =i figuri memorabile...

Pirin-Planina]ncununeaz[activitatea de prozator a lui G. Top`rceanu, fiind o sintez[a artei sale de povestitor memoralist. Reg[sim aici pe liricul grav =i melancolic din *Balada mor\ii*, dar =i pe poetul sprin\ar din cronicile vesele, pe reporterul pu\in gr[bit din *Amintirile de la Turtucaia*, dar =i pe stilistul rafinat, care creeaz[pagini de autentic[proz[artistic[. Prin limpezimea de cristal a imaginilor =i, mai cu seam[, prin limba curat rom`neasc[ ]n care e scris[, *Pirin-Planina* se ridic[ p`n[la str[lucirea *Baladei mun\ilor*, constituind al[turi de aceasta una dintre operele de c[petenie ale scriitorului.

Cu adev[rat mare prozator ar fi fost G. Top`rceanu, dac[ des[v`r=ea romanul *Minunile sf`ntului Sisoe*. Spiritul at`t de preten\ios cu sine, mai cu seam[ ]n anii maturit[\ii literare, nu i-a dat r[gaz s[termine dec`t patru capitole, ce m[rturisesc o impecabil[art[satiric[...

Al. S{NDULESCU, *G. Top`rceanu,* Editura pentru literatur[=i art[, Bucure=ti, 1958, p. 129, 130, 136.

... }n limitele parodiei evolueaz[=i divertismentul *Domnia lui Ciub[rvod[*, de fapt, pamflet]mpotriva lui G. Bogdan-Duic[. Pseudocronica descoperit[“]n podul unei chilii la m[n[stirea Neam\ului” =i atribuit[unui Oprea Ca\[logof[tul, se men\ine]n nota cronicilor moldovene=ti, dar cu dezinvoltur[. }nc`nt[ c`nd desenul naiv de xilografie, c`nd poza meditativ[, c`nd ironia cu aer de vechime,]ndreptat[spre realit[\i moderne...

Fluxul umorului \ine de realitatea care-l provoac[. Episoadele vesele din *Pirin-Planina* implic[duio=ie pentru clipele de fericire umil[, pe care cei cuprin=i “]n v[lm[=agul aprig al marelui r[zboi (din 1914-1918, n. ed.) izbuteau s[le fure vie\ii”. }n *Minunile sf`ntului Sisoe* umorul are tenta ironiei t[ioase, iar ]n *Scrisori f[r[ adres[* tinde spre sarcasm. R`sul]ntrerupt de triste\e subliniaz[, dup[ ]mprejur[ri, o atitudine: antir[zboinic[,

antiburghez[, antimistic[. }n felul acesta umorul]nt[re=te leg[tura observatorului cu epoca. }n solida schi\[*Focurile* (con\in`nd pagini din cele mai inspirate) tonul e serios. Prozatorul nu ]n\elegea s[ r`d[pe seama eresului ce st[p`nea mintea m[rginit[a c[ut[torului de comori...

Arta prozatorului se]nvedereaz[ ]n sensibilitatea pentru nuan\e, de la limbajul nara\iunii lini=tite al paginilor memorialistice la parodia c[r\ilor de colportaj religios din *Minunile sf`ntului Sisoe*, p`n[la pamfletul]nc[rcat de m`nie. Decen\a e o tr[s[tur[constant[. Am[nuntul cu "apendicita" eroinei din *O aventur[* putea s[devin[vulgar. Dar, cum s-a observat, "povestea" se opre=te exact unde trebuie...

Realist[, pled`nd pentru valorile umane, str[b[tut[ de un umor fin, proza lui G. Top`rceanu num[r[pagini admirabile.

Constantin CIOPRAGA, *G. Top`rceanu*, Editura pentru literatur[, Bucure=ti, 1966, p. 372, 375-376, 377, 383.

Oper[de maturitate, *Minunile sf`ntului Sisoe*, chiar =i din lectura paginilor publicate antum sau postum, las[ certitudinea c[ egaleaz[ cele mai temerare realiz[ri poetice ale lui G. Top`rceanu.

Virgiliu ENE, *G. Top`rceanu*, Editura tineretului, Bucure=ti 1969, p. 131.

... Adev[ratul =i cel mai apropiat maestru al lui G. Top`rceanu este I. L. Caragiale. Admira\ia pentru el i-a fost total[, =i numai despre Eminescu, =i ilustrul s[u prieten, Mihail Sadoveanu, se mai exprim[ ]n termeni at`t de elogio=i. }n cazul lui Caragiale este]ns[vorba =i de congeneritate evident[; cuvintele cu care]l caracterizeaz[ascund o inten\ie de autoportret: "cel mai mare artist al prozei noastre literare: minte ager[, spirit lucid, me=te=ugar incomparabil". Trecem peste faptul c[asupra prozei scurte a autorului *Momentelor* face adev[rate studii de stilistic[=i aducem]n sprijinul tezei de mai sus numai adnot[rile laborioase pe marginea edi\iei Zarifopol a operelor lui Caragiale. Din ea, din *Momente =i schi\e*,]n primul r`nd, a]nv[\at

mai mult dec`t de la oricare alt scriitor rom`n sau str[in. }nainte de toate, a=a cum o demonstreaz[,]n m[sur[aproape egal[, opera poetic[=i proza scurt[,]l urmeaz[ ]n structura =i tehnica nara\iunii. Decupajul epic ferm, realizat prin juxtapunerea secven\elor, simplitatea savant[a liniei narative, ritmul alert al ac\iunii, efectul final bazat pe poant[, decurg toate din tehnica f[r[cusur a marelui]nainta=.

Cea mai mare parte a galeriei personajelor sale (inclusiv cele din poeziile construite pe tram[epic[) — popa din Rudeni, chiria=ul gr[bit =i altele — este de sorginte caragialian[. Lumea plantelor =i g`zelor din *Rapsodii de toamn[* este de aceea=i extrac\ie. Poetul ]i ]ndulce=te contururile =i ]i adaug[ haloul duios de lirism comprehensiv; astfel satira rece se tope=te =i recristalizeaz[ ]n ironie bl`nd[. Top`rceanu nu pasti=eaz[=i nici nu reia epigonic teme ale maestrului. Lumea lui =i, odat[cu ea, conflictele ei, descinde din cea a lui Caragiale, dar se situeaz[pe alt[spir[a timpului. Mediocritatea moale, anost[, a triunghiului Mi=u +t. Popescu, Iorgu Damian, Zoe din *}n jurul unui divor* — povestire versificat[f[r[nimic liric]n ea — ca =i atmosfera sufocant[a mahalalei, provoac[o comp[timire melancolic[prin raportare la “ambi\ul”, dinamismul nervos =i iste\ sau angajarea sincer-inocent[ ]n melodram[ale amploia\ilor =i consoartelor lor din *Momente*.

Tot de la Caragiale a primit =i impulsul c[tre parodie...

De fapt, tot ce \ine de comic ajunge la Top`rceanu prin filtrele lui Caragiale. Asta ]nseamn[ cumva c[ este dependent de precursor? Categoric nu. Top`rceanu, unul dintre cei mai mari scriitori]n registru comic ai literaturii noastre din acest secol, nu este un epigon; spiritul s[u superior sceptic, lucid =i grav, inteligen\a lui caustic[nu puteau g[si alt interlocutor mai potrivit. For\`nd pu\in retorica, am putea spune c[cei doi dialogheaz[.

Mihail IORDACHE, *G. Top`rceanu — prozatorul*. }n cartea: G. Top`rceanu, Pagini de proz[, editura Junimea, Ia=i, 1985, p. 394-395.

Succesul *Parodiilor* =i al *Baladelor* a l[sat]n umbr[alte poezii de Top`rceanu (*Migdale amare*, 1928), excelenta sa proz[din *Scrisori f[r[adres[* (1931) cu savuroasa pasti=[cronic[reasc[*Domnia lui Ciub[r-vod[* =i spiritualele comentarii despre duel, evolu\ia idealului feminin, despre automobil etc. =i din *Pirin-Planina, episoduri tragice =i comice din captivitate* (1937), reluare a volumului *}n gheara lor* (1920), care fusese precedat de opusculul *Amintiri din luptele de la Turtucaia* (1918). Neterminat a r[mas romanul *Minunile sf`ntului Sisoe*,]n care eroul ar fi produs hazul prin naivitate (inexperien\[) =i distrac\ie (lips[de aten\ie)...

Al. PIRU, *Istoria literaturii rom`ne*, Editura “Grai =i suflet — Cultura Na\ional[“, Bucure=ti, 1994, p. 161.